

**MUHTAR MAĞAVİN'İN “TAZİNIN ÖLİMİ” ADLI ESERİNDEKİ
TASVİR FİİLLERİNİN İNCELENMESİ**

Kubilay ÖZCAN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kahraman MUTLU
Temmuz, 2024
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUHTAR MAĞAVİN'İN “*TAZİNIN ÖLİMİ*” ADLI
ESERİNDEKİ TASVİR FİİLLERİNİN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Kubilay ÖZCAN

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kahraman MUTLU

AFYONKARAHİSAR 2024

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Muhtar Mağavin’in “Tazının Ölimi” Adlı Eserindeki Tasvir Fiillerinin İncelenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05/ 07 /2024

İmza

Kubilay ÖZCAN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Kubilay ÖZCAN
	Numarası	210678103
	Anabilim Dalı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Programı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Muhtar Mağavin'in " <i>Tazının Ölimi</i> " Adlı Eserindeki Tasvir Fiillerinin İncelenmesi
Tez Savunma Sınav Tarihi		05.07.2024
Tez Savunma Sınav Saati		10.30

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET
MUHTAR MAĞAVİN'İN “TAZININ ÖLİMİ” ADLI ESERİNDEKİ
TASVİR FİİLLERİNİN İNCELENMESİ

Kubilay ÖZCAN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI

TEMMUZ, 2024

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kahraman MUTLU

Tasvir fiil, ana fiile zarf fiil eki ve ardından yardımcı fiil eklenerek oluşturulan, ana fiildeki kılışın biçimini ve tarzını, ayrıca ana fiilin yapılışını göz önünde canlandırmamızı, sözlü ve yazılı olarak tasvir etmemizi sağlayan fiillerdir. Bu birleşik fiil yapısı dile canlılık kazandırırken, anlatılmak istenen olayı daha açık ve net bir şekilde anlamamızı ve açıklamamızı sağlar.

Bu yapının Türk Dilinin en eski dönemlerinden beri ve şu anda günümüz Kazak Türkçesinde de çok yaygın bir şekilde kullanımı mevcuttur.

Bu tezde de, Muhtar Mağavin'in “*Tazının Ölimi*” adlı eseri transkribe edilerek Türkiye Türkçesinde aktarımı yapılmış olup bu eserden yola çıkılarak Kazak Türkçesindeki tasvir fiiller incelenmiş ve cümleye kattıkları anlamlara göre sınıflandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kazak Türkçesi, Muhtar Mağavin, *Tazının Ölimi*, Tasvir Fiil.

ABSTRACT

EXAMINATION OF DESCRIPTIVE VERBS IN MUHTAR MAGAVIN'S "TAZININ OLIMI"

Kubilay ÖZCAN

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS AND
LITERATURES

JULY, 2024

Advisor: Asst. Prof. Dr. Hüseyin Kahraman MUTLU

Descriptive verbs are verbs that are formed by adding an adverbial verb suffix to the main verb and then an auxiliary verb, and that enable us to visualize the form and style of the formation and action in the main verb, as well as the construction of the main verb, and to describe it verbally and in writing. This compound verb structure brings vitality to the language, while allowing us to understand and explain the event that is intended to be described more clearly and explicitly.

This structure has been widely used since the earliest periods of the Turkish Language and currently in today's Kazakh Turkish.

In this thesis, Muhtar Maghavin's work "*Tazının Ölimi*" was transcribed and transferred to Turkish, and based on this work, descriptive verbs in Kazakh Turkish were examined and classified according to the meanings they add to the sentence.

Keywords: Kazakh Turkish, Muhtar Mağavin, *Tazının Ölimi*, Descriptive Verbs.

ÖN SÖZ

Tasvir fiil, ana fiile zarf fiil eki ve ardından yardımcı fiil eklenerek oluşturulan, ana fiildeki kılışın biçimini ve tarzını, ayrıca ana fiilin yapılışını göz önünde canladırmmamızı, sözlü ve yazılı olarak tasvir etmemizi sağlayan fiillerdir. Bu birleşik fiil yapısı dile canlılık kazandırırken, anlatılmak istenen olayı daha açık ve net bir şekilde anlamamızı ve açıklamamızı sağlar.

Tez toplam üç bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde Muhtar Mağavin'in hayatı, edebi kişiliği ve eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Tezin ikinci bölümünde “*Tazının Ölimi*” adlı eserinin inceleme kısmı yer almaktadır. “*Tazının Ölimi*” adlı eserindeki tasvir fiiller tespit edilip incelenmiştir. Ayrıca cümleye kattıkları anlamlara göre de 17 başlık altında sınıflandırılmıştır. Tezin üçüncü bölümünde ise “*Tazının Ölimi*” adlı eser transkribe edilip Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Eser aktarılırken Türkiye Türkçesi imla kuralları ve noktalama işaretleri ile Kazak Türkçesi imla kuralları ve noktalama işaretlerinin farklı olmasından dolayı Türkiye Türkçesi imla kuralları ve noktalama işaretleri esas alınmıştır.

Bu tezde Kazak Türkçesinde çok zengin örnekleriye kullanılmakta olan tasvir fiillerinin Türkiye Türkçesindeki karşılığını aktarmaya çalıştığımı, eksik ve kusurlarımızın Türk Dünyası sevgimizle ve iyi niyetimizle bağışlanılmasını diliyorum.

Öncelikle, bu tezi hazırlamamda desteğini esirgemeyen Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Cüneyt AKIN ve danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Kahraman MUTLU, kaynak temin etmemde desteğini esirgemeyen hocam Doç. Dr. Ahmet KARAMAN başta olmak üzere tüm hocalarıma teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum. Eğitim hayatım boyunca desteğini esirgemeyen aileme de teşekkür ediyorum. Ayrıca eserlere ve bilgilere ulaşmamda Almatı'da yardımını esirgemeyen ve beni evinde ağırlamış olan Azat ZHARMUKHANOV başta olmak üzere tüm Kazakistanlı kardeşlerime de ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Kubilay ÖZCAN

2024, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI.....	i
ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHTAR MAĞAVİN'İN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. MUHTAR MAĞAVİN'İN HAYATI	3
1.1. EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	4
1.2. ESERLERİ	5

İKİNCİ BÖLÜM

TAZİNIN ÖLİMİ ADLI ESERDEKİ TASVİR FİİLLERİNİN İNCELEMESİ

2. FİİLLER, YARDIMCI FİİLLER VE TAZİNIN ÖLİMİ ADLI ESERDEKİ TASVİR FİİLLER.....	8
2.1. YETERLİK BİLDİREN TASVİR FİİLLER.....	9
2. 1. 1. Fiil - A, - Iy, - tAy + al- / - A + almay-.....	10
2. 1. 2. Fiil - Ip + bol -	12
2. 1. 3. Fiil -mAy + qal-.....	13
2.2. TEZLİK BİLDİREN TASVİR FİİLLER	13
2. 2. 1. Fiil - Ap, -Ip, -tAy + al-.....	13
2. 2. 2. Fiil - A, -(A/I)y + ber- / - A + bermey-	16
2. 2. 3. Fiil - A, -Ip + qal-	19
2. 2. 4. Fiil - A + sal -	20
2. 2. 5. Fiil - (A)p + kir-.....	21
2. 2. 6. Fiil - A + şıq -.....	21
2.3. SÜREKLİLİK BİLDİREN TASVİR FİİLLER.....	21
2. 3. 1. Fiil - (A/I)p + otur-.....	21
2. 3. 2. Fiil - (A/I)p, -A + jat-	22
2. 3. 3. Fiil - (A/I)p + tur- / -(I)p + turmay	28
2. 3. 4. Fiil - (A/I)p, -Ay + jür-	30
2. 3. 5. Fiil - A, -y, -pAy, -DAy + ber-	32
2. 3. 6. Fiil - Ip + qal -	36

2. 3. 7. Fiil – (A/I)p + kel -	36
2. 3. 8. Fiil – A, -DAy + tös-.....	38
2. 3. 9. Fiil - Ip + qoy –.....	39
2. 4. 1. Fiil - A + jazda-	39
2.5. TAMAMEN YAPMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER	39
2. 5. 1. Fiil - Ip + jiber-	39
2. 5. 2. Fiil - (A/I)p + qal -.....	40
2. 5. 3. Fiil -(A/I)p, -A + ket -	43
2. 5. 4. Fiil - Ip + öt -	47
2. 5. 5. Fiil - (A/I)p + sal -	48
2. 5. 6. Fiil - Ip + şıq -.....	48
2. 5. 7. Fiil - (A/I)p + tasta -.....	49
2. 5. 8. Fiil - (A/I)p + tös -	50
2. 5. 9. Fiil - Ip + bit -	52
2.6. KENDİSİ İÇİN YAPMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER	52
2. 6. 1. Fiil - (A/I)p + al-.....	52
2.7. BAŞKASI İÇİN YAPMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER	54
2. 7. 1. Fiil - Ip + ber-.....	54
2.8. BAŞLAMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER.....	54
2. 8. 1. Fiil - A + basta-	54
2. 8. 2. Fiil - (A/I)p + jiber-.....	55
2. 8. 3. Fiil - (A/I)p + ket -.....	56
2.9. BİTİRME BİLDİREN TASVİR FİİLLER.....	58
2. 9. 1. Fiil - Ip + bar-.....	58
2.10. YÖN BİLDİREN TASVİR FİİLLER.....	59
2. 10. 1. Fiil - Ip + bar-.....	59
2. 10. 2. Fiil - A, -Ay + jönel -	59
2. 10. 3. Fiil - Ip + jet -	61
2. 10. 4. Fiil - (A/I)p + ket -.....	61
2.11. HER ŞEYE RAĞMEN GERÇEKLEŞME BİLDİREN TASVİR FİİLLER.....	62
2. 11. 1. Fiil - Ip + jür-	62
2.12. BİR DURUMDAN BAŞKA BİR DURUMA GEÇMEYİ BİLDİREN TASVİR FİİLLER	62
2. 12. 1. Fiil - Ip + bar-.....	62
2. 12. 2. Fiil - A + tös-	63
2.13. HAREKETİN DENEME OLDUĞUNU BİLDİREN TASVİR FİİLLER.....	63
2. 13. 1. Fiil - (A/I)p + kör –	64
2.14. İZİN BİLDİREN TASVİR FİİLLER	64
2. 14. 1. Fiil - A, -(A/I)y + ber-	64
2. 14. 2. Fiil - A, -mAy, -bAy, -pAy + qoy -.....	64
2.15. HAREKETİN BİR DEFALIGINA YAPILDIĞINI BİLDİREN TASVİR FİİLLER	65
2. 15. 1. Fiil - Ip + al-.....	65
2.16. BEKLENMEZLİK BİLDİREN TASVİR FİİLLER	65
2. 16. 1. Fiil – (A/I)p + qal -	66
2. 16. 2. Fiil - A + kel –.....	66
2.17. ASIL HAREKETİN SONUCUNDA BİR DURUMUN OLUŞMASINI BİLDİREN TASVİR FİİLLER	66
2. 17. 1. Fiil - (A/I)p + qoy -.....	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI VE METNİN TRANSKRİPSİYON ALFABESİNE AKTARIMI

3.1. METNİN TRANSKRİPSİYON ALFABESİNE AKTARIMI..... 67

3.1. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI 104

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER..... 143

KAYNAKÇA..... 145

EKLER (DİZİNİ) 147

Ek 1: Saha Notları 147

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

vd. : ve diğerleri

E.T. : erişim tarihi

M. : Maksim

M. : Muhtar

M. : Muharrem

s. : sayfa

V. : Vehbi

K. : Kenan

A. : Ayabek

Ed. : Editör

Kazak Alfabeti ve Ses Değerleri

Kazak Türkleri, Arap alfabesini 1929 yılına kadar kullanmıştır, 1929 ile 1940 yıllarında ise Latin alfabesine geçiş yapmış ve 1940 yılından başından itibaren tamamen Kiril alfabesini kullanmaya başlamışlardır. Kazak Kiril alfabesi ve Latin alfabe karşılıkları, aşağıda yer alan Tablo 1’ de sunulmuştur (Mutlu, 2021: 400).

Kiril Alfabeti		Latin Alfabeti			Kiril Alfabeti		Latin Alfabeti	
А	а	A	a		С	с	S	S
Ә	ә	Ä	ä		Т	т	T	T
Б	б	B	b		У	у	W, UW, ÜW	w, uw, üw
В	в	V	v		Ү	ү	U	U
Г	г	G	g		Ү	ү	Ü	Ü
Ғ	ғ	Ğ	ğ		Ф	ф	F	F
Д	д	D	d		Х	х	X	X
Е	е	E	e		Һ	һ	H	H
Ё	ё	YO	yo		Ц	ц	TS	Ts
Ж	ж	J	j		Ч	ч	Ç	Ç
З	з	Z	z		Ш	ш	Ş	Ş
И	и	İ	i		Щ	щ	ŞÇ	Şç
Й	й	Y	y		Ъ	ъ	Ayırma İşareti (Ses Değeri Yoktur)	Ayırma işareti (Ses değeri yoktur)
К	к	K	k		Ы	ы	I	I
Қ	қ	Q	q		І	і	İ	İ
Л	л	L	l		Ь	ь	İnceltme İşareti (Ses Değeri Yoktur)	İnceltme işareti (Ses değeri yoktur)

М	м	M	m		Э	э	E	E
Н	н	N	n		Ю	ю	YU	Yu
Ѓ	ѓ	Ñ	ñ		Я	я	YA	Ya
О	о	O	o					
Ө	ө	Ö	ö					
П	п	P	p					
Р	р	R	r					

GİRİŞ

Çalışmamızda günümüz Kazak Edebiyatının tanınmış yazarlarından Muhtar Mağavin'in "*Tazının Ölimi*" adlı eseri Türkiye Türkçesine aktararak eserde geçen tasvir fiiller işlev açısından incelenmiştir. İnceleme sonunda bu yapılar verdiği anlam farklılıklarına göre sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılmış olan verilerin kullanıldığı cümleden hareketle bağlamsal anlamlar tespit edilmiştir. Tasvir fiillerinin metinde kullanıldığı biçimler tanık gösterilerek anlamıyla birlikte verilmiştir. Bu sınıflandırmada Doç. Dr. Ali TAN'ın kullanmış olduğu sınıflandırmadan yararlanılmıştır.

Eser tercümesi çalışmalarının edebiyat, dil ve üslup çalışmaları için önem taşıyacağı umulmaktadır. Edebiyatta dil kullanımı çalışmalarının bilimsel bir temele dayanması için belli aşamalarda somut verilerden hareket etmek büyük önem taşımaktadır. Üzerinde çalışılan eserde bahsi geçen tasvir fiillerinin yardımıyla Kazak Türkçesinde bu yapıların cümleye kattığı anlam zenginliğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışma ile Muhtar Mağavin'in "*Tazının Ölimi*" adlı eseri Türkiye Türkçesine aktararak eserde geçen tasvir fiilleri incelenmiştir. Tasvir fiilleri Türkiye Türkçesi grameri içerisinde dilin orijinal özelliklerinin bulunduğu bir bölümdür. Türkçe fiil ağırlıklı bir dil olduğu için bu konu alanımızda daha da önem kazanmıştır. Konu olarak ana fiil + zarf-fiil + yardımcı fiillere dayalı olarak ele alınacak bir çalışma olacaktır.

Muhtar Mağavin sadece günümüz Kazak Edebiyatı için değil, eserlerinde ele almış olduğu konuları açısından aslında tüm Türk Dünyası için önemli bir yazardır. Edebî olarak yetiştiği çevre de son dönem Kazak Edebiyatının kurucularından Abay Kunanbayev'in edebî çevresidir. Bu çevre bugünkü Kazakistan topraklarında Kazak dilinin bozulmadan kullanılageldiği bir çevredir. Bu nedenle bu ortamda yetişmiş olan Muhtar Mağavin'in dili, dil ve edebiyat çalışmaları açısından oldukça önemlidir.

Söz konusu eser Türkiye Türkçesine aktarılıp edebiyatımıza katkı sağlanarak aynı zamanda Kazak Türkçesindeki tasvir fiillerin anlam olarak kattığı zenginlik örnekleriyle ortaya konulmuştur.

Kazak edebiyatı yazarlarından Muhtar Mağavin'in daha önce birkaç eseri Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Muhtar Mağavin'in eserlerinden birkaçının aktarılmış

olması bu alandaki önemli eksikliklerden biridir. Bu eksiklik bu çalışma ile bir nebze olsun tamamlanmış olacaktır.

Tezde Kazak Türkçesindeki tasvir fiillerin daha iyi anlaşılması için şu sorulara cevap aranacaktır: Tasvir fiil nedir? *Tazının Ölimi* adlı eserde kullanılan tasvir fiiller hangileridir? Bu eserdeki tasvir fiiller ne tür anlamlar vermektedir? Eserdeki tasvir fiillerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları nedir?

Tezde nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi, çeviri, araştırma-inceleme ve sınıflandırma kullanılmıştır. Çeviri aşamasında Türk Dil Kurumu'na ait *Türkçe Sözlük* olmak üzere Bayniyazov A., Başkapan V. & Koç K. Kazak Türkçesi - Türkiye Türkçesi Sözlüğü kullanılmıştır. Kazak Türkçesindeki tasvir fiiller, Muhtar Mağavin'in "*Tazının Ölimi*" adlı eserinden ve çeşitli Kazak Türkçesi gramerlerinden tespit edilmiştir. Tespit edilen fiiller 17 ana başlık altında toplanarak cümleye kattığı anlamlarla birlikte Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Örnekler uygun ana başlıklar altında yazılmış ve bu örneklerin eserde kaçınıcı sayfada ve cümlede olduğu belirtilmiştir.

Tez toplam üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Muhtar Mağavin'in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde eserin inceleme kısmı yer almaktadır. Burada eserde tespit edilen tasvir fiiller incelenmiştir. Ayrıca cümleye kattıkları anlamlara göre 17 başlık altında sınıflandırılmıştır. Tezin üçüncü bölümünde ise "*Tazının Ölimi*" adlı eser transkribe edilip Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Son kısımda değerlendirme, sonuç ve kaynakça bölümleri yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHTAR MAĞAVİN'İN HAYATI, EDEBİ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1. MUHTAR MAĞAVİN'İN HAYATI

Muhtar Mağavin, yirmili yaşlarında edebiyat ve bilim alanındaki çalışmalarıyla dikkat çeken, hem Sovyetler döneminde hem de bağımsızlık sonrası Kazak edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Eserlerinde Kazak toplumunun milli değerlerini, örf ve adetlerini gerçekçi bir şekilde yansıtarak, Kazak halkının sosyo-kültürel durumunu ve milli kimliğini korumaya odaklanmıştır. Roman, hikâye, bilimsel çalışma, ders kitabı ve çevirileriyle tanınan Mağavin, Kazak edebiyatına önemli katkılarda bulunmuş ve unutulmaya yüz tutmuş Kazak ozanlarını ve eserlerini gün ışığına çıkararak edebiyat tarihini üç yüzyıl geriye götürmüştür (Ospanova, 2021: 298-312).

Muhtar Mağavin, 1940 yılında Semey bölgesinin Shubartau ilçesinde köyde öğretmenlik yapan bir ailede dünyaya gelmiştir. Mağavin'in babası öğretmen olduğundan erken yaşta tarih öğrenmeye başlamıştır. 1957 yılında liseyi bitirmiş ve 1957-1962 yılları arasında Kazak Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde eğitim almıştır. 1965 yılında ise yüksek lisans eğitiminden mezun olmuştur.

Yazar, 1965 yılında “Kazak Edebiyatı” gazetesinde bölüm başkanı olarak çalışmış. 1967-1971 yıllarında "Zhazushi" yayınevinde genel yayın yönetmen yardımcısı olarak, Kazak SSC Bilimler Akademisi M. Auezov'un adını taşıyan Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacı olarak çalışmış. Abay Kazak Pedagoji Üniversitesi, Kazak Edebiyatı Bölümünde doçent öğretim üyesi görevlerinde bulunmuştur. Moskova'da M. Gorki Edebiyat Enstitüsünde Kazak folkloru ve Kazak edebiyatı tarihi üzerine özel dersler vermiş. 1984-1986 yıllarında "Zhazuchi" yayınevinin genel yayın yönetmenliğini yapmıştır. 2006 yılının son günlerinde Çek Cumhuriyeti'ne taşınmıştır. Günümüzde yazar Türkiye'de yaşamaktadır. Bakıttjamal Hanım'la 1965'te yaptığı evliliğinden altı çocuğu bulunmaktadır.

Kazakistan'da Muhtar Mağavin'i yakından takip eden ve yakın zamanda aramızdan ayrılan bir kişiyle konuştuğumda, Muhtar Mağavin'e 1986 yılında okurlarıyla buluşmasında “Yazar olmasaydınız kim olurdunuz?” diye sorulduğunda, “Bana göre insan kendi iradesiyle yazar olmaz. Elbette insan iradesi dışında hareket edemez. Ancak genel olarak sanat alanında insanın belli bir eğiliminin olması gerekir.

Bu eğilim eninde sonunda yazmaya, resim yapmaya, beste yapmaya yol açacak. Ancak yazar olmasaydım sanırım tarihçi olurum.” dediğini aktarmıştır.

1.1. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Kazak Edebiyatında roman ve hikâye türlerinde önemli yazıları bulunan yazarlardan biridir (Özdemir vd., 2019: 443). Yazarlık kariyerinin ötesinde Kazak Edebiyatı araştırmalarıyla dikkat çeken Mağavin, tarihi araştırmalarıyla da bilinmektedir. Bu sebeple kendisine “Kazak Edebiyatının Arkeoloğu” yakıştırması yapılmıştır (Altınmakas, 2014: 459).

Muhtar Mağavin’in hikâyeleri, modernizm ve klasisizmin kesişim noktasında yer alır. "Bir Uıs Biday" (Bir Avuç Buğday), "Bir Kadak Biday" (Bir Kilo Buğday) ve "Tilenşi" (Dilenci) gibi eserlerinde modern anlatım yollarını, klasik zengin imgeler ve destansı ölçülerle birleştirir. Bu hikâyelerde düzenli ifadeler, metaforlar, şiirsel denklemler, kısa cümleler ve yoğun metinler kullanarak modern eğilimleri tarihsel verilerle harmanlar ve derin, hacimli eserler yaratır (https://adebiportal.kz/kz/news/view/mukhtar_magauin_titan_tulga__22441, E.T. 20.06.2024).

Muhtar Mağavin’in hikâyelerinde, belirli bir sanat metoduna göre gelişen olaylar okuyucuyu sürpriz sonlarla buluşturur. Yazar, yerleşik ideolojik süreçleri kırarak, hikâyenin sonunu beklenmedik bir şekilde farklı bir kanalla bağlar. Bu özelliği, "*Tazının Ölimi*" hikâyesinde belirgin olarak görülmektedir.

Mağavin’in romanları sürükleyici olup okuyucusunu yönlendiren bir yapıya sahiptir. Cümleler birbirini tamamlar ve dolaylı yoldan metaforlar aracılığıyla bilgi aktarır. Arşivlere dayanarak kendine özgü bir üslupla tarihi romanlar yazar. Eserlerinde okuyucular kahramanlarla bütünleşir ve bireyin iç dünyasını, ruh halini ustalıkla tasvir eder.

Kırgız halk şairi Ekber Ryskulov’a göre Muhtar Magauin, Orta Asya halklarının edebiyatında adından söz ettiren bir sanatçıdır demiştir ve devamında şu sözlerini de söylemiştir:

“Bu adam, 17 ve 18. yüzyıllarda Kırgız-Kazak tarihinin en ağır ve zor dönemlerinden, Kalmuk, Oyrat ve Çungar Hanlıkları ile çatışma dönemlerinden pek çok ilginç eser verdi. Yanılmıyorsam Muhtar, “Kazak Tarihinin Alfabesi” adında bir kitap yazmış ve öyle görünüyor ki, Cengiz Han’ın başlangıcından günümüze kadar Kazak Hanlığı’nın tarihini düzenlemeye çalışmış Muhtar’ın bir özelliğini daha biliyorum, bu

adam edebiyat hareketinin ön saflarında yer alıyordu, halk toplantılarının başındaydı. Ben Ala-Too dergisinde çalışırken Muhtar Yıldız dergisinde birçok liderlik verdi. Bişkek'e geldiğini, Ala-Too çalışanlarıyla tanıştığını ve bazı yıldönümlerine katıldığını hatırlıyorum. Özetle Muhtar Mağavin, Kazak Edebiyatında, sadece Orta Asya halklarının edebiyatında değil, Türk halklarının edebiyatında da adından söz ettiren büyük bir sanatçıdır” (https://www.azattyk.org/a/Kazakhstan_Culture_Magauin/1950036.html E.T. 20.06.2024).

1.2. ESERLERİ

İlk eserlerini 1959'da Semerkant'ta “Abay ve Şark Edebiyatı” konulu bildiri sunan Muhtar Mağavin, edebiyatçı kimliği ile biline Mağavin ayrıca iyi bir araştırmacıdır. Mağavin, araştırmalarına 1960-1961 yıllarında "Er Targın Cırı ve Kazak Destanı Üzerine Bazı Düşünceler" başlıklı çalışmasıyla başladı. Daha sonra, 1964-1965 yılları arasında Kazak Türklerinin "akın" ve "jırav"larını ele aldı. Mağavin, "15-18. Yüzyıl Kazak Akın-Jıravları" adlı tezini kaleme alırken, 1960-1961 yılları arasında "Keşqurum" (Akşamüstü), "Bir Uıs Biday" (Bir Avuç Buğday), "Tilenşi" (Dilenci), "Ayel Mahabbatı" (Kadın Sevgisi), "Janisulu" gibi ilk kısa hikâyelerini yayımlamıştır (<https://magauin.com/omirbayan-view>, E.T. 10.06.2024). Genel kanının aksine, Kazak Edebiyatının başlangıcını 17-18. yüzyıla değil, daha önceki dönemlere dayandıran bir görüşü savunan Mağavin, bu iddiasını 1968'de yayımladığı "Kopuz Sarını" (Kopuz Makamı) adlı ilmi monografisinde dikkat çekici delillerle desteklemiştir (Söylemez vd., 2018: 180).

1969 yılında “*Tazının Ölimi*” (*Tazının Ölümü*) kısa hikâyesini yayımlamıştır. Aynı yıl içinde, Sovyet-Alman Savaşı sonrasındaki huzurlu köy hayatını, günümüz entelektüellerini, üniversite öğrencilerini ve halklar arasındaki dostluğu konu alan "Akça Kar" romanını yayımlamış; 1970 yılında ise eski Türk şiirinden günümüze kadar olan dönemi kapsayan "Aldaspan" adlı şiir antolojisini hazırlamıştır (Koç vd., 2007: 695). 1971 yılında gençler hakkında yazılan “Kök Munar” (Mavi Sis) romanı 1975 yılında Rusçaya çevrilmiştir (Özdemir vd., 2019: 443). 1972-1973 yıllarında "Arhiv Hikayası" (Arşiv Hikâyesi) ve "İesiz" (Sahipsiz) adlı kısa hikâyelerini yayımlamış; 1972-1976 yılları arasında, Leningrad'da yayımlanan "Poeti Kazakistana" (Kazakistan Şairleri) antolojisini hazırlamıştır. 1973'te Sovyet-Alman Savaşı'nı konu alan "Bir Atanın Balaları" (Bir Babanın Evlatları) adlı kısa hikâyeyi, 1977 yılında "Ömür Jırı" (Hayat Şarkısı) ve "Jılandı Jaz" (Yılanlı Yaz) hikâyelerini kaleme almıştır. 1978-1979

yıllarına geldiğimizde ise "Kökbalak" (Abılay Han'ın bindiği atın adı) romanını, "Jüyrık" (Hızlı), "Kök Kepter" (Gök Güvercin) ve "Kıyındağı Kıstav" (Uzaktaki Köy) hikâyelerini ve "Er Tarğın" jırını yayımlamıştır (<https://magauin.com/omirbayanview>, E.T. 10.06.2024). 1980-1982 yıllarında yayımlanan "Alasapıran" (Keşmekeş) adlı tarihi romanında, 15. ve 17. yüzyıllar arasında Kazak Türkleri ile Ruslar arasındaki ilişkilerin başlamasını ve bu ilişkilerin karmaşık ve zorlu süreçteki ilerleyişini anlatır. Bu eserinde, eski dönem Kazak Edebiyatını araştıran Muhtar Mağavin, 15-18. yüzyıllardaki Kazak "Jırvalık" geleneğini açıklamaya çalışırken, "Alasapıran"da geçen olaylarla karşılaştırmalar yapar. Roman, özellikle Kazak Hanlığı'nı Tavekel Han'ın yönettiği 1583-1586 yılları arasındaki ekonomik durumu ayrıntılı bir şekilde anlatır (Özdemir vd., 2019: 443; Koç vd., 2007: 695). 1984 yılında ise roman "Abay Devlet Ödülü" almıştır (Özdemir vd., 2019: 444).

1984 yılında yayımlanan "Şakan-Şeri" (Şağan'ın Acısı) adlı romanında, dönemin zorlu koşulları nedeniyle Kazak Türklerinin karşılaştığı sıkıntılı süreçler detaylı bir şekilde ele alınır (Koç vd., 2007: 696). 1988-1990 yılları arasında, "Altın Tis" (Altın Diş), "Tertipti Azamat" (Disiplinli Vatandaş), "Abaktıda Ölgen Uan Atam" (Cezaevinde Ölen Uan Atam), "Tassudan Ötken Kaşkındar" (Tassu'dan Geçen Kaçaklar) ve "Ebdiğappar Seri" gibi hikâyelerini yayımlamış; 1990 yılında, iki ciltlik seçme eserlerinden oluşan "Eki Tomdık Tandamalı Şığarmalar" adlı eseri okurlarla buluşmuştur. 1991'de yayımlanan "Sarı Kazak" romanında, totaliter rejimin insanları oyuncak gibi gördüğü dönemin trajedisini işlerken 1992'de "Kazak Handığı Davirindegi Edebiyet" (Kazak Hanlığı Devrindeki Edebiyat) adlı kitabını; 1993 yılında ise "Okuvlığı men Xrestomatiyası" (Ders Kitabı ile Okuma Kitabı) adlı ders kitaplarını kaleme almıştır (Söylemez vd., 2018: 180). Aynı yıl içinde "Kazak Tarihinin Elippesi" (Kazak Tarihinin Elifbesi) adlı eseri kaleme almıştır. 1994 yılında "Gasırlar Bederi" (Asırların İzleri) ve "Ömir Jolı" gibi yapıtlarını yayımlamıştır. Anılarını içeren "Men" (Ben) adlı çalışmasını 1996-1998 yılları arasında okurla buluşturmuştur. 1997-1999 döneminde "Künfudzının Danalık Deristeri" (Konfüçyüs'ün Bilgelik Dersleri) kitabını yazmıştır. 1999'da "Şıpalı Arasan" (Şifalı Arasan) hikâyesi ve "Tasqa Basılğan Koljazbalar" (Taşa Basılan El Yazmaları) adlı eseri yayımlamıştır. 2000-2001 yıllarında "Tamızdan Songı Engimeler" (Ağustostan Sonraki Hikâyeler) ve "Odağay Engimeler" (Ortak Hikâyeler) adlı hikâye derlemelerini okurla buluşturmuştur. 2001'de "Kısık Ağaç" (Eğri Ağaç) ve "Ongak" hikâyelerini kaleme almıştır. 2003'te "Edepki Engimeler" (Varsayılan

Hikâyeler) adlı derlemesini yayımlamış, 2003-2004 yılları arasında ise "Jene Odağay Engimeler" (Yeni Ortak Hikâyeler) derlemesini okurla buluşturmuştur (<https://magauin.com/omirbayan-view>, E.T. 10.06.2024).

2002 yılında 13 ciltlik toplu eserlerini ve “Şıngıs Hanın Şarapatı” (Cengiz Han’ın İyiliği) adlı eserini yayımlamıştır. 2004 yılında çıkardığı "Kıpşak Aru" adlı romanında, özellikle geçmiş eserlerinden tamamen farklı bir tarzı benimseyerek, kuruluş bakımından da özgün bir yaklaşım sergilemiş ve psikolojik bir efsaneyi anlatmıştır. Aynı yıl içinde yayımlanan "Ultsızdany Uranı" (Milletsizleştirme Sloganı) adlı makaleleri de bulunmaktadır (Söylemez vd., 2018: 180). “Kesik Bas – Tiri Tülüp Hikayati” (Kesik Kafası – Yaşayan Hayvan Hikâyesi) romanını 2005 yılında yayımlamıştır(<https://magauin.com/omirbayan-view>, E.T. 10.06.2024). 2007’de yayımlanan ve devlet ödülüne aday gösterilen "Jarmak" (Bakır Sikke) romanı, Kazak Türklerinin iki yüzyıllık tarihine ve günümüzdeki psikolojik çatışmalara ışık tutmaktadır. Aynı yıl içinde "Erkılı Engimeler" (Farklı Şekillerde Hikâyeler) ve "Talaysız Engimeler" (Birçok Hikâye) adlı hikâye derlemeleri de okuyucularla buluşmuştur (Söylemez vd., 2018: 180). 2008’de tarihi belgelere dayalı bir kronolojik tarih kitabı olan "Şıngıs Han jene Onın Zamanı" (Cengiz Han ve Onun Dönemi) yayımlandı. 2016-2017 yıllarında "Estelikler Kitabı" (Hatıralar Kitabı) adlı eser içerisinde "İliyas Ağa Eserberlin" (İlyas Abi Yesenberlin) ve "Abiş Ekeuimiz" (Abiş ile İkimiz) kitapları yer aldı. 2018’de "Estelikler Kitabı"nın yeni bölümleri okuyucularla buluştu. 2019’da ise derlemeye başladığı eserlerini toplu halde içeren 25 ciltlik bir koleksiyon yayımlama hazırlığı içine girdi (<https://magauin.com/omirbayan-view>, E.T. 10.06.2024).

İKİNCİ BÖLÜM

TAZİNIN ÖLİMİ ADLI ESERDEKİ TASVİR FİİLLERİNİN İNCELEMESİ

2. FİİLLER, YARDIMCI FİİLLER VE TAZİNIN ÖLİMİ ADLI ESERDEKİ TASVİR FİİLLER

Dünya üzerindeki dillerde şüphesiz ki en önemli kelime türleri deyince aklımıza fiiller gelmektedir. Türkiye Türkçesinde de fiillerin ve fiil tarzı da denilen kılınışın değişik şekillerde tanımını görmek mümkündür.

Şarkışla Ş. kılınışın tanımını “Kılınış, fiilin anlamına dayanan bir kategoridir. Kılınış için sözlüksel görünüş, hâl görünüşü, hâl türleri, olay türleri, durumlar, olay, olay tarzları gibi farklı terimler kullanılmıştır. Kılınış üzerine yürütülen ilk çalışmalarda kılınışın görünüş kavramıyla karıştırıldığı ya da ona benzer bir tanımla yorumlandığı görülür. Bu gerekçeyle görünüşü ifade eden aspekt terimi ilk araştırmalarda kılınışı karşılamak üzere de kullanılmıştır. Kılınışın görünüşten ayrı bir kategori olduğu XX. yüzyılda kabul görmeye başlamıştır. Yerleşik gramerde fiiller ve kılınış içerikleri, yalnız sözlükteki karşılıkları ve şekilleri üzerinden değerlendirildiği içindir ki bazı unsurlar aracılığıyla kılınışın değişebileceği yönünde açıklamalar bulunmaktadır. Söz konusu yanılığın tasvir ek fiilinin tezlik, yaklaşma, sürerlik ilgileriyle kullanılması durumunda tasvir ek fiiline kılınış işlemcisi özelliği yüklenmesini de beraberinde getirmiştir.” şeklinde ifade etmiştir.

Kılınış konusuyla ilgili dil bilimcilerin farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Kılınış konusunu ilk detaylı olarak ele alan isimlerden biri Dilaçar'dır. Dilaçar (1971: 110), kılınışı, eylemin ve oluşun nasıl geliştiğini, nasıl yapıldığını ve hangi tarzda gerçekleştiğini kipin öznel düşüncesinden bağımsız olarak anlatan bir dil bilgisi kategorisi olarak tanımlamıştır. Koç (1996: 358), bir eylemin master durumundayken başlangıç, devam veya sonuç aşamalarını belirten zaman farklılığına "kılınış" teriminin kullanıldığını açıklamıştır. Uğurlu (2003: 127) her eylemin doğal olarak kendine özgü bir gerçekleşme şekli veya "cereyan tarzı" olduğunu belirtmiştir. Aydemir (2010: 24) kılınışı, bir fiilin dil bilimsel ve anlamsal bir kategorisi olarak tanımlarken, Karadoğan (2009: 6) ise kılınışı, bir fiilin olayın gerçekleşme tarzı itibarıyla zaman çizgisinde belli noktalara vurgu yapmasını veya yapmamasını ifade etmiştir. Akçataş (2005: 48) kılınışı, master durumundaki fiilin hareketin veya oluşun zaman niteliğini belirten bir dil bilgisi kategorisi olarak ele almıştır. Bacanlı (2009: 46) ise kılınışı, bir fiilin gerçekleşme

tarzıyla ilgili bir sözlük kategorisi olarak tanımlamıştır. Aslan Demir (2013: 71) kılınışı, bir fiilin semantik yapısında doğal olarak bulunan içsel bir özellik olarak açıklarken, Vardar (2002: 132) için kılınış eylemin zaman bakımından niteliğini, yani başlangıç, sonuç veya süreklilik gibi anlamsal özelliklerini belirten bir dil bilgisi terimidir.

Z. Korkmaz fiilin tanımını, “Şekil bilgisinin addan sonra en önemli ögesi olan fiiller, iş ve hareket bildiren çok değerli sözlerdir. Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildirirler” (2009: 527) şeklinde ifade etmiştir.

M. Ergin “Fiiller, hareketleri karşılayan kelimelerdir. Hareket kelimesini burada tabii geniş manası ile alıyor ve nesnelerin zaman ve mekân içindeki her türlü yapma, olma ve durmaları için kullanıyoruz. Evvelce de söylediğimiz gibi kâinatta biri nesne, diğeri hareket olmak üzere iki unsur vardır. Nesneler canlı, cansız, maddî, manevî bütün varlıklar ve mefhumlardır. Hareketler ise nesnelerin zaman ve mekân içindeki yer değiştirmeleri, oluşları, kılışları, duruşları; hülâsa her türlü faaliyetleridir (2009: 280-281).

Türkiye Türkçesinde bu şekilde tanımlanan fiil, Kazak Türkçesi gramer kitaplarında ise, eylemler sadece öznenin yaptığı hareketleri değil doğada, toplum hayatındaki karşılaşılan insanoğlunun fikirleri ve özellikleri yoluyla ortaya çıkan çeşitli durum, hareket, iş ve eylemler gibi durumlarla ilgili ifadeleri bütünüyle içine alır (Isqaqov, 1992: 222) şeklinde ifade edilmiştir.

Yardımcı fiil veya tasvir fiil olarak adlandırdığımız fiiller ise Türkiye Türkçesinde çok fazla kullanılmamaktadır. Bundan dolayı da diğer Türk lehçelerinden Türkiye Türkçesine metin aktarımında zorluklar karşımıza çıkmaktadır. “Türk dillerinin çoğu yardımcı fiilleri veya tasvir fiillerini devamlı kullanmalarına rağmen, Çağdaş Türkiye Türkçesi bu tür cümle yapısını hemen hemen kullanmıyor” (Schamiloğlu, 1996: 153) ifadesi de bu sözümüzü destekler niteliğindedir. 17 gruba ayırdığımız tasvir fiillerin incelenmesi aşağıdaki gibidir:

2.1. YETERLİK BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde yeterlilik bildirmek için kullanılan tasvir fiiller al-, bol-qal- olmak üzere 3 şekildedir. Bu fiiller mana olarak yeterlilik anlamı vermesiyle birlikte gücü yetme, olasılık, imkansızlık, eylemin gerçekleşmesine izin verme yahut vermeme, isteme yahut istememe gibi manaları yüklemektedir.

2. 1. 1. Fiil - A, - Iy, - tAy + al- / - A +almay-

Mana olarak yeterlilik anlamı vermesiyle birlikte gücü yetme, olasılık, eylemin gerçekleşmesine izin verme, olumsuzluk eki eklendiğinde ise izin vermeme, isteme, olumsuzluk eki eklendiğinde ise istememe gibi manaları yüklemektedir.

Jötel qısıp, söziniñ ayağın ayta almadı. (11,30) “Öksürmekten sözünün sonunu getiremedi.”

Endi bir jolı awıl otırğan saydıñ etegi keñip, ülken, jazıq alañqayğa aynalatın tusqa alıp qus qondı. (16,24) “Bir seferinde, köyün bulunduğu vadinin eteği genişleyip büyüyüp düz arazi halini alınca taşındı.”

Al ayağı uzun, küş-qayratı mol tazığa quwrağan şalğın böget bola almadı, ekpini bir mısqal da kemigen joq. (20,2) “Bacakları uzun, gücü kuvveti yerinde olan tazıya kurumuş çayır engel olamadı, nefesini azıcık bile olsa azalmadı.”

Ajal aranınan awlaqtadı, biraq qara üzip uzap ta kete almadı. (20,12) “Ecel pençesinden uzaklaştı ama fazla da uzağa gidemedi.”

Tazı jaysız küyge tüsip, süyegin de jöndep kemire almadı. (27,21) “Tazı rahatsız bir vaziyet alıp kemiklerini bile doğru düzgün kemiremedi.”

Qoyandı erkin kötergenimen, itti kötere almadı, opırılıp tüsip kete berdi. (28,28) “Tavşanı kolayca kaldırmasına rağmen köpeği kaldıramadı, ayakları karın içine batmaya devam etti.”

Tiri jan iyesi ilese almay. (28,33) “İnsanoğlu ona ayak uyduramaz gibi.”

Alayda soñınan bastırmalata şapqan adamnan ğana emes, ittiñ alıp denesi men batıl qıymılınan da iymense kerek, artına alağ-julağ qarap, bügejektep qaşa almadı. (30,26) “Ancak sadece arkadan koşan adamdan değil, köpeğin babayığit duruşundan ve değişik hareketlerinden korkmuş olmalı ki arkasına telaşlı bir şekilde bakıp tir tir titremekten kendini alıkoyamadı.”

Äytkenmen tazı uzaq saltanat qura almadı. (33,20) “Ancak tazı uzun bir süre hüküm süremedi.”

Şınında da, Qazı qaytıp oñala almadı. (35,16) “Gerçekten de Kazı tekrar toparlanamadı.”

Aş qarınğa şamalı as barıp, äldengen tazı temir qursawdan öz betimen qutıla almasın tüsindi. (40,18) “Aç karnına biraz yemek inip toparlanan tazı demir tuzaktan kendi kendine kurtulamayacağını anladı.”

Buwı burqırağan, tütini buwdaqtağan qıstawlardı, jayılmıdğı endey örgeñ maldı birneşe kün torısa da awızdarına eşteñe tüşpegeñ, bugün tañ qılañ bere sonarlap, qoyan, tülki qağuwğa şıǵıp, eşteñe şala almağan üş böltirikti qanşıq qasqır, zarlıana ulıǵan it ünin estisimen, boyları özine jete-qabıl jas qanışerlerin artınan şubırtıp, osılay qaray soqtırta jönelgeñ. (41,12) “Buǵu kaplamış, duman basmış kışlakları, yayılmakta olan sıǵırları birkaç gün gözetlese de hiçbir şey yememiş olan, bugün tan atana kadar avlanıp tavşan, tilki avlamaya çıkıp hiçbir şey bulamayan üç yırtıcı kancık kurt, acı acı uluyan köpeǵin sesini duymasıyla, boyu kendisi kadar olan geñ katilleri arkasından takip ettirtip ona doǵru yöneldiler.”

Küşik tawıqtıñ özine jat pıyǵıl tanıtıw sebebin tüşine almay, abdırıp qalǵan edi. (8,8) “Yavru köpek tavuǵun bu garip hareketlerinin nedenini anlamamakla beraber, ne yapacağını bilememişti.”

Köp qozǵaluwğa jer tar, al öz betimen tordan sekirip tüşip kete almaydı. (9,26) “Hareket etmeye alan dar ve kendi başına kafesten dıǵarı atlayıp gidemezdi.”

Kewdesi şıntaqtan sınıq süyem desek ötirik, tuwra üş eli tömen, quşaq jetpes zor; bir qırındap jantaymasa tüzüw jata almaytın. (11,10) “Göǵsü dirsekten bir karış altı kırık desek yalan olur, tam üç parmak geñişliǵının altında, kucaklanamayacak kadar büyük, yan yatmasa düz bir şekilde yatamıyordu.”

Tipti Laşın qusap üyge de kire almaydı, ünemi dalada jatadı. (16,18) “Hepten Laşın gibi eve de giremiyor, sürekli dıǵarıda yatıyor.”

Tazı üyine jetkenşe añ ustamasa moynı qatıp ketedi de, epti, alǵır it bola almaydı. (18,21) “Tazı eve ulaşana kadar av yakalamazsa vücudu hamlanacaktı ve becerikli, kabiliyetli bir köpek olamazdı.”

Biraq biz - aq niyet Sovyet adamdarı ündemey otıra almaymız! (23,51) “Ama biz dürüst Sovyet insanlarıyız, sessiz duramayız!”

Eger demalı kúnderi şalǵaydaǵı qıstawlardan at sabılıp birew-mirew kele qalsa, qanşama jalınıp, jalbarınǵanımen dükendi aştıra almaytın. (25,25) “Eǵer izin

günleri uzaktaki bir kışlaklardan atlanıp biri falan geliverse bile ne kadar yalvarıp yakarsa da dükkânı açtıramazdı.”

İyesi dem ala almay, qıstığa jöteliş jadır. (27,7) “Sahibi nefes alamadan daralarak öksürüyor.”

Kök şolaq arlağa keregi de osı eken, kütpegen jerden şabısın qalt tejedi de, ağının basa almay oza bergen tazığa joyqın küşpen tura umtıldı. (31,25) “Kuyruğu kesik kurdun ihtiyacı olan da buydu, aniden hızını kesti ve akışını kontrol edemeyip önüne çıkıveren taziya şiddetli bir güçle saldırdı.”

Alayda qasqırdıñ bul qalpında uzaq tura almaytının bilgen tazi aybat şaşa, ezüwden ırılğan qalpı duşpanınıñ moynın sıgımday tüsti. (32,12) “Ancak kurdun bu pozisyonda uzun süre kalamayacağını bilen tazi heybetli bir şekilde hırlayarak düşmanının boynunu sıkmaya başladı.”

Qozğalaqtap bir orında otıra almaydı. (35,1) “Hareket ederek yerinde duramıyor.”

Tazi äzireyildiñ ämirine qarsı söz ayta almay, topıraq astına kömilgen iyesin joqtap ulıdı. (41,9) “Azrail'in emrine karşı gelemeyen Tazi, toprak altına gömülen sahibini hatırlayarak uludu.”

Tek awıl töñireginde erkin sayranday almaydı, tipti öz üyiniñ janında da qorğalaqtañqırıp turadı: jas kezinde qara töbetten jegen tayaq esinen ketpegen. (22,23) “Yalnız bir şekilde köyün etrafında rahatça gezemiyordu ayrıca kendi evinin etrafında korkup duruyor; gençken kara töbetten yediği dayak hâlâ aklından çıkmamış.”

Ayqasa ketken bette astına büktey almağanına ızalı. (31,5) “Mücadele ettiği sırada evirip çevirip altına alamamasına kızgın.”

Alayda, bögelissiz bir qalıptı jıljıy almadı. (40,38) “Ancak, sabit bir şekilde kıpırdıyamadı.”

2. 1. 2. Fiil - Ip + bol -

“bol-” tasvir fiilinin olumsuz şekli kullanıldığında eylemin gerçekleşmesindeki imkansızlığı aktarır.

Öziniñ ömir, turmıs, küşti men älsiz jaylı balañ tüsinikterin astı-kesteñ etken ğalamat oqıyğadan soñ äli esin jıyıp bolmağan-dı. (17,19) “Kendisinin hayatını, yaşam

tarzını, güçlü ve zayıf yönlerine dair anlayışını değiştiren korkunç olaydan sonra hâlâ aklını başına toplamamıştı.”

2. 1. 3. Fiil -mAy + qal-

Mana olarak yeterlilik anlamı katmasının yanında eylemin mümkün olmadığını ve imkansızlığını ifade eder.

Küşik ne bop ketkenin aňğara da almay qaldı. (9,12) “Yavru köpek ne olduğunu bile anlayamadı.”

Mına kişkentay Ädildiň itke qumarlığı Ämir marqumnan awmay qalıptı... (12,17) “Bu küçük Adil'in köpeklerle olan tutkusu merhum Amir'i andırıyordu...”

Biraq kök biye tura şapqanda ilese almay qalatın da, arsalaqtap kep Ädildiň ayağına oratılattın. (14,08) “Ancak mavi at dörtñala aniden koştuğundan arkasından takip edemezdi ve zar zor gelip Adil'in ayağına sürtünürdü.”

İyesiniň aldın oray sırtqa atqıp şıqqan Laşın betke urğan jarıq säwleden közin aşa almay qaldı. (17,25) “Sahibinin önüne geçerek dışarı fırlayan Laşın, yüzüne vuran parlak ışık nedeniyle gözlerini açamadı.”

2.2. TEZLİK BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde tezlik bildirmek için kullanılan tasvir fiiller al-, ber-, qal-, sal-, qoy-, kir-, şıq- olmak üzere 7 şekildedir. Bu fiiler mana olarak tezlik anlamı vermesiyle birlikte yapılan eylemin kolayca yapıliverme yahut birdenbire, ansızın olma gibi manaları yüklemektedir.

2. 2. 1. Fiil - Ap, -Ip, -tAy + al-

Yapılan eyleme birdenbire ansızın olma gibi manaları yüklemektedir. Bu yüklenen manada beklenmezlik manası da vardır.

Şeşeleri birdeňe tawıp alıp, dıbıs berse boldı: “Äkel, äkel! Mağan, mağan!” desip jamıray umtıladı. (7,42) “Anneleri bir şey bulunca ses çıkartsa yeter: “getir, getir! Bana bana!” deyip annesine doğru koşuşturuyorlardı.”

Küşik aspay-saspay uzın tilimen awzı-basın bir jalap aldı da, esiney kerildi. (9,9) “Yavru köpek hiç tereddüt etmeden uzun diliyle ağzını yüzünü yalayiverdi ve esneyerek gerildi.”

Mine, jerden köterip aldı. (9,19) “İşte, yerden tutup kaldırıverdi.”

Kewdesine qısa quşaqtap aldı. (10,7) “Göğsüne sıkarak kucaklayıverdi.”

Men jaman boyşam jaqşı qatın nege tawıp aymayşın? (10,32) “Eğer ben kötüysem neden iyi bir kadın buluvermiyorsun?”

Sodan soñ mławesi mol, şöbi qalıñdaw tustı tañdap alıp, basına tomar jastanıp şalqasınan jata ketedi. (15,11) “Ondan sonra bol meyveli ve sık otlu bir yer seçiverip başını kütüğe koyup sırt üstü yatıverdi.”

Äytpese neşe türli tätti tös körip, uyıqtap aluwğa da bolar edi. (15,22) “Aksi takdirde çeşit çeşit tatlı rüyalar görüp uyuyurse de olurdu.”

Tısırdı qulağı şalğan töbet basın innen julıp aldı, biraq qawipti tım keş aňğarğan eken, burıla bergenşe awır tas qara qabırğadan sart etti. (17,11) “Tıkırtıyı işiten töbet başını yuvadan çıkarıverdi ama tehlikeyi çok geç farketmişti, tam dönerken büyük kara taş kaburgaya şak diye değdi.”

Qarama-qarsı jaqtı nusqaydı, at basın solay burıp aptı. (19,1) “Karşı tarafı işaret ediyordu ve at başını o tarafa çevirivermişti.”

Jer mejesin jaqşı biletin tülki qarbalasta ülken qatelik jiberip alğanın jaña bayqadı. (19,33) “Arazinin sınırlarını iyi bilen tilki, koşuşturma içinde büyük bir hata yapıverdiğini daha yeni fark etti.”

Jetip alıp, tis batırıspay qar betinde awdarıspaq oynamaq bolğan. (20,24) “Yetişiverip dişlerini geçirmeden kar yüzeyinde yuvarlanarak oynamakmış.”

Ağınimen ötip ketken tazı quyırıqtıñ da, tülkiniñ de sol jaq qaptalğa, qurıq boyınday jerge şığıp alğanın köredi. (20,29) “Dereden geçmekte olan tazı, kuyruğun da tilkinin de sol tarafta yamaca bir sopa uzunluğu kadar yere çıkıverdiğini gördü.”

Töbet te özin tazımen salıstırıp, urıs abıroymen ayaqtaılmaytınına közi jetse kerek, sol ırılğan qalpı, quyırığın qısıp alıp, öz üyi jaqqa qaşa jöneldi. (23,1) “Töbet de kendini tazıyla karşılaştırıp savaşın onurlu bir şekilde bitmeyeceğini bildi galiba ki onun gibi hırlayarak kuyruğunu bacaklarının arasına alıverip kendi evine doğru kaçmaya başladı.”

Urmaq tügil terisin sıyrıp alam. (23,14) “Vurmak şöyle dursun hemencecik derisini sıyracağım.”

Esenjol jağasına jabısқан qoldı op-oñay ajıratıp aldı da, Qazını bar pärmenimen iterip jiberdi. (24,8) “Esenjol, boynuna yapışan eli kolayca ayırıverdi ve tüm gücüyle Kazı'yı itti.”

Mäselen, Kämila öziniñ ölkendigin paydalanıp, keyde oñaşada Ädildi jelkelep alatın, sodan soñ Ädil biye qayırp kelüwge nemese suw äkelüwge jöneletin-di. (24,17) “Örneğin Kamila yaşının büyüklüğünden faydalanıp bazen kimse yokken Adil’i azarlayıverirdi, ondan sonra Adil dişi atı gütmeye ya da su getirmeye giderdi.”

Üyge barısımen iyesi bötelkeni tübinen perip qap sart etkizip tığının aşadı da, qırlı, ülken stakandı möldirete quyıp alıp, bir-aq tartadı. (25,14) “Sahibi eve gelip gelmez şişeyi altından vura ede bir şekilde açar, şeffaf büyük bir bardağa dolduruverip bir yudumda içerdi.”

Arttan tıqr tayanğanın añğarğan qoyan qos qulağın jimitip alıp, zuwlay jöneldi. (28,23) “Arkasından takip edildiğini hisseden tavşan iki kulağını da arkaya doğru kıvrıverip hızlıca kaçmaya başladı.”

Biraq añşılardıñ ırımı boyınşa, awıldan şığa bere qoyan kezdesse, onı qalay da soğıp aluw kerek. (29,21) “Fakat avcılarının inançlarına göre köyden tam çıkarken bir tavşanla karşılaşırsanız onu bir şekilde yakalayivermemiz lazım.”

Biraq osı sätte “a qudaylağan” Qazı atınan domalay tüsip, sürine-qabına qulağan beti qonışınan qandawırın suwırıp alıp, qasqırdıñ işin esip jiberdi. (32,18) “Tam o anda, "Allah Allah" diyen Kazı attan yuvarlanarak yüz üstü düşünce çakısını çekiverip kurdun karnına saplamaya başladı.”

Basqa balalarmen birge jazğı demalışqa awılğa kelgen Ädil arbadan tüsken betinde üyge bas suğa sala qayta şıqtı da, qolındağı kişkene tayaqpen it bitkendi jasqay quwıp, Laşındı ustap aldı; qarğısının jetektep äkep, qıl şılbrımen bosağağa baylap tastadı. (33,21) “Diğer çocuklarla birlikte yaz tatili için köye gelen Adil, arabadan indiği anda eve girer girmez geri çıkıp elinde küçük bir sopayla bütün köpekleri kovalayarak Laşın’ı yakalayiverdi; tasmaşından çekerek yünden yular ile evin girişine bağladı.”

Quşaqtay alıp, omırawına betin basıp uzaq jıladı. (34,27) “Kucaklayıverip yüzünü göğsüne dayayarak uzun süre ağladı.”

Ädildi bawırına basa quşaqtap alğan. (35,8) “Adil’i bağrına basarak sımsıkı gucaklayıvermişti.”

Sondıqtan Omar aqsaqal ögiz arbağa oquwğa baratın bes-altı balanı salıp alıp, awıldan şığıp jüre bergende, tazı olardıñ soñınan erdi. (35,39) “O yüzden yaşlı Ömer,

öküz arabasına okula giden beş altı çocuğu bindiriverip tam köyden ayrılmak üzereyken tazi da onların arkasından takip etti.”

Uwmajdap astına basıp alıptı. (37,2) “Ezerek altına alıvermiş.”

Tazı qoraniñ ıq jağına şığıp alıp, şoqıyıp otırğan qalpı körer tañdı közimen atıradı. (37,23) “Tazı ahırın kuytu yerine çıkıverip çömeli oturarak tan atmasını bekledi.”

Salqın, taza awanı kökirek kere jutıp, turğan ornında özinen-özi sekirip-sekirip aldı. (38,10) “Serin, temiz havayı derin bir şekilde çekip durduğu yerde hoplayıp zıplayıverdi.”

2. 2. 2. Fiil - A, -(A/I)y + ber- / - A + bermey-

Yapılan eylemin hemen ve aniden olduğunu aktarır. Tasvir fiile olumsuzluk eki eklendiği takdirde ise olumsuz bir durum ortaya çıkmadan hızlı bir şekilde eylemi gerçekleştirme anlamı katmaktadır.

Tazı şoqıyıp otıra bere tumsıgın kökke sozdı. (7,9) “Tazı iki ayağını önüne koyup oturur oturmaz burnunu gökyüzüne doğru uzattı.”

Sodan soñ mana balapandarğa ürgerindey, jiñişke dawsımen şańqılday ürip, ornınan köterile bergen. (9,10) “Daha sonra az önce civcivlere havladığı gibi ince sesiyle havlayarak yerinden kalkıverdi.”

Özi awıldan şığıp, qañgıp kete beredi, anada Esenjoldıñ älgı Bardasoq deytin jaman töbeti talap tastadı. (13,04) “Yaa kendisi köyden çıkıp başıboş gidiveriyor, geçen Esenjol'un bildiğimiz Bardasok denilen o kötü iri köpeği ona saldırdı.”

Biraq ädettenip ketken küşik kök biyeni köre salısımın-aq şabalana üretin, al biye “osı pälenni şańqıldata bermey keteyin” degendey, burıñışa awılğa qaray şapqılay jöneletin. (14,13) “Ama alışmış olan yavru köpek mavi atı görmesiyle yüksek sesle havlardı ve o at ise "Ben bu belayı havlatmadan gideyim" der gibi önceden olduğu gibi köye doğru koşarak uzaklaşıyordu.”

Laşın osı iyistiñ jönimen jüre bergisi keletin, biraq soñınan Ädildiñ qayt dep şaqırğan dawısı estilgen soñ, amalsız keri burılattın. (14,25) “Laşın o kokuya doğru yürüyüvermek isterdi ama arkasından Adil'in geri dön diye çağırdığı sesini duyduktan sonra çaresiz geri dönmek zorunda kaldı.”

Ädil ayağın ayqastırıp, mardımsıp jatatın da, qaraqattı wıstay sawıp, awzına quya beretin. (15,16) “Ädil ayağını ayağının üstüne atıp böbürlenerek yatıyordu ve kuş üzümü avuçlayıp ağzına atıverirdi.”

Küşigi ekewi östip raxattanıp biraz tınıstağan soñ Ädil kenet esine birdeñe tüşkendey “äwp!” dep ornınan köterile beredi. (15,23) “O ve yavru köpek bir süre öylece rahatlayıp biraz soluklandıktan sonra Adil, aniden aklına bir şey gelmiş gibi "Hoppaa!" diyerek yerinden kalkıverirdi.”

Ädemi uzun quyırıqqa awız sala bergen. (20,9) “Güzel uzun kuyruğu dişleyivermişti.”

Sebi tiyer degen ümitpen emes, ädet jetegimen ulpa quyırığın köterip, ittiñ aldına tosa berdi. (20,19) “Zarar verir düşüncesiyle değil, alışkanlığından dolayı yumuşacık kuyruğunu kaldırıp köpeğin önünde duruverdi.”

Tazı burılıp, awız sala bergende lıp etip ırğap tüsedı. (20,28) “Tazı arkasına dönüp tam yakalayacakken hemen başka bir tarafa gidiverdi.”

Qaytara tebe bergende qurbandığın tastay sala ırğıp tüsti. (23,8) “Tekrar tepiverdiğinde kurbanını bırakır bırakmaz zıplayıverdi.”

Sodan soñ minez-qulqı özgerip sala beredi. (25,15) “Ondan sonra davranışları değişiverdi.”

Onıñ tawarlardı üstın bağamen satatının, şottan tağı jeytinin sezse de, män bermeytin, osı düken joq bolsa qayter edik, sol quw qaqqan bes-on tıyınnan ırısımız şayqalmas dep, saxara turğındarına tñ darxan minezben bñrin de keşire beretin. (25,28) “Onun, mallarını yüksek fiyata sattığını ve hesaptan da kar ettiğini hissetse de aldırılmazdı, bu dükkan olmasaydı ne yapardık, beş on kuruş bizim rızkımızı eksiltmez diye köy sakinlerine özgü karanlık karakteriyle her şeyi daima affediverirdi.”

Tazınıñ öne boyı şımırıp qoya berdi. (26,32) “Tazının tüyleri diken diken oluverdi.”

Suwıqtan ba, jaña ayqastarğa asıqqannan, qumarlıq sezimniñ tolqınısınan ba, üyden şığa bere tazınıñ boyun jeñil diril alıp ketken-di. (28,1) “Soğuktan mı, yeni dalaşmalara sabırsızlığından, avlama alışkanlığı hissinin heyecanlandırmasından mı, evden çıkar çıkmaz tazının vücudunu titreme almıştı.”

Közkörim jerge jete bere küñgirt säwlemen astasıp ketetin uzun köleñkelerdiñ siyrağı qıs qarıp, az-maz qalıpqa túsken şaqta aldan bir qoyan qaştı. (28,16) “Göz görecek kadar yere varır varmaz alaca karanlık ışıqla karışmış uzun gölgelerin boyutu kısılıp yavaş yavaş durulduǵında önünden bir tavşan kaçtı.”

Sarqılmas küş boyına ata qanımen darıǵan tazı qoyandı köz jazıp qalar jerge jibermey, bir qalıptı şabıspen quwa berdi. (29,1) “Tükenmez bir güç, atalarının kanıyla ruhu dolu olan tazı tavşanı göz açıp kapayacak kadar olan yere gitmesine izin vermeden sabit bir hızla onu kovalayıverdi.”

Arǵı bet qalıñ boz qaraǵan eken, talıp jetken it endi-endi awız sala bergende qalıñǵa qoydı da ketti. (29,11) “Karşı taraf gür çalılıkmış, zar zor yetişen köpek tam yakalayacakken çalılıǵa girerek kaçtıverdi.”

Biraq añşılardıñ ırımı boyınşa, awıldan şıǵa bere qoyan kezdesse, onı qalay da soǵıp aluw kerek. (29,21) “Fakat avcıların inançlarına göre köyden tam çıkarken bir tavşanla karşılaşırsanız onu bir şekilde yakalayıvermemiz lazım.”

Retin tawıp oñtaylı jer: qulaqşeke men alqımınıñ birinen qappaq oymen qatarlasa berdi. (31,18) “Bir şekilde uygun yer olan alnı ile boǵazın bir yerinden acımasızca düşünceleri sıralayıverdi.”

Kök şolaq arlanǵa keregi de osı eken, kütpegen jerden şabısın qalt tejedi de, aǵının basa almay oza bergen tazıǵa joyqın küşpen tura umtıldı. (31,25) “Kuyruǵu kesik kurdun ihtiyacı olan da buydu, aniden hızını kesti ve akışını kontrol edemeyip önüne çıkıveren tazıya şiddetli bir güçle saldırdı.”

Sondıqtan Omar aqsaqal ögiz arbaǵa oquwǵa baratın bes-altı balanı salıp alıp, awıldan şıǵıp jüre bergende, tazı olardıñ soñınan erdi. (35,39) “O yüzden yaşlı Ömer, öküz arabasına okula giden beş altı çocuǵu bindiriverip tam köyden ayrılmak üzereyken tazı da onların arkasından takip etti.”

Al Qazı topıraq astına kömilgen qalpı eski jurтта qala berdi. (36,6) “Kazı ise topraǵın altında gömülü olan öbür dünyada kalıverdi.”

Esenjol tabaldırıqtan attay bere külip birdeñe dedi de, äy-şây joq törge jayǵastı. (36,28) “Esenjol kapı eşiǵından atlayıverip gülerek bir şey dedi ve kendi evi gibi sofranın baş köşesine yerleşti.”

Laşın qaytadan qalğıy bergende, ıñırsığan dawıs tağı estildi. (36,42) “Laşın tekrar uyuklayıverdiğinde yine bir inilti sesi duyuldu.”

Tazı jansız temirdi qarş-qurş şaynay berdi. (39,47) “Tazı cansız metali katır kutur çiğneyiverdi.”

2. 2. 3. Fiil - A, -Ip + qal-

Yapılan eylemin tezlik anlamı vermesinin yanında birdenbire, aniden yapıldığı anlamını yüklemektedir.

Biraq kenetten balapan küşikke qarsı qarap tura qaldı. (9,3) “Ama birden cıvcıv, yavru köpeğe doğru bakakaldı.”

Köksaw Qazı öziniñ aşşı suwın işip, terlemek bop jatıp qalğan bir ımırtta sırtqa atıp şıqqan Laşın esik aldında törttağandap tura qaldı: küresin üstinde timiskilenip qara töbet Bardasoq jür eken. (22,24) “Verem Kazı kendisinin acı suyunu¹ içip terlemek için uyuya kaldığı sırada dışarı atlayıp çıkan Laşın, kapının önünde dört ayak üzerinde durakaldı; dışarıda etrafı koklayıp duran kara töbet Bardasok’muş.”

Aqsiya ırıldap qarsı qarap tura qalğan. (23,10) “Dişlerini göstererek hırlayıp birbirlerine bakakaldılar.”

Qazı sāl eñkeyip, ağaş ayağın alağanımen salıp qaldı. (23,26) “Kazı azıcık eğilip ağaçtan yapılmış bacağına avucuyla vuruverdi.”

Alayda Laşın artına burılıp tura qalsa, jim boladı. (25,9) “Fakat Laşın arkasını dönüverse susardı.”

Eger demalıs künderi şalğaydağı qıstawlardan at sabılıp birew-mirew kele qalsa, qanşama jalınıp, jalbarınğanımen dükendi aştıra almaytın. (25,25) “Eğer izin günleri uzaktaki bir kışlaklardan atlanıp biri falan geliverse bile ne kadar yalvarıp yakarsa da dükkânı açtıramazdı.”

Alda-jalda bir sätke basıla qalsa, ızğarı süyekten öter salqın jel soğıp qoya beredi. (36,13) “Arada bir sakinleşirse de sert soğuk rüzgâr iliklerimize kadar esmeye devam ederdi.”

Jaylawğa şıqqan awıl jılда osı arağa qonğan küni qolına ırğay tayaq ustağan aqsaqal adam kişkentay balanı jetektep keledi de, betin qubılağa qaratıp, tizerley otıra

¹ vodka

qalıp, bar maqamına sala quran oqıp şığadı. (42,18) “Yaylaya çıkan köy halkı her yıl buraya yerleştiği gün eline eğri bir sopa alan yaşlı adam küçücük çocukla el ele gelirdi ve yüzünü kibleye döndürüp dizlerinin üstüne çöküverip bildiği kadarıyla Kuran okurdu.”

2. 2. 4. Fiil - A + sal -

Yapılan eyleme aniden yapılma anlamını yükler.

Biraq ädettenip ketken küşik kök biyeni köre salısımen-aq şabalana üretin, al biye “osı pälenni şañqıldata bermey keteyin” degendey, burınğışa awılğa qaray şapqılay jöneletin. (14,13) “Ama alışmış olan yavru köpek mavi atı görmesiyle yüksek sesle havlardı ve o at ise "Ben bu belayı havlatmadan gideyim" der gibi önceden olduğu gibi köye doğru koşarak uzaklaşıyordu.”

Tülki ajal tırnağına ilingenin bildi, äytkenmen jan-därmen burıla sala keyin qaştı. (21,9) “Tilki, ölümün pençelerine yakalandığını bildi ama tüm gücüyle arkasını döner dönmez geri kaçtı.”

Kürkildey, şıyqılday jöteli otıradı da, awzına quya saladı. (22,14) “Öksürüp tıksırıyordu ama yine de ağzına döküveriyordu.”

Barlıqqan atın sabalay, izdi quwa dalbalañdap kele jatqan Qazı Laşınğa uşırasa salısımen ağaş ayağın sereñ etkizip, qarğıp tüsti. (29,14) “Nefes nefese olan atını koşturup izin peşinden koşarak gelmekte olan Kazı, Laşınla karşılaştığı anda tahta bacağına uzatarak sıçrayarak indi.”

Qalt tura qalğan şolaq arlan basına qawıp töngeñin añğarısımen, burıla sala taw jaqqa tarttı. (30,25) “Aniden duran kesik kuyruk kurt başına tehlikeli bir şey geldiğini anlamasıyla döner dönmez dağa doğru yöneldi.”

Biraq böriniñ denesi qurıştay berik, awır eken, domalatıp astığa basa saluwğa könbeytinin bayqattı, julqığanda art jağı bolmaşı ğana qopañdadı da qoydı. (30,30) “Ancak kurdun vücudu çelik gibi güçlü, ağırdı ve çevreleyip altına alıveremeyeceğini, gücü yetemeyeceğini hissettirdi ve kuvvetle sarstığında sadece arka tarafı azıcık kıpırdadı o kadar.”

Endi osında jata salar dep edi, tazı esiktiñ aşılıwın ğana kütip tur eken, sırtqa atkiy jöneldi. (37,30) “Şimdi burada uyuyuverceğini zannetmişti, tazı kapının açılmasını bekliyormuş, dışarıya fırladı.”

Közine qan tolğan tazı tura sala qaqpangğa saldı awızdı. (39,44) “Sinirlenen tazı kalkar kalkmaz tuzağı aldı ağzına.”

2. 2. 5. Fiil - (A)p + kir-

Yapılan fiilin birdenbire, aniden yapıldığı anlamını vermektedir.

Qarı sögile bastağan siyrek tobiğılı buyratqa endep kirgen. (30,17) “Kardan arınmaya başlamış seyrek kızılık ağacı kaplı kayaların arasına sinivermiş.”

2. 2. 6. Fiil - A + sıq -

Yapılan fiile hızlı bir şekilde yapma anlamı katmaktadır.

Eki ayaqtınıñ tumsıgınıñ astınan öte sıquwğa jüregi dawalamağan tülki qıyğaş tarttı. (19,28) “İki ayaklının bacak arasından geçip gitmeye yüreği cesaret edemeyen tilki yan yan aniden bir tarafa doğru kaçtı.”

2.3. SÜREKLİLİK BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde süreklilik birdirmek için kullanılan tasvir fiileri otur-, jat-, tur-, jür-, ber-, qal-, kel-, tūs- olmak üzere 8 şekildedir. “otır-, jat-, tur-, jür-” fiileri Kazak Türkçesi gramerinde “kalıp fiilleri” şeklinde isimlendirilmiştir (Balakayev 1967:160). Geçişsiz fiil olan kalıp fiillerinde aktarılmak istenen anlam özneye doğrudur; bundan dolayı yapılan eylemin daha çok gerçekleşmesi anlamını katar. Bu fiiller Kazak Türkçesinde gerçek şimdiki zamanı karşılamaktadır (Ergönenç Akbaba 2011:126).

2. 3. 1. Fiil - (A/I)p + otur-

Eyleme şu anda yapılıyor olduğu ve kısa bir süre daha devam etmekte olduğu anlamını katmaktadır.

Qoranın irgesinde şoqıyıp, şuwaqqa qızdırınıp otırğan aq küşik raqattana qıñsıláp jiberdi. (7,17) “Ahır duvarının kenarında, iki ayağını önüne koyarak oturup güneş ışığı ile ısınmakta olan beyaz yavru köpek keyifli bir şekilde mırıldanıverdi.”

Tüye sütün qatqan qoyu, qızıl küreñ şaydı sızdıqtata tartıp, dabırlasıp otır. (10,17) “Deve sütü katılmış yoğun, kahverengi çayı yudumlayarak bağırıp duruyor.”

Muğalimderi birinşi klastı bitirgen jiyırma bes balanın işindegi eñ üzdiği dep otır. (10,21) “Öğretmenleri, birinci sınıftan mezun olan yirmi beş çocuk arasından en iyisi olduğunu söylüyor.”

Dämin bilmegen soñ aytıp otırsız göy. (12,3) “Tadını bilmediğiniz için öyle konuşup duruyorsunuz ya.”

Onıñ üstine jaña öziñiz maqtap otırğan Mamay şal meniñ tuwğan nağaşım ğoy, - dedi Qazı. (12,18) "Ayrıca, az önce övüp durduğunuz yaşlı Mamay benim akrabam ya" dedi Kazı."

Äñgime bayağıda Ädil kelgen kezdegidey qızğan joq, köbine köp söylep otırğan - Omar aqsaqal. (22,7) "Sohbet Adil'in geldiği zamanki kadar hararetle değildi, çoğu zaman konuşmakta olan yaşlı Omar'dı."

Qızıl otawğa qanday kitaptardı jıynap alıp otırsıñ? (23,33) "Kızıl Otağ'a hangi kitapları toplayıp duruyorsun?"

Qanday kitaptardı jıynap alıp otırsıñ deymen? (23,35) "Hangi kitapları toplayıp duruyorsun diyorum?"

Şopan arğı jaq şettegi oqşaw töbeniñ basında ermek üşin oba soğıp otur. (30,18) "Çoban karşı taraftaki ıssız tepenin başında meşgale olsun diye çukur açmakta."

Naqışına keltirip, suwdıratıp oqıp otırğanı. (34,1) "Tam manasıyla fısıldayarak okuyor olması."

Ädil ädettegişe Omar aqsaqalğa jır oqıp otırğan. (34,23) "Adil her zamanki gibi yaşlı Ömer'e şiir okumakta."

Tazı qoraniñ ıq jağına şığıp alıp, şoqıyıp otırğan qalpı körer tañdı közimen atıradı. (37,23) "Tazı ahırın kuytu yerine çıkıverip çömelip oturarak tan atmasını bekledi."

2. 3. 2. Fiil - (A/I)p, -A + jat-

Eyleme uzun bir süre daha devam etmekte olduğu anlamını katmaktadır.

Onıñ köz aldınan endi qaytıp kelmes baqıttı künderi tizilip ötüp jattı. (7,13) "Bir daha geri gelmeyecek mutlu günler geçip gitti gözlerinin önünden..."

İyesi qalbalaqtap attan tüsip jatır. (9,18) "Sahibi aceleyle attan iniyor."

Biraq iyesi oğan qarağan da joq, balanı bawırına basıp, betinen süyüp jatır. (10,2) "Ama sahibi ona bakmadı bile, çocuğu bağrına basıp yanağından öpmekte."

Bawırsaq betinde ağarañdap jatqan şaqpaq qanttıñ köptiginen köz tunadı. (10,13) "Pişinin üzerinde parlayıp duran küp şekerlerin çokluğundan göz kamaşıyordu."

Bul kezde Ädil men aq küşik tumsıq tüyistirip, irge jaqta uyıqtap jatır edi. (13,02) “O sırada Adil ile beyaz yavru köpek burun buruna duvarın alt tarafında uyumaktaydı.”

Qarsı qabaqta oqşırayğan şoqınıñ tastaq eteginen qaynap şıǵıp jatqan qasqa bulaq bar. (14,02) “Karşı tarafta, kocaman bir tepenin kayalık eteğinden fokurdayarak çıkmakta olan bir kaynak su var.”

Qazı qorjınına kitap teñdep alıp, tüstik jerdegi şöpşi awılğa, bir şeti men ekinşi şeti kündik jerge sozılıp jatqan jaylawdağı mal otarlarına ketken kezde Ädil men Laşın Kämiladan talay ret tayaq jedi. (14,14) “Kazı heybesine kitabı doldurup, uzaktaki Şöpşi köyüne, bir ucundan diğər ucuna ulaşması bir gün süren yayladaki bine yakın hayvanın yanına gittiğinde Adil ve Laşın Kamila’dan defalarca sopa yedi.”

Şañıtıp turatın sur qıyaq iyisi, japırıla ösken şalǵın iyisi, sarı, kök, alqızıl dala gülderiniñ iyisi, şım topıraq iyisi, şirigen ağaş iyisi - tolıp jatır... (14,20) “Toz kaldıran gri otun kokusu, aşırı büyümüş çayırların kokusu, sarı, mavi, pembe kır çiçeklerinin kokusu, çimen kokusu, çürüyen ağaç kokusu dolmakta...”

Ädil ayağın ayqastırıp, mardımsıp jatatın da, qaraqattı wıstay sawıp, awzına quya beretin. (15,16) “Adil ayağını ayağının üstüne atıp böbürlenerek yatıyordu ve kuş üzümü avuçlayıp ağzına atıverirdi.”

Ekewi şirigen tomar, qulağan ağaşardıñ arasimen jıltırıp ağıp jatqan bulaqtan qarǵıp ötip, tal, terekti matastıra bitken şırmawıqtardı bıtırlata üzip sırtqa şıǵatın. (15,25) “İkisi de çürümüş kütük ve devrilmiş ağaçların arasından geçip tertemiz akmakta olan ırmağın üstünden zıplayarak geçip ağaç ve dalları sarmalamış olan sarmaşıkları çatır çutur kopararak dışarıya çıkmış.”

Ünemi aş jüretin qara töbet tışqan üygen jem-şöpti talqan etip şaşıp tastap, endi jumsaq topıraqtı burqıratıp jatır. (17,3) “Her zaman aç dolaşan kara töbet, farelerin topladığı yemleri parçalayarak etrafa saçıp şimdi de nemli toprağı eşeliyor.”

Burılıp keyin qaradı: jürgen izi sayrap jatır. (18,1) “Döndü ve arkasına baktı: yürüdüğü izler gıcırdıyordu.”

Ömiri oraq tiymegen, jılqınıñ jonı ğana köriner kök şalǵın qazır solğan, qulap jatır, äytkenmen jatağan tülkige ülken böget. (19,35) “Hiç orak deǵmemiş, sadece atın

sırtı görünebilen yemyeşil çayır daha yeni sararmış, devriliyor, ama yatmayı seven tilki için büyük bir engel.”

Biraq töbet tülkiden äldeqayda küşti eken, bajılday qañsılağan qalpı awzına tūsken jerden tistelep jatır. (23,3) “Ama töbet tilkiden her hâlükârda güçlüymüş, inleyerek acı acı havlayan köpeğin her yerlerini ısırp duruyor.”

Közin qan jawıp, eşteñeni körmey, sabalaq töbetti alqımday sığımdap jatqan tazı kenet tiygen soqqıdan esin jıydı. (23,6) “Gözleri kan içinde ve hiçbir şeyi gözü görmeyerek korku içindeki töbeti boğarak sıkmakta olan tazı, aniden olan saldırının etkisiyle bir anda kendine geldi.”

Sol Kāmıla birde Ädilge baqırıp, tönip kelgen kezde Qazı şeşip jatqan sñar etigin jiberip qap, mıqtınıñ özin üyden quwıp şıqqanı bar. (24,18) “Kāmıla bir keresinde Adil'e bağırp itip kaktığı sırada Kazı'nın çıkarmakta olduğu çizmelerinin birisini güçlü olan kendisini evden kovdurtmuşluğu var.”

Esep-şotın sart-surt etkizip, äldeneni sanap, äldeneni qattap, qayta buwıp jatqanı. (25,22) “Abaküsü patır kütür ederek bir şeyi sayıp bir şeyi katlayıp yeniden paketlemesi.”

Şoyın plıtalı peške toltıra salınğan, güwildey janıp jatqan qıydıñ jarıǵı ğana säwlelendirip tur. (26,17) “Dökme demir ocağa meşe odunu doldurulmuş, sadece demir soba içinde yanmakta olan odunun ışığı aydınlatıp duruyor.”

Qazanda bülkildep et qaynap jatır. (26,25) “Kazanda etler fokurdayarak kaynamakta.”

Tuyaq tiygen jerden şıqqan jiptiktey şań köterile bere jel lebimen awağa tarap jatadı. (26,37) “Toz, toynakların çarptığı yerden bir iplik gibi yükselir ve rüzgârla havaya dağılmakta.”

İyesi dem ala almay, qıstıǵa jöteliپ jatır. (27,7) “Sahibi nefes alamadan zar zor öksürüyor.”

İyesi de, iyesine baylanıp qalğan dolı äyel de et jep jatır. (27,24) “Hem sahibi hem de sahibine yapışmış kalmış olan şişman kadın da et yiyor.”

Kökjiyekke deyingi öñirdi tegis alıp jatqan, äbden könerip, kirlegen eski qardıñ betinde aqtañdaqtanıp, oydım-oydım bolıp körinedi, bul - meñirew dalağa tipti köñilsiz keyip bergendey. (27,30) “Ufuğa kadar olan alanı kaplamakta olan eski, kirli karın

yüzeyi beyazlaşıp ve dalga dalga görünüyor, sanki ovaya hüzünlü bir görünüm veriyor gibi.”

Siresip jatqan öli dalağa jan bitkendey. (28,12) “Donmakta olan ölü bozkırda can bitmiş gibi.”

Appaq aq uşqın atıp jatqanday. (28,15) “Bembeyaz kıvılcımlar saçıyormuş gibi.”

Tazını köterip ketüwge tırısıp, qardı burqırata tıyrılap jatır. (32,17) “Tazıyı kaldırmaya çalışırken karı havalara uçurup çıtırdatıyor.”

Kökesi attan tüsip jatır eken. (34,26) “Babası attan iniyormuş.”

Tösek tartıp jatqan iyesi oyanbay qoyğan kezde Laşın onşa mazasızdangın joq. (35,27) “Yatalak olmuş olan sahibi uyanmayınca Laşın fazla huysuzlaşmadı.”

Qazanda et qaynap jatqan. (36,27) “Kazanda et kaynamaktaydı.”

Özin birew buwındırıp jatqan siyaqtı. (36,45) “Kendisini biri boğuyor gibiydi.”

Awızgı bölmeden tüsken jariq säwlesimen birden kördi: tösek üstinde Kämilanı Esenjol tunşıqtırıp jatır eken. (37,1) “Holden gelen ışıqla birden gördü ki yatağın üstünde Kamila'yı Esenjol boğuyormuş.”

Sayrap jatır. (38,21) “Konuşup duruyor.”

Kenet onıñ közi aldındağı jentektelip jatqan qanğa tüsti. (40,14) “Birden gözleri, önündeki göl gibi olmuş olan kana takıldı.”

Qanşa tegis jermen jürdim dep oylağanmen qar astına jasırınıp jatqan, joldı awırlatatın kedergiler tawsılmadı. (40,40) “Ne kadar düzgün yolla yürüdüğünü zannetse de, yine de karın altında kalmış olan, yolu zorlaştıran engeller bitmedi.”

Küşik jupar şaşuwşı nărselerdiñ biri - özi tapap kele jatqan sabağı jiñişke, kültebas şöp ekenin aňğardı. (8,25) “Yavru köpek, güzel koku saçan şeylerden birinin, kendisinin bulup getirdiği gövdesi ince, bir ot sapı olduğunu fark etti.”

Tereñnen kök kewlep kele jatqanı bayqaladı. (8,28) “Toprağın altından otların çıkmakta olduğu görülüyor.”

Öne boyı ot tiygendey duwıldap, köz aldı qızıldı-jasıldı säwlemen tumandanıp, duniye teñsele tönkerilip bara jattı. (9,13) “Tüm vücuduna ateş değmiş gibi debelenip gözünün önü kırmızı, yeşil ışıklarla buğulandı ve dünya tersine dönüyordu.”

Sawını ötken biyeni qayırp kele jatqan, anadaydan “Ädil, Ädiltay!” dep ayqalağan şeşesine nazar awdarğan da joq, küşikti quşaқтаğan beti üyge kirdi. (10,9) “Sağılmış olan kısıraktan dönüp gelmekte olan, uzaktan "Adil, Adilciğim!" diye seslenen annesiyle ilgilenmedi bile, köpeğe sarılarak eve girdi.”

Mal qayırp kele jatıp kezdeysoq üstinen tüşpegenimde öltiredi eken. (13,05) “Allah’tan ben sürüye bakıp dönerken tesadüfen, saldırdığını görmeseydim, öldürürmüş.”

Ädildiñ moynına jüktelgen bar jumısı - endi ğana tolısıp kele jatqan närli şöpti ora jayılp, sawın mezgilin ötkizip ala beretin kök biyeni qayırp äkep turuw. (14,05) “Adil’in yüklenmiş olduğu tek işi, daha yeni olgunlaşmaya başlamış olan besleyici otları biçerken sağım zamanını geçen mavi dişi atı sağmaya getirmek.”

Küşik qalıñ şöp arasınan bası ğana qılt-qılt etip, sekire jügirip, Ädildiñ soñınan salbaqtap barajatadı. (14,06) “Yavru köpek gür çimlerin arasında sadece başı görünerek hoplaya zıplaya Adil’in arkasından takip etmekteydi.”

Ädil ekewi qaraqat terip, kezekti sapardan qayıtıp kele jatqan. (17,1) “O ve Adil kuş üzümü toplayarak sıradaki yolculuktan dönüyorlardı.”

Kenet boyun aşuw-ıza buwıp, şańqılday ürdi de, artına jaltaq-jaltaq qarap, qañsılay bezip barajatqan töbettiñ soñınan quwa jöneldi. (17,17) “Aniden içi öfkeyle dolarak, o sinirle havladı ve arkasına korka korka bakıp acı acı havlayarak kaçarak gitmekte olan töbetin peşinden koşmaya başladı.”

Sälden soñ iyesinen ozıp, iz jönimen soqtırtıp barajattı. (19,03) “Bir süre sonra sahibini geçip izi takip ederek dörtnala koşmaya başladı.”

Tülki de barın saldı, äytkenmen atın sabalap, ayğayğa basıp kele jatqan kisi aldın oray berdi. (19,27) “Tilki de elinden gelenini yaptı, ancak atını kamçılayan ve bağırarak gelmekte olan adam önünü kesmişti.”

Közi tumanıtıp, dünüye buldırıp barajattı. (20,18) “Gözleri buğulanıp dünya bulanıklaşıyordu.”

Ökşelep kele jatqan tazını birjola adastıram dep aynalğan. (21,7) “Peşinden takip ederek gelmekte olan tazıya izimi kaybettiririm diye dönmüş.”

Alğaşqı sonardan soñ köp uzamay Qazı jıldıq esep berüwge barajatqan Bekqalimen birge attanğanda, awdan ortalığında eki aptaday jürip qayıtqan. (22,4) “İlk

kar yağışının kesilmesinden kısa bir süre sonra Kazı, yıllık hesap vermeye gitmekte olan Bekkali ile beraber yola çıktığında iki hafta kadar ilçe merkezinde olmuş.”

Qoyan örge salğanmen, tabanı qışıp kele jatqan tazı jer tanabın quwırıp jiberdi. (28,18) “Tavşan tepeye çıkmasıyla ayak tabanı koşmaya alışık olan tazı toprağı kavurdu.”

Aqırı qarı qopsığan qıyaqtı ıldııdan ötip, qaytadan örge köterile bergen şaqta qoyannıñ arqan boyınday ğana jerde bara jatqanın kördi. (29,5) “Sonunda karla kaplı bir tepeyi geçtiğinde tekrar yamaca çıkmaya başladığında tavşanın urgan kadar mesafede yürümekte olduğunu gördü.”

Barlıqqan atın sabalay, izdi quwa dalbalañdap kele jatqan Qazı Laşınğa uşırasa salısımın ağaş ayağın sereñ etkizip, qarğıp tüsti. (29,14) “Nefes nefese olan atını koşturup izin peşinden koşarak gelmekte olan Kazı, Laşınla karşılaştığı anda tahta bacağını uzatarak sıçrayarak indi.”

Aldındağı kişkene töbeşikti tasalap, buqpantaylap bara jatqan tärizdi. (30,22) “Önündeki küçük bir tepeye saklanarak gizlice gidiyor gibi.”

Tört ayaqtı atqa minip şawıp kele jatqan eki ayaqtınıñ ayğayı estildi. (31,2) “Dört ayaklı ata binip koşturarak gelmekte olan iki ayaklının sesi duyuldu.”

Biriniñ qıymılın biri baqqan böri men it tumsıq tüyistire, arbasa, qatar jarısқан qalpı soñdarınan kele jatqan Qazıdan äjeptäwir uzap şıqtı. (31,24) “Birbirlerinin hareketlerini takip eden kurt ve köpek kafa kafaya, yan yana koşup yarışır halde arkalarından gelmekte olan Kazı’dan epeyce uzaklaştı.”

Tazı qasqırdıñ moynın ötkir, qayrattı azuwlarımın sıqırlata qısıp, qayırp äketip bara jattı. (32,8) “Tazı, kurdun boynunu keskin, güçlü dişleriyle kırıtdatarak sıkıp bükerek sürüklemeye başladı.”

Alğaşqı jolı beymezgil kelgen adamnıñ iyesi ekenine kümändanbağan tazı sürine-jıǵıla atıp turıp, jetip barıp edi, lıp etip üyge kirip bara jatqan Esenjoldı kördi. (37,41) “Başlangıçta vakitsiz gelen adamın sahibi olduğuna şüphelenmeyen tazı düşe kalka ayağa fırlayıp ulaşmıştı, hızlıca eve girmekte olan Esenjol’u gördü.”

Tülkiniñ izin quwıp kele jatqanda kezdesse qalsa, osığan burılattın. (38,33) “Tilki izinin peşindeyken rastlarsa ona yönelirdi.”

2. 3. 3. Fiil - (A/I)p + tur- / -(I)p + turmay

Eyleme daha kısa veya kısa aralıklarla fakat sürekli yapılma anlamı katmaktadır.

Jazda, alğaş üyilgen kezinde âli dımı qurğamağan qoyanjon topıraqtan jılı lep, meyirbandıq esip turatın. (6,4) “Yazın, ilk topladığımız vakitte henüz ıslaklığı kurumamış olan küçük toprak birikintisinden sıcacık bir rüzgârla beraber merhametlik esiyordu.”

Tawıq qanatın qomdap, dürdiyip tur. (8,6) “Tavuk kanadını çırparak tüylerini kabartıp duruyor.”

Onıñ üstine iyesiniñ özi de: “Laşın, Laşın, bara gey!” dep jılı şıray tanıtıp tur. (10,5) “Üstelik sahibinin kendisi bile “Laşın, Laşın, gidiver!” diye samimi bir şekilde davranıyordu.”

Ädil dımdana möldirep, tunıp turğan jemiske kişkene şelegen äp-sätte-aq toltırıp ülgeretin. (15,9) “Adil, nemlenerek parlamakta olan meyveyi küçük bir kovasına anında doldururdu.”

Burıngıday japıraq tasalamaydı, monşaqşa tizilip, jıpırlap turadı. (15,15) “Eskisi gibi yapraklar dökülmüyor, boncuklar gibi dizilmiş duruyor.”

İyesine eliktegişi kelgendey, aq küşik te janğa jaylı qoñır lep esip turğan sazdı kögalğa bawırın tösep, alğa sozılğan eki ayağınıñ üstine basın qoyıp, qıbrı etpesten qatıp qalatın. (15,20) “Sahibini taklit etmeye çalışıyor gibi, beyaz yavru köpek de tatlı bir sıcak hava esmekte olan çayırılığa göğsünü dayayıp öne uzanan iki ayağının üstüne başını koyup hiç kıpırdamadan sessizce yatardı.”

Sodan soñ küşik ekewi jarısıp, samal jel soğıp turğan beleske qaray jügire jöneledi. (15,29) “Ondan sonra o ve yavru köpek yarışıp meltem rüzgârın estiği tepeye doğru koşmaya başlar.”

Küşti, anada kök biye äldenege şamdanıp, qos ayaqtap turıp tebingende ekpininen tal şarbaq japırılıp qulap tüsti, osı tuyaq adamğa tiyse qayter edi? (16,03) “Güçlü, mavi at geçen bir şeye öfkelenip iki ayağı havada ayaklanarak tepinmeye başladığında ağaçtan yapılmış çit devrilip yere yığılıverdi, o toynak adama değse ne yapardı kim bilir?”

Ras, Laşın astan tarığıp körgeñ joq, biraq qara töbettiñ awladan awla aralap, ılğıy timiskilenip jüretinine, ünemi büyiri qabısıp turatınına qarap, onıñ toyıp tamaq

işpeytinin aňgarğan. (16,21) “Doğru, Laşın hiçbir zaman aç kalmamış ama kara töbet ise her zaman evin etrafından yemek arayıp bir deri bir kemik kalmasına, devamlı karnının sırtına yapıştığını görüp onun yemek yiyemediğini fark etmiş.”

Denesimen salıstırğanda rabaysız ülken, şodır töbeli basına tüye japıraqtay jalpaq, uzun, şaşaqtı qulaqtarı äsem keyip berip tur. (18,15) “Vücuduna kıyasla biçimsiz bir şekilde büyük, kaba benekli başı deve yaprağı gibi yayvan, uzun saçaklı kulakları, zarif görünüm katmakta.”

Aq qar basqan älem şayqalıp, terbetilip turğanday. (21,2) “Beyaz karlarla kaplanmış dünya sallanıp kımıldayıp duruyormuş gibi.”

Attan awnap tüsip, uwmajdalıp jatqan jansız tülkini “Küşim, küşim, qoy!” dep jürüp, tazınıñ awzınan ayırıp aldı da, quyırğınan köterip turıp qarğa soqtı. (21,16) “Attan hızlıca inip ezilmiş bir halde yatan cansız tilkiyi “Yavrum, yavrum bırak!” diye tazının ağzından ayırıp aldı ve kuyruğundan tutup kaldırarak kara vurdu.”

Tek awıl töñireginde erkin sayranday almaydı, tipti öz üyiniñ janında da qorğalaqtañqırıp turadı: jas kezinde qara töbetten jegen tayaq esinen ketpegen. (22,23) “Yalnız bir şekilde köyün etrafında rahatça gezemiyordu ayrıca kendi evinin etrafında korkup duruyor; gençken kara töbetten yediği dayak hâlâ aklından çıkmamış.”

Qıyırşık uşqındap tur. (26,6) “Kar taneleri serpişiyordu.”

Şoyın plitalı peşke toltıra salınğan, güwildey janıp jatqan qıydıñ jarıǵı ğana säwlelendirip tur. (26,17) “Dökme demir ocağa meşe odunu doldurulmuş, sadece demir soba içinde yanmakta olan odunun ışığı aydınlatıp duruyor.”

Şaşaqtı, uzun säwleleri jiluwsız, qayta ızǵırıp tögip turğan tärizdi. (28,10) “Parlak, ateşin uzayan yansıması sıcaklık vermiyor, tam tersi soğuk rüzgâr esiyormuş gibi.”

Äytkenmen, bögelip turmay, itiniñ tabanın qaradı. (29,24) “Buna rağmen duraksamadan köpeğinin patisine baktı.”

Törttağandap siresip turğan böri sâl bosañsıp ketip edi, özine kömekke iyesiniñ kelüwi qosımşa quwat bergen tazı sol sätinde-aq qurış moyındı burap jiberdi de, qasqırdıñ dört ayağın sereñ etkizdi. (32,15) “Dizinin üstüne çöküp ayaklarını yere dayamakta olan kurt azıcık gevşemişti, sahibinin yardıma gelmesiyle daha da güçlenen

tazı, o anda dişleri ile boynunu yakalayarak büktü ve kurdun dört bacağını etkisiz hale getirdi.”

Üş bölmeli üy qañırap tur. (36,7) “Üç odalı ev bomboş duruyor.”

Erteden qara keşke deyin silbirep turğanı. (36,12) “Sabahın erken saatlerinden akşam geç saatlere kadar yavaş yavaş uzun süre yağıp durması.”

Apır-topır ekewi de atıp turdı. (37,6) “Apar topar ikisi de yerinden fırladı.”

Endi osında jata salar dep edi, tazı esiktiñ aşılıwın ğana kütip tur eken, sırtqa atkiy jöneldi. (37,30) “Şimdi burada uyuyuverceğini zannetmişti, tazı kapının açılmasını bekliyormuş, dışarıya fırladı.”

Tamağın işip aladı da, tayıp turadı. (37,35) “Yemeğini yerdi ve yok olurdu.”

Alğaşqı jolı beymezgil kelgen adamnıñ iyesi ekenine kümändanbağan tazı sürine-jıǵıla atıp turıp, jetip barıp edi, lıp etip üyge kirip bara jatqan Esenjoldı kördi. (37,41) “Başlangıçta vakitsiz gelen adamın sahibi olduğuna şüphelenmeyen tazı düşe kalka ayağa fırlayıp ulaşmıştı, hızlıca eve girmekte olan Esenjol'u gördü.”

Tawğa ene bergen sätinde özin birew sırttan baqılap turğan tärizdendi. (39,14) “Dağa girdiği sırada, sanki biri onu arkadan izliyormuş gibi hissetti.”

Tazınıñ saq-saq etken, oñdı-soldı lıpıp turğan azuwları täjiriybesiz böltirikterdiñ tisin deneye darıtpadı. (41,21) “Tazı gacır gucur eden, sağa sola hareket ettirmekte olduğu dişleri, deneyimsiz avcılarının dişlerini vücuduna dokundurtmadı.”

Alıstan baspa qıp turıp, tayaw mañda eki ayaqtınıñ joǵın da, bul - adasıp jürgen jalǵız it ekenin de kördi. (41,14) “Uzaktan takip ederek yakınlarında iki ayaklının yokluğunda, bunun kaybolmuş olan yalnız bir köpek olduğunu anladı.”

Töñirek kün säwlesine böǵip, manawrap tur. (8,23) “Her tarafı gün ışığı sarmış, gökyüzü kızılılaşıyor.”

2. 3. 4. Fiil - (A/I)p, -Ay + jür-

Eyleme uzun bir süre daha devam etmekte olduğu anlamı, biraz ara verilmiş olabilir fakat eyleme devam edilecektir anlamı, önceden de başlanılmış olabilme ihtimalini de katmaktadır.

Töñirektep jüred*i*. (6,7) “Etrafta dönüp duruyor.”

Tırağaylap jürgen balapandar äp-sätte enesiniñ bawırına kirip, tegis ğayıp boldı. (8,5) “Her biri bir yana dağılarak dolaşmakta olan civcivler hemen annelerinin kanatlarının altına girip ortadan kayboldular.”

Mine, ekewi birin-biri quwıp oynap jür. (8,41) “İşte, ikisi de birbirlerini kovalayarak oynayıp duruyorlar.”

Mamay şal sol Besqaranıñ urpağı dep anaw kezde bir kök tazı ustap jürdi. (11,20) “Mamay amca o Beskara’nın soyundan diye taa o zamanlar bir mavi tazı beslemektedir.”

Küşiktiñ moynına oyu-örnekti jez qarğı jasatıp taqtı da, sodan ustap jüretin boldı. (14,12) “Yavru köpeğin boynuna işlemeli demir bir tasma yaptırıp taktı ve ondan tutup yürümeye başladı.”

Al anaw örkeşi sorayğan alıp deneli, on kisiniñ äli kelmeytin jükti bir özi op-oñay kötere beretin tüye deytin jariqtıq adamnıñ jumısın istey-istey äbden iy bolıp ketken; bozdap jılap jüredi, alayda eşqaşan da osı awır turmısına narazılıq bildirmeydi. (16,13) “O ise hörgücü dev, iri vücutlu, on kişinin kaldıramayacağı yükü tek başına rahatlıkla taşıyabilen deve, rahmetli adamın işini yapa yapa bayağı uysal olmuştu; hıçkıra hıçkıra ağlamaktaydı, oysaki hiçbir zaman da bu zor ömründen şikayet etmiyordu.”

Töbeni asa bergeni sol edi, etektegi boz qarağan işinen manadan beri beynettenip izdep jürgen añı ata jöneldi. (19,10) “Tepeyi aşırması de buydu, tepelerin eteklerindeki beyaz çalılıkların içinden uzun zamandır meşakkat çekerek aramakta olduğu bir hayvan ortaya çıkıverdi.”

Ras, Laşın astan tarıǵıp körgeñ joq, biraq qara töbettiñ awladan awla aralap, ılǵıy timiskilenip jüretinine, ünemi büyiri qabısıp turatınına qarap, onıñ toyıp tamaq işpeytinin añǵarǵan. (16,21) “Doğru, Laşın hiçbir zaman aç kalmamış ama kara töbet ise her zaman evin etrafından yemek arayıp bir deri bir kemik kalmasına, devamlı karnının sırtına yapıştığını görüp onun yemek yiyemediğini fark etmiş.”

Tıqqıştap, jasırıp jürsiñ. (23,45) “Bir yerlere tıkılıp saklanıp duruyorsun.”

Joq, tazıǵa tiymeydi, ayaǵınıñ uşınan basıp, lıpıldap jürgen Kämilaǵa da tiymeydi. (25,16) “Hayır, tazıya dokunmaz, parmak uçlarına basıp işgüzarlık etmekte olan Kamila'ya da dokunmaz.”

Kämila söylep jürgen betinde sırt kiyimin şeşti de, qolın peş awzına tosıp, bolmaşı jılınğan soñ piyalalı ondıq şamdı jaqtı. (27,13) “Kamila konuşurken üstünü çıkardı ve elini sobanın ağzına tutup biraz ısındıktan sonra gaz lambasını yaktı.”

Onıñ sebepkeri - qınalağannan beri osı awıldıñ bar itin soñınan şubırtıp jürgen düregey qanşıq Uşar edi. (33,12) “Buna sebep olan, doğduğundan beri köydeki bütün köpeklerin peşinden koşturup duran dişi düregey (kıрма tazı) Uşar'dı.”

Tek sol künge qara jayaw jetip jürme. (34,14) “Yalnız o günlere bilimsiz savunmasız ulaşma.”

Tışqan awlap, ölmes qoregin ayırıp jürdi. (37,16) “Fareleri avlayıp hayatta kalmak için çabaladı.”

Laşınñ dalada tünep jürgenin añğarğan soñ bir küni iñirde ädeyi kep, üyine ertip äketi. (37,28) “Laşın'ın sokakta gecelediğini öğrendikten sonra bir gün öğleden sonra akşama doğru kasıtlı olarak gelip onu evine götürdü.”

Alıstan baspa qıp turıp, tayaw mañda eki ayaqtınıñ joğın da, bul - adasıp jürgen jalğız it ekenin de kördi. (41,14) “Uzaktan takip ederek yakınlarında iki ayaklının yokluğunda, bunun kaybolmuş olan yalnız bir köpek olduğunu anladı.”

Böltirik qasqırlar eneleriniñ anaday jerde öz büyirin özi qawıp, işegi şubatılıp, şır köbelek aynalıp jürgenin tazını jep tawısqañ kezde ğana añğardı. (42,12) “Kurtlar, annelerinin az ileride kendi böğrünü kendisi dişleyip bağırsağı dökülüp saçılıp kendi etrafında dönmekte olduğunu tazıyı yedikten sonra fark etti.”

Bul tömpeşik - bir kezde sıñar ayağımın bolsa da jer basıp jürgen Qazınıñ molası. (42,21) “Bu tepecik, bir zamanlar ayak basarak yürümüş olan Kazı'nın, mezarıdır.”

2. 3. 5. Fiil - A, -y, -pAy, -DAy + ber-

Eylemin o an yapılmakta olduğunu hâlâ da devam ettiğini aktarmak için kullanılmaktadır.

Qıymıl-äreketlerin qızıqtap sâl turğan soñ balapandardı quwıp oynawğa zawqı soğıp ketken küşik kişkentay quyırığın bulğalaqtatıp, şañıldap eki-üş ürip aldı da, küresinnen tüse berdi. (8,3) “Hâl ve hareketlerini seyrederek birazcık bekledikten sonra civcivleri kovalayarak oynamaya heveslenen yavru köpek, küçücük kuyruğunu sallayarak havlayıp iki üç kez ürdü ve mücadelesine devam etti.”

Delebesi qozğan küşik alğa qaray eki-üş qadam bastı da, bawırı jer tirey, tört tağandap jata bere ürdi, türegep tağı ürdi. (8,10) “Coşkulu yavru köpek iki üç adım öne çıktı ve böğrünü yere sürüyüp ilerleyerek havladı, hemen yerinden kalkıp tekrar havladı.”

Küşik quwanğannan arsalañdap üre beredi. (8,39) “Yavru köpek sevinçle havlıyordu.”

Ay, kârilik-ay, - dedi Omar aqsaqal, - birdi aytıp birge kete berem. (12,13) “Ah ihtiyarlık aah! dedi Ömer Amca, bir konudan başka konulara atlar olmuşum.”

Ädildiñ moynına jüktelgen bar jumısı - endi ğana tolısıp kele jatqan nârlı şöpti ora jayılp, sawın mezgilin ötkizip ala beretin kök biyeni qayırp äkep turuw. (14,05) “Adil'in yüklenmiş olduğu tek işi, daha yeni olgunlaşmaya başlamış olan besleyici otları biçerken sağım zamanını geçen mavi dişi atı sağmaya getirmek.”

Kün ötken sayın tüsiniksiz nârseler köbeye berdi. (16,22) “Gün geçtikçe daha fazla anlaşılmaz şeyler çoğalıyordu.”

Al anaw örkeşi sorayğan alıp deneli, on kisiniñ äli kelmeytin jükti bir özi op-oñay kötere beretin tüye deytin jariqtıq adamnıñ jumısın istey-istey äbden iy bolıp ketken; bozdap jılap jüredi, alayda eşqaşan da osı awır turmısına narazılıq bildirmeydi. (16,13) “O ise hörgücü dev, iri vücutlu, on kişinin kaldıramayacağı yükü tek başına rahatlıkla taşıyabilen deve, rahmetli adamın işini yapa yapa bayağı uysal olmuştu; hıçkıra hıçkıra ağlamaktaydı, oysaki hiçbir zaman da bu zor ömründen şikayet etmiyordu.”

Jumbaq jayttar molayğan sayın Laşınnıñ adamnıñ qudiret, küşine degen senimi arta berdi. (16,31) “Esrarengiz şeyler büyüdükçe Laşın'ın insanın gücüne ve kuvvetine olan inancı artıyordu.”

Betkeydegi şoq uşqattı aynala berip edi, qarsı aldarında şılıbır boyınday jerde ğana turğan Bardasoqtıñ üstinen tüsti. (17,2) “Dağ yamacındaki bir öbek hanımelinin etrafından dönüyordu, karşılarında yular uzunluğu kadar mesafede duran Bardasok ile karşılaştılar.”

Aqırı osı nâtiyjesiz äreketpen, bir örge köterile bergende tülki üy ornınday tobilğımı aynala qaştı da, tazınıñ silesin qurtıp, quyırığın soza süyretken qalpı uzay berdi. (20,35) “Sonunda bu sonuçsuz girişimle bir yamaca çıkarken tilki, bir ev genişliğinde

olan kızılık ağacının etrafında dolanarak kaçtı ve tazının tuzağından kurtulup kuyruğunu gererek sürükler vaziyette uzaklaşıyordu.”

Ayağı sıqrırıp, bası aynalıp qoya berdi. (21,1) “Bacakları sızlayıp başı dönüp duruyordu.”

Quw tülki öziniñ zäresin uşırğan zor deneli tazınıñ äli üyine jetpegen kökasıq ekenin bilmegen jäne munşama jüyrik it aqırına deyin quwmay qala berer dep tağı oylamağan. (21,5) “Kurnaz tilki, kendisine zarar vermiş olan iri yapılı tazının henüz eve ulaşmamış bir saldırgan olduğunu bilmiyordu ve bu kadar hızlı bir köpeğin onu sonuna kadar kovalayacağını bile düşünmemişti.”

Qayta, basın ün-tünsiz qos qoldap ustağan qalpı qıymılsız otıra beredi. (25,18) “Daha sonra, başını sessizce iki eliyle tutarak hareketsiz oturup dururdu.”

Kesip öte beredi. (26,40) “Yürümeye devam ederdi.”

Qoyandı erkin kötergenimen, itti kötere almadı, opırılıp tüşip kete berdi. (28,28) “Tavşanı kolayca kaldırmamasına rağmen köpeği kaldıramadı, ayakları karın içine batmaya devam etti.”

Aqırı qarı qopsığan qıyaqtı ıldıydıdan ötip, qaytadan örge köterile bergen şaqta qoyannıñ arqan boyınday ğana jerde bara jatqanın kördi. (29,5) “Sonunda karla kaplı bir tepeyi geçtiğinde, tekrar yamaca çıkmaya başladığında tavşanın urgan kadar mesafede yürümekte olduğunu gördü.”

Äriyne, Qazı öziniñ itine şaldırmas añ joq dep biledi, bar kinä - tazınıñ salmağınan oyıla bergen qarda. (29,19) “Elbette Kazı, köpeğinin öldüremeyecek hiçbir hayvan olmadığını biliyor, bütün suç tazının ağırlığından dolayı oyulup duran karda.”

Bitıray şaşılğan qumalaqtar kün qızıwımen jılınıp, qardı uyalay bata bere toqtaptı. (30,2) “Dağılıp saçılmış koyun gübresi güneşin sıcaklığıyla ısınıp karı oyararak batarken durmuş”

Sızdıqtap qan ağıp qoya berdi. (31,28) “Sızarak kan akmaya devam etti.”

Ülkenderdiñ aytuwımen qolına alğan bir uwıs topıraqtı kökesiniñ üstine septi de, artın kütpey burılıp jüre berdi. (35,26) “Büyüklerin demesiyle eline aldığı bir avuç toprağı babasının üstüne serpti ve arkasına bakmadan dönüp yürümeye devam etti.”

Qazı töbe basında uyıqtap jata berdi. (36,1) “Kazı tepenin üstünde uyumaya devam etti.”

Arıq tazı sabanğa tıǵıla buyıǵıp, uyqılı-oyaw qalıpta jata berdi. (38,4) “Zayıf tazı samanlara tıklararak saklanıp yarı uykulu yarı uyanık bir halde yatmaya devam etti.”

Alda-jalda bir sätke basıla qalsa, ızǵarı süyekten öter salqın jel soǵıp qoya beredi. (36,13) “Arada bir sakinleşirse de sert soǵuk rüzgâr iliklerimize kadar esmeye devam ederdi.”

Suramsaqtanǵanmen eşteñe önbeytinin ańǵarǵan tazı endi peş tübinde bürisip jata beretin boldı. (36,19) “Yalvarmasıyla hiçbir şeyin deǵışmeyeceǵını anlayan tazı artık sobanın dibine kıvrılıp yatacaktı.”

Qozǵalmay jata beredi. (37,43) “Hareketsiz yatardı.”

Tazı bögelmeı, alǵa qaray jüre berdi. (39,18) “Tazı duraksamadan ilerlemeye devam ederdi.”

Tazı boyun beytanıs maqulıqtıñ suwıq demi şarpıǵanday qaltırıp qoya berdi. (39,25) “Tazı, vücuduna tanıdık olmayan bu mahlukun soǵuk nefesi üzerine esmiş gibi titriyordu.”

Aqırı osı nätıyesiz äreketpen, bir örge köterile bergende tülki üy ornınday toılǵını aynala qaştı da, tazınıñ silesin qurtıp, quyırǵın soza süyretken qalpı uzay berdi. (20,35) “Sonunda bu sonuçsuz girişimle bir yamaca çıkarken tilki, bir ev genişliğinde olan kızılıcık ağacının etrafında dolanarak kaçtı ve tazının tuzaǵından kurtulup kuyruǵunu gererek sürükler vaziyette uzaklaşıyordu.”

Bosaǵan soñ qayta qaşa jönelgen, özimen salıstırǵanda şüykedey tülkige bir-aq qarǵıp jetti de, tañınan alıp köterip soqtı, kewde süyeklerin kütirlete azuwdı basıp-basıp jiberdi; sol betimen tülki öli denegge aynalǵanşa jumalap talay berdi. (21,14) “Onu serbest bıraktıktan sonra tekrar kaçmaya başlayan, kendisiyle karşılaştıınca bir avuç kadar olan tilkiye atılıp ulaştı ve sıkıca sarıp kaldırıp vurdu, göǵüs kemiklerini kütürletip azı dişleriyle ısırmaıa başladı, o haliyle tilki cansız bir bedene dönüşene kadar hiç durmadan dalmaya devam etti.”

Soǵan qaramastan adamnıñ aytqanının şıqpaydı, ne buyırsa da, nendey jumıs tapsırsa da orınday beredi. (16,05) “Ona raǵmen insanın dediǵinden çıkmıyordu, ne emretse de, ne görev verse de onu yapardı.”

Kekilinen siypay beredi. (35,9) “Kaküllerinden okşardı.”

2. 3. 6. Fiil - Ip + qal -

Bu yapı eylemin sürekliliğinden ziyade durgunluğunu ifade etmek için kullanılır. Çok net bir şekilde sürekliliği yansıtmaz.

Tazınıñ boyı jeñileyip, eñsesi köterilip qalatın. (6,21) “Tazının vicdanı rahatlayıp morali yükselmeye başladılar.”

Qazı ittiñ qarısip qalğan jağın qamşınıñ sabın salıp, mıljalangın uypa-tuypa moyınnan äreñ ajıratı. (32,19) “Kazı köpeğin kenetlenmekte olduğu yere kamçının sapını dayayıp parçalanmış viran olmuş vücudundan güçlkle ayırdı.

Äytkenmen, basına kelip qaytqan sayın tazınıñ köñili qulazıp qalatın. (35,36) “Ancak kabrin başına gelip gittikçe tazının yüreği sızlıyordu.”

Keyde süyretpeni tas qağıp, nemese buta ilip qaladı. (40,32) “Bazen ayağındaki kapan bir taşa çarpardı veya bir çalıya takılırdı.”

2. 3. 7. Fiil – (A/I)p + kel -

Eylemin gerçekleşme anından şu anki ana kadarki gelişimini, cümlelin söylenme anına kadar devam ettiğini aktarır.

Oğan ğalamat qupiya - osı waqqa deyin özine beymälim bop kelgen sır aşılğan edi. (7,5) “Ona büyük bir sır yani şimdiye kadar kendine malum olmamış olan bir sır açıklanmıştı.”

Äytkenmen, küşik te qalmaydı, saldırtıp keledi. (8,43) “Ancak yavru köpek de peşini bırakmıyordu, koşarak geliyor.”

Qanşa artta qalğan, qazaqı degenmen, bizdiñ awdan da mädeniyetke ayaq basıp keledi. (11,36) “Ne kadar geri kalmış, Kazak örf âdetlerini biliyoruz desek de bizim köyümüz de medeniyete adım atmakta.”

Biraq kök biye tura şapqanda ilese almay qalatın da, arsalaqtap kep Ädildiñ ayağına oratılattın. (14,08) “Ancak mavi at dötrnala aniden koştuğundan arkasından takip edemezdi ve zar zor gelip Adil’in ayağına sürtünürdü.”

Jaña ayrılıp qalğan tülkisi toqal töbeşiktiñ jelkesinen asıp, qarsı salıp keledi. (21,4) “Yeni ayrılmış olduğu tilkisi, alçak tepenin üstünden aşip kaçmaya devam ediyor.”

Qıyralañday basıp jügirip keledi. (23,12) “Düşə kalka koşuyordu.”

Kimderdiñ soyılın soğıp kelesiñ? (23,47) “Kimlerin hakkında konuşuyorsun?”

Sol Kämila birde Ädilge baqırıp, tönip kelgen kezde Qazı şeşip jatqan sıñar etigin jiberip qap, mıqtınıñ özin üyden quwıp şıqqanı bar. (24,18) “Kamila bir keresinde Adil'e bağırip itip kaktığı sırada Kazı'nın çıkarmakta olduğu çizmelerinin birisini güçlü olan kendisini evden kovdurtmuşluğu var.”

Asuw-asuw belder tawsılar emes, sarı dalanıñ şeti-şegi joq siyaqtı, al iyesi ekewi bulañ quyırqpen jürüp keledi, jürüp keledi. (27,5) “Büyük büyük yamaçlar tükenecek gibi değil, sarı bozkırın ucu bucağı yok gibi görünüyor ve o sahibi ile aynı tempoyla yürüyor, yürüyor...”

Maldı jayğap kelgen beti. (27,10) “Sığırları otlatmakta olan hâliyle.”

İyesinen arqan boyı ilgeride, oñdı-soldı qağıp keledi. (28,5) “Sahibinin bir urgan uzunluğu kadar önünde, sağa sola çarpa çarpa geliyor.”

Laşın iz sorabınan ayırılıp qalmawğa tırısıp, bülkektey jortıp keledi. (30,15) “Laşın izini kaybetmemeye çalışıp coşkuyla koşmaktaydı.”

İyesiniñ dawısı jebegen, jawınıñ boyında qorqınış, ürey barın sezgen Laşın entelep kelgen betinde öziñiñ tülki ustağandağı ädetine basıp, qasqırdı tañınan ala tüsti. (30,28) “Sahibinin sesinin güç vermesi, düşmanının korku içinde olması, havlayarak herşeyi hisseden Laşın, nefes nefese kalmış haliyle, kendisinin tilki yakalama alışkanlığıyla ilerleyerek kurdu bacağının arasından yakalayiverdi.”

Laşın bul oqıyğağa män bermegen: qayrat-küşü tolısıp, der şağına jetken tazı özine mülde belgisiz bolıp kelgen jaña bir qızıqtıñ esigin aşqan-dı. (33,11) “Laşın bu olaya önem vermemişti; enerjisi dopdolu olan ve tam yaşına gelen tazı, kendisinin de hiç bilemeyeceği yeni bir ilginç olayın kapısını açmıştı.”

Aldan da, arttan da, qos büyirden de qısıp, jaqındap keledi. (39,23) “Önünden de, arkasından da, iki tarafından da kıştırarak yaklaşıyordu.”

Jalğız itti oñay olja körüp kelgen börilerdiñ alğaşqı şabuwılı nätijyesiz ayaqtaldı. (41,19) “Yalnız köpeği kolay bir av olarak gören kurtların ilk saldırısı başarısızlıkla sonuçlandı.”

Jaylawğa şıqqan awıl jılda osı arağa qonğan küni qolına ırğay tayaq ustağan aqsaqal adam kışkentay balanı jetektep keledi de, betin qubılağa qaratıp, tizerley otıra qalıp, bar maqamına sala quran oqıp şığadı. (42,18) “Yaylaya çıkan köy halkı her yıl buraya yerleştiği gün eline eğri bir sopa alan yaşlı adam küçücük çocukla el ele gelirdi ve yüzünü kibleye döndürüp dizlerinin üstüne çöküverip bildiği kadarıyla Kuran okurdu.”

2. 3. 8. Fiil – A, -DAy + tüs-

Eylemin kuvvetlenerek devam ettiği veya eylemin belirli bir vakit aralığında kısmen devam etmekte olduğu anlamını vermektedir.

Aq küşik jügisin tezdete tüsedi. (13,16) “Beyaz yavru köpek koşuşunu hızlandırmaya başladı.”

Al Laşının jüregi dir ete tüsken. (17,8) “Laşın'ın kalbi ise tir tir titreyivermişti.”

Jetken boyda şubatılğan ulpa quyırıqtan ala tüsti. (21,11) “Ulaşır ulaşmaz kıpırdamakta olan yumuşacık kuyruğunu yakalamıştı.”

Qazı Esenjoldıñ jağasınan ala tüsti. (23,54) “Kazı, Esenjol'un yakasına yapışmıştı.”

Keyde ot sırttağı uytqıy soqqan jel lebimen keyin serpilip, jalp ete tüsedi. (26,18) “Bazen ateş, dışarıdan esen rüzgârla nedeniyle aniden sönecek gibi oluyordu.”

Awa ayazben, tañğı öpkek ızğarımen şınıltırlana tüsken. (27,31) “Hava, ayazla ve sabahki sert, kuru rüzgârla daha da sertleşmişti.”

İyesiniñ dawısı jebegen, jawınıñ boyında qorqınış, ürey barın sezgen Laşın entelep kelgen betinde öziniñ tülki ustağandağı ädetine basıp, qasqırdı tañınan ala tüsti. (30,28) “Sahibinin sesinin güç vermesi, düşmanının korku içinde olması, havlayarak herşeyi hisseden Laşın, nefes nefese kalmış haliyle, kendisinin tilki yakalama alışkanlığıyla ilerleyerek kurdu bacağının arasından yakalayiverdi.”

Äytkenmen, jüzi ızğarlı qupiya küş iyesi öziniñ qursawın tarılta tüskendey. (39,22) “Ancak, sert yüzlü, gizli güç sahibi etrafını çevreliyor gibi.”

Burıñıdan da aşıqtıra, burıñıdan da şıyıqtıra tüsken. (42,14) “Eskisinden daha da çok acıktırıp eskisinden daha da çok güçlendirdi.”

Alayda qasqırdıñ bul qalpında uzaq tura almaytının bilgen tazı aybat şaşa, ezüwden ırıladağan qalpı duşpanınıñ moynın sığımday tüsti. (32,12) “Ancak kurdun bu

pozisyonda uzun süre kalamayacağını bilen tazi heybetli bir şekilde hırlayarak düşmanının boynunu sıkmaya başladı.”

2. 3. 9. Fiil - Ip + qoy –

Eylemin önceden belirli bir vakit aralığında gerçekleştiğini anlatmak için kullanılır.

Osıdan az jıl burın el basına tōngen qıyınşılıqtardı, keşegi ötken qırğın soğıstı eske tūsirip, sonıñ bäriniñ artta qalğanına şükirşilik aytıp qoyadı. (35,6) “Bundan birkaç yıl önce ülkenin çektiği sıkıntıları, dünkü kanlı savaşı hatırlatıp tüm bunları geride bıraktığı için şükür ettiğini söylerdi.”

2.4. YAKLAŞMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde yaklaşma bildirmek için kullanılan tasvir fiil jazda olmak üzere 1 şekildedir. Bu fiil mana olarak bir eylemin gerçekleşmesine çok az kaldığını fakat gerçekleşmediğini anlatmak için kullanılır.

2. 4. 1. Fiil - A + jazda-

Bel omırtqası üzilip kete jazdağan edi, temir tağandı saptama etikpen pärmendey tepken Esenjol eken. (23,7) “Omurgası neredeyse kopayazmıştı, demir tabanlı botla tekme atan Esenjol'muş.”

2.5. TAMAMEN YAPMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde tamamen yapma bildirmek için kullanılan tasvir fiil jiber-, qal-, ket-, öt-, sal-, şıq-, tasta-, tūs-, bit- olmak üzere 9 şekildedir. Bu fiiller mana olarak eylemin tamamen yapıldığını aktarmak için kullanılır.

2. 5. 1. Fiil - Ip + jiber-

Eylemin kesin bir şekilde, mutlaka ve tamamen yapılmış olduğunu anlatmak için kullanılır.

Bolmaşı qazadı da, tumsığın inge tıǵıp jiberip, qumarlana, qorqıray iyiskeydi. (17,04) “Anlamsızca kazıyor ve burnunu yuvaya sokup merakla ve hırıldayarak kokluyor.”

Tumsığın tıǵıp jiberip iyiskep edi - sıırıqtıñ uşına baylanğan, jazda özi talay quwğan uzun quyırq eken. (18,29) “Burnunu sokup koklamıştı bir sopanın ucuna bağlanmış yazın birçok kez kovaladığı uzun bir kuyrukmuş.”

Tayaw mañdağı qıstawlardağı malşı, küzetşi aǵayındar ne tündeletip kelip, ne birewden sälem aytıp jiberip, tegis tülki alǵızǵan. (21,26) “Yakındaki kışlaklardaki çoban ve bekçi kardeşler ya gece gelirler ya da birinden selam gönderip büyük bir tilki aldirttırmış.”

Esenjol jaǵasına jabısqan qoldı op-oñay ajratıp aldı da, Qazını bar pärmenimen iterip jiberdi. (24,8) “Esenjol, boynuna yapışan eli kolayca ayırıverdi ve tüm gücüyle Kazı'yı itti.”

Qoyan örge salǵanmen, tabanı qışıp kele jatqan tazı jer tanabın quwırıp jiberdi. (28,18) “Tavşan tepeye çıkmasıyla ayak tabanı ısınmış olan tazı toprağı kasıp kavurdu.”

Törttaǵandap siresip turǵan böri sāl bosañsıp ketip edi, özine kömekke iyesiniñ kelüwi qosımşa quwat bergen tazı sol sätinde-aq qurış moyındı burap jiberdi de, qasqırdıñ tört ayağın sereñ etkizdi. (32,15) “Dizinin üstüne çöküp ayaklarını yere dayamakta olan kurt azıcık gevşemişti, sahibinin yardıma gelmesiyle daha da güçlenen tazı, o anda dişleri ile boynunu yakalayarak büktü ve kurdun dört bacağını etkisiz hale getirdi.”

Taw-tastı küñirentip jiberdi. (41,4) “Dağları ve kayaları inletti resmen.”

2. 5. 2. Fiil - (A/I)p + qal -

Eylemin tamamen yapıldığını ve sonlandırıldığını aktarmak için kullanılmaktadır.

Meñireyip qalǵan. (6,3) “Şaşıp kalmıştı.”

Bälkiy, turıp ketip qalǵan şıǵar. (6,26) “Belki de kalkıp gitmiştir.”

Siresip qatıp qalıptı. (6,36) “Hareketsiz donup kalmış.”

Bul sırdıñ qorqınıştılığı, alapattığı sonşalıq, tazı qulağı türilgen, etekke köz tikken küyi melşiyip turıp qaldı. (7,6) “Bu sırrın dehşeti ve riski o kadar büyüktü ki, tazı, kulakları geriye dönük, gözleri dağın eteğine sabitlenmiş olarak durakaldı.”

Ajal taqağanın sezişimen qañǵıp ketip qalsa kerek. (11,22) “Ölümünün yaklaştığını hissetmesiyle uzak bir yerlere gitmiştir.”

Jay bir reti kelip qalǵan soñ dāmin tatıp em... (12,8) “Sadece bir fırsatını bulduğumda tadına bakmıştım...”

Balam öz betimen it jügirtüwge jarap qaldı, jılaydı dedi. (12,21)
“Oğlum tek başına köpek gezdirmeye hazır hale geldi, ağlar dedi.”

İyesine eliktegişi kelgendey, aq küşik te jaŋğa jaylı qoñır lep esip turğan sazdı kögalğa bawırın tösep, alğa sozılğan eki ayağınıñ üstine basın qoyıp, qıbir etpesten qatıp qalatın. (15,20) “Sahibini taklit etmeye çalışıyor gibi, beyaz yavru köpek de tatlı bir sıcak hava esmekte olan çayırılığa göğsünü dayayıp öne uzanan iki ayağının üstüne başını koyup hiç kıpırdamadan sessizce yatardı.”

Kütpegen körinistiñ üstinen şıqqan Ädil tañırqay qarap turıp qaldı. (17,7)
“Beklenmedik olayla karşılaşan Adil, şaşkınlıkla bakakaldı.”

Oqıyğa barısı däl bulay boladı dep kütpegen Laşın añırıp qalğan. (17,14) “Olay anının böyle gelişeceğini tahmin etmeyen Laşın, şaşkına döndü.”

Qıyaq bası tikendengen şaqta Ädil oquwına ketkennen soñ ereseyip qalğan küşikti baptaw Qazınıñ öz qolına köşken-tin. (18,17) “Yabani arpanın başı dikenlendiğinde Adil okuluna gittikten sonra belli bir yetişkinliğe ermiş olan yavru köpeğe bakmak Kazı’ya kalmıştı.”

Mine, iyesi de jaqındap qaptı. (19,8) “İşte sahibi de yaklaştı.”

Tazı alğa attay tüsip turıp qaldı. (20,37) “Tazı öne doğru atlayarak durakladı.”

Jaña ayrılıp qalğan tülkisi toqal töbeşiktiñ jelkesinen asıp, qarsı salıp keledi. (21,4) “Yeni ayrılmış olduğu tilkisi, alçak tepenin üstünden aşır kaçmaya devam ediyor.”

Säl-päl tınığıp qalğan tazı endi onı eki attatpay-aq quwıp jetti. (21,10) “Bir süre dinlenmiş olan tazı hemen ona iki adım attırmadan yetişmişti.”

Boyn kenet lıp etken düley ıza buğan tazı töbetti eki-aq qarğıp quwıp jetip, tülki ustağandağı ädetimen tañınan alıp köterip soqtı da, basıp qaldı. (23,2) “Aniden şiddetle öfkelenen Tazı Töbeti bir iki kovalayarak yetişip tilki yakaladığı zamanki gibi sıkıca tutup havaya kaldırıp vurdu ve üstüne çöktü.”

Köksaw Qazı öziniñ aşşı suwın işip, terlemek bop jatıp qalğan bir ımırtta sırtqa atıp şıqqan Laşın esik aldında törttağandap tura qaldı: küresin üstinde timiskilenip qara töbet Bardasoq jür eken. (22,24) “Verem Kazı kendisinin acı suyunu ² içip terlemek için

² votka

uyuya kaldığı sırada dışarı atlayıp çıkan Laşın, kapının önünde dört ayak üzerinde durakaldı; dışarıda etrafı koklayıp duran kara töbet Bardasok’muş.”

Qarqını basılıp qaldı. (23,20) “Temposu ağırlaştı.”

Bul kezde awıl adamdarı da jıynalıp qalğan edi. (23,55) “O sırada köylüler de toplanmıştı.”

Qazı da Esenjoldı jağadan alğan sätte arqa jüni tikireyip, iyesine kömekke umtıluwğa aynalğan edi, kelip qalğan awıl adamdarı böget jasadı. (24,12) “Kazı, Esenjol ile kavga ederken sırtındaki tüyler dimdik olup sahibine yardım edecekti ki gelen köylüler olayı durdurdu.”

Borasınmen nıǵızdalıp qalğan qattı qardı sıqır-sıqır etkizip, iyesin aynala jügirdi. (26,4) “Borandan sıkışıp kalmış, donmuş karı hışırdatarak sahibinin etrafında koşturdu.”

Tazı iyesiniñ sol ünsiz, tunjırağan boyı qarañǵı burışqa tesile qarap, qatıp qalğanın köredi. (26,20) “Tazı sahibinin o suskun, asık suratla karanlık köşeye gözlerini ayırmadan bakarak donup kaldığını gördü.”

İyesi de, iyesine baylanıp qalğan dolı äyel de et jep jatır. (27,24) “Hem sahibi hem de sahibine yapışmış kalmış olan şişman kadın da et yiyor.”

Ekpindey umtılğan boyı jaqındap-aq qalğan. (28,19) “Hızlı bir şekilde ileri atıldığında çoktan yaklaşmıştı.”

Tek öziniñ sını ketiñkirep qaptı. (29,26) “Sadece kendisinin dış görünüşü kötüleşmişti.”

Boyına küş quyılıp, tınıǵıp qalğan eken. (29,34) “Gücünü toparlayıp dinlenmişti.”

Qasqır qur awanı ğana qarmap qaldı, biraq öziniñ denesi de tazınıñ qışqaş azwınan bosap ketti. (31,1) “Kurt sadece bomboş havayı ısırması oldu ama kendi vücudu da tazının keskin dişli ağzından kurtulmuştu.”

Bulşıq etti juwan moyın öte mıqtı eken, tas bop qatıp qalğan tärizdi. (32,11) “Kaslı, etli butlu vücudu çok güçlüymüş, sanki taş gibi sertleşmişti.”

Bayağıdan umıtılmay kökeyinde jürgen aşuw-kegi tarqap, satuwşığa riyza bop qaldı. (36,35) “Uzun zamandır zihninde birikmiş olan siniri öfkesi dinip satıcıdan razı olmuştu.”

Tabaq tübinde bir şökim et körinedi, şölmek bosap qaptı. (36,41) “Tabağın dibinde bir parça et görünüyor, şişe boşalmıştı.”

Qamsız tülki dıbısın estip tura qaşqanşa, arqan boyınday kelip qalıp edi. (38,53) “Çaresiz olan tilki, sesini duyup kaçana kadar o, bir urgan uzunluğu kadar yakınlaşmıştı.”

Kütpegen qarsılıqqa uşırasqan qasqırlar qas qağımday waqıt añtarılıp qaldı da, şeşimtal, düley qıymılmen qayta umtıldı. (41,22) “Beklenmedik bir direnişle karşılaşan kurtların az bir vakit afallamıştı ve kararlı ve öfkeli bir hareketle tekrar atıldı.”

Kenet, tazı esi şığa qalşıyıp turıp qaldı. (39,28) “Aniden, tazı şaşkınlık içinde donakaldı.”

Ayaqtıñ bası üzilip tüşip qalğanı-aq jaqsı edi, üzilmedi. (40,28) “Sadece ayağının ucu soyulması iyiydi, soyulmadı.”

Bir jaqsı jeri, bul kezde jaralı ayaq muz bop qatıp qalğan-dı. (40,43) “İyi olan şey, yaralı bacağın donmuş olmasıydı.”

Bäri umar-jumar bolıp qaldı. (42,9) “Her şey gelişigüzel oldu.”

2. 5. 3. Fiil -(A/I)p, -A + ket -

Eylemin tamamen yapılması anlamının yanında ansızın, aniden yapılma gibi anlamlar da yüklemektedir.

Üstine qurt-qumırsqa qaptap ketetin. (6,12) “Üstünü börtü böcek kaplamıştı.”

Sol-aq eken, buwın-buwını qaltırap, arqa jünü tikireyip, töbe quyqası şımırıláp ketti. (7,8) “O anda, eklemleri titreyip sırtındaki tüyler dikleşip baş kısmı gerilmişti.”

Kenet sap-sarı, ädemi balapandardıñ biri qılt ete tüsti de, mamıqtıñ arasına qayta enip ketti. (8,9) “Aniden sapsarı, güzel civcivlerden biri annesinin kanatlarının altından azıcık başını çıkarıp tekrar giriverdi.”

Küşik batıp ketken oñ jaq aldınğı ayağın köterip edi, astınan jılımsı suw körindi. (7,30) “Yavru köpek batmış olan sağ ön ayağını kaldırmıştı ve altında ılıkça bir su göründü.”

Kewdeni qısqañ zil batpan jük bosap ketti. (9,16) “Vücudunu sıkkan çok ağır yükten kurtuluverdi.”

Küzge deyın seniñ Qızıl otawındağı bar kitaptı oqıp tawısıp keteri anıq. (10,24)
“Sonbahara kadar Kızıl Otağ’da bulunan kitapları okumayı bitireceğı kesin.”

Jaz ortası awa, kün äbden qızıp, şöp bası tolğan kezde Ädil osı töbeşiklerden asıp, say-salalardı şarlap ketti. (14,17) “Yazın ortasıydı, güneş çok sıcaktı ve otların gür olduğu zaman Adil bu tepelerden geçerek dere yataklarında dolanmıştı.”

Al anaw örkeşi sorayğan alıp deneli, on kisiniñ äli kelmeytin jükti bir özi op-oñay kötere beretin tüye deytin jariqtıq adamnıñ jumısın istey-istey äbden iy bolıp ketken; bozdap jılap jüredi, alayda eşqaşan da osı awır turmısına narazılıq bildirmeydi. (16,13) “O ise hörgücü dev, iri vücutlu, on kişinin kaldıramayacağı yükü tek başına rahatlıkla taşıyabilen deve, rahmetli adamın işini yapa yapa bayağı uysal olmuştu; hıçkıra hıçkıra ağlamaktaydı, oysaki hiçbir zaman da bu zor ömründen şikayet etmiyordu.”

Tumsığın tayap, iyiskep körip edi, qara töbet bardasoq salıp ketken tañba eken. (18,6) “Burnunu yaklaştırıp koklamıştı, kara töbet Bardasok’un yapmış olduğu bir işaretti.”

Uzun quyırq oypañ eñisine şoq-şoq qarağan, bası men betkeyine tüp-tüp siyrek tobilğı ösken buyrattı sağılğa jetken soñ jürisin kilt tejep, buta-butanıñ tübin timiskilep ketken eken. (19,4) “Uzun kuyruk, inişli çıkışlı ovaya şaşkın şaşkın bakmış, başıyla dağ yamacına küme küme kızılık ağacı yetişmiş dik tepelere ulaştıktan sonra aniden hareketini durdurup çalıların dibini aramıştı.”

Biraq başka amalı joq tüz tağısı oypañğa qoyıp ketti. (19,36) “Ama başka çaresi olmayan tilki çukura giriverdi.”

Qazir jetem!” Qarğa malşınğan tülkiniñ quyırğı salbırıp ketti. (20,5) “Şimdi ulaşacağım!” Karla kaplanmış olan tilkinin kuyruğu yere sürünüyor.”

Duşpannıñ qarpımdı ayaq tastasın bayqatatın bir qalıptı sıqırlağan qar dawsınan, suwıq ötkir tisterdiñ nāzik denesine qadala tūsüwge şaq qana qalğanın añğartatın entige ırsıldağan dıbıstan tülkiniñ esi şıǵıp ketti. (20,16) “Düşmanın keskin ayak seslerini farkına vardıran karın sürekli çatırdayan sesinden, soğuk keskin dişlerin hassas vücuduna girmek üzere olduğunu ve azıcık kaldığını fark ettiren nefes nefese olan sestten tilkinin aklı çıkmıştı.”

Dene bitimi burınğıdan äldeqayda kişireyip ketken siyaqtı, tipti, dalba-dulba, tım qoraş. (22,29) “Görünüşe göre vücudu eskisine göre daha çok küçülmüş gibi, hatta ufak tefek, çok çelimsiz.”

Dawısı köterilip, qaltırap ketti. (23,28) “Sesi yükselip titremişti.”

Äytkenmen iyesine degen qadir-qurmeti kemimedi, qayta qısıltayañ jağdaylardıñ özinde qawipten araşalawğa äzir ekenin bilgen soñ burınğıdan da jaqsı körıp ketti. (24,21) “Ancak sahibine olan saygısı azalmadı, zor durumlarda bile müdahale etmeye hazır olduğunu öğrendiğinde onu eskisinden daha çok sevmişti.”

Tipti quyırğı şubatılıp, awlağa enip ketedi. (25,10) “Hatta kuyruğunu sallayıp kulübesine sinerdi.”

İyesi ekewi tüyeniñ örkeşi äreñ körinetin qalıñ qawdı keşip ötip, qırqabelesterden asıp, qoñır samal esken keñ dalanı kezip ketkendey. (26,35) “Sanki o ve sahibi, devenin hörgücünün zar zor görülebildiği sık çalılıklardan geçmiş, dağları bayırları aşır hafif rüzgârlar esintisiyle uçsuz bucaksız ovaları dolaşmış gibi.”

Közkörüm jerge jete bere küñgirt säwlemen astasıp ketetin uzun köleñkelerdiñ sıyrağı qısqrıp, az-maz qalıpqa túsken şaqta aldan bir qoyan qaştı. (28,16) “Göz görecek kadar yere varır varmaz alaca karanlık ışıqla karışmış uzun gölgelerin boyutu kısalıp yavaş yavaş durulduğunda önünden bir tavşan kaçtı.”

Uzun, qawdır qulaqtarı salbırap túsip ketken. (29,7) “Uzun, sıska kulakları aşığıya doğru sarkmış.”

Qabırşaqтана qatqan bet jağı oyılğan soñ astındağı tüyirtpek, muzdaq espe qar mıñ san tuyaқ serpinimen mıyday aralasıp ketken. (30,1) “Kabuk bağlamış donmuş yüzeyi oyulduktan sonra altındaki yumrulanmış, soğuk kuru kar bin kadar toynak darbesiyle bataklık gibi karmakarışık olmuş.”

Qasqır qur awanı ğana qarmap qaldı, biraq öziniñ denesi de tazınıñ qışqaş azwınan bosap ketti. (31,1) “Kurt sadece bomboş havayı ısırılmış oldu ama kendi vücudu da tazının keskin dişli ağzından kurtulmuştu.”

Törttağandap siresip turğan böri sál bosañsıp ketip edi, özine kömekke iyesiniñ kelüwi qosımşa quwat bergen tazı sol sätinde-aq qurış moyındı burap jiberdi de, qasqırdıñ dört ayağın sereñ etkizdi. (32,15) “Dizinin üstüne çöküp ayaklarını yere dayamakta olan kurt azıcık gevşemişti, sahibinin yardıma gelmesiyle daha da güçlenen

tazı, o anda dişleri ile boynunu yakalayarak büktü ve kurdun dört bacağını etkisiz hale getirdi.”

Laşınının özini de denesin jaraqat basıp ketti. (33,16) “Laşın'ın kendisinin de vücudu yara bere içindeydi.”

Türi özgerip ketipti. (35,11) “Yüzü değişmişti.”

Keyde Kämila munıñ bar, joğın mülde umıtıp ketetin siyaqtı. (36,17) “Bazen Kamila bunun olup olmadığını tamamen unutmuş gibi.”

Sälden soñ közi ilinip ketti. (36,37) “Bir süre sonra gözleri kapanmıştı.”

Biraq qolında eşteñe joq eken, közine qan tolıp ketken it ığa qoymadı. (37,8) “Ama elinden hiçbir şeyi gelmedi gözleri kanla dolmuş olan köpek geri çekilmedi.”

Mañaydağı töbeşikter tapal tartıp, burınğıdan alıstañqırıp ketkendey. (38,8) “Etraftaki tepecikler ufalıp kaybolmuş, eskisinden uzağa gitmiş gibi.”

Bir tüp oqşaw toblıǵının tusınan qarğa siñip ketipti. (38,25) “Bir demet otun yanından karın içine girmişti.”

Titirkenip ketken tazı töñiregine iymenşektey köz tastadı. (39,20) “Ürpermiş olan tazı etrafına korkarak göz attı.”

Quwanǵannan dawısı şıǵıp ketken tazı arsalañdap, iyesine qaray bir-aq qarǵıdı. (39,34) “Sevinç dolu ses çıkaran tazı zıplayarak sahibine doğru hızlıca atıldı.”

Sälden soñ qaqpandı da, qar betin de qıp-qızıl qan basıp ketti. (40,1) “Bir süre sonra tuzağı da, kar yüzeyini de kıpkırmızı kan kapladı.”

Jaralı ayaǵına küş tüsken sayın tazının köz aldın qızıldı-jasıldı ot şarpıǵanday bolıp, duniye munarlanıp ketedi. (40,30) “Yaralı ayaǵına her güç bindiğinde, tazının gözlerinin önünde kırmızılı yeşilli bir ateş belirir ve dünyası başına yıkılıyormuş gibiydi.”

Burın eki-aq ırǵıp şıǵatın kişkene töbeşik ölçewsiz biyiktep ketkendey. (40,42) “Eskiden sadece iki zıplamayla ulaşılan küçük tepe, ölçülemeyecek kadar büyümüş gibi görünüyor.”

Sodan soñ mäwesı mol, şöbi qalıñdaw tustı tañdap alıp, basına tomar jastanıp şalqasınan jata ketedi. (15,11) “Ondan sonra bol meyveli ve sık otlu bir yer seçiverip başını kütüğe koyup sırt üstü yatıverdi.”

Sodan soñ peş tübine - eki бүктelgen körpe jayılp, jastıq töselgen sıрмаq üstine şıntaqtap jata ketti. (26,14) “Bundan sonra sobanın dibine ikiye katlanmış battaniye serilip yastık döşenmiş döşeme üzerine dirseğini dayayıp uzanıverdi.”

Ayqasa ketken bette astına бүктеy almağanına ızalı. (31,5) “Mücadele ettiği sırada evirip çevirip altına alamamasına kızgın.”

2. 5. 4. Fiil - Ip + öt -

Ana fiildeki durumun tamamen yapıldığını aktarmak için kullanılır.

Biraq jañağı päle basınan qarǵıp ötıp, keyin tartadı. (13,21) “Ancak az önceki bela tekrar başa dönüp bu sefer daha da uzaklaştı.”

Mınaw - jılqı, mınaw - siyr iyisi, mına jerden kisi jürıp ötipti, al mınaw - qırıqtıñ uşına baylanğan, kün sayın özi quwatın uzın quyırıqtıñ iyisi. (14,23) “Bu ise at, bu ise bir inek kokusu, buradan bir insan geçip gitmiş, bu ise sopanın ucuna bağlayıp her gün oynadığın uzun kuyruğun kokusu.”

Mine, mına bir jerdi qazıp tastaptı, sodan soñ түp tikendi aynalıp ötipti de, tawğa qaray bettepti. (14,24) “Aaa bak, burada birisi yeri kazıp gitmiş ve daha sonra da dikenin etrafından dolanarak dağa doğru yönelmiş.”

Ekewi şirigen tomar, qulağan ağaştardıñ arasimen jıltırap aǵıp jatqan bulaqtan qarǵıp ötıp, tal, terekti matastıra bitken şırmawıqtardı bıtırlata üzip sırtqa şıǵatın. (15,25) “İkisi de çürümüş kütük ve devrilmiş ağaçların arasından geçip tertemiz akmakta olan ırmağın üstünden zıplayarak geçip ağaç ve dalları sarmalamış olan sarmaşıkları çatır çutur kopararak dışarıya çıkmış.”

Biraz jer utıp barıp attınıñ aldın kesip ötıp, tawğa siñip ketpek. (19,29) “Biraz mesafe katetip atlının önüne geçerek dağların arasında gözden kaybolmayı düşünüyordu.”

Aralıqtı uzartıp, belesten asısimen-aq oñğa burılıp, iz tüspes tastaqtı betkeymen töbeni aynalıp ötıp edi. (21,6) “Mesafeyi uzatarak tepeden hemen sağa dönüp taşlık bir yokuşta iz bırakmadan tepenin etrafından dolaşmıştı.”

Teri men bir qabat etin ğana sıdırıp ötken tärizdi. (32,21) “Derisini ve sadece bir parça etini soymuş gibiydi.”

Uyqısı şayday aşılgan tazı stoldan qarǵıp ötıp, törgi üyge jetip bardı. (36,46) “Uykusu aniden açılan tazı masanın üzerinden zıplayarak köşedeki odaya ulaşmıştı.”

Qoranı aynala jügirip ötti. (38,12) “Ahırın etrafında koştu.”

Tek qanşiq qasqır ğana Laşınının sanın julıp ötti. (41,20) “Dişi bir kurt Laşın'ın uyluğunu yolmuştu sadece.”

2. 5. 5. Fiil - (A/I)p + sal -

Eylemin tamamen yapıldığı anlamının yanında hızlı bir şekilde yapıldığı anlamını da vermektedir.

Tura umtılsa, kimdi bolmasın büktep salar edi. (16,16) “Bir hamle yapsa kim olursa olsun etkisiz hale getirirdi.”

Izinşe qosa jügirgen Ädildiñ jalına şaqırğan dawsına duşpanın äjeptäwir jerge uzatıp salğan soñ zorğa toqtadı. (17,18) “Arkasından koşan Adil'in yalvararak çağıran sesini, düşmanını bayağı uzak bir yere uzaklaştırdıktan sonra zar zor durdu.”

2. 5. 6. Fiil - Ip + şıq -

Eylemin kesin bir şekilde, mutlaka ve tamamen yapılmış olduğunu anlatmak için kullanılır.

Künine üş-tört mārte sırtqa alıp şığadı. (9,24) “Günde üç veya dört kez dışarıya çıkarır.”

İyesiniñ aldın oray sırtqa atqıp şıqqan Laşın betke urğan jariq säwleden közin aş aımay qaldı. (17,25) “Sahibinin önünü keserek dışarı fırlayan Laşın, yüzüne vuran parlak ışık nedeniyle gözlerini açamadı.”

Laşın aqşa qardı borata arsalaqtay jügirip, awlanı äldeneşe aynalıp şıqtı. (18,9) “Laşın beyaz karda rüzgâr gibi koştu ve evin etrafında birkaç kez dönüp durdu.”

Birde qırğa köteriledi, birde oyğa tüsedi, ār butanıñ tübinen nesibe izdep, äjeptäwir jerdi şıyırıp şığadı da, arı qaray asadı. (19,6) “Bazen tepeye tırmanır, bazen vadiye düşer, her çalının dibinde bir nasibini arar, epey yere uğrardı ve daha da ilerlerdi.”

Tülkiniñ ayağı qısqa eken, jıbrı-jıbrı etedi, biraq jürisi önimdi bop şıqtı, jetkizer emes. (19,21) “Tilkinin bacakları kısaymış, kıpır kıpırdı ama yürüyüşü atikti, kimse yetişemez.”

Köksaw Qazı öziniñ aşşı suwın işip, terlemek bop jatıp qalğan bir ımırtta sırtqa atıp şıqqan Laşın esik aldında törttağandap tura qaldı: küresin üstinde timiskilenip qara töbet Bardasoq jür eken. (22,24) “Verem Kazı kendisinin acı suyunu³ içip terlemek için uyuya kaldığı sırada dışarı atlayıp çıkan Laşın, kapının önünde dört ayak üzerinde durakaldı; dışarıda etrafı koklayıp duran kara töbet Bardasok’muş.”

Biraq küş jaw jağında bolıp şıqtı... (24,14) “Ama güç düşmanın tarafında olmuştu...”

Sol Kämila birde Ädilge baqırıp, tönip kelgen kezde Qazı şeşip jatqan sñar etigin jiberip qap, mıqtınıñ özin üyden quwıp şıqqanı bar. (24,18) “Kamila bir keresinde Adil'e baqırıp itip kaktığı sırada Kazı'nın çıkarmakta olduğu çizmelerinin birisini güçlü olan kendisini evden kovdurtmuşluğu var.”

Biriniñ qıymılın biri baqqan böri men it tumsıq tüyistire, arbasa, qatar jarısқан qalpı soñdarınan kele jatqan Qazıdan äjeptäwir uzap şıqtı. (31,24) “Birbirlerinin hareketlerini takip eden kurt ve köpek kafa kafaya, yan yana koşup yarışır halde arkalarından gelmekte olan Kazı'dan epeyce uzaklaştı.”

Aqır Kämila Qazınıñ tösektiñ ayaq jağında turatın tayağın alıp, Laşındı sırtqa quwıp şıqtı. (37,9) “En sonunda Kamila, Kazı'nın yatağının uç tarafında duran sopayı alıp Laşın'ı dışarıya kovalayıverdi.”

Jaylawğa şıqqan awıl jıl da osı arağa qonğan küni qolına ırğay tayaq ustağan aqsaqal adam kişkentay balanı jetektep keledi de, betin qubılağa qaratıp, tizerley otıra qalıp, bar maqamına sala quran oqıp şığadı. (42,18) “Yaylaya çıkan köy halkı her yıl buraya yerleştiği gün eline eğri bir sopa alan yaşlı adam küçücük çocukla el ele gelirdi ve yüzünü kibleye döndürüp dizlerinin üstüne çöküverip bildiği kadarıyla Kuran okurdu.”

2. 5. 7. Fiil - (A/I)p + tasta -

Eylemin tamamen yapıp bittiği anlamını vermektedir.

Terisin sıırıp, awlaqqa laqtırıp tastalğan tülkiden eki-üş kün ötken soñ, däl osınday külimsi lep şığar edi. (6,11) “Derisi yüzölüp boş bir alana atılmış olan tilkinin üstünden iki üç gün geçtikten sonra tam da böyle bir kötü koku çıkıyordu.”

³ Votka.

Özi awıldan şığıp, qañğıp kete beredi, anada Esenjoldıñ älgı Bardasoq deytin jaman töbeti talap tastadı. (13,04) “Yaa kendisi köyden çıkıp başı boş gidiveriyor, geçen Esenjol'un bildiğimiz Bardasok denilen o kötü iri köpeği ona saldırdı.”

Mine, mına bir jerdi qazıp tastaptı, sodan soñ tüp tikendi aynalıp ötipti de, tawğa qaray bettepti. (14,24) “Aaa bak, burada birisi yeri kazıp gitmiş ve daha sonra da dikenin etrafından dolanarak dağa doğru yönelmiş.

Qarağan tübinde eki-üş jerde tışqan inin qazıp, äli toñ bolıp qata qoymağan sarı topıraq pen küpsek qardı aralastırıp tastaptı. (19,5) “Dikenli bir ağacın dibinde iki üç yere fare yuva kazmış, hâlâ donup katılaşmamış olan sarı toprak ile taze karı birbirine karıştırmıştı.”

Qazı señseñ tonın şeşip, qar betine jaydı da, üstine itin jatqızıp, orap tastadı. (29,29) “Kazı yırtık pırtık kıyafetini çıkardı, karın üstüne yaydı, köpeğini üzerine yatırdı ve sardı.”

Tumsıgımen jer süze izdey jönelip edi, ayağın attar-attamastan üstinen şıqtı: qoy tuyağı sapırılıstırıp tastağan qar betinde it izi jatır. (30,6) “Burnuyla iz sürerek etrafı kolaçan etmeye gitmişti ve adım atar atmaz önünde koyun toynakları ile karışmış kar yüzeyinde bir köpek izi vardı.”

Basqa balalarmen birge jazğı demalışqa awılğa kelgen Ädil arbadan tüsken betinde üyge bas suğa sala qayta şıqtı da, qolındağı kişkene tayaqpen it bitkendi jasqay quwıp, Laşındı ustap aldı; qarğısınan jetektep äkep, qıl şılbirden bosağağa baylap tastadı. (33,21) “Diğer çocuklarla birlikte yaz tatili için köye gelen Adil, arabadan indiği anda eve girer girmez geri çıkıp elinde küçük bir sopayla bütün köpekleri kovalayarak Laşın'ı yakalayiverdi; tasmaşından çekerek yünden yular ile evin girişine bağladı.”

Awlaqqa aparıp, kömip tastağanda da böten oy kelmegen. (35,28) “Uzak bir yere götürüp gömdüklerinde bile aklına farklı bir düşünce gelmemişti.”

Tabaq kelisimen Laşınınñ aldına süyekti üyip tastadı. (36,32) “Tabak gelir gelmez kemiği Laşın'ın önüne yığılmıştı.”

2. 5. 8. Fiil - (A/I)p + tüs -

Eylemin tamamen gerçekleştiğini ve gerçekleştirilen hareketin derecesini de aktarmış olur.

Mundaydı kütpegen küşik sasayın dedi, biraq qıyqarlıqpen alğa qaray jäne bir attap tüsti. (8,13) “Böyle bir şey beklemeyen yavru köpek ürker gibi oldu ama cesaretle öne doğru yine de atıldı.”

Küşti, anada kök biye äldenege şamdanıp, qos ayaqtaq turıp tebingende ekininen tal şarbaq japırılıp qulap tüsti, osı tuyaq adamğa tiyse qayter edi? (16,03) “Güçlü, mavi at geçen bir şeye öfkelenip iki ayağı havada ayaklanarak tepinmeye başladığında ağaçtan yapılmış çit devrilip yere yığılıverdi, o toynak adama değse ne yapardı kim bilir?”

Lıp etip bir büyirge sekirip tüsip, bar pärmenimen zıtpağanda süyeklerin külparşa qılatın edi. (16,11) “Hızlıca bir tarafa sıçrayıp, tüm gücüyle kaçmasaydı kemiklerini paramparça ederdi.”

Salqın lepten denesi sāl-pāl titirkengen it alğa qaray eki-üş attap tüsti. (17,27) “Serin rüzgârdan vücudu biraz ürperen köpek, öne doğru iki veya üç kez atılmıştı.”

Tazı burılıp, awız sala bergende lıp etip ırğap tüsedi. (20,28) “Tazı arkasına dönüp tam yakalayacakken hemen başka bir tarafa gidiverdi.”

Qaytara tebe bergende qurbandığın tastay sala ırğıp tüsti. (23,8) “Tekrar tepiverdiğinde kurbanını bırakıp zıplayıverdi.”

Äne bir butanıñ tübinen qoyan sekeñ ete tüsti, al anaw süyekti, şoq-şoq, qalıñ tobılğının tasasınan elbeñ etken - tülki; biraq tazının boyındağı qumarlıq sezim mülde tütelenip qalğanday, delebesi qozbaydı, tura quwıp, äwdem jer asırmay şalıp tüspeydi, azuwdı qarıştay, batıra salıp, kewdesinen janın sıǵıp şıǵarmaydı. (27,1) “Tam da o sırada çalının altından bir tavşan fırladı ve o iri yapılı, dallı budaklı, gür çalının arkasından aniden çıkan bir tilki; ama tazının içindeki tutku tamamen sönmüş gibi, coşkusuz, hemen kovalayıp, çok fazla mesafe katetmeden yakalamıyor, kocaman dişleriyle eskisi gibi dişleyip boğup canını çıkarmıyor.”

Barlıqqan atın sabalay, izdi quwa dalbalañdap kele jatqan Qazı Laşınğa uşırasa salısımın ağaş ayağın sereñ etkizip, qarǵıp tüsti. (29,14) “Nefes nefese olan atını koşturup izin peşinden koşarak gelmekte olan Kazı, Laşınla karşılaştığı anda tahta bacağını uzatarak sıçrayarak indi.”

Közi qıp-qızıl bop şatınap, qatar-qatar tizilgen, soydıyğan appaq tisteri ızğar şaşa, ısılday ırıldap bulqına tuwlağan küyi qayta emingende tazı köz ilespes

jıldamdıqpen ırşıp tüsti. (30,33) “Gözleri kıpkırmızı kesilmişti, sıra sıra dizilmiş sivri bembeyaz dişleri öfke saçarak yılan tıslaması gibi hırıldayıp çok öfkelenerek şaha kalkma vaziyetiyle tekrar saldırmaya çalıştığında göz açıp kapayıncaya kadar tazı süratle fırladı.”

Böri awzı erkin jetip, nıq ustay almadı, äytkenmen de tazının bir jaq qabırğasını julıp tüsti. (31,27) “Kurt ağzıyla rahatça ulaşır, sıkıca tutamadı fakat tazının kaburgasının bir tarafını yolmuştu.”

Tazı lıp etip bir büyirge ırğıp tüsti de, qasqırğa bas saldı. (32,4) “Tazı bir tarafa sıçrayıverdi ve kurda saldırdı.”

Kömekke umılğan tazı birinşi qarğığanda, olardıñ üstindeki körpeni julıp tüsti. (37,3) “Yardım için atılan tazı ilk zıpladığında üzerlerindeki battaniyeyi çekip aldı.”

2. 5. 9. Fiil - Ip + bit -

Eylemin tamamen bittiğini bit- fiili kullanılarak en net şekilde aktarılmasını sağlar.

Tazıdan qalğan jalğız belgi - awıl erkekleriniñ basındağı tülki tımaqtar da köp uzamay tozıp bitti. (42,25) “Tazıdan kalan tek anı, köy erkeklerinin kafalarındaki tilki derisinden yapılmış şapkalar çok vakit geçmeden eskimişti.”

Tañ sız bere, qar jawıp bitken şaqta ğana közin aştı. (38,5) “Şafak sökerken kar dindiğinde gözlerini açtı.”

2.6. KENDİSİ İÇİN YAPMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde kendisi için yaptığını bildirmek için kullanılan tasvir fiil al- olmak üzere 1 şekildedir.

2. 6. 1. Fiil - (A/I)p + al-

Eylemin, eylemi gerçekleştiren kişinin lehine yapıldığını çok açık bir şekilde aktaran tasvir fiildir.

Äytkenmen, küşik muzdaq qardı jalamadı: sırtqa şığarında ğana bir däleñke süt işip toyıp alğan edi. (7,36) “Bununla birlikte, yavru köpek buz tutmuş karı yalamadı; dışarıya çıkarken bir kap süt içip zaten doymuştu.”

Boyn tüsiniksiz quwanış kernep jasıl mamıq üstine awnap-awnap aldı. (8,33) “Açıklanamaz bir neşeyle yeşil, yumuşacık otların üzerinde yuvarlandı durdu.”

Ädil ustaramen qırılğan tap-taqır basına qol oramalın baylap aladı. (15,28)
“Adil, ustura ile kazınmış kafasına bir mendilini bağlardı.”

Qazı qorjınına kitap teñdep alıp, tüstik jerdegi şöpşi awılğa, bir şeti men ekinşi şeti kündik jerge sozılıp jatqan jaylawdağı mal otarlarına ketken kezde Ädil men Laşın Kämiladan talay ret tayaq jedi. (14,14) “Kazı heybesine kitabı doldurup, uzaktaki Şöpşi köyüne, bir ucundan diğەر ucuna ulaşması bir gün süren yayladaki bine yakın hayvanın yanına gittiğinde Adil ve Laşın Kamila’dan defalarca sopa yedi.”

Kenet tazı boyun jıyıp aldı, biraq öz közine özi senbedi. (21,3) “Birden tazı toparlandı ama gözlerine inanamadı.”

Awızdanıp alğan soñ tazı tülkini qınaday qırdı. (21,21) “Tazı avlanmaya alıştıktan sonra tilkiyi acımasızca öldürdü.”

Eki-üş ret awnap aldı. (26,5) “İki üç kez yuvarlandı.”

Biraq eki-üş küngi üzdiksiz ayqastan soñ duşpandarın bet qaratpay jeñip, düregey qanşıqtı jalğız özi iyemdenip aldı. (33,17) “Ancak iki üç gün aralıksız mücadele ettikten sonra, düşmanlarına göz açtırmadan yendi ve düregey⁴ dişiye tek başına sahip oldu.”

Omar aqsaqal dawısı dirildep, qurandı oqıp bitkenşe äldeneşe ret üzip aldı. (35,23) “Yaşlı Omar’ın sesi titreyerek Kuran okuyup bitirene kadar birkaç kez durakladı.”

Esik aşılğan sayın basın julıp aladı, biraq üyge kirgen başka kisi bolıp şığadı. (36,21) “Kapı her açıldığında kafasını kaldırıyordu ama eve gelen başka bir kişi olurdu.”

Ömiri tülki etin tatıp körmese de, sonda jep, toyıp almağan ekem dep ökindi. (40,13) “Hayatında hiç tilki eti yememiş olmasına rağmen o zaman yiyip doysaydım keşke diye pişman oldu.”

Tazınıñ ärbir tutamdı jan tözgisiz qıyındıqpen jeñip aluwına tuwra keldi. (40,26)
“Tazı, tüm dayanılmaz zorlukların üstesinden gelmek zorundaydı.”

⁴ Kıрма bir kazı türüdür.

2.7. BAŞKASI İÇİN YAPMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde başkası için yaptığını bildirmek için kullanılan tasvir fiil ber- olmak üzere 1 şekildedir.

2. 7. 1. Fiil - Ip + ber-

Eylemin başkası için gerçekleştirildiğini ya da başka bir kişiye yönlendirildiğini aktarmak için kullanılır.

Küşik quwıp berdi. (13,13) “Yavru köpek peşine düştü.”

Qayta künara nemese eki-üş künde bir ret dükenge barıp, qaltasınan şıtırlaq qağaz alıp beredi de, qoynına möldir suw quyılğan şölmek salıp qaytadı. (24,25) “Tekrar gün içinde ya da iki üç günde bir kere markete gidip cebinden bir kağıt çıkarırdı ve koynuna votka koyulan bir şişeyi salıp geri dönerdi.”

Kün kızıp, töl otıqqan soñ aldındağı otarların bölşektep, ār qoyşığa qosıp berip, pişen dayındawğa şıǵarılğan malşılar. (33,3) “Hava ısınıp yeni doğmuş hayvan yavruları otlamaya başladıktan sonra önlerindeki sürüleri pay edip her çobana dağıtarak saman hazırlamaya çıkarılan hayvancılar.”

2.8. BAŞLAMA BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde başlama bildirmek için kullanılan tasvir fiiller basta- ket-, jiber- olmak üzere 3 şekildedir. Bu fiiller mana olarak başlama bildirmesiyle birlikte başlayıp gelişmeye devam ettiği anlamını da vermektedir.

2. 8. 1. Fiil - A + basta-

Eylemin başladığını anlatan, basta- fiilini de kullanarak en net şekilde açıklayan tasvir fiildir.

Küşim, küşim!” dep, basınan, arqasınan sıypap, awzınan jalap, erkelete bastadı. (10,8) “Yavru köpeğim, yavru köpeğim!” diye başını ve sırtını sıvazladı ve ağzını yalayıp onu şımartmaya başladı.”

Alǵaşqı aǵınmen arqan boyınday kelgen Laşın endi aralıq tutamdap uzara bastağanın aǵardı. (19,22) “Başlangıçta bir nesnenin bünyesindeki gücün etkisiyle urgan uzunluğu kadar gelen Laşın artık aradaki farkın giderek uzamakta olduğunu farkına vardı.”

Azdan soñ bökter jaq qaptaldan digirlegen attı qala bastadı, tazı da qawipsiz şamada. (19,30) “Bir süre sonra dağın yamacından oldukça sıkıştıran atlı beklemeye başladı, tazı da tehlikesiz durumda.”

Qıyralañday, asığa basqan iyesiniñ soñınan erip, satuwşınıñ qora-jayınan uzañqırağan kezde sumpayı töbet qalqıyıp küresinge şıǵadı da, qarlıǵıñqı, süykimsiz dawıspen bar-bar etip üre bastaydı. (25,4) “Sağa sola bakarak aceleyle giden sahibinin arkasından takip edip satıcının ahırının önünden geçtiği sırada pasaklı töbet ayağa fırlayıp çatallaşmış, sevimsiz bir sesle hav hav ederek havlamaya başladı.”

2. 8. 2. Fiil - (A/I)p + jiber-

Eylemin başladığını aktarmanın yanında aniden başladığını da aktarmaktadır.

Qıyrışq tas aralas sarğış topıraqqa tumsıǵın tıǵıp jiberip, qorqıray dem aladı. (6,8) “Sivri uçlu çakılla karışık sarımsı toprağa burnunu soka soka hırıldayarak nefes alıyor.”

Qoraniñ irgesinde şoqıyıp, şuwaqqa qızdırınıp otırǵan aq küşik raqattana qıñsıláp jiberdi. (7,17) “Ahır duvarının kenarında, iki ayağını önüne koyarak oturup güneş ışığı ile ısınmakta olan beyaz yavru köpek keyifli bir şekilde mırıldanıverdi.”

Araşağa iyesi kelgenin aňǵarǵan kişkentay küşik qañsıláp jılap jiberdi. (9,17) “Sahibinin ayırmaya geldiğini anlayan yavru köpek acı acı ağlamaya başladı.”

Osı qazır, quday bileği, bir jartılıq araqqa qatının satıp jiberüwge äzir. (12,6) “Şu anda, Allah bilir, bir şişe votkaya karısını satmaya hazır.”

Bul kezde bawırsaq pen qantqa tıñqıya toyıp alǵan küşik Aysuludıñ sözın maquldaǵanday özinen-özi ürip-ürip jiberdi. (12,12) “Bu seferde karnı pişiyle şekere tıka basa doyan yavru köpek, Aysulu'nun sözlerini onaylar gibi kendi kendine havlayıverdi.”

Sınap jiberiñizşi. (12,23) “Fikrinizi söyleyiniz.”

Al aqsaqal, aytıp jiberiñiz. (12,28) “Buyrun büyüğümüz, konuşmaya devam ediniz.”

Awzın aşqanda köringen, qaz-qatar tizilgen ülkendi-kişili soydaq, appaq azuwlar atan tüyeniñ jiligin de omırıp jiberetindey. (18,16) “Ağzını açtığında görünen sıra sıra dizilmiş irili ufaklı uzun dişler, bembeyaz azı dişleri, dört yaşından büyük devenin kemiğini de kırıp dökecek gibi.”

Bosağan soñ qayta qaşa jönelgen, özimen salıstırğanda şüyke dey tülkige bir-aq qarğıp jetti de, tañınan alıp köterip soqtı, kewde süyeklerin kütirlete azuwdı basıp-basıp jiberdi; sol betimen tülki öli denege aynalğanşa jumalap talay berdi. (21,14) “Onu serbest bıraktıktan sonra tekrar kaçmaya başlayan, kendisiyle karşılaştınca bir avuç kadar olan tilkiye atılıp ulaştı ve sıkıca sarıp kaldırıp vurdu, göğüs kemiklerini kütürletip azı dişleriyle ısırmağa başladı, o haliyle tilki cansız bir bedene dönüşene kadar hiç durmadan dalmaya devam etti.”

Biraq osı sätte “a qudaylağan” Qazı atınan domalay tüşip, sürine-qabına qulağan beti qonışınan qandawırın suwırıp alıp, qasqırdıñ işin esip jiberdi. (32,18) “Ama o anda, “Aman Allah’ım” Kazı attan yuvarlanarak inip yüz üstü düşünce çakısını çekiverip kurdun karnına saplamaya başladı.”

Sälden soñ Omar: - Al, Ädiljan, atañnıñ eñsesi köterilip qalsın, qıssañdı oqıp jiber, - deydi. (34,16) “Bir süre sonra Ömer, “Pekala Adiljan, dedenin morali yerine gelsin, hikâyeni oku bakalım.” diyor.”

2. 8. 3. Fiil - (A/I)p + ket -

Eylemin başladığını aktarmanın yanında çabucak, hızlı bir şekilde başladığını da aktarmaktadır.

Mawjırap közi ilinip ketken eken, tüş kördi. (8,35) “Uykulu gözleri dalıp gitmiş, bir rüya gördü.”

Osındağı bir baydñ añqumar mırzası bes qulındı biye usınganda, ayırbastamadı ğoy qıysıq şal, ol kezde, äriyne, qılşıladağan jigit şağı, sodan Besqara atanıp ketti, öz nıspası basqa edi. (11,8) “Buradaki zengin av meraklısı beyefendi beş kulunlu kısırak teklif edince takas etmedi kambur adam, o zamanlar tabii ki kanı kaynayan gençlik çağı taa o zamandan Beskara olarak anılmaya başlandı, görünüşü farklıydı.”

Awdanğa soñğı barğan jolı mına Qazı da üyrenip kepti. (11,40) “İlçeye en son gittiğinde bu Kazı da ona alışmıştı.”

Mına quw küşigiñdi nesine erttiñ, jaylap aydamağan soñ biye iysinip ketipti, - dep renjıytın Kāmıla. (14,09) “Kov şu köpeğini ya ne vardı da yanında götürdün, sen ata ağır ağır binmediğin için şişmeye başlamış, - diye küserdi Kamila.”

Onsız da mol jemis tömennен qarağanda tipti köbeyip ketetin. (15,14) “Zaten bol olan meyve aşağıdan bakıldığında hepten çoğalacak gibiydi.”

Biraq ädettenip ketken küşik kök biyeni köre salısımın-aq şabalana üretin, al biye “osı pälenni şañqıldata bermey keteyin” degendey, burınğışa awılğa qaray şapqılay jöneletin. (14,13) “Ama alışmış olan yavru köpek mavi atı görmesiyle yüksek sesle havlardı ve o at ise "Ben bu belayı havlatmadan gideyim" der gibi önceden olduğu gibi köye doğru koşarak uzaklaşıyordu.”

Tazı üyine jetkenşe añ ustamasa moynı qatıp ketedi de, epti, alğır it bola almaydı. (18,21) “Tazı eve varmadan avını yakalayamazsa boynu sertleşecekti ve becerikli, kabiliyetli bir köpek olamayacaktı.”

Tazı kez kelgenine tüşip ketüwge añsarı awıp, iyesiniñ tejewimen äreñ keledi. (18,27) “Tazı herhangi bir yere inmeye can atıyor ve sahibi tarafından zorlukla zaptediliyor.”

Tastaq belesterge ilinse boy jasırıp ketüwi op-oñay... (19,24) “Taşlık tümseklere denk gelse saklanabilmesi çok kolay...”

Ağınımın ötip ketken tazı quyırıqtıñ da, tülkiniñ de sol jaq qaptalğa, qurıq boyınday jerge şığıp alğanın köredi. (20,29) “Dere kenarından geçmekte olan tazı, kuyruğun da tilkinin de sol tarafta yamaca yular uzunluğu kadar yere çıktığını gördü.”

Aqırı qonaqtarı tarar-taramastan jastıqtı şıntaqtay qıysayğan qalpı qorıldap uyıqtap ketti. (22,15) “Daha misafirleri dağılmadan yastığı dirsek gibi büküp horlayarak uykuya daldı.”

Peş tübine jayğasqan qayta soñ sāl ünsiz otırdı da, burın qulaq estimegen beytanıs äwendı tartıp ketti. (26,30) “Tekrar sobanın dibine yerleştikten sonra bir süre daha sessiz oturdu ve daha önce duymadığı garip bir müzik aletini çalmaya başladı.”

Erteñine iyesi ekewi tañğa bir uyqı qalğanda turdı da, şığıs jaq bozara bastağan şamada jürıp ketti. (27,28) “Ertesi gün o ve sahibi sabaha az bir vakit kaldığında kalktı ve doğu tarafı kızarmaya başladığı sırada yola koyuldu.”

Suwıqtan ba, jaña ayqastarğa asıqqannan, qumarlıq sezimniñ tolqınısınan ba, üyden şığa bere tazınıñ boyun jeñil diril alıp ketken-di. (28,1) “Soğuktan mı, yeni dalaşmalara sabırsızlığından, güzel sözlerimin heyecanlandırmasından mı, evden çıkar çıkmaz tazının vücudunu titreme almıştı.”

Osıdan bılay qaray Laşınıñ turmısı jan tözgisiz bop ketti. (37,11) “O günden itibaren Laşın'ın hayatı dayanılmaz hâl almaya başladı.”

Sodan bılay qaray tañ aldında terezeniñ aqırın ğana tırsılğanı, esiktiñ sıqırılaraq aşılganı Laşınğa üyrenşikti närse bop ketti. (37,42) “O zamandan beri Laşın, sabahın erken saatlerinde pencerenin hafif takırdaması ve kapının gıcırdaması alışık olduğu bir durum haline geldi.”

Sodan soñ Suwıqbulaqtı betke alıp, jortıp ketti. (38,19) “Ondan sonra Suykbulak’a doğru yolculuğa başladı.”

Tazı ölimge moyın usınıp, berile salmay, tırşılık üşin küreske tüsip, arpalısıp ketti. (41,18) “Tazı ölümüne boyun eğip pes etmeyip hayatı için savaşım mücadeleye devam etti.”

Awzına sıyıp keter edi. (8,48) “Ağzına sığırirdi.”

2.9. BİTİRME BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde bitirme bildirmek için kullanılan tasvir fiil bar-, olmak üzere 1 şekildedir. Bu fiil mana olarak bitirme bildirmesiyle birlikte eylemin bitmesindeki son ana gelindiğini de aktarmaktadır.

2. 9. 1. Fiil - Ip + bar-

Biraz Ädil tistetpedi, tumsıǵınıñ aldına äkep iyisketti de, awzına tüsirmey biraz ıza qılıp barıp, kenet özi bir orında turǵan qalpı şır köbelek aynaldırıp döñgelete jöneldi. (13,12) “Ama Adil ısırtmadı, burnunun ucuna götürüp koklattı ve ağzına yaklaştırmadan biraz sinirlendirip bir anda olduğu yerde durup kelebek gibi döndürüp hayatın güçlükleri ile mücadele ettirmeye başladı.”

Biraz jer utıp barıp attınıñ aldın kesip ötip, tawǵa siñip ketpek. (19,29) “Biraz mesafe katetip atının önüne geçerek daǵların arasında gözden kaybolmayı düşünüyordu.”

Aralıq jutılıp baradı. (29,9) “Mesafe daralmakta.”

Tayaw mañda basqa töbeşikterden görü eñselirek şoqı bolsa, sonıñ basına köterilip, äldebir biyik tastıñ üstine şıǵadı da, bir qalıptı soqqan qoñır samalǵa kekili jeltirep, iyreleñdey sozılıp barıp köz uşınan öşetin jam jolǵa qarap uzaq otıradı. (34,20) “Yakınlarda diğerk tepelere göre dik bir tepe varsa onun tepesine çıkıp, yüksek bir taşın üzerine çıkar ve her zamanki gibi esen meltemde kaküllerini dalgalandırıp savrula savrula gidip göz ucuyla boylu boyunca uzanmış olan yola bakarak uzun bir süre oturdu.”

Uyqısı şayday aşılğan tazı stoldan qarğıp ötip, törgi üyge jetip barıdı. (36,46)
“Uykusu aniden açılan tazı masanın üzerinden zıplayarak köşedeki odaya ulaşmıştı.”

Alğaşqı jolı beymezgil kelgen adamnıñ iyesi ekenine kümāndanbağan tazı sürine-jıǵıla atıp turıp, jetip barıp edi, lıp etip üyge kirip bara jatqan Esenjoldı kördi. (37,41) “Başlangıçta vakitsiz gelen adamın sahibi olduğuna şüphelenmeyen tazı düşe kalka ayağa fırlayıp ulaşmıştı, hızlıca eve girmekte olan Esenjol'u gördü.”

2.10. YÖN BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde yön bildirmek için kullanılan tasvir fiil bar-, jönel-,jet-, ket- olmak üzere 4 şekildedir. Bu fiiller mana olarak yön bildirmesiyle birlikte eylemin gerçekleştiren kişiye doğru yöneldiğini yahut uzaklaştığını anlatmak için kullanılır. Zaten fiillerin kendisinde de bu anlam vardır.

2. 10. 1. Fiil - Ip + bar-

Eylemin özneye yahut bir duruma doğru yöneldiğini anlatmak için kullanılmaktadır.

Tumsıǵına tiyer-tiymes jerde tolqındana sozılıp, zuwlap baradı. (13,15) “Aǵzına deǵer deǵmez yerde dönmeye başlar ve daha da hızlanırdı.”

Kir şalmağan aqşa qardıñ betinde josılıp baradı. (19,14) “Her tarafını kir kaplamış olan beyaz karın yüzeyinde belirgin olarak görölüyordu.”

Öter joldı kespek bop, oraǵıta şawıp baradı. (19,26) “Gececeǵı yolu kesmek, önüne dolaşmak için dörtnala koşuyordu.”

Aqırı Kāmıla biraz söylep barıp basılğan kezde ğana tınşdı. (27,23) “Sonunda Kamila biraz konuştuktan sonra sakinleşti.”

2. 10. 2. Fiil - A, -Ay + jönel -

Eylemin Türkiye Türkçesindeki karşılığı yönel-’tir. Anlamından da anlaşılacağı üzere eylemin cümleyi söyleyen kişiden veya gerçekleşme noktasından başka bir yöne yöneldiğini aktarmak için kullanılır.

Biraq Ādil tistetpedi, tumsıǵınıñ aldına ākep iyisketti de, awzına tüsirmey biraz ıza qılıp barıp, kenet özi bir orında turğan qalpı şır köbelek aynaldırıp döngelete jöneldi. (13,12) “Ama Adil ısırtmadı, burnunun ucuna götürüp koklattı ve aǵzına yaklaştırmadan biraz sinirlendirip bir anda olduğ u yerde durup kelebek gibi döndürüp hayatın güçlükleri ile mücadele ettirmeye başladı.”

Kenet älgi anturğan lıp etip awzınan şığadı da qaşa jöneledi. (13,28) “Birden deminki lanet olası çabucak ağzından çıkar ve kaçmaya başlar.”

Qaytar jolda şawildey ürip, biyeni quwa jöneledi. (14,07) “Dönüş yolunda ince ve tiz sesle havlayarak atı kovalamaya başladı.”

Sodan soñ küşik ekewi jarısıp, samal jel soğıp turğan beleske qaray jügire jöneledi. (15,29) “Ondan sonra o ve yavru köpek yarışıp meltem rüzgârın estiği tepeye doğru koşmaya başlar.”

Jüyrik, şaba jönelse adam atawlığa qarasın körsetpeydi. (16,02) “Yüğrük, dörtnala koşmaya başlasa insanoğluna görünmez bir hâl alırdı.”

Qañsılağan dawısı taw jañğırıqtırıp, şarıldağan beti bügejektep qaşa jöneldi. (17,12) “Acı feryadı dağlarda yankılanıp öfkeden bağiran çağıran haliyle kıvrana kıvrana kaçmaya başladı.”

Kenet boyun aşuw-ıza buwıp, şańqılday ürdi de, artına jaltaq-jaltaq qarap, qañsılay bezip bara jatqan töbettiñ soñınan quwa jöneldi. (17,17) “Aniden içi öfkeyle dolarak, öfkeyle havladı, arkasına korka korka bakıp acı acı havlayarak kaçarak gitmekte olan töbetin peşinden koşmaya başladı.”

Töbeni asa bergeni sol edi, etektegi boz qarağan işinen manadan beri beynettenip izdep jürgen ańı ata jöneldi. (19,10) “Tepeyi aşma sebebi de buydu, tepelerin eteklerindeki beyaz çalılıkların içinden uzun zamandır meşakkat çekerek aramakta olduğu bir hayvana ateş etmeye başladı.”

Bosağan soñ qayta qaşa jönelgen, özimen salıstırğanda şüykedey tülkige bir-aq qarğıp jetti de, tañınan alıp köterip soqtı, kewde süyeklerin kütirlete azuwdı basıp-basıp jiberdi; sol betimen tülki öli deneye aynalğanşa jumalap talay berdi. (21,14) “Onu serbest bıraktıktan sonra tekrar kaçmaya başlayan, kendisiyle karşılaştıınca bir avuç kadar olan tilkiye atılıp ulaştı ve sıkıca sarıp kaldırıp vurdu, göğüs kemiklerini kütürletip azı dişleriyle ısırmağa başladı, o haliyle tilki cansız bir bedene dönüşene kadar hiç durmadan dalmaya devam etti.”

Böri artına tamşılağan qandı iz salıp, qaşa jöneldi. (31,3) “Kurt peşi sıra damlayan kanlarıyla iz bırakıp kaçmaya başladı.”

Biraq ädettenip ketken küşik kök biyeni köre salısımen-aq şabalana üretin, al biye “osı pälenni şańqıldıta bermey keteyin” degendey, burıñışa awılğa qaray şapqılay

jöneletin. (14,13) “Ama alışmış olan yavru köpek mavi atı görmesiyle yüksek sesle havlardı ve o at ise "Ben bu belayı havlatmadan gideyim" der gibi önceden olduğu gibi köye doğru koşarak uzaklaşıyordu.”

Biraq oğan Kämila riyza bolmağan tärizdi, suwırılıp söyley jöneldi. (27,19) “Ama Kamila sanki ondan memnun değilmiş gibi öne çıkıp konuşmaya başladı.”

2. 10. 3. Fiil - Ip + jet -

Eylemin özneye yahut bir duruma doğru yöneldiğini anlatmak için kullanılmaktadır.

Säl-päl tınıǵıp qalğan tazı endi onı eki attatpay-aq quwıp jetti. (21,10) “Bir süre dinlenmiş olan tazı hemen ona iki adım attırmadan yetişmişti.”

Bosağan soñ qayta qaşa jönelgen, özimen salıstırǵanda şüykedey tülkige bir-aq qarǵıp jetti de, tañınan alıp köterip soqtı, kewde süyeklerin kütirlete azuwdı basıp-basıp jiberdi; sol betimen tülki öli deneye aynalǵanşa jumalap talay berdi. (21,14) “Onu serbest bıraktıktan sonra tekrar kaçmaya başlayan, kendisiyle karşılaştırdıncı bir avuç kadar olan tilkiye atılıp ulaştı ve sıkıca sarıp kaldırıp vurdu, göğüs kemiklerini kütürletip azı dişleriyle ısırmağa başladı, o haliyle tilki cansız bir bedene dönüşene kadar hiç durmadan dalmaya devam etti.”

Tazı köp uzatpay, birer beldi asar-aspastan-aq quwıp jetti. (30,27) “Tazı fazla sürmeden birkaç tepeyi aşar aşmaz yakaladı.”

2. 10. 4. Fiil - (A/I)p + ket -

Eylemin Türkiye Türkçesindeki karşılığı git-’tir. Anlamından da anlaşılacağı üzere eylemin cümleyi söyleyen kişiden veya gerçekleşme noktasından başka bir yöne gidildiğini aktarmak için kullanılır.

Biraq men tentektikke basıp, qırıq serkeştiñ tölewi dep zorlaǵanday qıp alıp kettim. (12,22) “Ama ben kurnazlık yapıp “Kırk erkek keçinin karşılığı diye zorlarcasına alıp gittim.”

Alayda bulañdağan närse uzap ketpeydi. (13,24) “Ancak aldatma hadisesi uzayıp gitmezdi.”

Sondıqtan köpten ańsap kütken şaq tuwıp, alǵaşqı qar jawısımen-aq, tüni boyı döñbekşip şıqqan Qazı alakewimde turdı da, sabırsız qıymılmen at erttep, Laşınǵa jeñil sorpa ğana jalatıp, aynalası süt pisirimdey waqıtta jürüp ketti. (18,24) “Bu nedenle, uzun

zamandır beklenen an geldi ve ilk kar yağmasıyla gece boyunca sağa sola dönüp duran Kazı güneş doğmadan kalktı ve sabırsızlıkla atını hazırladı, Laşın'a sadece hafif çorba içirip aşağı yukarı sütün pişeceği zaman kadar vakit bir yere gitti.”

Duşpanının jaradar bolğanın körgen qasqır ekilenip ketti. (31,29) “Düşmanın yaralandığını gören kurt hiddetlenerek gitti.”

Keyde Ädil ötken jılğıday Laşındı ertip, şığıp ketedi. (34,18) “Bazen Adil, geçen sene olduğu gibi Laşın’ı beraberinde götürüp çıkıp gider.”

2.11. HER ŞEYE RAĞMEN GERÇEKLEŞME BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde her şeye rağmen gerçekleşme bildirmek için kullanılan tasvir fiil jür- olmak üzere 1 şekildedir. Bu fiil mana olarak eylemin ne olursa olsun, her şeye rağmen gerçekleştiğini aktarmaktadır.

2. 11. 1. Fiil - Ip + jür-

Köbine jalğız qalatın, bar it bir özine jabılatın Laşın orasan küştiliginiñ, ädis, aylağa jetiktigi men jıldamdıgınıñ, qawip-qaterge qaramaytın jankeştiliginiñ arqasında ğana ajal tırnağınan aman qalıp jürdi. (33,14) “Çoğu zaman yalnız kalınca tüm köpeklerin saldırdığı Laşın devasa gücünün, yöntemi, kurnazlığı ve hızının, tehlikeye aldırış etmeden özveriliğinin sayesinde ölümün pençelerinden kurtulurdu.”

2.12. BİR DURUMDAN BAŞKA BİR DURUMA GEÇMEYİ BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde bir durumdan başka bir duruma geçmeyi bildirmek için kullanılan tasvir fiil bar-, tüs- olmak üzere 2 şekildedir. Bu fiiller mana olarak bir durumdan başka bir duruma geçme anlamı verirken eylemlerin durumuna göre yön bildirme anlamı da vermektedir.

2. 12. 1. Fiil - Ip + bar-

Eylemin başlangıcından itibaren eylemin oluşumunu ve gelişimini aktarmaktadır.

Irgeni jağalap, sol “ket-kettegen” qalpı jılısıp baradı. (8,16) “Duvara yaklaşarak az önceki "Harekete geçme" durumu kızıışmaya başlamıştı.”

Burqırağan iyisi Laşınıñ murnın jarıp baradı. (26,27) “Dağılan kokusu Laşın'ın iştahını kabartmakta.

Bir бүктelip, bir jazılıp, jıldızday ağıp baradı. (28,32) “Bir kıvrılıp bir doğrulup yıldız gibi kaymaktaydı.”

Tügi küñge şağılısa jaynap, aq qar üstinde tolqına bulañdap ketip baradı-aw!.. (38,47) “Yünü güneşe aksedip parlayarak bembeyaz karın üstünde dalgalar halinde gidiyordu adeta!”

2. 12. 2. Fiil - A + tüs-

Eylemin bir durumdan başka bir duruma geçişinin hemen değil de derece derece olduğunu aktarmak için kullanılır.

Boyına soñğı küşin jıynap, jan uşırıp, alğa emine tüsti. (20,11) “Son gücünü toplayarak, nefes nefese kalarak öne doğru atağa geçmeye başladı.”

Duşpannıñ qarpımdı ayaq tastasın bayqatatın bir qalıptı sıqırılğan qar dawsınan, suwıq ötkir tisterdiñ nâzik denesine qadala tüsüwge şaq qana qalğanın añğartatın entige ırsıladağan dıbıstan tülkiniñ esi şığıp ketti. (20,16) “Düşmanın keskin ayak seslerini farkına vardırان karın sürekli çatırdayan sesinden, soğuk keskin dişlerin hassas vücuduna girmek üzere olduğunu ve azıcık kaldığını fark ettiren nefes nefese olan sestен tilkinin aklı çıkmıştı.”

Üy işi küñgirt tarta tüsti. (26,16) “Evin içini karanlık basmaya başladı.”

Közkörüm jerge jete bere küñgirt säwlemen astasıp ketetin uzun köleñkelerdiñ sıyrağı qısqrıp, az-maz qalıpqa tüsken şaqta aldan bir qoyan qaştı. (28,16) “Göz görece kadar yere varır varmaz alaca karanlık ışıkla karışmış uzun gölgelerin boyutu kısalıp yavaş yavaş durulduğunda önünden bir tavşan kaçtı.”

Biraq iymenşektemedi, qayta boyun küş kernep, erlene tüsti. (31,8) “Ama vaçgeçmedi, tekrar tüm gücünü toplayıp daha da cesaretlendi.”

Boyına jaña jiger quylğanday, örşelene tüsken. (31,32) “Sanki içine yeni bir güç gelmiş gibi, daha agresif hale geldi.”

Öñi qaşıp, bozara tüsken. (35,12) “Rengi solup bozulmaya başlamış.”

2.13. HAREKETİN DENEME OLDUĞUNU BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde eylemin deneme olduğunu bildirmek için kullanılan tasvir fiil kör- olmak üzere 1 şekildedir. Bu fiiller mana olarak eylemin deneme olduğunu ifade etmek, olumsuzluk durumunda ise daha önce denemediği anlamını vermektedir.

2. 13. 1. Fiil - (A/I)p + kör –

Orninan turıp barıp jalap kördi. (7,21) “Oturduğu yerden kalkıp gidip yalayarak tadına baktı.”

İşpegen adam mına Qazıday-aq şığar, bir ret urttap körp edi, bayağıdan bergi ömiriniñ bos ötkenine közi jetti. (12,4) “İçmeyen adam bu Kazı gibidir, bir kez yudumlamıştı, bu zamana kadarki hayatının boşa geçtiğinin farkına vardı.”

Ne ekenin bilmese de, Laşınınñ onı tistep körgisi kelgen. (13,11) “Ne olduğunu bilmese de Laşın’ın onu ısrası gelmiş.”

Burın üy töñireginen uzap şığıp körmegen Laşın jaña bir dünyeniñ esigin aşqanday edi. (14,18) “Daha önce evin etrafından uzak bir yere gitmemiş olan Laşın, yeni bir dünyanın kapılarını aralamış gibiydi.”

2.14. İZİN BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde izin bildirmek için kullanılan tasvir fiil ber-, qoy olmak üzere 2 şekildedir. Bu fiiller mana olarak ana fiildeki eylemin yapılmasına izin verme anlamı katmaktadır.

2. 14. 1. Fiil - A, -(A/I)y + ber-

Eylemde emir ve istek anlamı vardır ayrıca eylemin yapılmasına izin verme, eylemin yapılmasının mümkün olduğunu aktarma anlamı vardır.

Läyim, tata ber! (12,9) “Daima, tadına bakıver!”

Ekinşi, üşinşi klastıñ esebin şığarıp, kitabın oqıy beretin körinedi, - deydi Ädildi ala kelgen satuwşı sepkil bet Esenjol. (10,22) “İkinci, üçüncü sınıfın hesaplarını yapıp kitaplarını okuyuverir gibi.” diyor Adil’i getiren çilli yüzlü satıcı Esenjol.”

2. 14. 2. Fiil – A,-mAy,-bAy,-pAy + qoy -

Eylemin yapılmasına izin vermek yahut hızlı yapıldığını anlatmak için kullanılır. Olumsuzluk ekiyle birlikte kullanıldığında eylemi gerçekleştirmek istememek ya da isteyememek anlamı vermektedir.

İyesi täwir köretin kisi bolğandıqtan küşik endi qaşa qoymadı. (10,4) “Sahibi o çocuğu iyi bir insan olarak gördüğü için yavru köpek de kaçmak istemedi.”

Biraq bulañdağan quyırq ustata qoymadı. (20,26) “Ancak birbirine dolanan kuyruk tutturmadı.”

Degenmen eşteñe uşırasa qoymadı. (29,37) “Ancak hiçbir şeyle karşılaşmadı.”

Tazı kişi iyesiniñ kelgenine quwanğanmen, mına isine riyzaşılıq bildire qoymadı. (33,22) Tazı, küçük sahibinin geldiği için mutlu olsa da bu işe çok da razı olduğunu yansıtamadı.”

Qarağan tübinde eki-üş jerde tışqan inin qazıp, äli toñ bolıp qata qoymağan sarı topıraq pen küpsek qardı aralastırıp tastaptı. (19,5) “Dikenli bir ağacın dibinde iki üç yere fare yuva kazmış, hâlâ donup katılaşmamış olan sarı toprak ile taze karı birbirine karıştırmıştı.”

Änewgüni özi buzaw mañınan şıqpay qoyğanda ökirip tura umtıldı. (16,10) “Geçen gün kendisi buzağının yanından dışarı çıkmadığında bağıarak ileri atıldı.”

Tösek tartıp jatqan iyesi oyanbay qoyğan kezde Laşın onşa mazasızdanğan joq. (35,27) “Yatalak olmuş olan sahibi uyanmayınca Laşın fazla huysuzlaşmadı.”

Turmay qoydı. (36,2) “Hiç kalkmadı.”

Munday awır turmışqa tazı köndige almay-aq qoydı. (36,23) “Böylesine zor bir hayata tazı hiç alışamadı.”

Biraq iyesi kelmey qoydı. (37,39) “Ama sahibi bir türlü gelmedi.”

Bir jolı qırqayaq toblıǵıǵa matasıp, mülde şıqpay qoydı. (40,34) “Bir keresinde ayağı bir dala takıldı ve hiç çıkmadı.”

2.15. HAREKETİN BİR DEFALIĞINA YAPILDIĞINI BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde hareketin bir defalıǵına yapıldığını bildirmek için kullanılan tasvir fiil al- olmak üzere 1 şekildedir. Bu fiiller mana olarak hareketin bir kere yapıldığını aktarmak için kullanılır.

2. 15. 1. Fiil - Ip + al-

Qıymıl-äreketterin qızıqtap sâl turğan soñ balapandardı quwıp oynawğa zawqı soǵıp ketken küşik kişkentay quyırığın bulǵalaqtatıp, şañqıldap eki-üş ürip aldı da, küresinnen tüse berdi. (8,3) “Hâl ve hareketlerini seyrederek birazcık bekledikten sonra civcivleri kovalayarak oynamaya heveslenen yavru köpek, küçücük kuyruğunu sallayarak havlayıp iki üç kez ürdü ve mücadelesine devam etti.”

2.16. BEKLENMEZLİK BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde beklenmezlik bildirmek için kullanılan tasvir fiil qal-, kel- olmak üzere 2 şekildedir. Bu fiiller mana olarak ana fiildeki eylemin gerçekleşmesinin beklenilmediğini anlatmak için kullanılır.

2. 16. 1. Fiil – (A/I)p + qal -

Eylemin gerçekleşmesinde sonra bundan ortaya çıkan şaşkınlığı, eylemin beklenmezliğini anlatmak için kullanılır.

Küşik tawıqtıñ özine jat pıyğıl tanıtıw sebebin tüsine almay, abdırap qalğan edi. (8,8) “Yavru köpek tavuğun bu garip hareketlerinin nedenini anlayamıyordu, ne yapacağını bilememişti.”

2. 16. 2. Fiil - A + kel –

Ana fiildeki eylemin beklenilmediği, bunun sonucunda da şaşırmanın ortaya çıktığını anlatmak için kullanılır.

Ekinşi, üşinşi klastıñ esebin şıǵarıp, kitabın oqıy beretin körinedi, - deydi Ädildi ala kelgen satuwşı sepkil bet Esenjol. (10,22) “İkinci, üçüncü sınıfın hesaplarını yapıp kitaplarını okuyuverir gibi.” diyor Adil'i getiren çilli yüzlü satıcı Esenjol.”

Biraq däl osı sätte aldarınan jaypaq oypañ şıǵa keldi. (19,32) “Ama tam da o anda karşılarına düz bir vadi çıkıverdi.”

Biraq quwlıǵı öz tübine jetti: qutıldım degen duşpanı qarsı aldınan şıǵa keldi. (21,8) “Ancak bu yaptığı büyük bir hata oldu, kaçtığını sandığı düşmanı onun tam karşısına çıkıverdi.”

Tazınıñ delebesi qozıp, mana qoyannan ayırılǵan ızası qaynap şıǵa keldi. (30,12) “Tazı heyecanlanıp biraz önceki tavşanı kaybetmenin öfkesi yeniden canlandı.”

2.17. ASIL HAREKETİN SONUCUNDA BİR DURUMUN OLUŞMASINI BİLDİREN TASVİR FİİLLER

Tazının Ölimi adlı eserde asıl hareketin dışında bir durumun oluşmasını bildirmek için kullanılan tasvir fiil qoy- olmak üzere 1 şekildedir. Bu fiiller mana olarak ana fiildeki eylemin gerçekleşmesinden sonra gerçekleşmiş olan eylemin o şekilde bırakıldığı anlamını verir.

2. 17. 1. Fiil - (A/I)p + qoy -

Satuwşı: “Esikti mörlep qoydım, ökimettiñ tärtibin buzatın meniñ basım ekew emes” degennen böten söz aytpaydı, aqırı älgi adam ne bos qaytadı, ne erteñgi kündi kütüwge мәjbür. (25,26) Satıcı; "Kapıyı mühürledim artık, hükümetin emrine uymayacak kadar kafayı yemiş değilim."demekten başka bir şey söylemez, sonunda da o adam ya eli boş döner ya da bir sonraki günü beklemeye mecburdu.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI VE METNİN TRANSKRİPSİYON ALFABESİNE AKTARIMI

3.1. METNİN TRANSKRİPSİYON ALFABESİNE AKTARIMI

1

[6]Sülderin süyretip basına bir, ayağına bir şıqtı. Üstin kirşiksiz taza aqşa qar basqan kişkentay ğana tömpeşik. Meñireyip qalğan. Jazda, alğaş üyilgen kezinde äli dımı qurğamağan qoyanjon topıraqtan jılı lep, meyirbandıq esip turatın. Mümkün solay köringen bolar. (5) Äytewir tazı munda jiýi keletin. Töñirektep jüredi. Qıyırşıq tas aralas sarğış topıraqqa tumsıǵın tıǵıp jiberip, qorqıray dem aladı. Sızdıqtap äldebir iyis bilinetin. Süykimsiz iyis. (10) Terisin sıpırıp, awlaqqa laqtırıp tastalğan tülkiden eki-üş kün ötken soñ, däl osınday külimsi lep şıǵar edi. Üstine qurt-qumırsqa qaptap ketetin. Tazı jerkene loqsıytın-dı. Al mına jas topıraqtı qaba dem tartqan kezinde boyın mülde basqa sezim biyleytin. Qolqanı atarı ras, biraq sonıñ özinde äldenendey tanıs, jañǵa jaqın birdeñe bar. (15) Ne ekeni de belgili. Şirigen etpen aralas, murıǵa bolmaşı ğana lebi jetken iyis - iyesiniki. Ol osı arada jatır. Qıysıǵa kelmeytin närse, biraq anıq solay. Öz közimen körgen. (20) Tazınıñ boyı jeñileyip, eñsesi köterilip qalatın. Alısqa uzağan joq qoy äytewir. Erteñ-aq oyanadı. Qaşanǵı jata bersin... Endi, mine, sol belginiñ özi joǵalıptı. (25) Bälkiy, turıp ketip qalğan şıǵar. Mümkün endigi üyde otırǵan bolar? Joq. Qar tünde ğana jawdı. Eşqanday iz körinbeydi. (30) Ol osında. Tazı saw ayağımen qabirdiñ etegin qazuwǵa kiristi. Juqa köbik qar tez arşıldı. Topıraq körindi. Bwı burqırağan jas topıraq emes, jel ürlep, jawın şayıp könergen, iyesiz, eski inniñ awzındaǵı üyindi siyaqtı surıqsız topıraq. (35) Siresip qatıp qalıptı. Tırnaq batpaydı. Tazı uzınşaq tömpeşikke bajaylay qaradı. Sup-suwıq. Jansız. (40) Şombal qara tastañ qanşa ayırması bar. Bar, äriyne. Astında iyesi jatır. İyesi jatır! Tazı eñiske köz tastadı. Şilikti say. (45) Bas jaǵında suwı muzday bulaq bar. Say tabanı qulın, taylardıñ jóni ğana körinetin qalıñ şalǵın edi. Jazda awıl otırǵan. Qazır bärin appaq qar kömipti. Tek keñ sayǵa büyirden qosılatın, qarsı bettegi şaǵın qolattan bir kezdegi adamzat mekeni eski qıstawdıñ juqanası - qıysaysa da, qulamağan jalǵız qabırǵa qarawıladı. (50) Tazı däl awıl köşer küni sol jetim duwal tübinde dimkäs kökjaq toqtınıñ öleksesi qalǵanın esine aldı. Ol eşqaşan da turmaydı, eşqa

[7]şan da mañıramaydı. Şöp te jemeydi, suw da işpeydi. Qazır sawdırağan süyekke aynalǵan şıǵar... Kenet tazınıñ sanasın nayzaǵay qamşısı osıp ötkendey boldı.

Oğan ğalamat qupiya - osı waqqa deyin özine beymälim bop kelgen sır aşılğan edi. (5) Bul sırdıñ qorqınıştılıǵı, alapattıǵı sonşalıq, tazı qulaǵı türilgen, etekke köz tikken küyi melşiyip turıp qaldı. Toqpaq jilikti kemirip bitetindey waqıt ötken soñ ğana esin jıydı. Sol-aq eken, buwın-buwını qaltırıp, arqa jünü tikireyip, töbe quyqası şımırıp ketti. Tazı şoqıyıp otıra bere tumsıǵın kökke sozdı. Awız eriksiz aşılıp, ar jaǵınan üreyli ün şıqtı. (10) Siltidey tınıp turǵan taw-tas küñirene jöneldi. Tazı ulwın küşeyte tüsti. Onıñ köz aldınan endi qayıp kelmes baqıttı kúnderi tizilip ötip jattı...

2

Düniye keñ eken, jariq eken. Aspan netken ädemi, tunıq, tuñǵıyıq. (15) Aspandaǵı kün qanday jaqsı, betine tura qaratpaǵanımen, meyirli, jıp-jılı. Qorandıñ irgesinde şoqıyıp, şuwaqqa qızdırınıp otırǵan aq küşik raqattana qınsılıp jiberdi. Astı qup-qurǵaq, äri jumsaq: ügilgen jılqı tezegi, qıyqım şöp-salam. Qarsı aldındaǵı oypañ şuqanaqqa suw irkilipti. Sap-sarı suw. (20) Ornınan turıp barıp jalap kördi. Dämi aşqıltım, süykimsiz eken, mal qıyınıñ iyisi şıǵadı. “İşüwge jaramaydı” dep oyladı küşik. Ol özi biletin narselerdi işip-jewge jaraytın, işip-jewge jaramaytın dep ekige böletin jäne soñǵısınıñ aldınǵısınıñ äldeqayda köp ekenin biletin. Küşik alǵa qaray arşınday sekirdi. (25) Qar. Küresinge üyilgen qar. Är jeri omırılıp, tömen tüsipti, oyqı-şoyqı. Beti qoqım. Küşik batıp ketken oñ jaq aldınǵı ayaǵın köterip edi, astınan jılımsı suw körindi. (30) Qar erip jatır. Tüyirtpek-tüyirtpek kişkentay muzǵa aynalǵan. “Bul da bir jaqsı narse, - dep oyladı küşik. - Tek jewge jaramaydı, jalawǵa ğana boladı. Eşqanday dämi joq, suwıq”. (35) Äytkenmen, küşik muzdaq qardı jalamadı: sırtqa şıǵarında ğana bir дәleñke süt işip toyıp alǵan edi. Qorazdanıp jan-jaǵına qaradı. Jaña özi otırǵan jerdi top şöjesin ertken şubar tawıq iyemdenip ülgeripti. Qoqır-soqırdı awdarıştırıp, tınımsız qıt-qıttaydı. Ürpek jün, sap-sarı, dop-domalaq kişkentay balapandar şıyıp-şıyıp etip eneleriniñ ayaǵınıñ astında ersili-qarsılı şawıp jür. (40) Máz-meyram. Şeşeleri birdeñe tawıp alıp, dıbıs berse boldı: “Äkel, äkel! Maǵan, maǵan!” desip jamıray umtıladı. Sodan soñ qayta bitıraydı. Qolma-qol: “Taptım, taptım! Kel, kel!” degen quwanıştı ayǵay

[8] şıǵadı. Şöjeler sürine-qabına qayta jügiredi. Qıymıl-äreketterin qızıqtap sál turǵan soñ balapandardı quwıp oynawǵa zawqı soǵıp ketken küşik kişkentay quyrıǵın bulǵalaqtatıp, şañqıldap eki-üş ürip aldı da, küresinnen tüse berdi. Sol-aq eken tawıqtıñ: “Attan! Attan!” degen dawısı estildi. Tıraǵaylap jürgen balapandar äp-sätte enesiniñ bawırına kirip, tegis ğayıp boldı. (5) Tawıq qanatın qomdap, dürdiyip tur. “Ket! Ket!

Ket, quw küşik” deydi. Küşik tawıqtıñ özine jat pıyğıl tanıtıw sebebin tüsine almay, abdırap qalğan edi. Kenet sap-sarı, ädemi balapandardıñ biri qılt ete tüsti de, mamıqtıñ arasına qayta enip ketti. Delebesi qozğan küşik alğa qaray eki-üş qadam bastı da, bawırı jer tirey, tört tağandap jata bere ürdi, türegep tağı ürdi. (10) Endi tawıq şındap ızalanğan siyaqtı. “Ket-ketin” küşeytip qana qoyğan joq, şabwılğa köşüwge ıñğaylanğan türi bar. Mundaydı kütpegen küşik sasayın dedi, biraq qıyqarlıqpen alğa qaray jäne bir attap tüsti. Tawıq dürdiygen beti ornınan köterildi. Tura umtıla ma dep edi, teris aynaldı. (15) Irgeni jağalap, sol “ket-kettegen” qalpı jılısıp baradı. Balapandar tügel bawırında, eşqaysısınıñ da munimen oynağısı kelmeytin tärizdi. Arsalañdap jügirip, boy jazıp, köñil kötermek niyeti iske aspağanına qınjılğan küşik te kerı burılıp, awıl sırtına taman bettedi.

Topıraq äli degdimegen. Oypañdar men şuqanaqtarda buwları burqırağan irkindi suwlar jatır. (20) Är jerde - qomaqtı, biyik toblılğılardıñ tübinde tuwlaqtay-tuwlaqtay qar qaldığı körinedi. Biraq älem özgeşe türge engen. Töñirek kün säwlesine bögip, manawrap tur. Awa xoş iyiske tolı. Küşik jupar şaşuwşı närselerdiñ biri - özi tapap kele jatqan sabağı jiñişke, kültebas şöp ekenin añğardı. (25) Tumsıgım taqap edi, jewge jaramağanimen, iyisi unamdı körindi. Ayaq astı jumsaq, tüp-tüp bolıp tıgız ösken qalıñ şöp. Tereñnen kök kewlep kele jatqanı bayqaladı. Keybir tüpterdiñ ağınan kögi basım. Küşik osı jaña tebindegen ködeni de iyiskedi. (30) Raxat! Tamaşa! Boyın tüşiniksiz quwanış kernep jasıl mamıq üstine awnap-awnap aldı. Sodan soñ tabandarın tarbiyıp, kergiy sozılğan qalpı bawırın künge tösep uzaq jattı.

Mawjırap közi ilinip ketken eken, tüs kördi. (35) Sarı ürpek balapan şıyıp-şıyıp etedi. “Kel, oynayq” deydi. Özi kip-kişkentay. Süykimdi. Küşik quwanğanın arsalañdap üre beredi. (40) Mine, ekewi birin-biri quwıp oynap jür. Şöje munday jüyrik bolar ma, jetkizer emes. Äytkenmen, küşik te qalmaydı, saldırtıp keledi. Qulağıның түbinen jel guw-guw etedi. Mine, jetti aqırı. (45) Ustaydı endi. Qurtaqanday özi. Awzına sıyıp keter edi. "Jewge jaray

[9]tın närse!" degen oy keldi küşiktiñ basına. İyä, jewge jaraytın närse. Biraq kenetten balapan küşikke qarsı qarap tura qaldı. Iğatın türi joq. "R-r-r! - deydi. (5) - Men boldım, endi sen qaş. R-r-r" Küşik selk etip, közin aştı. Üstine tönip dāw qara töbet tur. Küşik aspay-saspay uzın tilimen awzı-basın bir jalap aldı da, esiney kerildi. Sodan soñ mana balapandarğa ürgenindey, jiñişke dawsımen şañqılday ürip, ornınan köterile bergen. (10) Eki oyılı turğan töbet sol sätinde-aq bas saldı. Küşik ne bop ketkenin añğara

da almay qaldı. Öne boyı ot tiygendey duwıldap, köz aldı qızıldı-jasıldı säwlemen tumandanıp, dünüye teñsele töñkerilip bara jattı.

- Ket-ay, ket! Ket!

Jan uşırğan aşçı dawıs pen jerdi solqıldatqanday dübir qosa estildi. (15) Kewdeni qısқан zil batpan жүк bosap ketti. Araşaға iyesi kelgenin añғарған кішкентай күшік қаңсылap jılap jiberdi. İyesi qalbalaqtap attan түsip jatır. Mine, jerden көтеріp aldı. Denesine qol tiygende öne boyı nayza suqqanday şanısqılap qoya bergen күшік дүлей төбетіñ awzına qayta түskendey, şarılday, uzaq қаңсылadı. (20)

Atın şılıbırnan jetektep, күшіkti quşaqtay көтерген boyı қыралаñday basıp üyge kelgen soñ iyesi onıñ jaraqattarınıñ awzına äldeneler jaғıp, janın қыynap көp äwreledi. Sodan soñ әr jerin aq дәkemen orap bayladı da, awızғı bölmede burişta turған eki jaғı torlı кішкентай темір төсекке saldı. Tamaqtı öz qolımen beredi. Künine üş-tört мәрте sırtқа alıp şıғadı. Basqa waqıttarda күшік ünemi төсек üstinde қıymılsız jatadı. (25) Көп qozғaluwға jer tar, al өз betimen tordan sekirip түsip kete almaydı. Jäne öytip dala betin көрүwge әrekettengen de joq.

Eki-üş apta boyı jaqsılap күtkennen keyin denesindegi jaralar jazıldı. Biraq күшіktiñ жүregine basqa bir jara түsken edi: ol дүниyеде әdiletsizdik, zulımdıq, zorlıq barın, basıña baqıtsızdıq тönse aqtıғıñ, jazıqsızdıғıñ araşalap alıp qala almaytının uqpasa da, budan bılay beytanıs jan iyeleriniñ бәрине күмәнмен, duşпан көзімен qaraytın болған.

3

Күшік әбден тарalıp, qayta quwtıñday bastaған kezde alıstan bir кішкене bala keldi. (30) Özi sotqar eken. Arbadan түсер-түspesten-aq күшікке umtıldı. Bul kezde күшік adam atawlını iyelerim, - özine күnde tamaq quyatın, üydiñ bar şaruwasın isteytin uzınetek kisi de osı sanatqa qosılatın, - jāne бөтен jandar dep ekige бөлетін. Al mınaw - бөтен bala. Күшік iyesine

[10] тıғıldı. Biraq iyesi oған qaraған da joq, balanı bawırına basıp, betinen süyip jatır. Äytkenмен de bala tez bosanıp, күшікке qayta qol sozdı. İyesi täwir көретін kisi болғандıqtan күшік endi qaşa qoymadı. Onıñ üstine iyesiniñ özi de: “Laşın, Laşın, bara гоу!” деп jılı şıray tanıtıp tur. (5) Balanıñ qolı jumsaq eken. Kewdesine qısa quşaqtap aldı. “Күшім, күшім!” деп, basınан, арқасынан sıypap, awzınан jalap, erkelete bastadı.

Sawını ötken biyeni qayırp kele jatqan, anadaydan “Ädil, Ädiltay!” dep ayqalağan şeşesine nazar awdarğan da joq, küşikti quşaқтаğan beti üyge kirdi.

Sol küni keşke üyge köp adam jiynaldı. (10) Ülken döñgelek stoldı alqalay otır. Dastarxan üsti taw bolıp üyilgen bawırsaq. Bawırsaq betinde ağarañdap jatqan şaqpaq qanttıñ köptiginen köz tunadı. Ädil Laşındı aldına alğan. Bir bawırsaq, bir qanttın aralas beredi. (15) Jurt köñildi, duw-duw etedi. Tüye sütin qatqan qoyu, qızıl küreñ şaydı sızdıqtata tartıp, dabırlasıp otır.

- Jigit boldı degen osı, - deydi Omar aqsaqal. - Uzağınan süyindirsin.

- Al, Qazı, sen qırırq kün toy jasawıñ kerek. (20) Muğalimderi birinşi klastı bitirgen jıyırma bes balanıñ işindegi eñ üzdiği dep otır. Ekinşi, üşinşi klastıñ esebin şıǵarıp, kitabın oqıy beretin körinedi, -deydi Ädildi ala kelgen satuwşı sepkil bet Esenjol. - Budan bılay ertegi, jır ayt dep eşkimdi mazalamaytın boldı. Küzge deyin seniñ Qızıl otawıñdağı bar kitaptı oqıp tawısıp keteri anıq.

- “Ata körgen ot jonar” degen. (25)

- Eñbek bijdiñ Kämiya şıñiyimijdiki ğoy, - deydi awzı tola bawırsaqtı maljañday şaynağan qalpq Esenjoldıñ äyeli Aysulu. - Pışıq qoy Kämiya. Köymeysiñdey me, eşiktiñ aydında üywyı tuyğan qıydı. Şaywağa mıǵım ğoy, mıǵım...

- Qatın, sen ol äñgimeñdi keyin aytarsıñ, aqsaqaldıñ sözün bölme. (30)

- Oşı şen mağan nege qojañday beyeşiñ? Men jaman boyşam jaqşı qatın nege tawıp aymayşıñ?

- Qoy dedim ğoy!

- Köjge şıqqan şüeydey ıǵıy şetke qaǵıp kemişiteşiñ de otıyaşıñ, töykinime ketip, şoyıñdı qaynataymın biy küni...

- Jeter, birdeñe körgiñ kelmese qoy endi! (35)

- Qoydıq, batıy-ekeşi. Kämiya pışıq emes deşeñ ündemey-aq otıyayın...

- “Ata körgen ot jonar”, - dedi Omar aqsaqal sözün jalǵap. - Ämir marqum, mına Qazınıñ äkesin aytam jigittiñ sırttanı edi-aw. Qolınan qıran tazı arılğan emes. (40) Tülkini quyınday

[11]soǵatın qanşırday qumaylar. E-e, közimen körmegenge bări ötirik. Sender qazır maldı asıldandıramız dep jürsiñder. Mal jaǵın bilmeymin, qazaq sol kezdiñ

özinde-aq añşı itteriniñ tuqımın asıldandırıp bitip edi. Jelmen jarısqan ne bir jüyrik qırandar ötti ğoy bul öñirde. (5) Dariğa-ay deseñşi... Anaw Mamay şaldıñ Besqara deytin tazısı boldı. Osındağı bir baydıñ añqumar mırzası bes qulındı biye usıñanda, ayırbastamadı ğoy qıysıq şal, ol kezde, äriyne, qılşıldağan jigit şağı, sodan Besqara atanıp ketti, öz nıspası basqa edi. Köktarğıl, quddı bir jolbarıs keyiptes. Kewdesi şıntaqtan sınıq süyem desek ötirik, tuwra üş eli tömen, quşaq jetpes zor; bir qırındap jantaymasa tüzüw jata almaytın. (10) Bası ülken, şıqşıttı. Dene bitimi mölşerden tıs iri bolatın. Adamzatta ne bir asıldar, ne bir danalar, ne bir jürek jutqan batırlar jaraladı ğoy. Qudanıñ qudireti küşti. Jan-januwar, maqulıqtar işinde de öz turğılastarınan ozıp tuwğan erekşeleri kezdesedi. (15) Besqara sonday it edi. Bögde kisi aytsa bu dünyede senbes em, biraq qıstawlarımız irgeles kez, öz közimmen kördim, bir jılı jalğız özi on üş qasqır aldı. Al qoyan, tülkide qıysap joq. Arqarğa da jiyi şığatın. Mamay şal sol Besqaranıñ urpağı dep anaw kezde bir kök tazı ustap jürdi. (20) Äbden alıp, soğıs biter jılı köktemde ölipti. Ajal taqağanın sezişimen qañğıp ketip qalsa kerek. “Jaqsı it ölimtiğin körsetpeydi”, - degen sol. Mamay neşeme kün aza tutıptı desedi. Adam kisi ölgende öytpes. (25) Şınında da, Besqaraday bolmağanmen, qıran-aq edi, şirkin. Onday tarlan tazılar qazır joq. İt baptap, qus küyttep, bulğaqtap jüretin waqıt qayda.

- Onda ökimettiñ malın kim bağadı, şöbin kim şabadı... -dedi Qazı. Jötel qısıp, söziniñ ayağın ayta almadı. (30)

- Araqtı kim işedi, -dedi Esenjol sepkil beti şabdarlana jımıyıp.

- Şatuwşı boymay ket, -dedi Aysulu. - Jındı şuwı joq mägäjin mägäjin bā tāñyi!

- Sol kăpiriñniñ joğı jaqsı, äkelmegeniñ jön bolğan, -dedi Omar aqsaqal.

-Äkelmeyin degem joq-aw, bazdıñ özinde tawsılıptı. (35) Qanşa artta qalğan, qazaqı degenmen, bizdiñ awdan da mädeniyetke ayaq basıp keledi. Aldıñğı jılı bir jäşik araq osı awıldıñ bir qısına jetip edi. Ferma bastığimen ekewmizden basqa aqaña qumar eşkim joq-tı. Al ötken küzde-aq, qızılı aralas üş jäşik alğızıp em, juğın bolmadı. Awdanğa soñğı barğan jolı mına Qazı da üyrenip kepti. (40) Ferma ortalığında jataqta qalatın aynaldırğan üş üymiz, aqsaqal namazım buzıladı dep işpeydi...

[12]- Astapıralda! Tipti, namaz oqımaytın adamnıñ da äwestenetin nârsesi emes.

- Dämin bilmegen soñ aytıp otırsız ğoy. İşpegen adam mına Qazıday-aq şığar, bir ret urttap körüp edi, bayağıdan bergi ömiriniñ bos ötkenine közi jetti. Bärinen burın

mağan jaqsı boldı, serik tabılıp. (5) Osı qazır, quday bileği, bir jartılıq araqqa qatının satıp jiberüwge äzir.

- Äy, sen de qoymaydı ekensiñ. Jay bir reti kelip qalğan soñ dämin tatıp em...

- Läyim, tata ber!

- Ekewi bayağınıñ qurdastarınday oynaydı, -dedi Omar aqsaqaldıñ bāybışesi, aq kiymeşekti arıq qara kempir Nurıla, äñgimeni basqa jaqqa awdarğısı kelip. (10)

- Quydaş degen qıjıq qoy, - dedi Aysulu.

Bul kezde bawırsaq pen qantqa tıñqiya toyıp alğan küşik Aysuludıñ sözün maquldağanday özinen-özi ürip-ürip jiberdi.

- Ay, kārilik-ay, - dedi Omar aqsaqal, - birdi aytıp birge kete berem. Mana ne dep em?

- İtterdiñ işinde adamnan da artıq ne türli jaysañdar kezdesedi degesiz, - dedi Esenjol quwaqılanıp. (15)

- İyā, adam atasına tartpay qoymaydı eken-aw. Mına kişkentay Ädildiñ itke qumarlığı Ämir marqumnan awmay qalıptı...

- Onıñ üstine jaña öziñiz maqtap otırğan Mamay şal meniñ tuwğan nağaşım ğoy, - dedi Qazı. Mına küşikti qısta Baqanas boyına barğanda sol kisiden aldım. Enesiniñ bawırında jalğız eken, şını kerek qoy, bergisi kelmedi. (20) Balam öz betimen it jügirtüwge jarap qaldı, jılaydı dedi. Biraq men tentektikke basıp, qırıq serkeştiñ tölewı dep zorlağanday qıp alıp kettim. Sınap jiberiñizşi.

- Jaqsı itti köp körgenmen, özim añşılıq qurğan jan emespin. Menen qay bir sınşı şığadı deysiñ. (25)

- Qalay deseñiz de, bizben salıstırğanda, köşeli sınşı ekeniñiz anıq. Ädil, küşigiñdi sıрмаqtıñ üstine tüsirşi. Al, aqsaqal, aytıp jiberiñiz.

- Kewdeli eken, uzaqqa şabar. Qısqa moyın, äri şıqsıttı, ezüwli körinedi, qayratsız da bolmas. (30) Artqı ayağı da kelisti, maymaq bitken - jüyriktik belgisi. Qasqır aladı dep kesip aytpayın, biraq tülki tımaqqa jarıytınıımız anıq.

- O, päli! Awzıñızğa may! Alğaşqısı sizdiki, - dedi Qazı riyza bolıp.

- Bäse, Mamay şal teginnen-tegin qıynalmasa kerek qoy, - dedi Esenjol. (35)

[13]Sälden soñ üstine qulağı jalbırağan, quyqası sıdırıla pisken semiz bas salınğan üyme tabaq et keldi. Bul kezde Ädil men aq küşik tumsıq tüyistirip, irge jaqta uyıqtap jatır edi.

4

Laşınınñ ömirindegi qayğısız, qamsız qızıq künder bastaldı.

Äkesi Ädilge:

- Özi awıldan şığıp, qañğıp kete beredi, anada Esenjoldıñ älgı Bardasoq deytin jaman töbeti talap tastadı. Mal qayırp kele jatıp kezdeysoq üstinen tüspegenimde öltiredi eken. (5) Seniñ kişkentay kezdegi tösegiñe salıp, jıyırma şaqtı kün bağıp, äreñ ayağına turğızdım. Endi qasıñnan tastama, - dep tapsırğan.

Ädil onsız da Laşındı janınan qaldırmaydı. İyen daladağı üş üyde özinen böten bala joq, kitap oqıgannan soñğı ermegi - küşik. Alğaşqı küni-aq uzın qurıqtıñ basına tülkiniñ quyırğın bayladı. (10) Ne ekenin bilme de, Laşınınñ onı tistep körgisi kelgen. Biraq Ädil tistetpedi, tumsıgınıñ aldına äkep iyisketti de, awzına tüsirmey biraz ıza qılıp barıp, kenet özi bir orında turğan qalpı sır köbelek aynaldırıp döñgelete jöneldi. Küşik quwıp berdi. Biraq qurıq uşındağı tülkiniñ quyırğı jetkizer emes. Tumsıgına tiyer-tiymes jerde tolqındana sozılıp, zuwlap baradı. (15) Aq küşik jügirisin tezdete tüsedı. Tülkiniñ quyırğı da burınğıdan göri jıldamıraq qaşadı. Küşik odan sayın örşelene şabadı. Jetti aqırı. Mine, tisteydi endi! (20) Biraq jañağı päle basınan qarğıp ötip, keyin tartadı. Küşik artına burıla sala qaytadan şeñber jasay quwadı. Ayaqtarı awırday bastaydı, qarqını da kilt kemiydi. Alayda bulañdağan närse uzap ketpeydi. Odan şıqqan jat, äri süykimdi iyis köñilindegi qumarlıq otın oyatıp, ata qanımen boyına bitken añşılıq sezimin qamşılaydı da, küşik burınğıdan da asqan ızamen quwuğa kirisedi. (25) Aqırı, ulpa quyırq awızğa ilinedi. Küşik raqattana, süyrey tistelep, ırlday julqılap, uzaq oynaydı. Kenet älgı anturğan lıp etip awzınan şıgadı da qaşa jöneledi. Quwğın qayta bastaladı. Aq küşik qurıq uşına baylanğan tülki quyırğın qanşama ret ustadı, qanşama ret jumarlap taladı, biraq eşqaşan da qumarı tarqağan, jalıqqan emes. (30)

Uşar basına deyin aq köde men tüp-tüp tobılğı ösken toqal biyiktiñ iqtasındı etegine salınğan irkes-tirkes tört-bes qoranınñ aldı eñis. Bitik kök şalgın jel soqsa teñiz betindey tol

[14]qıydı. Qarsı qabaqta oqşırayğan şoqınıñ tastaq eteginen qaynap şığıp jatqan qasqa bulaq bar. Saydı boylay, tömen qulay ağadı. Ön boyı japırıla ösken boz şilik.

Ädildiñ moynına jüktelgen bar jumısı - endi ğana tolısıp kele jatqan närli şöpti ora jayılp, sawın mezgilin ötkizip ala beretin kök biyeni qayırp äkep turuw. (5) Küşik qalıñ şöp arasınan bası ğana qılt-qılt etip, sekire jügirip, Ädildiñ soñınan salbaqtap bara jatadı. Qaytar jolda şäwildey ürip, biyeni quwa jöneledi. Biraq kök biye tura şapqanda ilese almay qalatın da, arsalaqtap kep Ädildiñ ayağına oratılattın.

- Mına quw küşigiñdi nesine erttiñ, jaylap aydamağan soñ biye iysinip ketipti, - dep renjiytin Kämila. Alayda Ädil küşigin soñınan ertkenin qoymaydı, al küşik biyeni ürkitektendi qızıqtağanın qoymadı. (10) Aqırı şıdamı tawsılğan şeşesi:

- Kip-kişkentay bop qıyqarın qaraşı jetpegirdiñ, - dep özin jelkeden bir tüyip, küşigin tayaqpen kömip ötkennen keyin ğana Ädil aqılğa tüsti. Küşiktiñ moynına oy-örnekti jez qarǵı jasatıp taqtı da, sodan ustap jüretin boldı. Biraq ädettenip ketken küşik kök biyeni köre salısımen-aq şabalana üretin, al biye “osı päleni şañqıldata bermey keteyin” degendey, burınǵısa awılğa qaray şapqılay jöneletin. Qazı qorjınına kitap teñdep alıp, tüstik jerdegi şöpsi awılğa, bir şeti men ekinşi şeti kündik jerge sozılıp jatqan jaylawdaǵı mal otarlarına ketken kezde Ädil men Laşın Kämiladan talay ret tayaq jedi.

Töñirek tegis şoqı-şoqı, beles-beles. (15) Qırqalardıñ arasındaǵı taram-taram jülgeli ölke boyı şökken tüye körinbes, qımızdıqtı kök şalǵın, muzday suwıq, möldir suwlı bulaq, tal, terek, şilik aralasa ösken şaǵın toǵay. Jaz ortası awa, kün äbden qızıp, şöp bası tolǵan kezde Ädil osı töbeşikterden asıp, say-salalardı şarlap ketti. Burın üy töñireginen uzap şıǵıp körmegen Laşın jaña bir duniyeniñ esigin aşqanday edi. Muringa jüz türli iyis keledi. Şañtıp turatın sur qıyaq iyisi, japırıla ösken şalǵın iyisi, sarı, kök, alqızıl dala gülderiniñ iyisi, şım topıraq iyisi, şirigen aǵaş iyisi - tolıp jatır... (20) Awağa taraǵan xoş iyisten bası aynalǵan küşik özinen-özi ürip, kök şöpke awnap, Ädildiñ basına sekirip, arsalañdap ersili-qarsılı jügirip, qumarı tarqaǵanşa şapqılayttın. Awıldan uzañqıraǵan soñ är türli maqulıqtar iyisi köbirek uşırasatın. Mınaw - jılqı, mınaw - siyır iyisi, mına jerden kisi jürip ötipti, al mınaw - qurıqtıñ uşına baylanǵan, kün sayın özi quwatın uzın quyırıqtıñ iyisi. Mine, mına bir jerdi qazıp tastaptı, sodan soñ tüp tikendi aynalıp ötipti de, tawǵa qaray bettepti. Laşın osı iyistiñ jönimen jüre bergisi keletin, biraq soñınan

[15] Ädildiñ qayt dep şaqırğan dawısı estilgen soñ, amalsız kerı burılattın. Äytkenmen, tanıı iyisterden görı beytanıs iyister köbirek edi. Olardıñ qaysısı bolmasın Laşınıñ delebesin qozdırattın.

Say boyına bitken şoq toğaylar işi qoñır salqın. Topıraq dımqıl, şöp jumsaq. (5) Sıldırıp aqqan suw sıbdırı keledi qulaqqa. İtmurın, dolana, qulmaq iyisi murın jaradı. Biraq sonıñ bärinen de qaraqat iyisi basım şıǵadı. Qalıñ taldıñ köleñkeli sayası sıñsıp ösken qaraqat butalarına tolı. Ädil dımdana möldirep, tunıp turğan jemiske kişkene şelegin äp-sötte-aq toltırıp ülgeretin. (10) Sodan soñ mäwesi mol, şöbi qalıñdaw tustı tañdap alıp, basına tomar jastanıp şalqasınan jata ketedi. Üş ayır, üşkil japıraqtar arasınan aspan teñbil-teñbil, jırım-jırım bop körinedi. Biraq ädettegiden äsem jäne tım alıs emes, türegep tas laqtırsañ jeter şamada. Onsız da mol jemis tömennän qarağanda tipti köbeyip ketetin. Burıñıday japıraq tasalamaydı, monşaqsız tizilip, jıpırlap turadı. (15) Ädil ayağın ayqastırıp, mardımsıp jatattın da, qaraqattı wıstay sawıp, awzına quya beretin. Qol jeter jerdi tawısqannan keyin, şıntaqtay jıljıp, orın awıstıradı. Köp uzamay wıstay emes, üzimdep jewge köşedi. Sodan soñ eki qolın jelkesine qoyıp, ala bult köşken kögildir aspanğa qarap qıymılsız uzaq jatattın. İyesine eliktegi kelgendey, aq küşik te jañǵa jaylı qoñır lep esip turğan sazdı kögalğa bawırın tösep, alğa sozılğan eki ayağıның üstine basın qoyıp, qıbır etpesten qatıp qalatın. (20) Mazanı ketiretin - şıbın-şırkey ğana. Äytpese neşe türli tätti tūs körip, uyıqtap aluwğa da bolar edi. Küşigi ekewi östip raxattanıp biraz tınıstağan soñ Ädil kenet esine birdeñe tūskendey “äwp!” dep ornınan köterile beredi. Quyrıǵın bulǵañdatqan küşik te atıp turıp, dūr silkinedi. Ekewi şirigen tomar, qulağan ağaştardıñ arasınan jıltırıp ağıp jatqan bulaqtan qarǵıp ötip, tal, terekti matastıra bitken şırmawıqtardı bıtırlata üzip sırtqa şıǵattın. (25) Say boyı bük, ıssı. Şaqırayğan kün şekeden ötedi. Ädil ustaramen qırılğan tap-taqır basına qol oramalı baylap aladı. Sodan soñ küşik ekewi jarısıp, samal jel soǵıp turğan beleske qaray jügire jöneledi. Beles astı - awıl. (30)

Öz iyeleriniñ, iyeleri ğana emes, jalpı eki ayaqtı atawlıның ömirinde, turmıs-saltında tūsiniksiz jaylardıñ köptigin, öte köptigin Laşın jası altı aydan asıp, boyı ösip, denesi irilenip, ülken itke jaqındağan kezde ğana añǵardı. Burın bäre de durıs, bäre de orındı siyaqtı körinetin. Endi oylap qarasa, eşbiri de aqılğa sıymaydı. Mäselen, jılqı. Ornıqtı dört ayağı bar. (35)

[16]Ädil qusap eşqaşan sürinip qulamaydı. Jüyrik, şaba jönelse adam atawlıǵa qarasın körsetpeydi. Küşti, anada kök biye äldenege şamdanıp, qos ayaqtap turıp

tebingende ekpininen tal şarbaq japırılıp qulap tüsti, osı tuyaq adamğa tiyse qayter edi? Bit-şıt qılma ma! Soğan qaramastan adamnıñ aytqanına şıqpaydı, ne buyırsa da, nendey jumıs tapsırsa da orınday beredi. (5) Olarğa, tipti, kişkentay Ädildiñ özi qoja. Äriyne, aqıl jetpes närse. Nemese siyırdı alıñız. Arbyğan, juwan, üşkir qos müyizi bar. Änewgüni özi buzaw mañınan şıqpay qoyğanda ökirip tura umtıldı. (10) Lıp etip bir büyirge sekirip tüsip, bar pärmenimen zıtpağanda süyekterin külparşa qılatın edi. Osı siyır da adamğa qızmet etip jür. Al anaw örkeşi sorayğan alıp deneli, on kisiniñ äli kelmeytin jükti bir özi op-oñay kötere beretin tüye deytin jarıqtıq adamnıñ jumısın istey-istey äbden iy bolıp ketken; bozdap jılap jüredi, alayda eşqaşan da osı awır turmısına narazılıq bildirmeydi. Nemese jazğıturım özin talağan qara töbetti alıñız. Azuwı sumdıq. (15) Tura umtılsa, kimdi bolmasın büktep salar edi. Biraq ol da adamğa qul. Tipti Laşın qusap üyge de kire almaydı, ünemi dalada jatadı. Ömirdiñ közi, dünyedegi eñ qajetti närse - tamaq atawlı da tegis osı eki ayaqtılardıñ qolında. Özderi eñ tättisin, eñ jaqsısın jeydi jäne qanşa jeymin dese de erikti. (20) Ras, Laşın astan tarıǵıp körgen joq, biraq qara töbettiñ awladan awla aralap, ılǵıy timiskilenip jüretinine, ünemi büyiri qabısıp turatınına qarap, onıñ toyıp tamaq işpeytinin añǵarǵan.

Kün ötken sayın tüsiniksiz närseler köbeye berdi. Mäselen, birde awılǵa kölik jekpey özi jüretin jäne jürgen kezinde künniñ bayaw, üzdiksiz kürkiregenine uqsas dıbis şıǵaratın ğajayıp arbaǵa mingen kisiler keldi. Endi bir jolı awıl otırǵan saydıñ etegi keñip, ülken, jazıq alañqayǵa aynalatın tusqa alıp qus qondı. Attarına mine sala şapqan jurtpen qanjiǵalasıp Laşın da bardı. (25) Kädimgi aq temir. İşinen adamdar şıqtı. Olar jerge tüsip, at üstindegilerden söylesip, äldeneni surap biraz turdı da, qustıñ qarnına qayta kirdi. Temir samurıqtıñ dawısı qorqınıştı eken, onıñ üstine uşarında dawıl turǵızdı. Laşın jel lebinen ıqqan attardıñ aldın ala zırqıray qaşqandıqtan ğana aman qaldı, äytpeşe bir ziyanı **tiyui** de mümkin edi. (30)

Jumbaq jayttar molayǵan sayın Laşınnıñ adamnıñ qudiret, küşine degen senimi arta berdi. Östip jürgende bolǵan bir erekşe oqıyǵadan soñ Laşın jan iyesi atawlınıñ bări adamzatqa bas uratınına tañırqawın qoydı, adamnıñ basqa maqulıqtardan artıqşılıǵın qulay moyındadı. Ädil ekewi qara

[17]qat terip, kezekti sapardan qaytıp kele jatqan. Betkeydegi şoq uşqattı aynala berip edi, qarsı aldarında şılbrı boyınday jerde ğana turǵan Bardasoqtıñ üstinen tüsti. Ünemi aş jüretin qara töbet tısqan üygen jem-şöpti talqan etip şasıp tastap, endi jumsaq topıraqtı burqıratıp jatır. Bolmaşı qazadı da, tumsıǵın inge tıǵıp jiberip, qumarlana,

qorqıray iyiskeydi. Sodan soñ älgiden de qızuw, qutırına qıymıldaydı. (5) In tübine taqasa kerek. Kütpegen körinistiñ üstinen şıqqan Ädil tañırqay qarap turıp qaldı. Al Laşınnıñ jüregi dir ete tüsken. Buwın-buwını qaltırıp, iyesiniñ ayağınıñ astına tıǵıldı. Sabalaq töbettiñ bayaǵıda küşigin talaǵanı sonda ğana esine tüsse kerek, Ädil eñkeyip jerge qol sozdı. (10) Tısırdı qulaǵı şalǵan töbet basın innen julıp aldı, biraq qawipti tım keş aňǵarǵan eken, burıla bergenşe awır tas qara qabırǵadan sart etti. Qañsılaǵan dawısı taw jañǵırıqtırıp, şarıldaǵan beti bügejektep qaşa jöneldi. Soñınan quwa zuwlaǵan ekinşi, alǵaşqıdan görı kişirek üşkir tas Bardasoqtıñ üstinen asıp, tobılǵınıñ arasına tüsti. “Qap!” dedi tiri nısanǵa darıta almaǵanına ökingen Ädil sanın soǵıp. Oqıyǵa barısı däl bulay boladı dep kütpegen Laşın añırıp qalǵan. (15) İyesiniñ ökinişti dawısı şıqqan kezde ğana selt etti. Kenet boyun aşuw-ıza buwıp, şañqılday ürdi de, artına jaltaq-jaltaq qarap, qañsılay bezip bara jatqan töbettiñ soñınan quwa jöneldi. Izınşe qosa jügirgen Ädildiñ jalına şaqırǵan dawsına duşpanın äjeptäwir jerge uzatıp salǵan soñ zorǵa toqtadı. Öziniñ ömir, turmıs, küşti men älsiz jaylı balañ tüsinikterin astı-kesteñ etken ğalamat oqıyǵadan soñ äli esin jıyıp bolmaǵan-dı. Eki ayaqtılardıñ eñ kişkentayı Ädil mınanı istegende ülkenderi qaytpek? (20)

Men qaydan keldim, qalay jaratıldım, düniyede quday bar ma, joq pa degen siyaqtı sawaldar küşiktiñ basına kelgen emes-ti. Biraq osı oqıyǵadan soñ Laşın älemde qudiretti küş iyesi - täñiri barlıǵına jäne onıñ qolınan kelmeytin närse joq ekenine den qoydı. Bul täñiriniñ atı - Adam edi.

5

Kürk-kürk jötelgen Qazı esiktiñ ilgegin äreñ aǵıttı. İyesiniñ aldın oray sırtqa atqıp şıqqan Laşın betke urǵan jarıq säwleden közin aşı almay qaldı. (25) Keşe ğana qap-qara bop jatqan töñirek özgeşe türge enipti: mañaydaǵı töbeşikteri de, awla men qora-qopsı da tegis aq körpe jamılǵan. Salqın lepten denesi sāl-pāl titirkengen it alǵa qaray eki-üş attap tüsti. Ayaq astı sıqır-sıqır etedi. Burılıp keyin qaradı: jürgen

[18]izi sayrap jatır. Mine, iyesi mal qora jaqqa bettedi. Onıñ da artında tizbektelgen tañba qaldı. Laşın tosınnan aşqan jañalıǵına tañırqap sāl turdı da, qoranıñ sırtına sıqtı. Däl öziniñ izindey iz jatır. (5) Tumsıǵın tayap, iyiskep körıp edi, qara töbet bardasoq salıp ketken tañba eken. Tamaq izdep timiskilenip jürgen kezinde tüsken belgi.

Awada böten iyis joq, salqın, biraq dem alğan sayın kökirekke küş quylğanday. Laşın aqşa qardı borata arsalaqtay jügirip, awlanı äldeneşe aynalıp şıqtı. Bulaq jaqqa barıp, tüye moynaq belesterden asıp, töñirekti şarlap etkisi keldi. (10) Izine qarağanda, tayaw mañda jürgeñi añğarılğan Bardasoqtan iymenip qana toqtadı. Jäne iyesiniñ attı şarbaqtıñ sırtına şığarıp baylağanın körgeñ soñ, bir jaqqa baradı eken, mümkün, meni de erte keter dep ümittengen edi.

Köktemdegi dabal ayaq, sabaw quyırq, şardağ qarın mawbas küşik qazır ülken tazığa aynalğan. Omırawı daladay bop, kewdesi irilenip, işi tartılıp, boyı kişigirim buzawğa jetken. Denesimen salıstırğanda rabaysız ülken, şodır töbeli basına tüye japıraqtay jalpaq, uzın, şaşaqtı qulaqtarı äsem keyip berip tur. (15) Awzın aşqanda köringen, qaz-qatar tizilgen ülkendi-kişili soydaq, appaq azuqlar atan tüyeniñ jiligin de omırıp jiberetindey.

Qıyaq bası tikendengen şaqta Ädil oquwına ketkennen soñ ereseyip qalğan küşikti baptaw Qazınıñ öz qolına köşken-tin. Boyğa may bitiretin tamaq bermey, alğaşqı sonardı asığa kütüwde edi. Biraq Qazığa eregiskendey küz tım uzaqqa sozıldı. Jılawıq jañbır tögip, qara dawıl soqtırıp turıp alğan. (20) Tazı üyine jetkenşe añ ustamasa moynı qatıp ketedi de, epti, alğır it bola almaydı. Qazını mazalağan da osı jay edi. Tabanı tiyedi dep qara jerde jügirpegen. Sondıqtan köpten añsap kütken şaq tuwıp, alğaşqı qar jawısımen-aq, tüni boyı döñbekşip sıqqan Qazı alakewimde turdı da, sabırsız qıymılmen at erttep, Laşınğa jeñil sorpa ğana jalatıp, aynalası süt pisirimdey waqıtta jürip ketti.

Jawırtağını bökterley qaqtı. (25) Qar beti tolı tañba. Irili-waqtı, araları jiyi ne alşaq bitken är türlü izder. Tazı kez kelgenine tüsip ketüwge añsarı awıp, iyesiniñ tejewimen äreñ keledi. Aqırı manağı qara töbet tastağan belgige uqsas, biraq odan äldeqayda kişi iz kezdesti. Tumsığın tıgıp jiberip iyiskep edi - sıırıqtıñ uşına baylanğan, jazda özi talay quwğan uzın quyırq eken. Tazı basın tömen salğan beti tastaq betkeyge qaray bülkektey jöneldi. (30) Alayda iyesi soñınan ermedi, qayta bayaw dawıспен keri şaqırdı. Qarama-qarsı jaqtı nusqaydı, at ba

[19]sın solay burıp aptı. Qateleskenin jaña ğana añğarğan Laşın keyin tarttı. Säldeñ soñ iyesinen ozıp, iz jönimen soqtırtıp bara jattı.

Uzın quyırq oypañ eñisine şoq-şoq qarağan, bası men betkeyine түp-түп siyrek tobılğı ösken buyrattı şağılğa jetken soñ jürisin kilt tejep, buta-butaniñ түbin timiskilep

ketken eken. Qarağan tübinde eki-üş jerde tışqan inin qazıp, äli toñ bolıp qata qoymağan sarı topıraq pen küpsek qardı aralastırıp tastaptı. (5) Birde qırğa köteriledi, birde oyğa tüsedı, är butanıñ tübinen nesibe izdep, äjeptäwir jerdi şiyırlap şığadı da, arı qaray asadı. Izden ayırılmaı, iyis quwıp kele jatqan jas tazınıñ awıl ornınday jerdi on aynalğan ilgerindi-keyindi nätiyjesiz jüristen äbden berekesi qaştı. Mine, iyesi de jaqındap qaptı. Qumarlıq sezim örşelendirgen Laşın iz ıñğayimen jele şawıp, endi qırğa qaray bettedi. Töbeni asa bergeni sol edi, etektegi boz qarağan işinen manadan beri beynettenip izdep jürgen añı ata jöneldi. (10) Quyrıǵı uzın, özi it turıqtas, biraq odan äldeqayda kişi. Ulpa mamıq. Qalay köz tunbasın. Kir şalmağan aqşa qardıñ betinde josılıp baradı. Suluw köriniske qas qaǵımday añırıp qalğan tazı keler sätte-aq ayaǵınıñ astındaǵı mayda qardı bir-aq serpip, aǵıza jöneldi. (15) Aralıq tez qısqardı. Tazınıñ murnına tülkiniñ külimsi iyisi keldi. Dene müşesi tegis anıq körindi. “Men jüyrikpin, -dep oyladı jas tazı. - Oy, men qanday jüyrikpin!” (20) Tülkiniñ ayaǵı qısqa eken, jıbır-jıbır etedi, biraq jürisi önimdi bop sıqtı, jetkizer emes. Alǵaşqı aǵınmen arqan boyınday kelgen Laşın endi aralıq tutamdap uzara bastaǵanın ańǵardı. Jürisin şıyrata tüsken tülki köldeneñ salıp, birte-birte taw jaqqa qaray oyıstı. Tastaq belesterge ilinse boy jasırıp ketüwi op-oñay... Biraq tülkiniñ sorına qaray aldan qarawıtıp it iyesi körindi. (25) Öter joldı kespek bop, oraǵta şawıp baradı. Tülki de barın saldı, äytkenmen atın sabalap, ayǵayǵa basıp kele jatqan kisi aldın oray berdi. Eki ayaqtınıñ tumsıǵınıñ astınan öte şıǵuwǵa jüregi dawalamağan tülki qıyǵaş tarttı. Biraz jer utıp barıp attınıñ aldın kesip ötip, tawǵa sıñıp ketpek. Azdan soñ bökter jaq qaptaldan digirlegen attı qala bastadı, tazı da qawipsiz şamada. (30) Tülki aman qutılǵanına kümändanbağan. Biraq däl osı sätte aldarınan jaypaq oypañ şıǵa keldi. Jer mejesin jaqsı biletin tülki qarbalasta ülken qatelik jiberip alǵanın jaña bayqadı. Eñis boyı juqa qarmen şabdar alalanıp turǵan qalıñ qaw. Ömiri oraq tiymegen, jılqınıñ jonı ǵana köriner kök şalǵın qazır solǵan, qulap jatır, äytkenmen jataǵan tülkige ülken böget. (35) Biraq basqa amalı joq tüz taǵısı oypañǵa qoyıp ketti.

[20]Buyra tolqındana uyısqa bitik şöp bawırın sızıp, orǵıy, sekire jügirdi. Al ayaǵı uzın, küş-qayratı mol tazıǵa quwrağan şalǵın böget bola almadı, ekpini bir mısqa da kemigen joq. Tülkiniñ tört ayaqtıñ bar quwatın jumsap, qarıstap utqan aralıǵı tez qısqardı. “Jetem, - dep oyladı tazı. - Qazır jetem!” Qarǵa malşınǵan tülkiniñ quyrıǵı salbırıp ketti. (5) Jelmen tolqıp suw-suw etpeydi, qar sızıp, jürisin odan sayın tejeytin süyretkige aynaldı. “Jettim, - dep oyladı tazı. - Jettim-aw aqırı!” Ädemi uzın quyrıqqa awız sala bergeni. Bul kezde şalǵındı oypañ bitip, tülkiniñ ayaǵı qarı juqa, boz ködeli,

qasañ jerge ilinip edi. (10) Boyına soñğı küşin jıynap, jan uşırıp, alğa emine tüsti. Ajal aranınan awlaqtadı, biraq qara üzip uzap ta kete almadı. Aralıq şılbir boyınday ğana. Onıñ üstine eñisten ötüwge köp küş jumsalıptı, awır tartqan ayağı burınğıday erkin alınbaydı. Aman qutılattınına kâmil senim joq, eñsesi tüsip, arwağı qaşa bastağan. (15) Duşpannıñ qarpımdı ayaq tastasın bayqatatın bir qalıptı sıqırılğan qar dawsınan, suwıq ötkir tisterdiñ nâzik denesine qadala tüsüwge şaq qana qalğanın añğartatın entige ırsıladağan dıbıstan tülkiniñ esi şıǵıp ketti. Boyın tüpsiz ürey biyledi. Közi tumanıtıp, duniye buldırıp bara jattı. Sebi tiyer degen ümitpen emes, ädet jetegimen ulpa quyırǵın köterip, ittiñ aldına tosa berdi. Eñ jupını amal, eñ soñğı dalbasa. (20) Alayda täjiriyesiz küşik tazı tuzaqqa oñay tüsti. Ol manadan beri tülkini ustaw, talaw niyetimen quwmağan. Qızıq jarıs siyaqtı ğana körgeñ. Jetip alıp, tis batırıs pay qar betinde awdarıs pay oynamaq bolğan. Köz aldınan uzın quyırıqtıñ elbeñ etüwin oyınınıñ jaña bir türi dep uqqan tazı endi sonı awızğa tüsirüwge tırıstı. (25) Biraq bulañdağan quyırq ustata qoymadı. Tumsıǵına tiyer-tiymes kele jatıp, kenet köleñdep, oñ jaqqa qaray şaqıradı. Tazı burılıp, awız sala bergende lip etip ırǵap tüsedi. Aǵınimen ötip ketken tazı quyırıqtıñ da, tülkiniñ de sol jaq qaptalǵa, qurıq boyınday jerge şıǵıp alǵanın köredi. Burıla sap qayta quwadı. (30) Bastırmalatıp-aq keledi. Endi uzın quyırq solǵa qaray jeteleydi. Tazı qur awanı qawıp, qayta burılǵanda tülkiniñ taǵı da esik pen tördey jer utqanın bileidi. Aylaker tülkiniñ bulañdağan quyırqın quwǵan Laşın äbden şarşadı. Aqırı osı nâtiyesiz äreketpen, bir örge köterile bergende tülki üy ornınday tobılǵını aynala qaştı da, tazınıñ silesin qurtıp, quyırqın soza süyretken qalpı uzay berdi. (35) Sol sâtinde-aq irgeles bitken eki töbeşiktiñ aralıǵındaǵı tüyemoynaq belden asıp joq boldı. Tazı alğa attay tüsip turıp qaldı. Äbden silikpesi şıqqan eken. Kewdesi qos ökpeden qısıp, tili awzına sıymay baradı. Ayaǵı

[21]sırqırıp, bası aynalıp qoya berdi. Aq qar basqan älem şayqalıp, terbetilip turǵanday. Kenet tazı boyın jıyıp aldı, biraq öz közine özi senbedi. Jaña ayırılıp qalğan tülkisi toqal töbeşiktiñ jelkesinen asıp, qarsı salıp keledi. Quw tülki öziniñ zâresin uşırǵan zor deneli tazınıñ äli üyine jetpegen kökasıq ekenin bilmegen jäne munşama jüyrık it aqırına deyin quwmay qala berer dep taǵı oylamağan. (5) Aralıqtı uzartıp, belesten asısımen-aq oñǵa burılıp, iz tüspes tastaqtı betkeymen töbeni aynalıp ötip edi. Ökşelep kele jatqan tazını birjola adastıram dep aynalǵan. Biraq quwlıǵı öz tübine jetti: qutıldım degen duşpanı qarsı aldınan şıǵa keldi. Tülki ajal tırnaǵına ilingenin bildi, äytkenmen jan-därmen burıla sala keyin qaştı. Sâl-päl tınıǵıp qalğan tazı endi onı eki

attatpay-aq quwıp jetti. (10) Jetken boyda şubatılğan ulpa quyırıqtan ala tüsti. Tülki lıp etip artına qayırılıp, tazını betinen qaptı. Suluw añğa äldenendey qastandıq jasaw oyında joq tazı etine tis tiygennen keyin äbden ızalandı. Bosağan soñ qayta qaşa jönelgen, özimen salıstırğanda şüykedey tülkige bir-aq qarğıp jetti de, tañınan alıp köterip soqtı, kewde süyekterin kütirlete azuwdı basıp-basıp jiberdi; sol betimen tülki öli denegge aynalğanşa jumalap talay berdi.

Artınan iyesi de jetti. (15) Attan awnap tüsip, uwmajdalıp jatqan jansız tülkini “Küşim, küşim, qoy!” dep jürip, tazınıñ awzınan ayırıp aldı da, quyırğınan köterip turıp qarğa soqtı.

- Üyiriñmen üş toğız!

Laşın iyesiniñ nege öytkenin, ne aytqanın tüsinbedi, biraq özine riyza ekenin, qattı masattanğanın añğardı.

Söytip tazı öltirüwge üyrendi jäne sol üşin maqtaw estitinin uqtı. Onıñ ömirinde jaña bir kezeñ - erlikke, küreske, qan tögiske tolı dāwren tuwğan edi. (20)

6

Awızdanıp alğan soñ tazı tülkini qınaday qırdı. At jeter jerdegi erkek kindikti tegis jaña tülki tımaq kiygen. Bāri de riyza. Āsirese Omar aqsaqal. “Jaman eltiri bōrikten basım toñuwşı edi, kişkentay Ādildiñ arqasında közim aşıldı ğoy, aynalayın, örkeni össin, oquwı besten tüspesin, teñ qurbısınıñ aldı bolıp, atağı altı alaşqa jayılsın”, - dep Qazınıñ üyine kelgen sayın qawqıldap, alğısın jawdıratın da otıratın. (25) Tayaw mañdağı qıstawlardağı malşı, küzetşi aǵayındar ne tündeletip kelip, ne birewden sälem aytıp jiberip, tegis tülki alǵızǵan. Ferma bastıǵı Bekqalı tipti eki tımaq istetti: birin

[22]awıl arasına, birin kolxoz ortalıǵına, ne awdanǵa barǵanda kiymek. Tülki baylanbaǵan - satuwşı Esenjol ğana. Qazı: “Eldi şottan jegenin toqtatsın, jalaqorlıǵın qoysın!” depti-mis.

Alǵaşqı sonardan soñ köp uzamay Qazı jıldıq esep berüwge bara jatqan Bekqalimen birge attanǵanda, awdan ortalıǵında eki aptaday jürip qaytqan. Sol küni keşqurım ferma bası atalatın tōrt üydiñ adamı tegis Qazınikine jıynalǵan-dı. (5) Dastarqannıñ ädettegiden ayırması - döñgelek stoldıñ qaq ortasında möldir suw quyılǵan eki-üş şölmek turdı. Āñgime bayaǵıda Ādil kelgen kezdegidey qızǵan joq, köbine köp söylep otırǵan - Omar aqsaqal. Al basqa jurt - otızǵa āli ilinbese de qarnı

şıǵıp, bet-awzı birtıyıp ketken tolıq Bekqalı da, qızıl tülkıdey jılmañ qaqqan sekpil bet Esenjol da, saqaw Aysulu da jañaǵı iyisi süykimsiz möldir suwdı simirüwmen boldı. Tipti Bekqalıdıñ kelinşegi men Kamila da birer ret köterdi. Olardıñ aşırqanıp, tıjırınǵanına qarap Laşın: “Onşa jaqsı nәрse emes-aw, sirä”, - dep oylaǵan. (10) Biraq Qazı tartınar emes. Qayta, bastırmalata, üsti-üstine quyıp, jurttı eriksiz alǵızadı. Al özi nihayatsız köp işti. Kürkildey, sıyqılday jöteliپ otıradı da, awzına quya saladı. Aqırı qonaqtarı tarar-taramastan jastıqtı şıntaqtay qıysayǵan qalpı qorıldap uyıqtap ketti. (15) Laşın iyesiniñ bul minezin mülde tüsinbedi, tek onıñ ömirinde bir özgeris bolǵanın bayqaǵan.

Qazı ańǵa jiyi şıǵatın. Uzaq sonar, kelte sonar, qan sonar dep atalatın, jaña qar jawǵan, tülki qaǵuwǵa qolaylı künderdi qur jibermeydi. Keyde oǵan da qaramaydı. İtiniñ izşildigine, jüyriktigine senetin. (20) Satsız degen jolı birer qoyan alıp qaytadı. Bul kezde Laşınıñ küş-qayratı molayıp, denesi jumırlana, bulşıq etteri tolısa tüsken, suluw müsindi, biraq beysawat kisi qorqatınday zor arlanǵa aynalǵan. Tek awıl töñireginde erkin sayranday almaydı, tipti öz üyiniñ janında da qorǵalaqtañqırıp turadı: jas kezinde qara töbetten jegen tayaq esinen ketpegen.

Köksaw Qazı öziniñ aşşı suwın işip, terlemek bop jatıp qalǵan bir ımırtta sırtqa atıp şıqqan Laşın esik aldında törttaǵandap tura qaldı: küresin üstinde timiskilenip qara töbet Bardasoq jür eken. Tazını ol da kördi. (25) Qırın turǵan beti moynın burıp, tisin aqsita ırıldadı. Laşın birden ańǵardı: ırılда aybattan görі qorqınış basım. Buǵan tañırqaǵan, äri jüregi ornıqqan tazı köpten körmegen töbetke bajaylay qaradı. Dene bitimi burınǵıdan äldeqayda kişireyip ketken siyaqtı, tipti, dalba-dulba, tım qoraş. Töbet te özin tazimen salıstırıp, urıs abıroymen ayaqtalmaytınına közi jetse kerek, sol

[23]ırılдаǵan qalpı, quyrıǵın qısıp alıp, öz üyi jaqqa qaşa jöneldi. Boyın kenet lıp etken düley ıza buǵan tazı töbetti eki-aq qarǵıp quwıp jetip, tülki ustaǵandaǵı ädetimen tañınan alıp köterip soqtı da, basıp qaldı. Biraq töbet tülkiden äldeqayda küşti eken, bajılday qañsılaǵan qalpı awzına tüsken jerden tistelep jatır. Tazınıñ qışqaş azuwları tamaqqa ilingen kezde ğana qarsılıǵın toqtattı. Dawısı tunşıǵa, qırılday şıǵıp, tört ayaǵı sereñdep, jantalasa tıpırlawǵa köşti. (5)

Közin qan jawıp, eşteñeni körmey, sabalaq töbetti alqımday sıǵımdap jatqan tazı kenet tiygen soqqıdan esin jıydı. Bel omırtqası üzilip kete jazdaǵan edi, temir taǵandı saptama etikpen pärmendey tepken Esenjol eken. Qaytara tebe bergende qurbandıǵın

tastay sala ırğıp tüsti. Biraq qaşqan joq. Aqsiya ırıldap qarsı qarap tura qalğan. (10) İtterdiñ talasqanın qulağı şalğan Qazı da däl osı sätte sırtqa sıqqan eken. Qıyralañday basıp jügirip keledi.

- Äy, itimdi nege urasıñ? -dedi aqırıp.

- Urmaq tügil terisin sıdırıp alam.

- Omay, kimsiñ sonşa? (15)

- Äli bilmey jür ekensiñ ğoy! - dedi Esenjol kekete mırs etip. - Bilersiñ. Bilgizermi. Nağasıñnıñ soñınan ketersiñ.

- Nağasımda şaruwañ bolmasın, - dedi Qazı. Qarqını basılıp qaldı. (20) - Al özime tük te istey almayısıñ. “Aq iyilip бүгіlmes” degen. Men qan tökken adamın. Jurttıñ bäre biledi. Mine! (25)

- Qazı säl eñkeyip, ağaş ayağın alağanımen salıp qaldı.

- A, şirkin-ay, periştedey taza bola qaluwın! - dedi Esenjol. Dawısı köterilip, qaltırıp ketti. Söylegen sayın elirip, ayğayğa bastı. - Eşkim sezbeydi dep oylaysıñ ğoy! (30) Köremiz, bilemiz. Köz ben qulaq bar bizde de. Qızıl otawğa qanday kitaptardı jıynap alıp otırsıñ? A?! Qanday kitaptardı jıynap alıp otırsıñ deymin? (35)

- Sovet baspasınan sıqqan kitaptardı.

- Olardı şığarğan da seniñ nağasıñ siyaqtı otanın satqan adamdar. Bäreñ sıbaylassıñ. Men bilmeydi deymisiñ? Jazda Esjannıñ student balası senen qanday kitaptar alıp oqıdı? (40) Ilğıy nemis, amerikan. Osındağı xat taniytın jurtqa usınatınıñ ne? Tizimge ilingen, gazette sınałğan, eskilikti kökseytin kitaptar. Olardı bayağıda-aq örtew kerek edi. Tıqqıştap, jasırıp жүrsiñ. (45) Ne maqsatıñ bar? Kimderdiñ soyılın soğıp kelesiñ? A? Äriyne, ündemeysiñ. Ündemey-aq qoy. (50) Biraq biz - aq niyet Sovyet adamdarı ündemey otıra almaymız! Nağasıñ da...

- Toqtat, alayaq malğun! - Qazı Esenjoldıñ jağasınan ala tüsti. Bul kezde awıl adamdarı da jıynalıp qalğan edi. (55)

[24]- Minekiy, köriñder, ağayın, - dedi Esenjol alağanın jaya, eki qolın eki jaqqa sozıp.

- Köriñder, ağayın. Tazısı itimdi taladı, endi özi meni sabamaq. Küwä bolıñdar!.

- Azğın! - dedi Qazı tistenip. (5) - Awzıñdı qan jalatayın ba?

- Ay, ketşi äri! - Esenjol jağasına jabısqan qoldı op-oñay ajıratıp aldı da, Qazını bar pärmenimen iterip jiberdi. Jalp etip qar üstine otıra ketken duşpanına qarap:

- Maskünem sorlı! - dep jiyrene mırs etti de burılıp jüre berdi.

Aq tazı urıs üstinde ayılğan sözderdiñ mağnasın tüsingen joq. (10) Äytkenmen de janjaldıñ şıǵuwına öziniñ qara töbetti talawı sebep bolğanın uqqan. Qazı da Esenjoldı jağadan alğan sätte arqa jüni tikireyip, iyesine kömekke umtıluwğa aynalğan edi, kelip qalğan awıl adamdarı böget jasadı. Alayda Laşın öziniñ iyesi şeltiygen jaman satuwşınıñ dal-dulın şıǵaratınına kümändanbağan. Biraq küş jaw jağında bolıp şıqtı...

Tazı adamdardıñ özara qatınasına nazar awdarğan emes-ti. (15) Ras, ol eki ayaqtılardıñ da är türli ekenin biletin. Mäselen, Kämila öziniñ ülkendigin paydalanıp, keyde oñaşada Ädildi jelkelep alatin, sodan soñ Ädil biye qayııp kelüwge nemese suw äkelüwge jöneletin-di. Sol Kämila birde Ädilge baqırıp, tönip kelgen kezde Qazı şeşip jatqan sıñar etigin jiberip qap, mıqtınıñ özin üyden quwıp şıqqanı bar. Laşın osınıñ eşqaysısına da män bermegen. Al mına oqıyǵadan soñ adamdardıñ da küştisi, älsizi bolatınına, olardıñ bäri birdey emesine közi jetti. (20) Äytkenmen iyesine degen qadir-qurmeti kemimedi, qayta qısıltayañ jaǵdaylardıñ özinde qawipten araşalawğa äzir ekenin bilgen soñ burınǵıdan da jaqsı körip ketti.

7

Ajal şeñgelinen äreñ qutılğan qara töbet Qazılardıñ üyiniñ mañın baspaytın boldı, tipti awıl işinde burınǵıday erkin jürüwden qaldı. Laşınıñ qılıp şalsa-aq boy tasalawğa tırısadı. Al Qazı betpe-bet ayqasta jeñilis tapsa da, Esenjoldan ıqpaydı. Qayta künara nemese eki-üş künde bir ret dükenge barıp, qaltasınan şıtırlaq qağaz alıp beredi de, qoynına möldir suw quyılğan şölmek salıp qaytadı. (25)

Tazı iyesine erip satuwşınıñ üyi jaqqa barǵandı unatatın. Ünemi dalada jatatın qara töbet bulardı anadaydan körisimen-aq tınıstıqtan ayırılardı. Dälizge bir kirip, sırtqa bir şıǵıp, äbden berekesi ketedi. Aqırı Laşındardıñ tuwra osılay qaray bettegenine kümän qalmağan kezde qaqpğa enip, zım-ziya

[25]boladı. Biraq Qazı satuwşınıñ üyine kirmeydi, üymen japsarlas salınğan, işinde eki adam äreñ aynalatınday şaǵın dükenniñ esigin aşadı...

Tazıǵa barar jol unağanmen, qaytar jol unamaytın. Qıyralañday, asıǵa basqan iyesiniñ soñınan erip, satuwşınıñ qora-jayınan uzañqırağan kezde sumpayı töbet

qalqıyıp küresinge şığadı da, qarlıǵıñqı, süykimsiz dawıspen bar-bar etip üre bastaydı. “Menen qorqasıñdar ğoy, ä! (5) Qorıqtıñdar ğoy! Ketıñder, ketıñder! Tez ketıñder!” degendey. Alayda Laşın artına burılıp tura qalsa, jim boladı. Tipti quyırǵı şubatılıp, awlağa enip ketedi. (10) Biraq tazı iyesiniñ soñınan ere jönelgende Bardasoq it minezin qayta bastaytın. Alǵasında qattı ızalanǵan tazı qazır buǵan mülde män bermeydi. Oǵan unamaytın basqa närse edi. Üyge barısımen iyesi bötelkeni tübinen perip qap sart etkizip tıǵının aşadı da, qırlı, ülken stakandı möldirete quyıp alıp, bir-aq tartadı. Sodan soñ minez-qulqı özgerip sala beredi. (15) Joq, tazığa tiymeydi, ayaǵınıñ uşınan basıp, lıpıldap jürgen Kämilağa da tiymeydi. Eşkimge soqtıqpaydı. Qayta, basın ün-tünsiz qos qoldap ustaǵan qalpı qıymılsız otıra beredi. Qanşa momaqan köringenmen munday sätterde Laşın iyesinen qattı qorqatın.

Nebarı jıyırma şaqtı ğana şañıraqtan quralǵan alıstaǵı mal otarın qant-şay, azıq-tülikpen, kiyim-keşekpen qamtamasız etetin magazinge kün uzaqqa köp bolsa eki-üş-aq adam kelip sawda jasaydı. (20) Alayda Esenjöl tañerteñgi saǵat onnan keşki saǵat altıǵa deyin tapjılmaştan otıradı. Esep-şotın sart-surt etkizip, älideneni sanap, älideneni qattap, qayta buwıp jatqanı. Tüste bir saǵat üzilis jasaydı, jeksenbide tınıǵadı. İyen dalada özi ornatqan osı tärтіpten aynıǵan emes. Eger demalıs künderi şalǵaydaǵı qıstawlardan at sabılıp birew-mirew kele qalsa, qanşama jalınıp, jalbarınǵanımen dükendi aştıra almaytın. (25) Satuwşı: “Esikti mörlep qoydım, ökimettiñ tärтіbin buzatın meniñ basım ekew emes” degennen böten söz aytpaydı, aqırı älgi adam ne bos qaytadı, ne erteñgi kündi kütüwge мәjbür. Demalıs degendi bilmeytin, apta boyı, ay boyı, jıl boyı mal soñında jüretin jurt Esenjöldiñ bul minezine qazır üyrengeñ edi. Onıñ tawarlardı üstin baǵamen satatının, şottan taǵı jeytinin sezse de, män bermeytin, osı dükен joq bolsa qayter edik, sol quw qaqqan bes-on tıyınnan ırısımız şayqalmas dep, saxara turǵındarına tән darxan minezben bärin de keşire beretin.

Bir küni Qazı dükennen şölmeksiz qayttı. Aşçı suw tawsılıptı. (30) Naniñqıramaǵan edi, satuwşı bos jәşıkti körsetti. Amal joq, şoqañday basıp, silбір qıymılmen üy jaqqa qaray ayañda

[26]dı. Jabırqañqı. Biraq Laşın köñildi edi. Borasınmen nıǵızdalıp qalǵan qattı qardı sıqır-sıqır etkizip, iyesin aynala жүgirdi. Eki-üş ret awnap aldı. (5) Qıyırşıq uşqındap tur. Sonar boladı. Erteñ üyde otırmaytındarı anıq.

Tazınıñ oyun sezgendey iyesi attı bulaqqa jetektep aparıp suwğardı da, şarbaq işine äkep bayladı. Aldına şöp salıp, er-turmanın oñtaylap qoydı. (10) Juqa bult arasınan ölimsirep äreñ köringen qızıl küreñ kün tawdıñ tasasına jasırınğan şaqta ğana ekewi üyge kirdi.

Bölme ala köleñke. Qazı sıñar etigin sıpırıp bosağağa qoydı, ağaş ayağın da şeşti, onı ädetinşe tösek astına tastadı. Sodan soñ peş tübine - eki бүктelgen körpe jayılp, jastıq töselgen sırmaq üstine şıntaqtap jata ketti. Tazı iyesiniñ ayağın ala jayğastı. (15) Üy işi küñgirt tarta tüsti. Şoyın plitalı peşke toltıra salınğan, güwildey janıp jatqan qıydıñ jarıǵı ğana säwlelendirip tur. Keyde ot sırttaǵı uytqıy soqqan jel lebimen keyin serpilip, jalp ete түsedı. Peş awzına qarsı qabırǵadaǵı sarjolaq säwle tolıqındana ağarıp, bölme işi bir sät jap-jarıq bop ketedi. Tazı iyesiniñ sol ünsız, tunjırağan boyı qarañǵı burışqa tesile qarap, qatıp qalğanın köredi. (20) Şıt perdeli jalañ qabat terezeden tüsken bozamıq jarıq mülde söndi. Peştiñ awız jaǵındaǵı sarı qıy endi duwılday janbaydı, betin surǵılt kül qaptağan şoqqa aynalğan, säwlesi kemigen. Bölmeni qarañǵılıq bastı. Tek üstine qazan asılğan, şawgım qoyılğan plita ğana qıp-qızıl bop körinedi. Qazanda bülkildep et qaynap jatır. (25) Jılqı eti. Burqırağan iyisi Laşınıñ murnın jarıp baradı. Kenet Qazı ornınan turdı da, jalǵız ayaqtap sekirgen qalpı tör üyge kirip, birdeñe äkeldi. Dombıra eken. Peş tübine qayta jayǵasqan soñ sāl ünsız otırdı da, burın qulaq estimegen beytanıs äwendi tartıp ketti. (30) Dombıra işegin ekpindete urmaydı, sanamalap, bayaw ğana qaǵadı. Tazınıñ öne boyı şımırıp qoya berdi. Köñili qupıya sırlı muñǵa tolıp, älideneni añsaǵanday. Köz aldına şalǵını jayqalğan keñ qolat, añızmaq jel soqqan beles-beles töbeler, kün qaqtağan sur jazıq elestedı. İyesi ekewi tüyeniñ örkeşi äreñ körinetin qalıñ qawdı keşip ötip, qırqa-belesterden asıp, qoñır samal esken keñ dalanı kezıp ketkendey. (35) İyesiniñ astındaǵı at bülk-bülk jeledi. Tuyaq tiygen jerden şıqqan jiptiktey şañ köterile bere jel lebimen awaǵa tarap jatadı. Jortqan añ izinde qıysap joq. Biraq bular eşqaysısına da nazar awdarmaydı. Kesip öte beredi. (40) Murnıǵa san türli iyis keledi. Tüz güliniñ iyisi, juwsan, kökpek, selew iyisi, belgili, belgisiz jan-janwarlar iyisi. Äne bir butanıñ tübinen qoyan sekeñ ete tüsti, al anaw süyekti, şoq-şoq, qalıñ

[27]tobılǵınıñ tasasınan elbeñ etken - tülki; biraq tazınıñ boyındaǵı qumarlıq sezim mülde tütelenip qalǵanday, delebesi qozbaydı, tura quwıp, äwdem jer asırmaq şalıp tüspeydi, azuwdı qarıştay, batıra salıp, kewdesinen janın sıǵıp şıǵarmaydı. Onıñ biri de joq. Boyın jalǵız-aq sezim, jalǵız-aq arman qursağan. Netken tüysik, ne murat -

özi de bilmeydi. Asuw-asuw belder tawsılar emes, sarı dalanıñ şeti-şegi joq siyaqtı, al iyesi ekewi bulañ quyırıqpen jürip keledi, jürip keledi. (5)

Kenet ğajayıp körinis ğayıp boldı. İyesi dem ala almay, qıstıǵa jöteliw jatır. Dombıra üni üzilgen. Esik aşıwıp, quşaq-quşaq ayazben birge Kämila kirdi. Maldı jayǵap kelgen beti. (10) Esik jabılar-jabılmastan reniştı ünmen söyley bastadı. Jöteli basılǵan Qazı ündemedi. Kämila söylep jürgen betinde sırt kiyimin şeşti de, qolın peş awzına tosıp, bolmaşı jılınǵan soñ piyalalı ondıq şamdı jaqtı. Qazınıñ aldına döñgelek stol jasap, dastarqan jayıp, şamdı onıñ esik jaq şetine qoydı, qolına jaypaq sırlı tabaq pen käkpirin alıp, et tüsire bastadı.

Et tuwraı otırǵan iyesi tazınıñ aldına kemik süyek tastadı. (15) Bir jaq uşına jabısqañ qol basınday maylı siñiri bar. Kämila keyip birdeñe dedi. Qazı sonda da ündegen joq, äyeliniñ aldına şala arşılǵan omırtqa qoydı. Biraq oǵan Kämila riyza bolmaǵan tärizdi, suwırılıp söyley jöneldi. Ädemi, oymaqtay awzı süyreñdep, möldiregen ülken qara közderi şatınap, aq quba öñi sup-sur bop ketedi eken. (20) Tazı jaysız küyge tüşip, süyegin de jöndep kemire almadı. Köñiline küpti qawıp uyaladı. Aqırı Kämila biraz söylep barıp basılǵan kezde ğana tıñsıdı. İyesi de, iyesine baylanıp qalǵan dolı äyel de et jep jatır. Biraq ekewiniñ de jüzi salǵırt. (25) Laşın aldına tüşken jaña süyekti qawjawǵa kiristi.

Dariǵa-ay, ol da bir qızıq dāwren eken-aw!

8

Erteñine iyesi ekewi tañǵa bir uyqı qalǵanda turdı da, şıǵıs jaq bozara bastaǵan şamada jürip ketti. İñir äletinde jawǵan bolmaşı qırbaq qar jel lebimen sırǵıy köşip, oypañ jerlerge awıptı. Kökjıyekke deyingi öñirdi tegis alıp jatqañ, äbden könerip, kirlegen eski qardıñ betinde aqtañdaqtanıp, oydım-oydım bolıp körinedi, bul - meñirew dalaǵa tipti köñilsiz keyip bergendey. (30) Awa ayazben, tañǵı öpkek ızǵarımın şıñıltırlana tüşken. Jel küñgi özen betindey key arada buyralana, key arada jal-jal bop sirese qatqañ aq älemde är jerden bir qarawıtqañ

[28]siyrek tobılǵıdan basqa közge şalınıp, köñil alañdatar eşteñe joq. Suwıqtan ba, jaña ayqastarǵa asıqqannan, qumarlıq sezimniñ tolqınısınan ba, üyden şıǵa bere tazınıñ boyın jeñil diril alıp ketken-di. Awıl artta qaldı. Laşın özine-özi jaña kelgendey. Jürisi şıyray tüşken. İyesinen arqañ boyı ilgeride, oñdı-soldı qaǵıp keledi. (5) Munday

küni iz kesüw de, tülki ustaw da qıyın ekenin bilgenimen, Qazı beker attandım-aw demedi. Qanjıǵası maylanatınına senimdi.

Añşılardı artınan quwa, kökjiyekti orağan uzınşaq aq şarbı bulttı türe köterip, kün de şıqtı. Qazannıñ qaqpaǵınday ülken, döp-döngelek, äri otqa balqıǵan temirdey qıp-qızıl. Şaşaqtı, uzın säwleleri jıluwsız, qayta ızǵırıq tögip turǵan tärizdi. (10) Biraq düniye özgeşe türge endi. Siresip jatqan öli dalaǵa jan bitkendey. Jal-jal kürtik qarlaradıñ köleñke betteri qarawıtıp, üñireyip körinse, kün jaǵı köşpeli altınday tolıqsıy qubıladı. Al tünde jawǵan jaña qar üyirilgen tustar kümisse jarqıraydı. Appaq aq uşqın atıp jatqanday. (15)

Közkörim jerge jete bere küñgirt säwlemen astasıp ketetin uzın köleñkelerdiñ sıyraǵı qısqaıp, az-maz qalıpqa tüsken shaqta aldan bir qoyan qaştı. Aralıq äjeptäwir edi. Qoyan örge salǵanmen, tabanı qışıp kele jatqan tazı jer tanabın quwırıp jiberdi. Ekipindey umılǵan boyı jaqındap-aq qalǵan. Tebine şapqan Qazı appaq qoyannıñ qıp-qızıl qanın qar üstine şaşırata bawızdap, artqı eki ayaǵınan salaqtata qanjıǵasına baylaytınına kümändanbaǵan. (20) Laşın da solay oylaǵan-dı. Biraq дәl osı sätte aqılǵa sıymas is boldı. Arttan tıqır tayanǵanın ańǵarǵan qoyan qos qulaǵın jimitıp alıp, zuwlay jöneldi. Tazı da barın saldı. Äytkenmen aralıq bir tutam qısqarmadı. (25) Sol betimen olar qırqa üstindegi jazıq alańǵa şıqtı. Jel qanşa nıǵızdaǵanmen, qar bosañdaw eken. Qoyandı erkin kötergenimen, itti kötere almadı, opırılıp tüsip kete berdi. Tazı endi qoyannıñ özinen şıjımdap uzay bastaǵanın ańǵardı. Talay tülki, talay qoyan ustaǵan Laşın äli aldınan eşkim tiri qutılmaǵanimen, ańdardıñ özi әr qıylı ekenine, olardıñ işinde malma ayaq şabandarı da, jelmen jarısқан jüyrikteri de uşırasatınına közi jetken, istiñ säti түsüw, түspewi alıstan ne jaqınнан qosıluwǵa ǵana baylanıstı emestigin uqqan. (30) Mına quyrıq jaǵı qoñırqay tartıp, tüley bastaǵan uzın sıyraq aq qoyan öz atalastarınıñ işindegi sırttanı tärizdi. Bir бүктelip, bir jazılıp, juldızday aǵıp baradı. Tiri jan iyesi ilese almastay. Äytkenmen, eşteñeden beti qaytpaǵan tәkappar tazı özine senimdi. Qazir-aq para-parasın şıǵaradı. (35) Sarqılmas küş boyına ata qanımen darıǵan tazı qoyandı köz jazıp qalar jerge jibermey,

[29]bir qalıptı şabıspen quwa berdi. Talay qırqadan astı, talay oydan ötti. Tazı ayaqtarınıñ awırılay bastaǵanın sezdi. Sonda da berilmey keledi. Aqırı qarı qopsıǵan qıyaqtı ıldıydан ötip, qaytadan örge köterile bergen shaqta qoyannıñ arқан boyınday ǵana jerde bara jatqanın kördi. (5) Qıymılı manaǵıday şıyraq emes. Uzun, qawdır qulaqtarı salbırıp түsip ketken. Qurbandıǵınıñ sanawlı ǵana minuttarı qalǵanın bayqaǵan tazı

boyına bar küşin jıyıp, enteley tüsti. Aralıq jutılıp baradı. Äytse de jan uşırğan qoyan belden burın astı. (10) Arğı bet qalıñ boz qarağan eken, talıp jetken it endi-endi awız sala bergende qalıñğa qoydı da ketti. Arıstay tazı bet-awzın sabalağan butalardan iymenip kibirtikteñkirep edi, munday bögetke uşırspağan qoyan äp-sätte-aq jınısqı siñip ğayıp boldı. Köz körim jerge deyin sozılğan nuw qarağan işi tolı qoyan jımı; tazı tili salaqtap, ırsıldağan qalpı ärli-berli biraz şapqıladı da, uzınqulaqtan birjola ayırılğanın bilgen soñ keri qaray ayañdadı.

Barlıqqan atın sabalay, izdi quwa dalbalañdap kele jatqan Qazı Laşınğa uşırasa salısımın ağaş ayağın sereñ etkizip, qarğıp tüsti. Eñ aldımın tazınıñ tumsıq, awız jağın, omırawın bajaylap qaradı. (15) Şaşırıp jabısқан qan körinbeydi. “Apıray!” dedi dawıstap. Üninen keyistik te, tañırqaw da añğarıladı. Äriyne, Qazı öziniñ itine şaldırmas añ joq dep biledi, bar kinä - tazınıñ salmağınan oyıla bergen qarda. Qoyan quwatın şaq ötken. (20) Biraq añşılardıñ ırımı boyınşa, awıldan şığa bere qoyan kezdesse, onı qalay da soğıp aluw kerek. Äytpese sol küngi sapar sätsiz ayaqталmaq, tipti juwıq arada birdeñe oraluwı qıyın. Qazı kütpegen jerden jolınıñ baylanğanına ökingen. Äytkenmen, bögelip turmay, itiniñ tabanın qaradı. Bütün eken. (25) Tek öziniñ sın ketiñkirep qaptı. Moynı tüsip, şaşaqtı qulaqtarı salbırağan; qabırğası ırsıyıp, qos büyirin soğa dem aladı. Öne boyun aq qıraw köme bastaptı. Qazı señseñ tonın şeşip, qar betine jaydı da, üstine itin jatqızıp, orap tastadı. Qaydan suwırıp alğanı belgisiz, qol basınday quyırıq may asattı. (30)

Biye sawımday mezgilden soñ atqa qonğan Qazı awıl jaqqa bet burdı. Bügin eşteñe ilinbesine den qoyğan. Al tazı basqaşa oylaytın siyaqtı. Boyına küş quyılıp, tınığıp qalğan eken. Tipti, tük körmegendey. (35) Ädetinşe iyesinen äwdem jer ozıp, alğa түsken beti oñğa bir, solğa bir şığıp, suwmañday bülkektep, iz kesüwde. Degenmen eşteñe uşırasa qoymadı. Osı qalıpta birşama жүрген soñ olar qarı juqa quba jondağı qoy jayılğan şıyrığa tüsti. Qabırşaqтана qatқан bet jağı oyılğan soñ astındağı түyirtpek, muzdaq espe qar mıñ san tuyaқ serpinimen

[30]mıyday aralasıp ketken. Bıtıray şaşıлған qumalaqtar күн qızuwımen jılınıp, qardı uyalay bata bere toqtaptı. Är jerde toqtı-torımniñ awzınan kezdeysoq aman qalğan selewlerdiñ bası jelibireydi.

Öriske түсken soñ izşildik maşığınan jañılğan tazı kenet osı mañda jat iyis barın añğardı. Jaña ğana ötкен beytanıs maqulıq iyisi. (5) Tumsıgımen jer süze izdey jönelip

edi, ayağın attar-attamastan üstinen şıqtı: qoy tuyağı sapırılıstırıp tastağan qar betinde it izi jatır. Biraq iyisi böten. Qoyan emes, äriyne. Tülki de emes. Tañbası tım ülken. (10) Jaw. İyâ, jaw! Tazınıñ delebesi qozıp, mana qoyannan ayırılğan ızası qaynap şığa keldi. Denesi bolmaşı ğana dir etti; arqa jünü dürdiyip sâl turdı da, izge tüsti.

Laşın iz sorabınan ayırılıp qalmawğa tırısıp, bülkektey jortıp keledi. (15) Köldeneñ belge şığa bergende alda birer şaqırımday jerde bıtıray jayılğan aqtılı qoy körindi. Qarı sögile bastağan siyrek tobılğılı buyratqa endep kirgen. Şopan arğı jaq şettegi oqşaw töbeniñ basında ermek üşin oba soğıp otır. Tusawlı atı etekte tur. Kenet tazı däl ayağıniñ astınan zor deneli sur it kördi. (20) Bir jelip, bir toqtaydı. Aldındağı kişkene töbeşikti tasalap, buqpantaylap bara jatqan tärizdi. Tazı qutırına, aşçı dawısı tımıq awanı qaq ayırıp, qatarınan eki-üş ürdi de, ömirinde burın-soñdı bolmağan ädet, tömen, ıldıyğa qaray quldıray jöneldi. Osı kezde art jaqtan iyesiniñ dem bere ayğaylağan dawsı da estilip edi.

Qalt tura qalğan şolaq arlan basına qawıp töngenin añğarisimen, burıla sala taw jaqqa tarttı. (25) Alayda soñınan bastırmalata şapqan adamnan ğana emes, ittiñ alıp denesi men batıl qıymılınan da iymense kerek, artına ala-q-julaq qarap, bügejektep qaşa almadı. Tazı köp uzatpay, birer beldi asar-aspastan-aq quwıp jetti. İyesiniñ dawısı jebegen, jawınıñ boyında qorqınış, ürey barın sezgen Laşın entelep kelgen betinde öziniñ tülki ustağandağı ädetine basıp, qasqırdı tañınan ala tüsti. Köterip soqpaq. Biraq böriniñ denesi qurıstay berik, awır eken, domalatıp astığa basa saluwğa könbeytinin bayqattı, julqığanda art jağı bolmaşı ğana qopañdadı da qoydı. (30) Sol sätte-aq tazınıñ qulağıniñ tübi saq ete tüsti. Qayırıla serpilip qulaq şekeden qapqan böriniñ awzı erkin jetpey qalıptı. Közi qıp-qızıl bop şatınap, qatar-qatar tizilgen, soydıyğan appaq tisteri ızğar şaşa, ısılday ırıldap bulqına tuwlağan küyi qayta emingende tazı köz ilespes jıldamdıqpen ırşıp tüsti. Qasqır qur awanı ğana qarmap qaldı, biraq öziniñ denesi de tazı

[31]niñ qışqaş azwınan bosap ketti. Tört ayaqtı atqa minip şawıp kele jatqan eki ayaqtınıñ ayğayı estildi. Böri artına tamşılağan qandı iz salıp, qaşa jöneldi. Bul kezde tazı äbden doldağan. Ayqasa ketken bette astına büktey almağanına ızalı. (5) Bul jolğı jawınıñ osal emesin de añdağan. Jaña eptiliginiñ, jıldamdıǵınıñ arqasında ğana aman qalğanına közi jetken. Biraq iymenşektemedi, qayta boyun küş kernep, erlene tüsti.

Qara töbetti talağannan soñ tazı töbelesqoy bolıp alğan-dı. Malşı awıldardan qatınağan jurttıñ soñına erip kelgen itterge tınıştıq bermeytin. (10) Jön-josıqsız tiyisetin.

Öz tuqımınıñ boyına tuwa bitken qasiyet: eptilik, jıldamdıq, ädisqoylıqtıñ arqasında özinen küşi kem soqqaytın, tipti, qayratı artıq tayınşaday töbetterdiñ talayın qan qaqsatqan. Keyde öz etine de tis tiyetin. Biraq ünemi mereyi üstem şığatın edi. Jäne maydandı uzaqqa sozbay, tez, äri oysırata jeñetin. (15) Laşınıñ azwınıñ küşin bir ret bayqağan it endi qaytıp bul awıldıñ mañınan jürmeytin bolğan.

Qasqırdı Mañqasqalar men Börbasarlarğa qarsı qoldanatın ädisteriniñ birimen ğana jeñüw mümkün ekenin añğarğan tazı endi urıs ädisin özgertti. Retin tawıp oñtaylı jer: qulaqşeke men alqımınıñ birinen qappaq oymen qatarlasa berdi. Qasıp qutılmasın bilgen qasqır boy salıp jügirgen joq. İtti jazım etip qana jan sawğalaytınına közi jetken. (20)Tazı da qasqırdıñ ot şaşqan janarınan onıñ eşteñeden tayınbaytının uqqan. Qan maydandı asığa kütti. Äytkenmen, ańısın ańdıp, aldımın bastamadı. Biriniñ qıymılın biri baqqan böri men it tumsıq tüyistire, arbasa, qatar jarısqan qalpı soñdarınan kele jatqan Qazıdan äjeptäwir uzap şıqtı. Kök şolaq arlanğa keregi de osı eken, kütpegen jerden şabısın qalt tejedi de, ağınnı basa almay oza bergen tazığa joyqın küşpen tura umtıldı. (25) Bul jolı da tazı jıldamdıǵınıñ arqasında ğana aman qaldı. Böri awzı erkin jetip, nıq ustay almadı, äytkenmen de tazınıñ bir jaq qabırǵasın julıp tüsti. Sızdıqtap qan ağıp qoya berdi. Duşpanınıñ jaradar bolğanın körgeñ qasqır ekilenip ketti. Al tazı et qızuwmen jaralanǵanın bilmegen. (30) Tek denesin ot şarpıp ötkendey köringen. Boyına jaña jiger quylǵanday, örşelene tüsken. Äytkenmen de şabuıldawşı tazı emes, böri edi. Közderi uşqın atıp, alaqlıq etip, tura-tura umtıladı. Biraq tazı oñtayın bermedi. (35) Ekewi de ünsiz. Qasqırdıñ ısılday alǵan demi men awanı qawıp saq-saq etken tisteriniñ dıbısı ğana estiledi. Qayrattı da, jırındı jawğa uşırasqanın bilgen tazı bir ğana tegewrindi soqqımen urıstı ayaqtaw üşin böriniñ qalt basqan qıymılın baǵuwda edi. Biraz ar

[32]basqannan keyin sol sät tuwdı. Tazıdan öz küşin äldeqayda basım dep esepseven qasqır şıdamı tawsılıp, kewdeley umtılǵan-dı. Közine qan tolıp, saqtıqtı umıtqan. Tazı lıp etip bir büyirge ırǵıp tüsti de, qasqırǵa bas saldı. Közdegeni tamaq tusı edi, sāl qiyis ketipti - juwan moyınnan ustadı. (5) Biraq mol, berik qarpyǵan eken. Jan talasa ısqınǵan qasqır da ittiñ omırawınan, ıyǵınan aluwğa tırısıp edi, batıra tistewge mǵayı kelmey, tıqır jündi terini ğana sıdırıp, eñbegi eş boldı. Tazı qasqırdıñ moyın ötkir, qayrattı azuqlarımın sıqırlata qısıp, qayırıp äketip bara jattı. Burap jıqpaq. Qaterli azuı Laşınıñ denesinen alıstaǵanımen, böriniñ özi jıǵılmadı. (10) Bulşıq etti juwan moyın öte mıqtı eken, tas bop qatıp qalǵan tärizdi. Alayda qasqırdıñ bul qalpında uzaq

tura almaytının bilgen tazı aybat şaşa, ezüwden ırılğan qalpı duşpanınıñ moynın sıgımday tüsti. Osı tistegen jerinen ayırılmaş keregin, öziniñ jeñgenin añğarğan. Kenet at dübiri, ışqınğan ayğay estildi. Törttağandap siresip turğan böri sāl bosañsıp ketip edi, özine kömekke iyesiniñ kelüwi qosımşa quwat bergen tazı sol sätinde-aq qurış moyındı burap jiberdi de, qasqırdıñ tört ayağın sereñ etkizdi. (15) Alayda böri äli de berisken joq-tı. Tazını köterip ketüwge tırısıp, qardı burqırata tıyrılap jatır. Biraq osı sätte “a qudaylağan” Qazı atınan domalay tüsip, sürine-qabına qulağan beti qonışınan qandawırın suwırıp alıp, qasqırdıñ işin esip jiberdi.

Qazı ittiñ qarısıp qalğan jağın qamşınıñ sabın salıp, mıljalğan uypa-tuypa moyınnan äreñ ajıratdı. Qabırğasındağı jaraqat awmaqta bolğanımen qawipti emes eken. (20) Teri men bir qabat etin ğana sıdırıp ötken tärizdi. Al omıraw tusındağı, jawırın üstindegi jaralar tegis sızat, bes-altı künde-aq bitip keteri anıq. Qazı itiniñ denesinen aqqan qannıñ tıyılğanına quwandı.

Şınında da, Laşın köp uzamay jazıldı. Tek qabırğasındağı alaқanday jara ğana qara qotırlanıp biraz jürdi. (25) Aqırı, бүrtik-бүrtik болıp ол да битти. Ал бойын суwıq şalğan Qazı sırqattanıp uzaq jattı.

9

Qar ketip, kök şıǵıp, jer ayağı keñigen şaqta Qazılar köpten qorada jıynawlı turğan eski kiyiz üydi döñgelegi qañsığan şıyqıldaq arbağa tiyep, şöpşi awılmen birge jaylawğa köşti. Qızıl otaw Esenjoldıñ äyeli saqaw Aysuludıñ qolına ötken-di. Qazı renjigen joq. Awruwdıñ dendeу bastağanın añğarğan

[33]soñ, endigi jerde biyesin sawıp işip, jan күtip, tınış jatqandı maqul көрген.

Şöpşi awıl - bes-altı-aq tütün. Kün qızıp, töl otıqqan soñ aldındağı otarların bölşektep, әr qoyşığa qosıp berip, pişen dayındawğa şıǵarılğan malşılar. Sondıqtan әr üyde eki-üş it bar. Köbi töbet, birli-jarım дүрегейлер de kezdesedi. (5) Bulardıñ keybiri Laşınға tanıs, talay tayaq jegen sabazdar. Al qalğандарı көп uzamay-aq kezek-kezek tazınıñ uwmajdawınan ötti. İtterdiñ arasına түскен iyeleri talay ret renjisti. Alayda bir de bir ret qısta Esenjолmen болған janjal qaytаланған joq, ondağıday awır sözder ayılған emes.

Jaylawğa şıqqan soñ көп uzamay bir күni iñirde özi жүретін дırılдақ, жүyрик arbağa mingen, kiyimderi бөтен үş adam suwıt keldi de, ayaldamastan Qazını ertip әкетти. (10) Laşın bul оқығаға mән bermegen: qayrat-küşі tolısıp, der şaǵına jetken tazı

özine mülde belgisiz bolıp kelgen jaña bir qızıqtıñ esigin aşqan-dı. Onıñ sebepkeri - qınalağannan beri osı awıldıñ bar itin soñınan şubırtıp jürgen düregey qanşıq Uşar edi.

Nağız qan maydan endi bastaldı. Köbine jalğız qalatın, bar it bir özine jabılatın Laşın orasan küştiliginiñ, ädis, aylağa jetiktigi men jıldamdıǵınıñ, qawip-qaterge qaramaytın jankeştiliginiñ arqasında ğana ajal tırnağınan aman qalıp jürdi. Sabalaq jündi mañ töbetterdiñ talayınıñ qulağı julındı, talayı üstinen qan sorğalap, urıs dalasın tastay qaşuwğa мәjbür boldı. (15) Laşınnıñ özinıñ de denesin jaraqat basıp ketti. Biraq eki-üş küngi üzdiqsiz ayqastan soñ duşpandarın bet qaratpay jeñip, düregey qanşıqtı jalğız özi iyemdenip aldı. Qalğan itter bulardıñ qızıǵına qarap tönirektep qana jüredi. Eşqaysısı jaqındap, tayaq tastam jerge kelüwge batpaydı. Äytkenmen tazı uzaq saltanat qura almadı. (20) Basqa balalarmen birge jazǵı demalisqa awılğa kelgen Ädil arbadan túsken betinde üyge bas suğa sala qayta şıqtı da, qolındaǵı kişkene tayaqpen it bitkendi jasqay quwıp, Laşındı ustap aldı; qarǵısınan jetektep äkep, qıl şılbirmen bosağağa baylap tastadı. Tazı kişi iyesiniñ kelgenine quwanğanmen, mına isine riyzaşılıq bildire qoymadı. Äytkenmen Ädil onıñ qıñsılağanına, tınşımay alasurğanına qarağan joq. Bazar tarqağan kezde bir-aq bosattı.

Ädil bıltırǵıdan köp özgeripti. (25) Boyı ösiñkirep, kişkene kekil qoyǵanı öz aldına, jasına jetpey salmaqta bola qalğan. Az söyleydi, är isinde ülken kisige uqsawğa tırısadı. Awıl balalarimen köp oynamaydı. Üyde qalıñdı-juqalı on-on bes kitap bar, solardı kezekpe-kezek qayta-qayta aqtaradı. Basqalarınan ğori körnektirek birewin tipti qolınan tastamaydı. (30)

[34]Naqışına keltirip, suwdıratıp oqıp otırǵanı. Ädildiñ dawısın estisimen-aq, bıyl qıstawdan Qazılarmen birge köterilgen, qayraqşılıq jumısqa jegilgen Omar aqsaaal uzın tayaǵımen kiyiz esikti serpe aşıp, üyge kiredi. Maldasın qurıp, törge jayǵasqan soñ:

- Bul qay batır? - dep suraydı.

- Alpamıs.

- Jön-aq, qaraǵım. (5) Jalğızdıñ jarı quday degen. Ol da osı sendey jalğız. Boyına otqa salsa janbaytın, suwğa salsa batpaytın, atsa oq, şapsa qılış ötpeytin qasiyet, mıñ san qolğa qarsı şabar qayrat darıǵan batır bolğan soñ, duşpandarın muqatıp muratına jetti. Onday alıptar qazır joq. Biraq öner, bilim bar. (10) Adamğa küş berer, qanat berer, kewdesine arıstannıñ jüregin ornatar, kökiregine juldız jaǵar qudiretti narse osı bilim.

Oqı, qarağım. Tāñiri tizginin oñdasa, erteñ-aq ortan qolday azamat bolasıñ. Tek sol künge qara jayaw jetip jürme.

Ekewi de ünsiz qaladı. (15) Sālden soñ Omar:

- Al, Ādiljan, atañnıñ eñsesi köterilip qalsın, qıssañdı oqıp jiber, - deydi.

Osı körinis kün sayın derlik qaytalanadı.

Keyde Ādil ötken jılğıday Laşındı ertip, şıǵıp ketedi. Biraq burınǵışa jolay kezdesken butalar men apandardan sekirip, qolına ustağan solqıldaq şıbıǵın kökke kötere sermep, özinen-özi ayǵaylay jügirip, quwray, sasır bitkendi belinen bir salıp, otap túsirip, taw-tasqa jañǵırıqqan ünin tamaşalap, kögalǵa awnap, asır salıp oynamaydı. Tayaw mañda basqa töbeşikterden görı eñselirek şoqı bolsa, sonıñ basına köterilip, äldebir biyik tastıñ üstine şıǵadı da, bir qalıptı soqqan qoñır samalǵa kekili jelbirep, iyreleñdey sozılıp barıp köz uşınan öşetin jam jolǵa qarap uzaq otıradı. (20) Mundayda Laşın da jelge kewdesin tösep, arqasın künge qızdırıp, kök ala qına basqan tastıñ ernewinde, Ādildiñ qasında raqattanıp jatatın.

Şöp bası sola bastağan kezde bir küni tús awa Qazı awdan ortalıǵına barǵan Bekqalıǵa erip qayıp keldi. Ādil ädettegişe Omar aqsaqalǵa jır oqıp otırǵan. Er Tarǵınnıñ Bulǵır tawdıñ işinde qalǵan jerine jetken-di. Sırttan abır-sabır dawıs estilgen soñ jügirip şıqtı. (25) Kökesi attan túsip jatır eken. Quşaqtay alıp, omırawına betin basıp uzaq jıladı.

Keşine бүkil awıl Qazınıñ tört qanat kiyiz üyine jıynaldı. Bāri de köñildi. Āsirese Omar aqsaqal. Qozǵalaqtap bir orında

[35]otıra almaydı. Jan-jaǵına qorazdana qarap, üyge jaña birew kirip-şıqqan sayın:

- “Aq iyilip-bügilmes” degen. Pāle-jaladan aman kelgeniñ mına Ādildiñ, ana aq kelinniñ tilewi. Tāwba qudayǵa, - deydi. Nasıbayın bir atıp, bir aladı. (5) Osıdan az jıl burın el basına töngen qıyınşılıqtardı, keşegi ötken qırǵın soǵıstı eske túsirip, sonıñ bāriñiñ artta qalǵanına şükirşilik aytıp qoyadı.

Al Qazı köp söylemey, ünsiz ğana otırdı. Ādildi bawırına basa quşaqtap alǵan. Kekilinen siypay beredi. Anda-sanda qıstıǵa jöteledi. (10) Türi özgerip ketipti. Öñi qaşıp, bozara túsken. Şıyratılǵan qap-qara murt qoyǵan eken. Onısı unasqanımen, betine burınǵıdan da jüdey keyip beredi. Eskilikti sıratı meñdegen siyaqtı. (15)

Şınında da, Qazı qayıp oñala almadı. Awıl qonıs awdarıp Suwıqbulaqqa qonğan küni ajal jastığına bas qoydı da, erteñine tün ortasında köz jumdı. El jawın astında köşken edi. Jumıs toqtalıp, bas köterer er-azamat tegis üyde otırğan. Äp-sätte bulaqtıñ ıldııy jağındağı kişkentay töbeniñ basınan kisi boyı qabir qazıldı. (20) Uzaq kütpey janazasın şıǵarıp, erteñine sārıde öli deneni jer qoynına tapsırısıtı. Közine jas almağan adam joq. Omar aqsaqal dawısı dirildep, qurandı oqıp bitkenşe äldeneşe ret üzip aldı. Sazarıp, ünsiz qalğan Ädil ğana. Tek aq kebinge oralğan mäyit tereñ qabirge tüsirilgen kezde ğana közi bolmaşı jasawradı. (25) Ülkenderdiñ aytuwımen qolına alğan bir uwıs topıraqtı kökesiniñ üstine septi de, artın kütpey burılıp jüre berdi.

Tösek tartıp jatqan iyesi oyanbay qoyğan kezde Laşın onşa mazasızdanğan joq. Awlaqqa aparıp, kömip tastağanda da böten oy kelmegen. Adamzattıñ tüsiniksiz isteri köp, sonıñ biri şıǵar dep tüygen. İyesi küni erteñ-aq uyqısınan oyanıp, üyge qayıp keledi. (30) Talay ret jolawşıladı ğoy. Ünemi oralatın. Bul jolı onşama uzağan da joq. Awıldıñ irgesinde jatır. Bir küni bolmasa bir küni turarı anıq. (35) Äytkenmen, basına kelip qayıtqan sayın tazınıñ köñili qulazıp qalatın. Mazasızdana bastağan. Bul - iyesi jazda üş ay qatarınan joǵalğanı siyaqtı, uzaq waqt boyı turmay qoyar ma eken degen qawıp edi. Sondıqtan Omar aqsaqal ögiz arbağa oquwğa baratın bes-altı balanı salıp alıp, awıldan şıǵıp jüre bergende, tazı olardıñ soñınan erdi. Ädil ket dep qanşa zekigenimen qalmadı. (40) Aqırı arbadan tüsip, tas laqtırğan kezinde ğana keri burıldı. Jazıqsız jäbirlengenine qattı ökpelegen edi. Ädildiñ öziniñ qanday sezimmen ketkenin bilgen joq.

10

[36]Qazı töbe basında uyıqtap jata berdi. Turmay qoydı. Üyge eñ qurmasa bir ret kelip qayıtpadı. Aqırı japıraq solıp, aspan jüdeu tartqan şaqta şöpşi awıl tarap, ädettegidey üyrenşikti qıstawlarına köşti. Laşın men Kämila da ferma ortalığındağı özderiniñ tamına kep kirdi. (5) Al Qazı topıraq astına kömilgen qalpı eski jurtta qala berdi.

Üş bölmeli üy qañırıp tur. Sırtqa şıǵa qaşqıñ keledi. Biraq dala da köñilsiz. Aq jawındar bastalğan. (10) Nöserletip tögip te jibermeydi, tolas ta tappaydı. Erteden qara keşke deyin silbirep turğanı. Alda-jalda bir sätke basıla qalsa, ızǵarı süyekten öter salqın jel soǵıp qoya beredi. Suwıq. Köñilsiz. (15)

Laşın burıñıday toyıp as işpeydi. Keyde Kāmıla munıñ bar, joğın mülde umıtıp ketetin siyaqtı. Bir küni tamaq surap ayağına oratılğanda, tewip te jiberdi. Suramsaqtanğanmen eşteñe önbeytinin añğarğan tazı endi peş tübinde bürisip jata beretin boldı. Ol iyesin kütüwde edi. (20) Esik aşılgan sayın basın julıp aladı, biraq üyge kirgen basqa kisi bolıp şıǵadı. Sırttan erkekterdiñ dabırlasqan dawısı estilse esikti iterip aşıp atqıp şıǵadı, alayda söylesip turğan adamdardıñ işinde iyesi körinbeydi. Munday awır turmısqa tazı köndige almay-aq qoydı. Tirligine mağına bergен närse - iyem qayıp keledi degen ümit säwlesi ğana edi.

Bir küni iñir äletinde üyge Esenjol kirdi. (25) Köpten qabağı aşılmay jürgen Kāmıla köñildi-tin. Qazanda et qaynap jatqan. Esenjol tabaldırıqtan attay bere külip birdeñe dedi de, äy-şäy joq törge jayǵastı. Kāmıla da bögelmey dastarqan jasap, et túsirüwge kiristi. Esenjol qoynınan möldir suw quyılğan şölmek alıp, stol üstine qoydı. (30) Jımiya külgende sekip beti bir-aq wıs bop ketedi eken. Tabaq kelisimen Laşınnıñ aldına süyekti üyip tastadı. Eti şala sıpırılğan kemik süyekter. Tazınıñ qıstawğa qonǵannan beri jarıtıp tamaq jegeni osı edi. Bayağıdan umıtılmaı kökeyinde jürgen aşuw-kegi tarqap, satuwşıǵa rıyza bop qaldı. (35) Aş qarınǵa túsken astan äli qurıp, mawjırap, qalǵıy bastadı. Säldeñ soñ közi ilinip ketti.

Qanşa uyıqtağanın bilmeydi, iñirsıǵan ünneñ oyandı. Şam söndirilmepti. Dastarqan jıynawsız. (40) Tabaq tübinde bir şökim et körinedi, şölmek bosap qaptı. Laşın qaytadan qalǵıy bergende, iñirsıǵan dawıs taǵı estildi. Kāmılanıñ dawısı. Törgi bölmeden şıǵadı. Özin birew buwındırıp jatqan siyaqtı. (45) Uyıqsı şayday aşılgan tazı stoldan qarǵıp ötip, törgi üyge jetip bardı. Awızǵı bölmeden túsken jariq säwlesimen birden kördi:

[37]tösek üstinde Kāmılanı Esenjol tunşıqtırıp jatır eken. uwmajdap astına basıp alıptı. Kömekke umılğan tazı birinşi qarǵıǵanda, olardıñ üstindegi körpeni julıp tüsti. Kelesi sätte uzın, ötkir azuwlar qorǵansız may quyrıqqa boylay kirgen edi. Oybaylağan dawıs sıqtı. (5) Apır-topır ekewi de atıp turdı. Tazı Esenjolǵa qayta bas salğan sätte anasınan jaña tuwǵanday tır jalañaş Kāmıla kömektesüwdiñ ornına Laşınnıñ özine umtıldı. Biraq qolında eşteñe joq eken, közine qan tolıp ketken it ıǵa qoymadı. Aqırı Kāmıla Qazınıñ tösektiñ ayaq jaǵında turatın tayaǵın alıp, Laşındı sırtqa quwıp sıqtı. Sol küni tazı ömirinde birinşi ret dalaǵa tünedi. (10)

Osıdan bılay qaray Laşınının turmısı jan tözgisiz bop ketti. Kämila arnap tamaq quymaydı. Tazı küresinge laqtırılğan süyek-sayaqtı ğana talğajaw etedi. Keyde nâr sızbay qatarınan eki-üş kün aşığatın. Sonda da qara töbetşe timiskilenip, üy-üydiñ juwındı tögetin jerlerin añdığan emes. (15) Tışqan awlap, ölmes qoregin ayırıp jürdi. Bir ret awılğa jaqın jerden qoyan da ustap jedi. Eñ qıyını - küzdiñ qara suwıǵı edi. Tazı qoranıñ sırtında jatqan, mal awzınan qalğan bir quşaq sabandı panalaytın. Alayda, jılı üyde ösken itke onıñ berer qızuwı şamalı edi. (20) Äsirese tañğa jaqın, şöp basın qıraw kömip, ökpek jel qataya tüsken şaqta diril qaǵıp, janın qoyarğa jer tappaydı. Al jañbırılı tunderi tipti qıyın. Tazı qoranıñ ıq jaǵına şıǵıp alıp, şoqıyıp otırğan qalpı körer tañdı közimen atıradı. Esik aş dep qıñsılamaydı. Kämilanıñ jibimeytinin bilei. (25) Awılда janına jaqın tutar jalǵız-aq adam qalğan-dı. Ol Omar aqsaqal edi. Laşınının dalada tünep jürgenin añğarğan soñ bir künü inirde ädeyi kep, üyine ertip äketti. Mol qıp tamaq quyǵızdı. Endi osında jata salar dep edi, tazı esiktiñ aşıluwın ğana kütip tur eken. (30) Sırtqa atqıy jöneldi. Barıp, qora artındaǵı üyrenşikti ornına jayǵastı. Omar aqsaqal Laşındı qarǵısınan jetelep, äldeneşe ret üyine äkeldi. Alayda, tazı munda turaqtamadı. Tamaǵın işip aladı da, tayıp turadı. (35) Ol iyesin añduwda edi. Endi bir ret körse ayırılmaq emes. Qayda barsa da soñınan ere ketpek. Biraq iyesi kelmey qoydı. Keyde künara, keyde eki-üş künde bir ret tün ortası awa, ya tañǵı alakewimde birew tereze tıqıldatadı da, işten Kämila esik aşadı. (40) Alǵaşqı jolı beymezgil kelgen adamnıñ iyesi ekenine kümändanbağan tazı sürine-jıǵıla atıp turıp, jetip barıp edi, lıp etip üyge kirip bara jatqan Esenjoldı kördi. Sodan bılay qaray tañ aldında terezeniñ aqırın ğana tırsıladaǵanı, esiktiñ sıqırlay aşılganı Laşınğa üyrenşikti nârse bop ketti. Qozǵalmay jata beredi. Sekpilbet satuwşını sübıxanı süymeydi; äytkenmen

[38]özinıñ aralasuwı jönsiz ekenin bilgendikten tabiyǵatında qabaǵandıq minez joq tazı işten tınğan.

Birde tün ortasında japalaqtap qar jawa bastadı. Awa tımıq, tün ädettegiden jılı edi. Arıq tazı sabanğa tıǵıla buyıǵıp, uyqılı-oyaw qalıpta jata berdi. Tañ sız bere, qar jawıp bitken şaqta ğana közin aştı. (5) Düniye tazarıp, aspan keñiy tüsipti. Töñirek tegis appaq. Mañaydaǵı töbeşikter tapal tartıp, burınǵıdan alıstañqırıp ketkendey.

Tazı kerilip, qurısқан boyın jazdı da, dür silkindi. Salqın, taza awanı kökirek kere jutıp, turğan ornında özinen-özi sekirip-sekirip aldı. (10) Äldekimge erkelegisi kelgendey. Qoranı aynala жүгіріп өтті. Üyge birew kirip şıǵıptı. Kelgen iz jartılay qar basқан kömeski de, ketken iz ap-anıq, etiktiñ tabanınıñ bederine deyin körinedi.

Esenjol. (15) İyesinen eşqanday xabar joq siyaqtı. Tazı Jawırtağınıñ örkeş-örkeş biyikterine qarap biraz turdı da, äldeneniñ soñınan köñilsiz ergendey ayañday basıp awıldan şıqtı. Artına qarap sâl bögeldi. Sodan soñ Suwıqbulaqtı betke alıp, jortıp ketti.

11

Qar beti tolğan iz, qar beti tolı jazuw. (20) Sayrap jatır. Öz ğılımına jetik sariasıq tazı bärin de erkin oqıydı. Kim ötti, qaşan ötti, qayda barmaq, qay jerde ayaldawğa tiyis - tegis bileği. Mınaw üş ayaqtap jortqan - sarı kisi. Bir tüp oqşaw tobılğınıñ tusınan qarğa siñip ketipti. (25) On-on bes qadam jerden qayta şıǵadı. Mine, şıqtı. Endi oñğa qaray tartıptı. Laşın izine tüspeydi. Özi şüykedey, äri baǵasız añ. Al mınaw köldeneñ ötken iz - küzendiki. (30) Kişkentay bolsa da qayrattı, ädisqoy, äri şaqar päle. İyesi jaqsı körüwşi edi. Tülkiniñ izin quwıp kele jatqanda kezdesse qalsa, osıǵan burılattın. Biraq qazır Laşınınıñ waqtı joq. Keyin, iyesi ekewi birge jürgende awlar. (35) Mine, tülkiniñ özi. Oynaqtay basqan. Bul da bir qırın ketti. Soñına tüsüwge mursat qayda. Taǵı da iz. (40) Küşik tülkiniki. Bul da barsın. Taǵı da tülki. Osı jaña ğana ötipti. Izi iri. (45) Arlan. Tügi künge şaǵılısa jaynap, aq qar üstinde tolqına bulañdap ketip baradı-aw!. Birer töbe ğana astı. Qap! Bolmadı endi. (50) Izge tüse jönelgen tazı aldındaǵı qırqaǵa şıǵa bere iyek artpadan baspa qıp qarap edi, tülki şınında da oydaǵı şoqtala ösken birtıq qaraǵannıñ arasında jür eken. Taw jaq qaptaldı ala lap berdi. Qamsız tülki dıbısın estip tura qaşqanşa, arqan boyınday kelip qalıp edi. Odan arı äwdem jer jibermey umar-jumar astına bastı.

[39]Tazınıñ özi de tañ qaldı. Burınǵı qumarlıq joq. Nege quwdı? Kim üşin ustadı? Öltirip qajeti qanşa edi? Bilmeydi. Tülki uzınınan sozılıp, qıymılsız jatır. Qar üstine tumsıǵınan bir tamşı kirlawıt qan tamıptı. (5) Tazı tayaw mañda eşkim körinbes pe eken dep jan-jaǵına qaradı. Adam joq. Aytpaqşı, birew bar. Öz iyesi. Tipti jaqın jerde jatır. (10) Üyden ne üşin şıqqanı oyna tüsken tazı öli tülkige nazar da awdarmastan Suwıqbulaqqa qaray tekirektey jöneldi. Töte jol esinde. İtmurın, tiken, uşqat ösken qıya jartastı tar saymen asıp tüsüw kerek.

Tawǵa ene bergen sätinde özin birew sırttan baqılap turǵan tärizdendi. Artına moyın burdı. (15) Eşkim körinbeydi. Sezikti eşteñe de joq. Tazı bögelmey, alǵa qaray jüre berdi. Biraq jaysız sezim qaytadan payda boldı. Titirkenip ketken tazı töñiregine iymenşektey köz tastadı. (20) Köñil awdarar, oşañ etken jan joq siyaqtı. Äytkenmen, jüzi ızǵarlı qupiya küş iyesi öziniñ qursawın tarılta tuskendey. Aldan da, arttan da, qos

büyirden de qısıp, jaqındap keledi. Jıljıy sırğıp däl qasına jetti. Tazı boyın beytanıs maqulıqtıñ suwıq demi şarpıǵanday qaltırıp qoya berdi. (25) Jürisin şıyrata tüsti. Mine, mina qos jartastıñ arasındaqı qılıdan ötse, ar jaǵında tayaq tastam jerde iyesi jatır. Kenet, tazı esi şıǵa qalşıyıp turıp qaldı. Qarsı aldında biyik sur tasqa şıntaqtay süyenip birew tur. Bet beynesı de, tulǵası da buwaldır. (30) Äytkenmen, Qazı ekeni anıq: basında tülki tımaq, üstinde küzen işik. Laşınǵa qarap jımıyǵan siyaqtı. Ünsiz ımdap şaqırǵanday. Quwanǵannan dawısı şıǵıp ketken tazı arsalañdap, iyesine qaray bir-aq qarǵıdı. Äldene sart etti. (35) Qazınıñ süldesi ğayıp bolǵan. Manaǵı qorqınıştı eles temir tıspen oñ jaq aldınǵı ayaqtan, kări jiliktiñ basınan nıq qawıptı. Tazı osı tönirekti küzegen malşılardıñ biriniñ qasqırǵa qurıp, umıt qaldırǵan qaqpanına túsken edi.

12

Äw basta boyın ürey buwıp, ısqına sekirgen. Temir qışqaş qalmaq, qosa köterildi. (40) Ekinşi qaytara sekirgende qaqpanǵa jalǵanǵan kere qulaştay şınjırdıñ uşına bekitilgen şoyın qırqayaq sopañ etip qar betine şıqtı. Biraq awır salmaq aldınǵı ayaqtan tartqan tazı ekinşinı basa almay, toñqalañ asıp tüsti. Kärjilik bel ortasınan mort sındı. Közine qan tolǵan tazı tura sala qaqpanǵa saldı awızdı. Jeñil tot basqan surǵılt bolat şaqır-şuqır etti. (45) Äytkenmen, tazınıñ azuwinan ıqqan joq, sol siresken-qalpınan jazbadı. Tazı jansız temirdi qarş-qurş şaynay berdi. Sälden soñ qaqpandı da, qar betin de qıp-qızıl

[40]qan basıp ketti. Alayda, temir qursaw jumsarmadı, qayta burınǵıdan da nıǵızırmaq qısa túsken tärizdi. Aqırı qaljıraǵan tazı qar üstine sılıq quladı. Talmawsırıp uzaq jattı.

Bir kezde közin aştı. (5) Essiz ürey boydan ketken, qorqınıştı eles te ğayıpqa aynalıptı. Endi tazı ayaǵına tas bop jabısqan pälege adam qolınan şıqqan qawıptı qaruwlardıñ biri dep qana qaradı. Jaǵal tot basqan, sınǵan osınday bir eski qaqpannıñ özderiniñ qorasında da jatqanı esine tüsti. Osınıñ özi-aq denesine küş quyǵan edi.

Esin jıyǵan tazı boyında ayaǵınıñ awırǵanınan da qattı bir dert barın añǵardı. (10) Ol eki-üş künnen beri när sızbaǵan aş edi. Mana ustaǵan tülkisin oyladı. Ömiri tülki etin tatıp körmese de, sonda jep, toyıp almaǵan ekem dep ökindi. Kenet onıñ közi aldındaǵı jentektelip jatqan qanǵa tüsti. Qaqpannıñ tübi ğana emes, tönirektegi eki-üş adım jer tegis qızıl ala. (15) Tazı ornınan tura sala muzdaqtaana qatqan qandı asay bastadı. Sälden soñ qar betinde qızarǵan bir de bir daq qalmaq.

Aş qarınğa şamalı as barıp, äldengen tazı temir qursawdan öz betimen qutıla almasın tūsındı. Bul küyden iyesi ğana şıǵaruwı mümkün. Mümkün emes, anıq. (20) Tek basına jetüw kerek. Alıs emes. İyek astında. Jetüwge boladı.

Qaqpannıñ uşına süyretpe toqpaq retinde baylanğan qırqayaq temir awır eken. (25) Tazınıñ ärbir tutamdı jan tözgisiz qıyındıqpen jeñip aluwına tuwra keldi. Sınğan süyekter özara üykelesip, şıqır-şıqır etedi. Ayaqtıñ bası üzilip tūsip qalğanı-aq jaqsı edi, üzilmedi. Siñir men etke ilinip, berik tur. Jaralı ayaǵına küş tūsken sayın tazınıñ köz aldın qızıldı-jasıldı ot şarpıǵanday bolıp, dünüye munarlanıp ketedi. (30) Äytkenmen bir qarıstan soñ ekinşi qarıstı utıp, alǵa jıljıy berdi. Keyde süyretpeni tas qaǵıp, nemese buta ilip qaladı. Mundayda tazınıñ uzaq azaptanuwına tuwra keletin. Bir jolı qırqayaq toılǵıǵa matasıp, mülde şıqpay qoydı. Tazı et pisirimdey jantalastı. (35) Aqırı, keri burıla tartıp, äreñ bosattı. Sodan soñ butasız, tassız jermen jürüwge tırıstı. Alayda, bögelissiz bir qalıptı jıljıy almadı. Ilgeri attağan sayın qaqpan awırday bergem. Qanşa tegis jermen jürdim dep oylağanmen qar astına jasırınıp jatqan, joldı awırlatatın kedergiler tawsıladı. (40) Bärinen de iyesi jatqan töbege köterilüwi qıyınǵa soqtı. Burın eki-aq ırǵıp şıǵatın kişkene töbeşik ölşewsiz biyiktep ketkendey. Bir jaqsı jeri, bul kezde jaralı ayaq muz bop qatıp qalğan-dı. Jansız, böten dene tärizdi. Tazı boyına eñ soñǵı küşin jıynap, alǵa emine tüstı. (45) Ümit jibi jetelegen azaptı saparın säskede bastağan Laşın ekinti äletinde iyesiniñ basına jetip edi...

13

[41]Tazı uzaq ulıdı. Qısqa qayırıp öksip-öksip ulıdı. Aruwanaday añırıp, dawsın soza tartıp, zar töge ulıdı. Taw-tastı küñirentip jiberdi. Ulımasqa şarası joq-tı, jılamasqa şarası joq-tı. (5) Ol özi osı waqıtqa deyin aşqan jañalıqtarınıñ işindegi eñ sumdıǵın aşıp edi: adam, tiri maqulıq atawlınıñ bärine ämir jürgizgen, kök temirge jan bitirip, kölik etip mingen, qoldan qus jasap, qıran qalıqtar biyikten de joǵarı samǵağan täñiri tekti, qudiretti adam da öledi eken, jüzi ızǵarlı ajal aldında adamzattıñ özi därmensiz eken. Tazı iyesiniñ mäñgilik uyqı quşaǵına engenine, endi qaytıp turmasına közi jetti. Qol uşın berip järdem eter eşkimi joq, ayaǵınan temir talqı keypindegi ajal qapqan, äbden qansırıp, äli qurıǵan öziniñ de sanawlı ğana sağattarı qalğanın uqtı. Tazı äziyeyildiñ ämirine qarsı söz ayta almay, topıraq astına kömilgen iyesin joqtap ulıdı. Sol ölimdi özi de moyındap, jariq dünüyemen, keñ dünüyemen qoştasıp ulıdı. (10)

Biraq ajal tazı oylağannan da tez, äri kütpegen jaqtan keldi. Buwı burqırağan, tütini buwdaqtağan qıstawlardı, jayılımdağı endey örgen maldı birneşe kün torısa da awızdarına eşteñe túspegen, bugün tañ qılañ bere sonarlap, qoyan, tülki qağuwğa şıǵıp, eşteñe şala almağan üş börtirikti qanşıq qasqır, zarlana ulıǵan it ünin estisimen, boyları özine jete-qabıl jas qanışerlerin artınan şubırtıp, osılay qaray soqtırta jönelgen. Men mundalap şaqırǵan dawıs jönimen jañılmay taptı. Alıstan baspa qıp turıp, tayaw mañda eki ayaqtınıñ joǵın da, bul - adasıp jürgen jalǵız it ekenin de kördi. Awızǵa özi túsken as qaşıp äwrege salmasın dep ünsiz keliskendey, törtewi tört jaqtan buqpantaylay kelip, töbeşikti qorşap aldı da, közderi ot şasıp, appaq, soydıyǵan, pıshaqtay ötkir tisterin körsete, awızdarın aranday aşıp lap berdi. (15)

Bir kün işinde sonşama beynet şekken, özine mälimsiz sumdıq sırdıñ betin aşqan, azaptı tirşilik qajıtqan tazı qorıqpadı da, tañırqamadı da. Biraq ömir öz zañın jürgizdi. Tazı ölimgе moyın usınıp, berile salmay, tirşilik üşin küreske túsip, arpalısıp ketti. Jalǵız itti oñay olja körip kelgen börtilderdiñ alǵaşqı şabuwlı nätıyesiz ayaqtaldı. Tek qanşıq qasqır ğana Laşınnıñ sanın julıp ötti. (20) Tazınıñ saq-saq etken, oñdı-soldı lıpıp turǵan azuwları täjiriybesiz börtirikterdiñ tisin denegе darıtpadı. Kütpegen qarsılıqqa uşırasqan qasqırlar qas qağımday waqıt añtarılıp qaldı da, şeşimtal, düley qıymılmen qayta umtıldı. Tazı birew, qas

[42]qır törtew. Tazı baylawlı, qasqırlar bos. Qasqırlar küşi boyına sıymay jalaqtap jürse, tazı kün uzaqqa küresten äbden qaljırağan. Tarazı bası teñ emes edi. Şabuwlı jasawşı jaqtıñ küşi tört ese, bes ese, mümkün, tipti, on, jıyırma ese artıq-tın. (5) Onı tazı da sezdi, qasqırlar da bildi. Osı qazır jılı qan işip, jas et jeytinine köpti körgen kәri qanşıqtıñ kümәni joq-tı. Sondıqtan saqtıq atawlını umıtqan edi. Bәri umar-jumar bolıp qaldı. Eñ astında - aq tazı. (10) Biraq ol meyrimsiz, soyqandı azuwlar özin jan-jaqqa tartıp kergilep äketkenge deyin, köz ilespes şapşañ qıymılmen qanşıq qasqırdı şaptan irep ülgergen edi.

Börtirik qasqırlar eneleriniñ anaday jerde öz büyirin özi qawıp, işegi şubatılıp, şır köbelek aynalıp jürgenin tazını jep tawısqan kezde ğana añǵardı. Qarındarına túsken bir şökim ariq et juǵın bolmağan. Burınǵıdan da aşıqtıra, burınǵıdan da şıyıqtıra túsken. Jaradan şasırağan qan izin körisimen bir sät te bögelместen üşewi qatar lap qoydı. (15) Bir şay qaynatım öter-ötpeste üş qasqır özderin tapqan, emşek sütün berip asırağan, bawırların kötergennen bastap osı qaraqşılıq ömirge bawlıǵan eneleriniñ şolaq quyrıǵınıñ uşı men tört tabanın ğana qaldırǵan edi.

Jawırtağı tawınıñ kök maysalı, qalıñ şilik, möldir bulaqtı saylarınıñ birine qulay bitken taqiyaday töbeniñ basında topıraqtan üyilgen kişkentay tömpeşik bar. Jaylawğa şıqqan awıl jıl da osı arağa qonğan küni qolına ırğay tayaq ustağan aqsaqal adam kişkentay balanı jetektep keledi de, betin qubılağa qaratıp, tizerley otıra qalıp, bar maqamına sala quran oqıp şığadı. Marqumdı esine alıp, topırağın siypaydı. Şeşesinen tayaq jegen küni balanıñ özi de ünemi osında kelip, jaq jünü ürpiyip ün-tünsiz uzaq otıradı. (20) Bul tömpeşik - bir kezde sıñar ayağımen bolsa da jer basıp jürgen Qazınıñ molası. Al kişkene bala - Qazıdan qalğan köz Ädil.

Osı qabirdiñ däl irgesinde qıran tazı Laşınıñ da qanı tögilgen-tin. Biraq onı eşkim de bilmeydi. Tazıdan qalğan jalğız belgi - awıl erkekteriniñ basındağı tülki tımaqtar da köp uzamay tozıp bitti. (25) Olardıñ ornın eltiri tımaqtar men arzan malaqaylar bastı. Öytkeni Laşın osı öñirdegi asıl näsildi eñ soñğı tazı edi.

3.1. METNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE AKTARIMI

1

[6]Zayıf bedenini, ayağını, başını sürükleye sürükleye çıktı. Üstü tertemiz karla kaplı küçük bir tepecik üstüne. Şaşıp kalmıştı. Yazın, ilk toplandığımız vakitte henüz ıslaklığı kurumamış olan küçük toprak birikintisinden sıcacık bir rüzgârla beraber merhametlik esiyordu. Belki de öyle görünmüş olabilir. Genellikle tazı buraya sık sık gelirdi. Etrafta dönüp duruyordu. Sivri uçlu çakılla karışık sarımsı toprağa burnunu soka soka hırıldayarak nefes alıyor. Az miktarda bir koku hissediliyordu. Hoş olmayan koku. Derisi yüzölüp boş bir alana atılmış olan tilkinin üstünden iki üç gün geçtikten sonra tam da böyle bir kötü koku çıkıyordu. Üstünü börtü böcek kaplamıştı. Tazı iğrenerek midesi bulanırdı. Taze toprağı derinden soluduğunda bambaşka bir duygu kapladı içini. İştahı kabardığı doğrudur, ancak ruha çok tanıdık ve yakın bir şey vardır. Ne olduğu da apaçık belli. Çürüyen etle karışık, burnuna azıcık ulaşan koku, sahibine aittir. O buralarda yatıyor. Mantıklı değil ama dosdoğru. Kendi gözleriyle görmüş. Tazının vicdanı rahatlayıp morali yükselmeye başladığı. Çok da uzaklaşmadı aslında. Yarın kesin uyanır. Ne zamana kadar yatacak ki... Şimdi, o işaret kayboldu. Belki de kalkıp gitmiştir. Belki şu an evde oturuyordur! Hayır. Kar daha dün yağdı. Hiçbir iz görünmüyor. O burada. Tazı çevik ayağıyla mezarın dibini kazmaya başladı. İnce köpük gibi kar hızla açıldı. Toprak görünmeye başladı. Taze, dumanı tüten bir toprak değil, eski bir inin ağzındaki bir yığın gibi çirkin bir şekilde rüzgârın savurduğu ve yağmurun sürükleyip götürdüğü bir topraktır. Hareketsiz donup kalmış. Tırnak batmıyor. Tazı uzunca tepeciğe baktı. Buz gibi. Cansız. Kocaman kara taştan ne farkı var? Var elbette. Altında sahibi yatıyor. Sahibi yatıyor! Tazı yokuş aşağı baktı. Dumanlı ova. Başında suyu buz gibi olan bir kaynak vardı. Derenin dibi, sadece taydan daha küçük ve tayların görülebildiği sık bir çayırdı. Yaz aylarında burada bir köy vardı. Şimdi her yer beyaz karla kaplanmış. Bir zamanlar insan yerleşimi olan eğri de olsa çökmemiş eski konaklama yerinin sadece tek bir duvarı görünüyor. Tazı, o köyün taşınacağı gün o öksüz ovanın dibinde besili bir kuzu leşinin olduğunu hatırladı. O hiçbir zaman kalkmaz, hiçbir za-

[7]man da melezmez. Ot da yemez, su da içmez. Belki de şimdi kurumuş bir kemiğe dönüşmüştür... Birden tazının aklına şimşek çakmış gibi oldu. Ona büyük bir sır yani şimdiye kadar kendine malum olmamış olan bir sır açıklanmıştı. Bu sırrın dehşeti ve riski o kadar büyüktü ki, tazı, kulakları geriye dönük, gözleri dağın eteğine

sabitlenmiş olarak durakaldı. Bir inciği kemirip bitirecek kadar vakit geçtikten sonra aklını başına topladı. O anda, eklemleri titreyip sırtındaki tüyler dikleşip baş kısmı gerilmişti. Tazı iki ayağını önüne koyup oturur oturmaz burnunu gökyüzüne doğru uzattı. Ağzı istemsizce açıldı ve ardından dehşet verici bir ses geldi. Alkali gibi sessizce duran kayalar somurtmaya başladı. Tazı ulumasını daha da yükseltti. Bir daha geri gelmeyecek mutlu günler geçip gitti gözlerinin önünden...

2

Dünya büyükmüş ve aydınlıkmış. Gökyüzü ne kadar güzel, karanlık, uçsuz bucaksız. Gökyüzündeki güneş ne kadar güzel, doğrudan yüzüne bakamasan da şefkatli ve sıcacık. Ahır duvarının kenarında, iki ayağını önüne koyarak oturup güneş ışığı ile ısınmakta olan beyaz yavru köpek keyifli bir şekilde mırıldanıverdi. Altı kupkuru ve yumuşak: ezilip parçalanmış yılkı gübresi, saman kırpıntıları. Tam karşısındaki çukurun içine su toplanmıştı.

Sapsarı su. Oturduğu yerden kalkıp gidip yalayıp tadına baktı. Tadı acı, tatsızmış, hayvan gübresinin kokusu çıkıyor. "İçilmez," diye düşündü köpek yavrusu. O bildiklerini içilip yenilir ve içilmez yenilmez olarak ikiye ayırırdı ve ikinci seçeneğin ilk seçenektan çok daha fazla olduğunu biliyordu. Köpek yavrusu öne doğru atladı. Kar. Yerde biriken kar. Her yeri çöküp, içeriye doğru çökmüştü, engebeliydi. Üstü kirli. Yavru köpek batmış olan sağ ön ayağını kaldırmıştı ve altında ılıkça bir su göründü. Kar erimekte. Yavaş yavaş küçük bir buz parçasına dönüşmüş. "Bu da iyi bir şey" diye düşündü köpek yavrusu. Yenmeye uygun değildir, sadece yalamaya uygundur. Hiç de tadı yok, soğuk. Bununla birlikte, yavru köpek buz tutmuş karı yalamadı; dışarıya çıkarken bir kap süt içip zaten doymuştu. Horozlanarak etrafına bakındı. Oturduğu az önceki yeri çoktan bir grup tavuk tarafından ele geçirilmişti. Otu çöpü eşeleyerek durmadan gıdaktıyordu. Kabarık tüylü, sapsarı renkli, top biçimli minik civcivler cik cik ederek annelerinin ayakları altında oynaşıyorlar. Musmutlu. Anneleri bir şey bulunca ses çıkartsa yeter: "Getir, getir! Bana bana!" deyip annesine doğru koşuşturuyorlardı. Sonra tekrar oynadıkları yere gidiyorlardı. Birden: "Buldum, buldum!" Gel, Gel!" diye neşeli bir ses

[8]çıkıyordu. Civcivler düşe kalka geri koşuyorlardı. Hâl ve hareketlerini seyrederek birazcık bekledikten sonra civcivleri kovalayarak oynamaya heveslenen

yavru köpek, küçücük kuyruğunu sallayarak havlayıp iki üç kez ürdü ve mücadelesine devam etti. O sırada tavuğun: "İmdat imdat!" diye sesi duyuldu. Her biri bir yana dağılarak dolaşmakta olan civcivler hemen annelerinin kanatlarının altına girip ortadan kayboldular. Tavuk kanadını çırparak tüylerini kabartıp duruyor. "Git! Git! "Git, seni kurnaz köpek yavrusu. Yavru köpek tavuğun bu garip hareketlerinin nedenini anlamamakla beraber, ne yapacağını bilememişti. Aniden sapsarı, güzel civcivlerden biri annesinin kanatlarının altından azıcık başını çıkarıp tekrar giriverdi. Coşkulu yavru köpek iki üç adım öne çıktı ve böğrünü yere sürüyüp ilerleyerek havladı, hemen yerinden kalkıp tekrar havladı. Şimdi tavuk gerçekten kızmış görünüyor gibiydi. "Git git" sözlerini sadece güçlendirmeye kalmayıp öne doğru saldırmaya hazır olarak da bekliyordu. Böyle bir şey beklemeyen yavru köpek ürker gibi oldu ama cesaretle öne doğru yine de atıldı. Tavuk kanatlarını çırparak yerinden kalktı. Öne doğru gidecekken geri döndü. Duvara yaklaşarak az önceki "Harekete geçme" durumu kızışmaya başlamıştı. Tüm civcivler yerinde ve hiçbirisi onunla oynamak istemiyor gibi görünüyor. Koşma, oynama, eğlenme niyetinin gerçekleşmemesine üzülen köpek yavrusu, geri dönerek köyün dışına doğru yola çıktı.

Toprak henüz işlenmedi. Oyuklarda köpüren buharlı su birikintisi duruyor. Her yerde büyük ve yüksek kızılçık ağacının dibinde küçük küçük kar yığınları görünüyor. Ama dünya farklı bir hale gelmişti. Her tarafı gün ışığı sarmış, gökyüzü kızıllaşıyor. Hava güzel kokularla dolu. Yavru köpek, güzel koku saçan şeylerden birinin, kendisinin bulup getirdiği gövdesi ince, bir ot sapı olduğunu fark etti. Üzerine burnunu koymuştu ve yenilebilir olmasa da güzel kokuyordu. Yumuşak ayak altı, yoğun kökleri olan gür çim. Toprağın altından otların çıkmakta olduğu görülüyor. Bazı otların köklerinin beyazlıktan daha çok maviliği var. Köpek yavrusu ayrıca yeni eşelenmiş kürkü de kokladı. Çok güzel! Harika! Açıklanamaz bir neşeyle yeşil, yumuşacık otların üzerinde yuvarlandı durdu. Daha sonra ayaklarını kaldırıp uzun süre güneşte sırtüstü uzandı.

Uykulu gözleri dalıp gitmiş, bir rüya gördü. Sarı sevimli bir civciv cik cik diye ötüyor. "Gel, oynayalım" dedi. Küçücük. Sevimli. Yavru köpek sevinçle havlıyordu. İşte, ikisi de birbirlerini kovalayarak oynayıp duruyorlar. Civciv bu kadar hızlı olabilir mi, hızına yetişilemiyor. Ancak yavru köpek de peşini bırakmıyordu, koşarak geliyor. Rüzgâr kulaklarının arkasından ıslık çalıyor. Bak şimdi ulaştı. Şimdi yakalar artık. Civciv küçüktü. Ağzına sığırırdı. "Yenmeye uy

[9]gun bir şey!"diye köpek yavrusunun aklına düşünceler geldi. Evet, yenilebilir bir şey. Ama birden civciv yavru köpeğe doğru bakakaldı. Köpek düşüncesinden vazgeçmiyor. "R-r-r!" diyor. "Ben senin hızına ulaştım, şimdi sen kovala." R-r-r. Yavru köpek ürperdi ve gözlerini açtı. Üstünde kocaman siyah töbet⁵ duruyordu. Yavru köpek hiç tereddüt etmeden uzun diliyle ağzını yüzünü yalayiverdi ve esneyerek gerildi. Daha sonra az önce civcivlere havladığı gibi ince sesiyle havlayarak yerinden kalkıverdi. O anda, saldırıp saldırmamak arasında kalan töbet yavru köpeğe saldırdı. Yavru köpek ne olduğunu bile anlayamadı. Tüm vücuduna ateş değmiş gibi debelenip gözünün önü kırmızı, yeşil ışıklarla buğulandı ve dünya tersine dönüyordu.

- Git buradan, git! Def ol git!

Acı bir ses ve dünyayı sallayan bir gümbürtü vardı. Vücudunu sıkın çok ağır yükten kurtuluverdi. Sahibinin ayırmaya geldiğini anlayan yavru köpek acı acı ağlamaya başladı. Sahibi aceleyle attan iniyor. İşte, yerden tutup kaldırıverdi. Vücuduna dokunduğunda, bir mızrak değmiş gibi olan köpek yavrusu, sanki az önceki köpeğin ağzına düşmüş gibi uzunca cıyıkladı.

Atını dizginlerinden tutup yavruyu kucağına aldıktan sonra aksaya aksaya eve geldikten sonra sahibi yaralarının üzerine bir şeyler sürünce canını biraz acıttı. Daha sonra her yerini beyaz sargı beziyle sardı ve onu oturma odasının köşesindeki, iki yanında file olan küçük bir yaylı yatağın üzerine koydu. Yemeğini kendi elleriyle veriyor. Günde üç veya dört kez dışarıya çıkarır. Diğer zamanlarda, köpek yavrusu her zaman yatakta hareketsiz yatardı. Hareket edebileceği yeterli alan yok ve kendi başına kafesten dışarı atlayıp gidemezdi. Hatta dışarıyı görmeye çalışmadı bile.

İki üç hafta iyice bekledikten sonra vücudundaki yaralar iyileşti. Ama köpek yavrusunun kalbinde bir yara daha vardı; O da dünyada adaletsizliğin, kötülüğün ve şiddetin olduğunu, başıma bir musibet gelse de haklı olduğunu, suçsuz olduğunu ispatlayamayacağını duymasa da, artık tüm yabancılara şüphe ve düşmanlıkla bakacak olmuş.

3

Köpek yavrusu tamamen bitkin düşüp tekrar oynamaya çalıştığında uzaktan küçük bir çocuk geldi. O da yaramazmış. Arabadan iner inmez yavru

⁵ Bir çeşit köpek türüdür.

köpeğe doğru koştu. O zamanlar köpek yavrusu bütün insanları sahiplerim yani onu her gün besleyen, evdeki tüm işleri yapan uzun boylu bir kişi ve yabancılar olarak iki kategoriye ayırırdı. Ama bu yabancı bir çocuk. Yavru köpek sahibinin arkasına

[10]saklandı. Ama sahibi ona bakmadı bile, çocuğu bağrına basıp yanağından öpüyor. Ancak çocuk hızla kucağından kaçıp yavru köpeğe doğru elini uzattı. Sahibi o çocuğu iyi bir insan olarak gördüğü için yavru köpek de kaçmak istemedi. Üstelik sahibinin kendisi bile "Laşın, Laşın, gidiver!" diye samimi bir şekilde davranıyordu. Çocuğun elleri yumuşakmış. Göğsüne sıkarak kucaklayıverdi. "Yavru köpeğim, yavru köpeğim!" diye başını ve sırtını sıvazladı ve ağzını yalayıp onu şımartmaya başladı. Sağılmış olan kısıraktan dönüp gelmekte olan, uzaktan "Adil, Adilciğim!" diye seslenen annesiyle ilgilenmedi bile, köpeğe sarılarak eve girdi.

O akşam evde çok sayıda insan toplandı. Büyük yuvarlak bir masada oturuyorlar. Masanın üzerinde bir yığın pişi var. Pişinin üzerinde parlayıp duran küp şekerlerin çokluğundan göz kamaşıyordu. Adil Laşın'ı kucağına almış. Bir pişi ve bir şeker karıştırarak veriyor. Evin içindekiler gayet mutlu ve gürültü yapıyorlar. Deve sütü katılmış yoğun, kahverengi çayı yudumlayarak bağırp duruyor.

Ömer Amca "Erkek olmak budur." diyor. "Uzun süre mutlu olmasını nasip et." diyor.

"Kazı senin kırk gün kutlama yapman lazım." Öğretmenleri, birinci sınıftan mezun olan yirmi beş çocuk arasından en iyisi olduğunu söylüyor. "İkinci, üçüncü sınıfın hesaplarını yapıp kitaplarını okuyuverir gibi." diyor Adil'i getiren çilli yüzlü satıcı Esenjol." Bundan sonra kimse hikâye ya da şarkı anlatma zahmetine girmeyecek." "Sonbahara kadar Kızıl Otağ'da bulunan kitapları okumayı bitireceği kesin."

Atalarımız diyor ki; "Baba terbiyesi alan eşeğini sağlam kazığa bağlarmış."

Esenjol'un ağız dolusu pişi çiğneyen karısı Aisulu, "Emek bizim kanımıza sinmiş ya" diyor. "Çok becerikli ya." "Görmüyor musunuz evin önünde toplanan tezekleri? " "Elinden her iş geliyor."

- Hatun, sen o hikâyeyi sonra anlatırsın, büyüğün sözünü kesme.

- Sen neden bana her zaman karşı çıkıyorsun? Eğer ben kötüysem neden iyi bir kadın buluvermiyorsun?

- Sus dedim ya!

-Gözde çıkmış yara gibi her zaman beni dışlıyorsun. Baba evime gidip boynunu kırdırırım bir gün elbet.

- Yeter artık! Fırça yemek istemiyorsan sus artık!

- Tamam sustuk cesurmuşsun. Kamila becerikli biri değil diye düşünüyorsan hiçbir şey söylemem...

" Baba terbiyesi alan eşeğini sağlam kazığa bağlarmış." diyen Ömer Amca konuşmasına devam ederek "Merhum Amir, Kazı'nın babasını diyorum. Erkeğin yiğidiydi ya. Elinden cesur olan tazı kurtulamaz. Tilkiyi kasırğa gibi

[11]vuran sıska tazılar. Kendi gözlerinle görmezsen her şey yalan. Siz şimdi sığır besliyoruz diyorsunuz. Hayvancılığı bilmem, Kazaklar av köpeği yetiştirmeyi çoktan bitirmişti. Bazı hızlı kartallar bu bölgede rüzgârla yarıştı. Hey gidi günler! O yaşlı Mamay'ın Beskara adında bir tazısı vardı. Buradaki zengin av meraklısı beyefendi beş kulunlu kısırak teklif edince takas etmedi kambur adam, o zamanlar tabii ki kanı kaynayan gençlik çağı taa o zamandan Beskara olarak anılmaya başlandı, görünüşü farklıydı. Onun görünüşü masmavi kaplan gibiydi. Göğsü dirsekten bir karış altı kırık desek yalan olur, tam üç parmak genişliğinin altında, kucaklanamayacak kadar büyük, yan yatmasa düz bir şekilde yatamıyordu. Vücudu orantısız bir şekilde büyüktü. İnsanoğlunun içinde doğan ne soylular, ne bilgeler, ne yiğit kahramanlar var ya. Allah ne yücedir. Hayvanlar ve canlılar içinde de kendi akranlarından bir adım önde doğan özel olanlar vardır. Beskara işte öyle bir köpekti. Yabancı birisi bu köpeğin yaptıklarını anlatsa inanmazdım, bir kış beraber kaldım kendi gözlerimle on üç kurdu tek başına alt ettiğini gördüm. Tavşan ve tilkileri bahsetmiyorum bile. Sık sık Arkar'a giderdi. Mamay amca o Beskara'nın soyundan diye taa o zamanlar bir mavi tazı beslemektedir. Tamamen elden ayaktan düşerek savaşın sona erdiği yılın baharında öldü. Ölümünün yaklaştığını hissetmesiyle uzak bir yerlere gitmiştir. "İyi bir köpek ölümünü göstermez."denilen bu olmalı. Mamay'ın birkaç gün yas tuttuğunu söylüyorlar. İnsan öldüğünde böyle yas tutmaz. Nitekim Beskara gibi olmasa da kartal gibiydi be! Artık böyle muhteşem tazılar yok. Köpeği eğitecek, kuşu besleyecek aylak aylak gezecek zaman nerede!

"O zaman Devletin malına kim bakar, çimleri kim biçer..." dedi Kazı. Öksürmekten sözünün sonunu getiremedi.

“Kim votka içer?” dedi Esenjol illi yüzünü arkaya çekerek.

“ok konuşma ya” dedi Aisulu. Delinin suyu⁶ yok!

“O kâfirin⁷ olmadığı daha iyi, onu getirmediğı isabetli olmuş.” dedi mer Amca.

“Getiremedim zaten, bakkallarda bile bitmiş. Ne kadar geri kalmış, Kazak rf âdetlerini biliyoruz desek de bizim köyümüz de medeniyete adım atmakta. Geçen sene bir kasa votka bu köye bir kiş yetiyordu. Muhtar ve benden başka votkayı seven kimse yoktu. Geçen sonbaharda şarapla votkayı  kasa aldığında yetmemişti. İlçeye en son gittiğinde bu Kazı da ona alışmıştı. Çiftliğin merkezinde kalabileceğimiz  evimiz var, yaşlı amca namazım bozulur diye evin hiçbirinde iki iirmiyordu...

[12]“Esağfirullah! Namaz kılmayan insanın bile hevesleneceğı bir şey değıldir.”

“Tadını bilmediğiniz için öyle konuşup duruyorsunuz ya. İçmeyen adam bu Kazı gibidir, bir kez yudumlamıştı, bu zamana kadarki hayatının boşa geçtiğinin farkına vardı. Başkasını bilmem, bir votka içebilecek bir yoldaş buldum. şu anda, Allah bilir, bir şişe votkaya karısını satmaya hazır.”

“Ya, sen de boş boş konuşuyorsun. Sadece bir fırsatını bulduğunda tadına bakmıştım...

“Daima, tadına bakıver!”

“İkisi de eski akranları gibi oynuyorlar.” dedi mer Amcanın beyaz başörtülü zayıf siyah tenli hanımı Nurila, sohbeti başka yöne çekmeye çalışarak.

“Akranlar ilginç ya!” dedi Aisulu.

Bu seferde karnı pişiyle şekere tıka basa doyan yavru köpek, Aysulu'nun sözlerini onaylar gibi kendi kendine havlayıverdi.

“Ah ihtiyaşlık aah! dedi mer Amca, bir konudan başka konulara atlar olmuşum. Az önce ne demiştim?”

“Köpekler arasında insanlardan bile daha çok merhametlileri de bulunuyor demiştiniz.” dedi Esenjol gülümseyerek.

⁶ votka

⁷ votka

- Evet, insanoğlu atalarına benzemeden doğmuyomuş. Bu küçük Adil'in köpeklere olan tutkusu merhum Amir'i andırıyordu...

" Ayrıca, az önce övüp durduğunuz yaşlı Mamay benim akrabam ya" dedi Kazı. Kışın Bakanas'a gittiğimde ondan bu yavruyu almıştım. Anne köpeğin kucağında yalnızdı, gerçeği söylemek gerekirse vermek istemedi. Oğlum tek başına köpek gezdirmeye hazır hale geldi, ağlar dedi. Ama ben kurnazlık yapıp "Kırk erkek keçinin karşılığı diye zorlarcasına hemen alıp gittim. "Fikrinizi söyleyiniz."

"Birçok iyi köpek görmüş olmama rağmen avcılık yapan birisi değilim. Karar verecek olan da ben değilim."

"Ne derseniz deyin bize kıyasla senin gördükleriniz daha fazla. Adil, yavru köpeğini halının üstüne indirsene. Buyrun büyüğümüz, konuşmaya devam ediniz.

"Göğsü büyükmüş, uzun süre koşar. Boynu kısa, kaslı görünüyor. Gücü de çoktur. Arka bacakları da düz ve uzunmuş. Hızlı koştuğunun işaretidir. Kurdu yener demeyeceğim ama tilkiyi yener.

"Vay be! Ağzınız bal yesin! "Birincisi sizin olsun" dedi Kazı mutlu bir şekilde.

"Hmm! Yaşlı Mamay'ın neden vermek istemediğini şimdi farkına vardım." dedi Esenjol.

[13]Bir süre sonra, tabağın üstünde kulakları sallanan kelleli et yığını geldi. O sırada Adil ile beyaz yavru köpek burun buruna duvarın alt tarafında uyumaktaydı.

4

Laşın'ın hayatında kaygısız, tasasız ve ilginç günler geçmeye başladı.

Babası Adil'e:

"Yaa kendisi köyden çıkıp başıboş gidiveriyor, geçen Esenjol'un bildiğimiz Bardasok denilen o kötü iri köpeği ona saldırdı. Allah'tan ben sürüye bakıp dönerken tesadüfen, saldırdığını görmeseydim, öldürürmüş. Seni küçükken yattığın yatağına yatırdım, yirmi gün kadar baktım ve zar zor ayağa kaldırdım. "Artık yanından hiç ayırma!" diye talimat verdi.

Adil zaten Laşın'ı yanından ayırmazdı. Tarladaki üç evde kendinden başka çocuk yok ve en son sevdiği şey de kitap okumak. İlk gün uzun bir sopanın ucuna bir tilki

kuyruğu bağlamış. Ne olduğunu bilmesi de Laşın'ın onu ısrarı gelmiş. Ama Adil ısırtmadı, burnunun ucuna götürüp koklattı ve ağzına yaklaştırmadan biraz sinirlendirip bir anda olduğu yerde durup kelebek gibi döndürüp hayatın güçlükleri ile mücadele ettirmeye başladı. Yavru köpek peşine düştü. Ama sopanın ucundaki tilkinin kuyruğuna yetişemiyor. Ağzına değer değmez yerde dönmeye başlar ve daha da hızlanırdı. Beyaz yavru köpek koşuşunu hızlandırmaya başladı. Tilki kuyruğu da öncekine göre daha hızlı kaçıyor. Köpek yavrusu daha da merakla havlıyor. Sonunda ulaştı. Şimdi ısıracak! Ancak az önceki bela tekrar başa dönüp bu sefer daha da uzaklaştı. Köpek yavrusu arkasını dönüp tekrar bir daire içinde koşuyor. Bacakları ağrımaya başlıyor, temposu da düşüyor. Ancak aldatma hadisesi uzamazdı. Ondan gelen garip ve güzel koku, kalbindeki tutku ateşini uyandırır, kanla dolu avlanma içgüdüsünü harekete geçirir ve köpek yavrusu eskisinden daha azgın bir şekilde kovalamaya başlar. Son olarak o kuyruğu yakaladı. Yavru mutlu, ısırıyor, hırlıyor ve uzun süre oynuyor. Birden deminki lanet olası çabucak ağzından çıkar ve kaçmaya başlar. Kovalamaca yeniden başlar. Beyaz köpek yavrusu tilkinin kuyruğunu kaç kez yakalamış, kaç kez kaçırmış ama hiçbir zaman tutkusunu kaybetmemiş ve sıkılmamış.

Dik bir tepenin eteğine kurulmuş, beyaz sazlar ve çalılıklarla kaplı dört beş ahırın önü yokuş. Çimenli mavi çayır, rüzgâr estiğinde denizin dalgaları gibi dal-

[14]galanıyor. Karşı tarafta, kocaman bir tepenin kayalık eteğinden fokurdayarak çıkmakta olan bir kaynak su var.Yıllar geçtikçe aşırı büyümüş boz çalı. Adil'in yüklenmiş olduğu tek işi, daha yeni olgunlaşmaya başlamış olan besleyici otları biçerken sağım zamanını geçen mavi dişi atı sağmaya getirmek.Yavru köpek gür çimlerin arasında sadece başı görünerek hoplaya zıplaya Adil'in arkasından takip etmekteydi. Dönüş yolunda ince ve tiz sesle havlayarak atı kovalamaya başladı. Ancak mavi at dörtnala aniden koştuğundan arkasından takip edemezdi ve zar zor gelip Adil'in ayağına sürtünürdü.

- Kov şu köpeğini ya ne vardı da yanında götürdün, sen ata ağır ağır binmediğin için şişmeye başlamış, - diye küserdi Kamila. Ancak Adil köpek yavrusunu yanından hiç ayırmazdı ve yavru da atı korkutmaktan vazgeçmedi. Annesinin sonunda sabrı taşıtı:

"Kendine bakamayacak kadar küçüksün" deyip yavrusunu sopayla vurduktan sonra Adil kendine geldi. Yavru köpeğin boynuna işlemeli demir bir tasma yaptırıp taktı

ve ondan tutup yürümeye başladı. Ama alışmış olan yavru köpek mavi atı görmesiyle yüksek sesle havlardı ve o at ise "Ben bu belayı havlatmadan gideyim" der gibi önceden olduğu gibi köye doğru koşarak uzaklaşıyordu. Kazı heybesine kitabı doldurup , uzaktaki Şöpşi köyüne, bir ucundan diğer ucuna ulaşması bir gün süren yayladaki bine yakın hayvanın yanına gittiğinde Adil ve Laşın Kamila'dan defalarca sopa yedi.

Çevredeki alan engebeli engebeli. Bir deve yatsa görünmeyecek kadar otlar, sorgum çayırı, buz gibi soğuk, berrak bir su kaynağı, söğüt, kavak ve sazlar vardı. Yazın ortasıydı, güneş çok sıcaktı ve otların gür olduğu zaman Adil bu tepelerden geçerek dere yataklarında dolanmıştı. Daha önce evin etrafından uzak bir yere gitmemiş olan Laşın, yeni bir dünyanın kapılarını aralamış gibiydi. Yüzlerce farklı koku gelir burnuna. Toz kaldıran gri otun kokusu, aşırı büyümüş çayırların kokusu, sarı, mavi, pembe kır çiçeklerinin kokusu, çimen kokusu, çürüyen ağaç kokusu dolmakta... Havaya yayılan bu güzel kokudan başı dönen yavru köpek , kendi kendine havlıyor, yeşil çimenlerin üzerinde yuvarlanıyor ve Adil'in başının üstüne atlıyor, çılgınca koşuyor ve tutkusu geçene kadar oynuyordu. Köyden uzaklaştıkça çeşitli canavarların kokuları ile karşılaşmıştı. Bu ise at, bu ise bir inek kokusu, buradan bir insan geçip gitmiş, bu ise sopanın ucuna bağlayıp her gün oynadığın uzun kuyruğun kokusu. Aaa bak , burada birisi yeri kazıp gitmiş ve daha sonra da dikenin etrafından dolanarak dağa doğru yönelmiş. Laşın o kokuya doğru yürüyüvermek isterdi ama arkasından

[15]Adil'in geri dön diye çağırdığı sesini duyduktan sonra çaresiz geri dönmek zorunda kaldı. Ancak, tanıdık olanlardan daha fazla tanıdık olmayan kokular çoktu. Bu kokuların her biri , Laşın'ı daha fazla meraklandırırdı.

Dere boyunca uzanan orman içi soğuktur. Toprak nemli ve çim yumuşaktır. Akan suyun sesi kulağa gelir. Kuşburnu, alıç ve şerbetçiotu kokusu burunu dolduruyor. Ama hepsinden çok kuş üzümü kokusu daha fazla geliyor . Gür bir ağacın gölgesi, aşırı büyümüş frenk üzümü ile doluydu. Adil, nemlenerek parlamakta olan meyveyi küçük bir kovasına anında doldururdu. Ondan sonra bol meyveli ve sık otlı bir yer seçiverip başını kütüğe koyup sırt üstü yatıverdi. Üç ağacın ve üç yaprağın arasından gökyüzü bir şerit gibi görünüyordu. Ama her zamankinden daha güzel ve çok uzak değil, sadece bir taş atımı uzaklıkta gibiydi sanki. Zaten bol olan meyve aşağıdan bakıldığında hepten çoğalacak gibiydi. Eskisi gibi yapraklar dökülmüyor, boncuklar gibi dizilmiş duruyor. Adil ayağını ayağının üstüne atıp böbürlenerek yatıyordu ve kuş üzümü avuçlayıp ağzına atıverirdi. El uzandığı yeri tükettikten sonra dirsekleriyle

hareket eder ve yerini değiştirir. Yakında elle değil direk ağzıyla yemeye gececektir. Ondan sonra uzun bir süre iki elini başının arkasına koyup , bulutlarla mavi gökyüzüne bakarak hareketsiz uzun uzun yatarđı. Sahibini taklit etmeye çalışıyor gibi, beyaz yavru köpek de tatlı bir sıcak hava esmekte olan çayırılığa göğsünü dayayıp öne uzanan iki ayağının üstüne başını koyup hiç kıpırdamadan sessizce yatarđı. Dikkat dağıtan tek şey sivrisinekler. Aksi takdirde çeşit çeşit tatlı rüyalar görüp uyuyuverse de olurdu. O ve yavru köpek bir süre öylece rahatlayıp biraz soluklandıktan sonra Adil, aniden aklına bir şey gelmiş gibi "Hoppaa!" diyerek yerinden kalkıverirdi. Kuyruğunu sallayan yavru köpek de yerinden fırlayıp uyanmıştı. İkisi de çürümüş kütük ve devrilmiş ağaçların arasından geaip tertemiz akmakta olan ırmağın üstünden zıplayarak geaip ağaç ve dalları sarmalamış olan sarmaşıkları çatır çatır kopararak dışarıya çıkmış. Dere iai sıcak. Yükselen güneş direk kafaya vuruyor. Adil, ustura ile kazınmış kafasına bir mendilini bağlardı. Ondan sonra o ve yavru köpek yarışıp meltem rüzęârın estiği tepeye doğru koşmaya başlar. Tepeyi geaip köy.

Laşın, sahiplerini, sadece sahiplerini değil, genel olarak iki ayaklıların hayatlarında ve yaşam tarzlarında pek çok anlaşılmaz şeylerin olduğunu altı aylıktan sonra, büyüyüp büyük bir köpeğe benzediğinde farkına vardı. Daha önce her şey doğru ve güzel görünüyordu. şimdi düşününce, hiibiri mantıklı gelmiyor. Örneğin, bir at. Dört sabit ayağı vardır.

[16]Adil gibi hiç düşmez. Yüğrük, dörtnala koşmaya başlasa insanoğluna görünmez bir hâl alırdı. Güçlü, mavi at geaip bir şeye öfkelenip iki ayağı havada ayaklanarak tepinmeye başladığında ağaçtan yapılmış iit devrilip yere yığıldı, o toynak adama değse ne yapardı kim bilir? Ona rağmen insanın dediğinden çıkmıyordu , ne emretse de, ne görev verse de onu yapardı. Küçük Adil bile bunların efendisi. Tabii ki çok garip. Ya da ineği düşünün. Çok uzun, kalın, keskin çift boynuzlu. Geaip gün kendisi buzağı yanından dışarı çıkmadığında bağırarak ileri atıldı. Hızlıca bir tarafa sıçrayıp, tüm gücüyle kaimasaydı kemiklerini paramparça ederdi. Bu inek de insanlara hizmet ediyor. O ise hörgücü dev, iri vücutlu, on kişinin kaldıramayacağı yükü tek başına rahatlıkla taşıyabilen deve, rahmetli adamın işini yapa yapa bayağı uysal olmuştu;hııkıra hııkıra ağlamaktaydı, oysaki hiibir zaman da bu zor ömründen şikayet etmiyordu. Veya yazın bana saldıran siyah töbetiyi düşünelim.Ağzı çok korkutucu. Bir hamle yapsa kim olursa olsun etkisiz hale getirirdi. Ama aynı zamanda o da insanın kulu. Hepten Laşın gibi eve de giremiyor, sürekli dışarıda yatıyor.Yaşamın kaynağı,

dünyadaki en gerekli şey olan yemek, bu yemekler de iki ayaklıların ellerindedir. Kendileri en tatlısını, en iyisini ve ne kadar yemek isterlerse yerler. Doğru, Laşın hiçbir zaman aç kalmamış ama kara töbet ise her zaman evin etrafından yemek arayıp bir deri bir kemik kalmasına, devamlı karnının sırtına yapıştığını görüp onun yemek yiyemediğini fark etmiş.

Gün geçtikçe daha fazla anlaşılmaz şeyler çoğalıyordu. Örneğin, bir kez insanlar kendi kendine giden ve güneşin yavaş, kesintisiz gök gürültüsüne benzer bir ses çıkaran harika bir arabaya binerek köye geldiler. Bir seferinde, köyün bulunduğu vadinin eteği genişleyip büyüüp düz arazi halini alınca taşındı. Laşın de atlarına binen insanlarla beraber gitti. Bildiğimiz beyaz demir. İçinden insanlar çıktı. Yere indiler, atlılarla konuştular, bir şeyler sordular ve sonra tekrar kuşun karnına tekrardan girdiler. Demir kuşun sesi korkunçtu ve uçuşunda bir rüzgâr yarattı. Laşın, sadece rüzgârın savurduğu atlardan kaçtığı için hayatta kaldı, aksi takdirde zarar görebilirdi.

Esrarengiz şeyler büyüdükçe Laşın'ın insanın gücüne ve kuvvetine olan inancı artıyordu. Öyle devam ettikçe sıradan başına gelen özel bir olaydan sonra Laşın, canlı tüm varlıkların hepsi insanlara baş eğmelerine şaşırılmayı bıraktı, üstünlüğünü insanın başka canlılardan üstün olduğunu açıkça kabul etti. O ve Adil kuş üzümü

[17]toplayarak sıradaki yolculuktan dönüyorlardı. Dağ yamacındaki bir öbek hanımelinin etrafından dönüyordu, karşılarında yular uzunluğu kadar mesafede duran Bardasok ile karşılaştılar. Her zaman aç olan kara töbet, farelerin topladığı yemleri parçalayarak etrafa saçıp şimdi de nemli toprağı eşeliyor. Anlamsızca kazıyor ve burnunu yuvaya sokup merakla ve hırıldayarak kokluyor. Sonra daha da hızlı hareket ediyor. Yuva dibine gelmiş olmalıdır. Beklenmedik olayla karşılaşan Adil, şaşkınlıkla bakakaldı. Laşın'ın kalbi ise tir tir titreyivermişti. Eklemleri titredi ve sahibinin ayaklarının altına saklandı. O köpeğin daha önce ona saldırdığı aklına geldi çünkü. Adil yavaşça kolunu yere uzattı. Tıkırtıyı işiten töbet başını yuvadan çıkarıverdi ama tehlikeyi çok geç farketmişti, tam dönerken büyük kara taş kaburgaya şak diye değdi. Acı feryadı dağlarda yankılanıp öfkeden bağırان çağırان haliyle kıvrana kıvrana kaçmaya başladı. Bardasok'u takip eden birincisinden daha küçük ikinci bir keskin taş ayak bileklerinin arasına düştü. "Tüh !" dedi Adil, canlı bir hedefi vuramadığına üzülerak kalçasına vurdu. Olay anının böyle gelişeceğini tahmin etmeyen Laşın, şaşkına döndü. Sadece sahibinin acınası sesi çıktığında kendine geldi. Aniden içi öfkeyle dolarak, o sinirle havladı ve arkasına korka korka bakıp acı acı havlayarak kaçarak

gitmekte olan töbetin peşinden koşmaya başladı. Arkasından koşan Adil'in yalvararak çağırın sesini, düşmanını bayağı uzak bir yere uzaklaştırdıktan sonra zar zor durdu. Kendisinin hayatını, yaşam tarzını, güçlü ve zayıf yönlerine dair anlayışını değiştiren korkunç olaydan sonra hâlâ aklını başına toplamamıştı. İki ayaklıların en küçüğü Adil bunu yaptıysa , büyükleri neler yapar?

Ben nereden geldim, nasıl yaratıldım, dünyada Tanrı var mı yok mu gibi sorular yavru köpeğin aklına hiç gelmiyordu. Ancak bu olaydan sonra Laşın, dünyanın her şeye gücü yeten sahibinin Tanrı olduğunu ve yapamayacağı hiçbir şey olamayacağını anladı. Bu Tanrının adı İnsandı.

5

Kazı şiddetli bir şekilde öksürerek kapıyı zar zor açtı. Sahibinin önünü keserek dışarı fırlayan Laşın, yüzüne vuran parlak ışık nedeniyle gözlerini açamadı. Daha dün simsiyah olan etraf farklı olmuş: Yakındaki tepeler, avlu ve ahırlar pürüzsüz beyaz bir örtüyle kaplanmış. Serin rüzgârdan vücudu biraz ürperen köpek, öne doğru iki veya üç kez atılmıştı. Ayak tabanı hışır hışır ediyordu. Döndü ve arkasına baktı: yürüdüğü

[18]izler gıcırdıyordu. Sahibi ahıra gidiyor. Ayrıca arkasında bir iz bıraktı. Birdenbire öğrendiği habere şaşırın Laşın, ayağa kalkıp ahırın dışına çıktı. Kendisinininki gibi bir iz var. Burnunu yaklaştırıp koklamıştı, kara töbet Bardasok'un yapmış olduğu bir işaretti. İşaret, yiyecek ararken yapılmış.

Havada yabancı bir koku yok, soğuk ama her nefes alışınızda göğsünüze bir ağırlık çöküyormuş gibi geliyor. Laşın beyaz karda rüzgâr gibi koştu ve evin etrafında birkaç kez dönüp durdu. Irmaklara,derelele gitmek, birçok tepeleri geçmek ve etrafta dolaşmak istedi. Ancak yakınlarda yürüdüğü bilinen Bardasok'a baktıktan sonra durdu. Ve sahibinin atı ahırın dışına bağladığını görünce “Bir yere gidiyor, belki beni de götürür.” diye düşündü.

İlkbaharda hantal, ince kuyruklu ve büyük bir göbeği olan bir köpek yavrusu şimdi büyük bir taziye dönüştü. Omurgası bir tarla gibidir, göğsü büyümüştür, midesi sıkıdır ve küçük bir buzağı kadar boyu var. Vücuduna kıyasla biçimsiz bir şekilde büyük, kaba benekli başı deve yaprağı gibi yayvan, uzun saçaklı kulakları , zarif görünüm katmakta. Ağzını açtığında görünen sıra sıra dizilmiş irili ufaklı uzun dişler , bembeyaz azı dişleri, dört yaşından büyük devenin kemiğini de kırıp dökecek gibi.

Yabani arpanın başı dikenlendiğinde Adil okuluna gittikten sonra belli bir yetişkinliğe ermiş olan yavru köpeğe bakmak Kazı'ya kalmıştı. Onu şişmanlatacak kadar yiyecek vermeden, ilk kar yağmasını hevesle bekliyordu. Ancak Kazı'ya karşıymış gibi kış da gelmedi. Çok yağmur yağıyordu ve şiddetli rüzgâr vurup duruyordu. Tazı eve varmadan avını yakalayamazsa boynu sertleşecekti ve becerikli, kabiliyetli bir köpek olamayacaktı. Kazı'yı rahatsız eden de buydu. Ayaklarına değeceği için kara zeminde koşmadı. Bu nedenle, uzun zamandır beklenen an geldi ve ilk kar yağmasıyla gece boyunca sağa sola dönüp duran Kazı güneş doğmadan kalktı ve sabırsızlıkla atını hazırladı, Laşın'a sadece hafif çorba içirip aşağı yukarı sütün pişeceği zaman kadar vakit bir yere gitti.

Göğsünü öne atarak koştu. Karın üstü izlerle dolu. Sık veya uçsuz bucaksız sonlara sahip, büyük ve ara sıra farklı izler. Tazı herhangi bir yere inmeye can atıyor ve sahibi tarafından zorlukla zaptediliyor. Son olarak, kara töbetin bıraktığı ize benzer, ancak ondan çok daha küçük bir iz buldu. Burnunu sokup koklamıştı bir sopanın ucuna bağlanmış yazın birçok kez kovaladığı uzun bir kuyrukmuş. Tazı, başı önde, kayalık tepeğe doğru yöneldi. Ancak sahibi takip etmedi ve alçak sesle geri çağırdı. Karşı tarafı işaret ediyordu ve atın ba

[19]şını da o tarafa çevirivermişti. Yanıldığını yeni anlayan Laşın geri çekildi. Bir süre sonra sahibini geçip izi takip ederek dörtnala koşmaya başladı.

Uzun kuyruk, inişli çıkışlı ovaya şaşkın şaşkın bakmış, başıyla dağ yamacına küme küme kızılıcak ağacı yetişmiş dik tepelere ulaştıktan sonra aniden hareketini durdurup çalıların dibini aramıştı. Dikenli bir ağacın dibinde iki üç yere fare yuva kazmış, hâlâ donup katılaşmamış olan sarı toprak ile taze karı birbirine karıştırmıştı. Bazen tepeye tırmanır, bazen vadiye düşer, her çalının dibinde bir nasibini arar, epey yere uğrardı ve daha da ilerlerdi. Bir kokunun izini kaybetmeden peşinden koşan genç tazı, bir köy gibi mesafeyi dolaştı ve başaramadı. İşte sahibi de yaklaşmıştı. Tutkusuyla uyanan Laşın, dağın eteğine doğru ilerledi. Tepeyi aşivermesi de buydu, tepelerin eteklerindeki beyaz çalılıkların içinden uzun zamandır meşakkat çekerek aramakta olduğu bir hayvan ortaya çıkıverdi. Kuyruğu uzun, köpeğe benziyor ama bundan çok daha küçük. Yupyumuşak. Nasıl göz kamaşmasın. Her tarafını kir kaplamış olan beyaz karın yüzeyinde belirgin olarak görülüyordu. Güzel manzara karşısında şaşkına dönerek, ayaklarının altındaki ince karı tekmeleyerek ona doğru yöneldi. Mesafe hızla kısaldı. Tilkinin kokusu tazının burnuna takıldı. Vücut kısmı açıkça görülüyordu. "Ben

hızlıyım," diye düşündü genç tazi. "Ah, çok hızlıyım!" Tilkinin bacakları kısaymış, kıpır kıpırdı ama yürüyüşü atikti, kimse yetişemez. Başlangıçta bir nesnenin bünyesindeki gücün etkisiyle urgan uzunluğu kadar gelen Laşın artık aradaki farkın giderek uzamakta olduğunu farkına vardı. Tilki yatay bir hareket yaptı ve yavaş yavaş dağa doğru ilerledi. Taşlık tümseklere denk gelse saklanabilmesi çok kolay... Ama köpeğin sahibi tilkinin yüzüne bakarak önünden çıktı. Gececeği yolu kesmek, önüne dolaşmak için dörtnala koşuyordu. Tilki de elinden gelenini yaptı, ancak atını kamçılaman ve bağırarak gelmekte olan adam önünü kesmişti. İki ayaklının bacak arasından geçip gitmeye yüreği cesaret edemeyen tilki yan yan aniden bir tarafa doğru kaçtı. Biraz mesafe katetip atının önüne geçerek dağların arasında gözden kaybolmayı düşünüyordu. Bir süre sonra dağın yamacından oldukça sıkıştıran atlı beklemeye başladı, tazi da tehlikesiz durumda. Tilki hiç şüphe yok ki hayatta kaldım diyordu. Ama tam da o anda karşılarında düz bir vadi çıkıverdi. Arazinin sınırlarını iyi bilen tilki, koşuşturma içinde büyük bir hata yapıverdiğini daha yeni fark etti. Yamaçlar ince karla ve sararmış sayılamayan gür otlarla kaplı. Hiç orak değmemiş, sadece atın sırtı görünebilen yemyeşil çayır daha yeni sararmış, devriliyor, ama yatmayı seven tilki için büyük bir engel. Ama başka çaresi olmayan tilki çukura giriverdi.

[20]Kıvrıcık dalgalar halinde birbirine dolanmış gür çalı böğrünü çizince hoplayıp zıplamaya başladı. Bacakları uzun, gücü kuvveti yerinde olan taziye kurumuş çayır engel olamadı, nefesini azıcık bile olsa azalmadı. Tilkinin dört ayağının tüm gücüyle savaştığı mesafe hızla kısaldı. " Ulaşırm " diye düşündü tazi. Şimdi ulaşacağım!" Karla kaplanmış olan tilkinin kuyruğu yere sürünüyor. "Ulaşırm" diye düşündü tazi. "Şimdi ulaşırm!" Güzel uzun kuyruğu dişleyivermişti. O sırada engebeli çayır bitmişti ve tilkinin ayakları düz ince karlı rahat koşabileceği bir yere basmıştı. Son gücünü toplayarak, nefes nefese kalarak öne doğru atağa geçmeye başladı. Ecel pençesinden uzaklaştı ama fazla da uzağa gidemedi. Mesafe sadece yuların uzunluğu kadardı. Üstelik yokuşu geçmek çok çaba gerektirdi ve ağır şekilde gerilmiş bacağı eskisi kadar rahatça kaldıramıyordu. Kurtulacağına dair tam bir güveni yoktu, bunalıma girdi ve ruhu bedenden çıkıyor gibiydi. Düşmanın keskin ayak seslerini farkına vardırmanın sürekli çatırdayan sesinden, soğuk keskin dişlerin hassas vücuduna girmek üzere olduğunu ve azıcık kaldığını fark ettiren nefes nefese olan sestten tilkinin aklı çıkmıştı. Korku dolu panik halindeydi. Gözleri buğulanıp dünya bulanıklaşıyordu. Zarar verir düşüncesiyle değil, alışkanlığından dolayı yumuşacık kuyruğunu kaldırıp köpeğin

önünde duruverdi. En uygun çare, en sonuncu boş çaba. Ancak deneyimsiz köpek yavrusu kolayca tuzağa düştü. Çok zamandan beri tilkiyi yakalamak, dalmak amacıyla kovalamamıştır. Sadece ilginç bir yarış olarak düşündü. Yetişiverip dişlerini geçirmeden kar yüzeyinde yuvarlanarak oynamakmış. Gözünün önünde uzun kuyruğunu sallamayı yeni bir tür oyun olarak gören tazı, şimdi de onu ağzına sokmaya çalıştı. Ancak birbirine dolanan kuyruk tutturmadı. Burnuna yaklaşırken aniden sağa doğru çevrilirdi. Tazı arkasına dönüp tam yakalayacakken hemen başka bir tarafa gidiverirdi. Dereden geçmekte olan tazı, kuyruğun da tilkinin de sol tarafta yamaca bir sopa uzunluğu kadar yere çıkıverdiğini gördü.. Döndü ve tekrar kovaladı. Tekrar başa döndü. Şimdi uzun kuyruk sola doğru yöneldi. Tazı kuru havayı koklayıp arkasına döndüğünde tilkinin tekrardan kapı ile sofranın baş tarafı kadar mesafeyi katettiğini biliyordu. Kurnaz tilkinin karmaşık kuyruğunu kovalayan Laşın çok yoruldu. Sonunda bu sonuçsuz girişimle bir yamaca çıkarken tilki, bir ev genişliğinde olan kızılıcak ağacının etrafında dolanarak kaçtı ve tazının tuzağından kurtulup kuyruğunu gererek sürükler vaziyette uzaklaşıyordu. O anda, bitişik iki tepe arasındaki tümsek belin ötesine aşp kayboldu. Tazı öne doğru atlayarak durakladı. Bayağı bir salyası çıkmıştı. Göğsü ciğerlerinin iki tarafından daralıp dili ağzına sığmıyordu. Bacakları

[21]sızlayıp başı dönüp duruyordu. Beyaz karlarla kaplanmış dünya sallanıp kımıldayıp duruyormuş gibi Birden tazı toparlandı ama gözlerine inanamadı. Yeni ayrılmış olduğu tilkisi, alçak tepenin üstünden aşp kaçmaya devam ediyor. Kurnaz tilki, kendisine zarar vermiş olan iri yapılı tazının henüz eve ulaşmamış bir saldırgan olduğunu bilmiyordu ve bu kadar hızlı bir köpeğin onu sonuna kadar kovalayacağını bile düşünmemişti. Mesafeyi uzatarak tepeden hemen sağa dönüp taşlık bir yokuşta iz bırakmadan tepenin etrafından dolaşmıştı. Peşinden takip ederek gelmekte olan tazıya izimi kaybettiririm diye dönmüş. Ancak bu yaptığı büyük bir hata oldu, kaçtığını sandığı düşmanı onun tam karşısına çıkıverdi. Tilki, ölümün pençelerine yakalandığını bildi ama tüm gücüyle arkasını döner dönmez geri kaçtı. Bir süre dinlenmiş olan tazı hemen ona iki adım attırmadan yetişmişti. Ulaşır ulaşmaz kıpırdamakta olan yumuşacık kuyruğunu yakalamıştı. Tilki hemen arkasına dönüp tazının yüzünü dişledi. Kötü düşüncesi olmayan tazının vücuduna diş değdikten sonra büsbütün öfkелendi. Onu serbest bıraktıktan sonra tekrar kaçmaya başlayan, kendisiyle karşılaştınca bir avuç kadar olan tilkiye atılıp ulaştı ve sıkıca sarıp kaldırıp vurdu, göğüs kemiklerini

kütürletip azı dişleriyle ısırmaya başladı, o haliyle tilki cansız bir bedene dönüşene kadar hiç durmadan dalmaya devam etti.

Arkasında sahibi de hemen geldi. Attan hızlıca inip ezilmiş bir halde yatan cansız tilkiyi "Yavrum, yavrum bırak!" diye tazının ağzından ayırıp aldı ve kuyruğundan tutup kaldırarak kara vurdu.

- Kutlu olsun savaşçı üç dokuz!

Laşın, sahibinin niye öyle yaptığını ve ne dediğini anlamadı ama kendinden memnun olduğunu ve çok heyecanlandığını anladı.

Böylece tazı öldürmeyi öğrendi ve bunun için övüleceğini öğrendi. Hayatında yeni bir dönem doğdu; savaşmayla, mücadeleyle ve kanla dolu bir dönem doğmuştu.

6

Tazı avlanmaya alıştıktan sonra tilkiyi acımasızca öldürdü. Binicilik alanındaki adam, göbeği düz yeni bir tilkiden yapılmış tımak⁸ giyen. Herkes mutlu. Özellikle yaşlı Ömer. "Kafam kötü bōrikten⁹ donuyordu ama küçücük Adil'in sayesinde derdime çare bulundu, kurban olayım, yolu açık olsun, okul puanları beşten düşmesin, yaşlıtlarından önde olup namı bütün halka yayılsın." diye, Kazı'nın evine her gelişinde teşekkür eder ve otururdu. Yakındaki kışlaklardaki çoban ve bekçi kardeşler ya gece gelirler ya da birinden selam gönderip büyük bir tilki aldirtirmiş. Çiftliğin reisi Bekkali, iki tane aynı şekilde tımak (şapka türü) yaptırdı: birini

[22]köyün içinde, birini de kollektif çiftliğin merkezinde ya da mahalleye gittiğinde giyerdi. Tilki derisini almayan tek satıcı Esenjol. Kazı: "Halkın hakkını yemeyi bıraksın, iftira atmayı bıraksın!" demiş.

İlk kar yağışının kesilmesinden kısa bir süre sonra Kazı, yıllık hesap vermeye gitmekte olan Bekkali ile beraber yola çıktığında iki hafta kadar ilçe merkezinde olmuş. O gün akşama doğru çiftlik başkanının dediği dört evin insanı Kazı'nın evine toplanmıştı. Masa her zamankinden farklıydı, yuvarlak masanın ortasında temiz suyla dolu iki, üç bardak vardı. Sohbet Adil'in geldiği zamanki kadar hararetili değildi, çoğu zaman konuşmakta olan yaşlı Omar'dı. Kalabalığın geri kalanı henüz 30 yaşında olmayan ve yüzü buruşmuş olan tımbul Bekkali ve kızıl tilki gibi gülümseyen Esenjol

⁸ Tilki derisinden yapılan bir tür baş giyimidir.

⁹ Bazı hayvan derilerinden yapılan bir tür baş giyimidir.

ve peltek Aysulu ve önceki kötü kokulu berrak suyu içiyordu. Aynı zamanda Bekkali'nin nişanlısı ve Kamila da birer kez içti. Onların yüzlerini ekşittiğini gören Laşın, "Belki de o kadar iyi bir şey değildir" diye düşünmüş. Ancak Kazı tereddüt etmedi. Yine ısrarla, üst üste dolduruyor, istemeyenlere de içiriyor. Ve kendi de hiç durmadan çok içti. Öksürüp tıksırıyordu ama yine de ağzına döküveriyordu. Daha misafirleri dağılmadan yastığı dirsek gibi büküp horlayarak uykuya daldı. Laşın, sahibinin bu huyunu hiç anlamadı, sadece hayatında bir şeyin değiştiğini fark etti.

Kazı sık sık avlanmaya giderdi. İlk kar, üçüncü kar, ikinci kar diye adlandırılan ilk taze kar yağmış, tilki avı için güzel günler boşa geçmiyor. Bazen ona da bakmıyordu. Köpeğinin iz sürmesine ve çevikliğine inanıyordu. Şansız dediği günde bile birer tavşan alıp geliyordu. Bu sırada Laşın'ın gücü artıp vücudu sıkılaştı, kasları dolgunlaştı, zayıf etleri dolgunlaştı, güzel figürlü ama bir insanın korkacağı kocaman bir köpek haline geldi. Yalnız bir şekilde köyün etrafında rahatça gezemiyordu ayrıca kendi evinin etrafında korkup duruyor; gençken kara töbetten yediği dayak hâlâ aklından çıkmamış.

Verem Kazı kendisinin acı suyunu¹⁰ içip terlemek için uyuya kaldığı sırada dışarı atlayıp çıkan Laşın, kapının önünde dört ayak üzerinde durakaldı; dışarıda etrafı koklayıp duran kara töbet Bardasok'muş. O da Tazıyı gördü. Kaşlarını çatan yüzle boynunu büküp ve dişlerini gıcırdattı. Laşın birden hırladı, hırlamanın çok korkulu olduğunu hemen anladı. Buna şaşırان ve yüreği daralan tazı, uzun zamandır görmediği köpeğe yavaşça baktı. Görünüşe göre vücudu eskisine göre daha çok küçülmüş gibi, hatta ufak tefek, çok çelimsiz. Töbet de kendini tazıyla karşılaştırıp savaşın onurlu bir şekilde bitmeyeceğini bildi galiba ki onun gibi

[23]hırlayarak kuyruğunu bacaklarının arasına alıverip kendi evine doğru kaçmaya başladı. Aniden şiddetle öfkelenen Tazı Töbeti bir iki kovalayarak yetişip tilki yakaladığı zamanki gibi sıkıca tutup havaya kaldırıp vurdu ve üstüne çöktü. Ama töbet tilkiden her hâlükârda güçlüymüş, inleyerek acı acı havlayan köpeğin her yerlerini ısırıp duruyor. Tazının tuğla gibi azı dişleri sadece boğazını kapıldığı zaman direnişine son verdi. Sesi boğuk ve hırıltılı çıkıyor, dört ayağı gevşedi ve kıvranmaya başladı.

Gözleri kan içinde ve hiçbir şeyi gözü görmeyerek korku içindeki töbeti boğarak sıkmakta olan tazı, aniden olan saldırının etkisiyle bir anda kendine geldi. Omurgası

¹⁰ Votka.

neredeyse kopayazmıştı, demir tabanlı botla tekme atan Esenjol'muş. Tekrar tepiverdiğinde kurbanını bırakıp zıplayıverdi. Ama kaçmadı. Dişlerini göstererek hırlayıp birbirlerine bakakaldılar. Köpeklerin dalaştığını duyan Kazı da tam da o sırada dışarı çıkmış. Düşe kalka koşuyordu.

- Hey, neden köpeğime vuruyorsun? - dedi bağırarak.

- Vurmak şöyle dursun hemencecik derisini sıyracağım.

- Vay be, kimsin sen böyle?

-Hâlâ bilmiyormuşsun ya! - dedi Esenjol yüzünü buruşturarak. Bilirsin. Bildiririm. Amcanın peşinden gidersin.

"Amcamı karıştırma." dedi Kazı. Temposu ağırlaştı.- Sen bana hiçbir şey yapamazsın. Suçsuz olan eğilip bükülmez."derlermiş. Ben kan döken bir adamım. Herkes bunu bilir. Ayağını denk al! Kazı azıcık eğilip ağaçtan yapılmış bacağına avucuyla vuruverdi.

- Vay be, melek gibi temiz olmasına bak! dedi Esenjol. Sesi yükselip titremişti. Her konuştuğunda bağırmaya başladı. "Kimsenin bilmeyeceğini mi düşünüyorsun! Bakacağız, bileceğiz. Bizim de gözümüz ve kulağımız var. Kızıl Otağ'a hangi kitapları toplayıp duruyorsun? He? Hangi kitapları toplayıp duruyorsun diyorum?

- Sovyet yayınevlerinden kitaplar.

-Onları çıkaranlar da amcanız gibi vatanını satan insanlar. Hepiniz komplocusunuz. Beni bilmiyor mu sanıyorsun? Esjan'ın öğrencisi yazın sizden hangi kitapları okudu? Her zaman Alman, Amerikan. Buradaki okuma yazma bilen insanlara derdiniz ne? Listelenmiş, gazete incelemesi yapılmış, eskimiş kitaplar. Onları da öncekiler gibi yakmak gerekirdi. Bir yerlere tıklıp saklanıp duruyorsun. Ne amacın var? Kimlerin hakkında konuşuyorsun? He? Tabii ki konuşmazsın. Tamam konuşma bakalım. Ama biz dürüst Sovyet insanlarıyız, sessiz duramayız! Amcan da...

- Dur, seni dolandırıcı hain! - Kazı, Esenjol'un yakasına yapışmıştı. O sırada köylüler de toplanmıştı.

[24]"İşte, bakın kardeşlerim," dedi Esenjol, avuçlarını baldırına, ellerini iki yana doğru salarak. "Bakın kardeşlerim. Tazısı köpeğimi parçaladı şimdi de o da beni parçalamak istiyor. Şahit olun!

- Hain! - dedi Kazı öfkelenip. - Ağzını kanla doldurayım mı?

-Off, git buradan! - Esenjol, boynuna yapışan eli kolayca ayırır ve tüm gücüyle Kazı'yı itti. Pat diye karın üstüne oturan düşmanına bakarak:

- Sarhoş dengesiz! diye iğrenip yüzünü buruşturdu ve arkasını dönüp yürüyüverdi.

Beyaz tazi, savaş sırasında konuşulan sözlerin hiçbirini anlamadı. Ancak, çatışmanın nedeninin kara töbete saldırdığı için olduğunu duymuş. Kazı, Esenjol ile kavga ederken sırtındaki tüyler dimdik olup sahibine yardım edecekti ki gelen köylüler olayı durdurdu. Oysaki Laşın, sahibinin durduk yere sinirlenen kötü satıcının saçma sapan çıkışlarına şüphelenmemişti. Ama güç düşmanın tarafında olmuştu...

Tazy, insanlar kendi aralarındaki sohbetine çok da dikkat vermemişti. Zaten, iki ayaklıların da farklı olduğunu biliyordu. Örneğin Kamila yaşının büyüklüğünden faydalanıp bazen kimse yokken Adil'i azarlayıverirdi, ondan sonra Adil dişi atı gütmeye ya da su getirmeye giderdi. Kamila bir keresinde Adil'e bağırıp itip kaktığı sırada Kazı'nın çıkarmakta olduğu çizmelerinin birisini güçlü olan kendisini evden kovdurtmuşluğu var. Laşın bunların hiçbirini umursamadı. Ve bu olaydan sonra insanların da güçlüsü, zayıfı olduğunu, hepsinin aynı olmadığını anladı. Ancak sahibine olan saygısı azalmadı, zor durumlarda bile müdahale etmeye hazır olduğunu öğrendiğinde onu eskisinden daha çok sevmişti.

7

Ölümün pençelerinden zar zor kurtulan kara töbet, Kazılar'ın evinin yakınında yürümeyi bıraktı ve hatta köyün içinde özgürce yürümeyi de bıraktı. Laşın'ın sesini duyar duymaz kaçmaya çalışırdı. Ve Kazı yüz yüze savaşta kaybetse de Esenjol'dan yenilmeyecek. Tekrar gün içinde ya da iki üç günde bir kere markete gidip cebinden bir kâğıt çıkarırdı ve koynuna votka koyulan bir şişeyi salıp geri dönerdi.

Tazi, sahibini takip ederek satıcının evinin tarafına beraber gitmeyi severdi. Sürekli sokakta yatan kara töbet bunları az ilderden görür görmez sessizliğini bozardı. Dehlize bir girer, bir çıkar ve tamamen delirmiş. Son olarak Laşın'ların tam da ona doğru geldiğine dair hiçbir şüphe kalmadığında dış kapıya sinip görün

[25]mezdi. Ancak Kazı, satıcının evine girmez, evin bitişiğine yapılmış, içinde iki kişinin zar zor hareket edebildiği küçük bir dükkanın kapısını açar...

Tazı'nın gittiği yol hoşuna giderdi ama dönüş yolunu sevmezdi. Sağa sola bakarak aceleyle giden sahibinin arkasından takip edip satıcının ahırının önünden geçtiği sırada pasaklı töbet ayağa fırlayıp çatallaşmış, sevimsiz bir sesle hav hav ederek havlamaya başladı. "Benden korkuyorsunuz değil mi! Korktunuz ya! Gidin buradan, gidin! Çabuk gidin!" der gibi. Fakat Laşın arkasını dönüverse susardı. Hatta kuyruğunu sallayıp kulübesine sinerdi. Ancak tazı sahibinin arkasından giderken Bardasok köpek davranışına devam ederdi. Başta çok kızan tazı artık hiç umursamıyordu. Onun sevmediği başka bir şeydi. Sahibi eve gelir gelmez şişeyi altından vura ede bir şekilde açar, şeffaf büyük bir bardağa dolduruverip bir yudumda içerdi. Ondan sonra davranışları değişiverdi. Hayır, tazıya dokunmaz, parmak uçlarına basıp işgüzarlık etmekte olan Kamila'ya da dokunmaz. Hiç kimseye vurmaz. Daha sonra, başını sessizce iki eliyle tutarak hareketsiz oturup dururdu. Ne kadar neşeli görünürse görünsün, böyle anlarda Laşın sahibinden çok korkardı.

Yirmi kadar evden oluşan uzaktaki küçük köyün şeker, çay, yiyecek ve içecek, giyeceklerini ihtiyacını sağlayan dükkâna bir günde iki üç kişi gelip alışveriş yapıyordu. Ancak Esenjol sabah saat ondan akşam altıya kadar hiç kımıldamadan otururdu. Abaküsü patır kütür ederek bir şeyi sayıp bir şeyi katlayıp yeniden paketlemesi. Öğlen bir saat ara verir ve pazar günleri dinlenir. Tenha bozkırda kurduğu bu düzeni hiç bozmazdı. Eğer izin günleri uzaktaki bir kışlaklardan atlanıp biri falan gelirse bile ne kadar yalvarıp yakarsa da dükkânı açtıramazdı. Kapıyı mühürledim artık, hükümetin emrine uymayacak kadar kafayı yemiş değilim."demekten başka bir şey söylemez, sonunda da o adam ya eli boş döner ya da bir sonraki günü beklemeye mecburdu. Tatilin ne olduğunu bilmeyen, bir hafta, bir ay, bütün yılı sığırların arkasında geçiren insanlar artık Esenjol'un bu davranışına alışmıştı. Onun, mallarını yüksek fiyata sattığını ve hesaptan da kar ettiğini hissetse de aldırmazdı, bu dükkân olmasaydı ne yapardık, beş on kuruş bizim rızkımızı eksiltmez diye köy sakinlerine özgü karanlık karakteriyle her şeyi daima affediverirdi.

Bir gün Kazı dükkândan içkisiz döndü. Acı su¹¹ bitmiş. İkna olmamıştı, satıcı boş kutuyu gösterdi. Yapacak bir şey yok, sekerek aheste hareketle eve doğru yürü

¹¹ Votka.

[26]dü. Endişeli. Ama Laşın mutluydu. Borandan sıkışıp kalmış, donmuş karı hışırdatarak sahibinin etrafında koşturdu. İki üç kez yuvarlandı. Kar taneleri serpişiyordu. Avlanmaya elverişli bir gün olacak. Yarın evde oturmayacakları besbelli.

Tazının düşüncelerini hissetmiş gibi sahibi, atı bulağa götürdü, suladı ve çitin içine getirip bağladı. Önüne saman koyup eğeri ayarladı. İnce bulutların arasından zar zor görünen kızıl güneş dağın arkasında batmaya başlayınca ikisi eve girdi.

Oda gölgelidir. Kazı çizmelerini çıkarıp evin girişine koydu, tahta bacağını da çıkardı ve onu her zamanki gibi yatağın altına koydu. Bundan sonra sobanın dibine ikiye katlanmış battaniye serilip yastık döşenmiş döşeme üzerine dirseğini dayayıp uzanıverdi. Tazı sahibinin ayaklarının dibine oturdu Evin içini karanlık basmaya başladı. Dökme demir ocağa meşe odunu doldurulmuş, sadece demir soba içinde yanmakta olan odunun ışığı aydınlatıp duruyor. Bazen ateş, dışarıdan esen rüzgârla nedeniyle aniden sönecek gibi oluyordu. Ocağın karşısındaki ışık dalgalar halinde beyaza döner ve oda bir anda aydınlanır. Tazı sahibinin o suskun, asık suratla karanlık köşeye gözlerini ayırmadan bakarak donup kaldığını gördü. Kumaş perdeli cam pencereden gelen soluk ışık tamamen söndü. Sobanın içindeki odun artık şimşek gibi yanmıyor, üstü gri kül kaplı bir köze dönüşmüş, ışığı azalmış. Karanlık odayı doldurdu. Sadece üstüne kazan koyulmuş soba kapağı kıpkırmızı görünüyordu. Kazanda etler fokurdayarak kaynamakta. Yılkı eti. Dağılan kokusu Laşın'ın iştahını kabartmakta. Aniden Kazı yerinden kalktı ve misafir odasına girip bir şey getirdi. Dombıra imiş. Tekrar sobanın dibine yerleştikten sonra bir süre daha sessiz oturdu ve daha önce duymadığı garip bir müzik aletini çalmaya başladı. Dombıra tellerini şiddetli bir şekilde değil, sadece yavaşça çalıyor. Tazının tüyleri diken diken oluverdi. Ruh hali, sanki bir şeyi özlüyormuş gibi, gizli bir hüznle dolu. Gözlerinin önünde yemyeşil çayırarla dolu geniş bir mera, efsanevi rüzgârın savrulduğu sıra sıra tepeler ve güneş vuran yeşil ormanda gezdiğini hayal etti. Sanki o ve sahibi, devenin hörgücünün zar zor görülebildiği sık çalılıklardan geçmiş, dağları bayırları aşıp hafif rüzgârlar esintisiyle uçsuz bucaksız ovaları dolaşmış gibi. Sahibinin altındaki at yavaşça koştu. Toz, toynakların çarptığı yerden bir iplik gibi yükselir ve rüzgârla havaya dağılmakta. Av aramak için çıkmış yabani hayvan izinin ucu bucağı yok. Ama bunların hiçbirini umursamıyor. Yürümeye devam ederdi. Buruna farklı farklı koku geliyor. Çayır çiçeğin kokusu, pelin, kökpek (ot ismi), çim kokusu, bilinen ve bilinmeyen hayvanların

kokusu. Tam da o sırada çalının altından bir tavşan fırladı ve o iri yapılı, dallı budaklı, gür

[27]çalının arkasından aniden çıkan bir tilki; ama tazının içindeki tutku tamamen sönmüş gibi, coşkusuz, hemen kovalayıp, çok fazla mesafe katetmeden yakalamıyor, kocaman dişleriyle eskisi gibi dişleyip boğup canını çıkarmıyor. O hislerin birisi bile yok Sadece bir hissi ve tek bir hayali vardı. Nasıl bir düşünce veya amaç olduğunu kendisi bile bilmiyor. Büyük büyük yamaçlar tükenecek gibi değil, sarı bozkırın ucu bucağı yok gibi görünüyor ve o sahibi ile aynı tempoyla yürüyor, yürüyor...

Aniden, bu mucizeli görüntü kayboldu. Sahibi nefes alamadan zar zor öksürüyor. Dombıra sesi kesilmiş. Kapı açılıp Kamila buz gibi soğuk ile beraber içeri girdi. Sığırları otlatmış hâliyle. Kapıyı kapatır kapatmaz sinirli bir ses tonuyla konuşmaya başladı. Öksürüğü biten Kazı konuşmadı. Kamila konuşurken üstünü çıkardı ve elini sobanın ağzına tutup biraz ısındıktan sonra gaz lambasını yaktı. Kazı'nın önüne yuvarlak bir masa koydu, eline bir kepçe alıp et koymaya başladı.

Et doğrayan sahibi, tazının önüne kemik fırlattı. Bir tarafına bağlı bir kol büyüklüğünde yağlı bir siniri vardı. Kamila sinirli sinirli bir şeyler söyledi. Kazı o zaman da hiç kelime etmedi, ancak karısının önüne az soyulmuş bir omurga koydu. Ama Kamila sanki ondan memnun değilmiş gibi öne çıkıp konuşmaya başladı. Güzel, gamzeli ağzı, iri siyah gözleri kızgın ve açık ten rengi griye dönüyor. Tazı rahatsız bir vaziyet alıp kemiklerini bile doğru düzgün kemiremedi. Aklında çok fazla sorular var. Sonunda Kamila biraz konuştuktan sonra sakinleşti. Hem sahibi hem de sahibine bağlanıp kalmış olan sinirli kadın da et yiyor. Ama ikisinin de yüzü asık. Laşın önüne atılan yeni kemiği çiğneyip yutmaya girişti.

Vay be! , o da ilginç bir dönemmiş ya!

8

Ertesi gün o ve sahibi sabaha az bir vakit kaldığında kalktı ve doğu tarafı kızarmaya başladığı sırada yola koyuldu. Sabaha doğru yağmış olan kar, rüzgârın etkisiyle dağılmış ve vadi içlerine doğru dolmuş. Ufuğa kadar olan alanı kaplamakta olan eski, kirli karın yüzeyi beyazlaşıp ve dalga dalga görünüyor, sanki ovaya hüzünlü bir görünüm veriyor gibi. Hava, ayazla ve sabahki sert, kuru rüzgârla daha da

sertleşmişti. Bazen rüzgârlı bir günde nehrin yüzeyi gibi dalgalı, bazen de yeleli yeleli donan bembeyaz dünyada, her yeri kararmış bir

[28]nadide kızılık ağacından başka göze çarpacak ve endişelenecek bir şey yok. Soğuktan mı, yeni dalaşmalara sabırsızlığından, güzel sözlerimin heyecanlandırmasından mı, evden çıkar çıkmaz tazının vücudunu titreme almıştı. Köy geride kaldı. Laşın kendine yeni gelmiş gibi görünüyor. Yürüyüşü hızlanmış. Sahibinin bir urgan uzunluğu kadar önünde, sağa sola çarpa çarpa geliyor. Böyle bir günde tilki izini sürmenin ve yakalamanın zor olduğunu bilse de, Kazı boşu boşuna yola çıktığını söylemedi. Şansının yaver gideceğinden emin.

Avcıları arkasından takip eden, ufuğu saran uzun beyaz bulutlar kademeli kademeli kalktı ve güneş de çıktı. Bir kazan kapağı kadar büyük, yusuvarlak, ateşte eriyen demir kadar kıpkırmızıydı. Parlak, ateşin uzayan yansıması sıcaklık vermiyor, tam tersi soğuk rüzgâr esiyormuş gibi. Ama dünya değişti artık. Donmakta olan ölü bozkırda can bitmiş gibi. Yeleli yeleli yığılmış karların gölgeli yüzleri karanlık ve kasvetli görünse de, güneşli tarafı altın gibi eşsiz bir şeklide parlıyor. O gece yağmış olan yeni kar yığınları gümüş gibi parlıyor. Bembeyaz kıvılcımlar saçıyormuş gibi.

Göz görece kadar yere varınca alaca karanlık ışıkla karışmış uzun gölgelerin boyutu kısalıp yavaş yavaş durulduğunda önünden bir tavşan kaçtı. Araları baya uzaktı. Tavşan tepeye çıkmasıyla ayak tabanı ısınmış olan tazı toprağı kasıp kavurdu. Hızlı bir şekilde ileri atıldığında çoktan yaklaşmıştı. Otlığı talan eden Kazı bembeyaz tavşanın kıpkırmızı kanını karın üzerine dağıtarak kesip arka iki ayağından sallandırarak eğerin terkisine bağlayacaktı tabii ki de. Laşın da aynı şeyi düşünmüştü. Ama tam da o anda, akla gelmeyecek bir olay oldu. Arkasından takip edildiğini hisseden tavşan iki kulağını da arkaya doğru kıvrırırıp hızlıca kaçmaya başladı. Tazı da elinden geleni yaptı. Ancak, mesafe az da olsa kısalmadı. O halleriyle onlar, yokuşun yukarısındaki düz bir alana çıktılar. Rüzgâr ne kadar sert olursa olsun, kar yumuşakmış. Tavşanı kolayca kaldırmasına rağmen köpeği kaldıramadı, ayakları karın içine batmaya devam etti. Tazı artık tavşanın kendisinden uzaklaşmaya başladığını anladı. Pek çok tilki ve pek çok tavşan yakalayan Laşın, hâlâ da onun elinden kimse canlı kurtulamazken hayvanların çeşitli türlerde olduğuna ve aralarında hem yavaş yürüyen ahesteleri de rüzgârla yarışan koşucularının olduğunun da farkına varmış, bu durumun elverişli olması ve elverişsiz olması yakından ya da uzaktan alakalı olmadığını anladı. Kuyruğu kahverengiye dönen ve tüykenmeye başlayan bu uzun bacaklı beyaz tavşan, tavşanlar

arasındaki en güçlüsü gibi. Bir kıvrılıp bir doğrulup yıldız gibi kaymaktaydı. İnsanoğlu ona ayak uyduramaz gibi. Ancak hiçbir şeyden geri adım atmayan kibirli tazı kendinden emindir. Hemen şimdi lime lime eder. Tükenmez bir güç, atalarının kanıyla ruhu dolu olan tazı tavşanı göz açıp kapayacak kadar olan yere gitmesine izin vermeden

[29]sabit bir hızla onu kovalayıverdi. Birçok tepelerden aştı birçok düşünceler geçirdi. Tazı bacaklarının ağrımaya başladığını hissetti. Buna rağmen vazgeçmiyor. Sonunda karla kaplı bir tepeyi geçtiğinde, tekrar yamaca çıkmaya başladığında tavşanın urgan kadar mesafede yürümekte olduğunu gördü. Hareketi az önceki gibi atik değil. Uzun, sıska kulakları aşağıya doğru sarkmış. Kurbanının sadece birkaç dakikası kaldığını fark eden tazı tüm gücünü toplayıp ileri atıldı. Mesafe daralmakta. Ancak korkan tavşan tepenin sırtını aştı bile. Karşı taraf gür çalılıkmış, zar zor yetişen köpek tam yakalayacakken çalılığa girerek kaçiverdi. Güçlü tazı, yüzüne çarpan budaklardan koşmasını engellemiştir, böyle engelle karşılaşmayan tavşan anında çalılıkların arasına girip kayboldu. Gözün göreceği yer kadar uzanan çalılıkların içi tavşan sesiyle dolu; tazı dili dışarda nefes nefese oraya buraya koştu ve uzun kulaktan artık uzaklaştığını anlayınca geriye doğru döndü.

Nefes nefese olan atını koşturup izin peşinden koşarak gelmekte olan Kazı Laşınla karşılaştığı anda tahta bacağını uzatarak sıçrayarak indi. Önce tazının burnuna, ağzına, göğsüne dikkatlice baktı. Görünürde kan sıçraması yoktu. "Harika!" dedi yüksek sesle. Sesinde hem üzüntü hem de şaşkınlık belirgindi. Elbette Kazı, köpeğinin öldüremeyecek hiçbir hayvan olmadığını biliyor, bütün suç tazının ağırlığından dolayı oyulup duran karda. Tavşanı kovalamak bitmişti. Fakat avcılarının inançlarına göre köyden tam çıkarken bir tavşanla karşılaşırsanız onu bir şekilde öldürüvermeniz gerekir. Aksi takdirde, o günkü gezi başarısızlıkla sonuçlanacak ve kısa sürede geri dönmek zor olacaktır. Kazı durduk yere bahtının bağlanmasına pişman oldu. Buna rağmen duraksamadan köpeğinin patisine baktı. Hiçbir şeyi yokmuş. Sadece kendisinin dış görünüşü kötüleşmişti. Boynu bükük, saçaklı kulakları yere doğru eğilmiş; kaburga kemikleri görünerek her iki ciğeriyle de zorla nefes alıyor. Tüm vücudu kar olmaya başladı. Kazı yırtık pırtık kıyafetini çıkardı, karın üstüne yaydı, köpeğini üzerine yatırdı ve sardı. Nereden çıkardığı bilinmeyen bir avuç kuyruk yağını köpek ağzına ağzına tıktı.

Bir atı sağabilecek zaman geçtikten sonra atına binen Kazı köye doğru döndü. Bugün hiçbir şey yakalayamayacağı taraftarıydı. Ama tazı farklı düşünüyormuş gibi. Gücünü toparlayıp dinlenmişti. Hatta hiçbir şey umrunda değilmiş gibi. Her

zamanki gibi, sahibinin önünde sağa sola dönüp işgüzar gibi hareket edip iz peşinde. Ancak hiçbir şeyle karşılaşmadı. Bu halde bir süre yürüdükten sonra ince karla kaplı ıssız bir yamaçtaki koy güdülen çayıra geldiler. Kabuk bağlamış donmuş yüzeyi oyulduktan sonra altındaki yumrulanmış, soğuk kuru kar bin kadar toynak darbesiyle

[30]bataklık gibi karmakarışık olmuş. Dağılıp saçılmış koyun gübresi güneşin sıcaklığıyla ısınıp karı oyarak batarken durmuş. Her yerde kuzulara yem olmaktan kurtulan dikenli otların başları çok güzel görünüyor.

Otlağa düşmüş olan iz sürme alışkanlığından yanılan tazı tam o sırada çevrede tuhaf bir koku olduğunu fark etti. Az önce geçen garip bir yaratığın kokusu. Burnuyla iz sürerek etrafı kolaçan etmeye gitmişti ve adım atar atmaz önünde koyun toynakları ile karışmış kar yüzeyinde bir köpek izi vardı. Ama koku yabancı. Tavşan değil büyük ihtimalle. Tilki de değil. İz çok büyük. Düşman. Evet, düşman! Tazı heyecanlanıp biraz önceki tavşanı kaybetmenin öfkesi yeniden canlandı. Vücudu sadece hafifçe titredi; arka tarafındaki tüyleri diken diken oldu biraz bekledi ve izin peşine düştü.

Laşın izini kaybetmemeye çalışıp coşkuyla koşmaktaydı. O tepeden çıkar çıkmaz, birkaç kilometre ileride dağılmış beyaz siyah bir koyunlar görünüyor. Genişçe yamaca çıkarken önünde 1 kilometre kadar uzaklıkta dağınık bir şekilde yayılmış koyun sürüleri görüldü. Kardan arınmaya başlamış seyrek kızılıçık ağacı kaplı kayaların arasına sinivermiş. Çoban karşı taraftaki ıssız tepenin başında meşgale olsun diye çukur açmakta. Ayağı bağlı at dağın eteğinde duruyor. Birdenbire tazı tam da ayağının altında iri vücutlu gri bir köpek gördü. Bir koşuyor, bir duruyor. Önündeki küçük bir tepeye saklanarak gizlice gidiyor gibi. Tazı'nın öfkeli, kulak tırmalayıcı sesi durgun havayı delip geçti, arkasından iki üç kez havladı, bu hayatında daha önce hiç olmayan bir alışkanlıktı ve aşağı yukarı bakarak aşağıya doğru inmeye başladı. O sırada arkadan sahibinin nefes nefese olan sesi duyulmuştu.

Aniden duran kesik kuyruk kurt başına tehlikeli bir şey geldiğini anlamasıyla döner dönmez dağa doğru yöneldi. Ancak sadece arkadan koşan adamdan değil, köpeğin babayiğit duruşundan ve değişik hareketlerinden korkmuş olmalı ki arkasına telaşlı bir şekilde bakıp tir tir titremekten kendini alıkoyamadı. Tazı fazla sürmeden birkaç tepeyi aşar aşmaz yakaladı. Sahibinin sesinin güç vermesi, düşmanın korku içinde olması, havlayarak herşeyi hissedenden Laşın, nefes nefese kalmış haliyle, kendisinin tilki yakalama alışkanlığıyla ilerleyerek kurdu bacağından

yakalayiverdi. Yukarıya kaldırıp vuracaktı. Ancak kurdun vücudu çelik gibi güçlü, ağırdı ve çevreleyip altına alıveremeyeceğini gücü yetemeyeceğini hissettirdi ve kuvvetle sarstığında sadece arka tarafı azıcık kıpırdadı o kadar. O anda tazının kulağının dibinde kurdun dişlerinin kıtırt diye sesleri çıktı. Bir daha atıldığında kulağı ile alınının arasından ısırmaaya çalışan kurt ısırmaamış. Gözleri kıpkırmızı kesilmişti, sıra sıra dizilmiş sivri bembeyaz dişleri öfke saçarak yılan tıslaması gibi hırıldayıp çok öfkelenerek şaha kalkma vaziyetiyle tekrar saldırmaya çalıştığında göz açıp kapayıncaya kadar tazı süratle fırladı. Kurt sadece bomboş havayı ısırmaış oldu ama kendi vücudu da tazı

[31]nın keskin dişli ağzından kurtulmuştu. Dört ayaklı ata binip koşturarak gelmekte olan iki ayaklının sesi duyuldu. Kurt peşi sıra damlayan kanlarıyla iz bırakıp kaçımaaya başladı. Bu sefer tazı tamamen hiddetlenmişti. Mücadele ettiğı sırada evirip çevirip altına alamamasına kızgın. Bu seferki düşmanının güçsüz olmadığını biliyordu. Yeni becerisinin, atil olmasının sayesinde hayatta kaldığına şükür etmişti. Ama vaçgeçmedi, tekrar tüm gücünü toplayıp daha da cesaretlendi.

Tazı kara töbeti saldırdıktan sonra kavgacı olup kalmıştı. Çoban köylerden uğrayan köylülerin arkasına takılıp gelen köpeklere rahat vermiyordu. Yerli yersiz saldırırdı. Cinsinin doğuştan gelen nitelikleri sayesinde; becerikli olmanın, atik olmanın, hilekâr olmanın sayesinde kendinden güçlü olmasını elden bırakmayan, hepten, gücü çok olan düve gibi töbetlerin otoritesini zedelemişti. Bazen ona da saldırırlardı. Ancak genellikle üstün çıkardı. Ayrıca savaşı uzatmadan hızlı ve bozguna uğratarak yenerdi. Tazının çenesinin gücünü bir kez anlayan köpek artık bu köyün kenarından bile geçmezdi.

Kurdu Mankaskalar ve Börbasarlara karşı uygulanan yöntemlerin biriyle yenilebileceğini anlayan tazı, artık savaş yöntemini değiştirmiştir. Bir şekilde uygun yer olan alnı ile boğazın bir yerinden acımasızca düşünceleri sıralayıverdi. Kaçamayacağını anlayan kurt dik durup kaçmadı. Köpekten belki bir şans da olsa canını kurtaracağına inanmış. Tazı, kurdun ateşli bakışından onun hiçbir şeyden çekinmediğini sezmişti. Ortalık savaş alanı gibiydi. Ancak atak bekleyip hemen başlamadı. Birbirlerinin hareketlerini takip eden kurt ve köpek kafa kafaya, yan yana koşup yarışır halde arkalarından gelmekte olan Kazı'dan epeyce uzaklaştı. Kuyruğu kesik kurdun ihtiyacı olan da buydu, aniden hızını kesti ve akışını kontrol edemeyip önüne çıkıveren tazıya şiddetli bir güçle saldırdı. Tazı bu sefer de hızı sayesinde hayatta

kaldı. Kurt ağzıyla rahatça ulaşır, sıkıca tutamadı fakat tazının kaburgasının bir tarafını yolmuştu. Sızarak kan akmaya devam etti. Düşmanının yaralandığını gören kurt hiddetlenerek gitti. Tazı ise yarasının sıcaklığıyla yaralandığını farketmemiş. Sadece bedeni alevler içinde kalmış gibiydi. Sanki içine yeni bir güç gelmiş gibi, daha agresif hale geldi. Haliyle saldırgan bir tazı değil, bir kurttu. Gözleri alev atıp hızlıca sağa sola bakıp pençe sallıyordu. Ama tazı fırsat vermedi. İkisi de sessiz. Sadece kurdun soluk soluğa olan nefesi ve havayı kaplamış olan gıcırdatan dişlerinin sesi duyulabilir. Güçlü ve azılı bir düşmanla karşı karşıya olduğunu bilen tazı, mahmuz darbesiyle kavgayı bitirmek için kurdun her hareketine bakmaktaydı. Biraz oya-

[32]landıktan sonra o an geldi. Tazıdan daha güçlü olduğunu sanan kurdun sabrı taşmış ve ileri atılmıştı. Gözü dönmüştü dikkatli olması gerektiğini unutmuştu. Tazı bir tarafa sıçrayıverdi ve kurda saldırdı. Boğazını hedefliyordu ama biraz yana doğru gitmiş ve kalın boynundan yakaladı. Ama sıkı ve güçlü yakalamış. Dövüşmeye can atan kurt da köpeği göğsünden ve omzundan tutmaya çalışıyordu ama ısırmasına olanak olmadı sadece azıcık yünlü derisini soyup çabası boşa gitti. Tazı, kurdun boynunu keskin, güçlü dişleriyle ktırdatarak sıkıp bükerek sürüklemeye başladı. Her şey berbat olacak. Tehlikeli dişler Laşın'ın vücudundan uzaklaşmasıyla kurt hâlâ pes etmedi. Kaslı, etli butlu vücudu çok güçlüymüş, sanki taş gibi sertleşmişti. Ancak kurdun bu pozisyonda uzun süre kalamayacağını bilen tazı heybetli bir şekilde hırlayarak düşmanının boynunu sıkmaya başladı. Bu dişlediği yeri bırakmaması gerektiğini kendisini yeneceğini farkına varmıştı. Aniden bir at gürültüsü boğuk bir çığlıkla duyuldu. Dizinin üstüne çöküp ayaklarını yere dayamakta olan kurt azıcık gevşemişti, sahibinin yardıma gelmesiyle daha da güçlenen tazı, o anda dişleri ile boynunu yakalayarak bükte ve kurdun dört bacağına etkisiz hale getirdi. Ancak kurt yine de pes etmemişti. Tazıyı kaldırmaya çalışırken karı havalara uçurup çıtırdatıyor. Tam o anda, "Allah Allah" diyen Kazı attan yuvarlanarak yüz üstü düşünce çakısını çekiverip kurdun karnına saplamaya başladı.

Kazı köpeğin kenetlenmekte olduğu yere kamçının sapını dayayıp parçalanmış viran olmuş vücudundan güçlkle ayırdı. Kaburgasındaki yara büyük olsa da tehlikeli değildi. Derisini ve sadece bir parça etini soymuş gibiydi. Göğüs bölgesindeki, kürek kemiğinin üstündeki yaraların tamamı çizik, beş altı gün içinde mutlaka iyileşir. Kazı, köpeğinin vücududan akan kanın durduğuna sevindi.

Gerçekten de, Laşın kısa süre sonra iyileşti. Sadece yan tarafındaki avuç içi kadar yara siyah kabuk bağladı o kadar. Sonunda teker teker o da bitti. Soğuk alan Kazı ise uzun süredir hastaydı.

9

Kar eriyip gökyüzü görünüp yeryüzü açıldığı zaman Kazılar uzun süredir ahırda bağlanmış bir şekilde duran eski çadırı tekeri ses çıkaran eski bir arabaya yükleyip bütün Şöpşi köyü ile birlikte yaylaya gittiler. Kızılotav Esenjol'un karısı Aysulu'nun eline bulaşıcı hastalık bulaşmış. Kazı alınmadı. Hastalığının ağırlaştığını anladıktan

[33]sonra atını sağarak, kendisine bakıp sessiz olmaya karar vermiş.

Şöpşi köyü - beş veya altı hane. Hava ısınıp yeni doğmuş hayvan yavruları otlamaya başladıktan sonra önlerindeki sürüleri pay edip her çobana dağıtarak saman hazırlamaya çıkarılan hayvancılar. Bu yüzden her evde iki veya üç köpek bulunur. Çoğu töbet ve duregeyler¹² de bulunur. Bunları bazıları Laşın'a tanidik geliyor defalarca dayak yiyen babayiğitler. Geri kalanları çok geçmeden teker teker tazının fırçasını yedi. Köpeklerin arasına giren sahipleri bayağı tartışmıştı. Ancak bir defa da olsun kışın Esenjol ile tartışma bir kez daha tekrarlanmadı ve bu kadar sert sözler söylenmedi.

Yaylaya çıktıktan sonra kısa bir süre içinde, karanlık çöktüğünde kendi kendine giden dır dır eden hızlı bir öküz arabası binen kıyafetleri farklı üç kişi aceleyle gelip Kazı'yı hiç durmadan alıp götürdüler. Laşın bu olaya önem vermemişti; enerjisi dopdolu olan ve tam yaşına gelen tazi, kendisinin de hiç bilemeyeceği yeni bir ilginç olayın kapısını açmıştı. Buna sebep olan, doğduğundan beri köydeki bütün köpeklerin peşinden koşturup duran dişi duregey Uşar'dı.

Gerçek savaş yeni başladı. Çoğu zaman yalnız kalınca tüm köpeklerin saldırdığı Laşın devasa gücünün, yöntemi, kurnazlığı ve hızının, tehlikeye aldırış etmeden özveriliğinin sayesinde ölümün pençelerinden kurtulurdu. Karmakarışık yünlü iri töbetlerin birçoğunun kulakları koptu, birçoğu üzerlerinden kan dökülüp savaş alanından kaçmak zorunda kaldılar. Laşın'ın kendisinin de vücudu yara bere içindeydi. Ancak iki üç gün aralıksız mücadele ettikten sonra, düşmanlarına göz açtırmadan yendi ve duregey dişiye tek başına sahip oldu. Köpeklerin geri kalanı meraklı bakışlarla onları izleyerek etrafta dolaşıyor. Hiçbiri yaklaşıp sopa atacak yer

¹² Kıрма bir tazi türüdür.

kadar gelemezdi. Ancak tazı uzun bir süre hüküm süremedi. Diğer çocuklarla birlikte yaz tatili için köye gelen Adil, arabadan indiği anda eve girer girmez geri çıkıp elinde küçük bir sopayla bütün köpekleri kovalayarak Laşın'ı yakalayiverdi; tasmaından çekerek yünden yular ile evin girişine bağladı. Tazı, küçük sahibinin geldiği için mutlu olsa da bu işe çok da razı olduğunu yansıtamadı. Ancak Adil, onun mızızlanmasına ve telaşlanmasına aldırış etmedi bile. Kalabalık dağılınca saldı.

Adil geçen yıla göre çok değişmişti. Boyu uzayıp biraz da kâkül bırakıp yaşına göre fazla kilolu olmuştu. Az konuşur, yaptığı her şeyde bir yetişkin gibi görünmeye çalışırdı. Köy çocukları ile pek oynamazdı. Evde kalın, ince on, on beş tane kitap var ve o kitapları sırayla tekrar tekrar okurdu. Diğerlerinden daha güzel olan birini elinden bırakmazdı.

[34]Tam manasıyla fısıldayarak okuyor olması. Adil'in sesini duyar duymaz bu yıl kışlıktan Kazı'larla beraber gelen, zor işlerden yorulan Ömer Amca, uzun sopayla keçe kapıyı kenarak iterek açıp eve girdi. Bağdaş kurup baş köşeye oturduktan sonra:

- “Bu delikanlı kim?” diye sordu.

-Alpamıs.

- İyiymiş evladım. Yalnızların yoldaşı Allah'tır. O da senin gibi yalnız. Vücudunu ateş sarsa yanmaz, suya düşse boğulmaz, kurşun atsa ve kılıçla vursa yıkılmaz bir güç, bin kişilik orduya karşı yiğitlik vasıflarıyla kahraman olduktan sonra düşmanlarını yenerek muradına kavuşmuştur. Artık böyle kahramanlar yok. Ama sanat ve eğitim var. İlim, insana kuvvet veren, ona kanat geren, göğsüne aslan yüreği koyan, göğsüne yıldız koyan kudretli şeydir. Oku, evladım. Tanrı izin verirse, yarın vatanına sahip çıkan bir vatandaş olursun. Yalnız o günlere bilimsiz savunmasız ulaşma.

İkisi de sessiz kalır. Bir süre sonra Ömer:

- Bir süre sonra Ömer, “Pekâlâ Adiljan, dedenin morali yerine gelsin, hikâyeti oku bakalım.” diyor.

Bu sahne neredeyse her gün tekrarlanıyor.

Bazen Adil, geçen sene olduğu gibi Laşın'ı beraberinde götürüp çıkıp gider. Ama eskisi gibi yolda önüne çıkan çalılar ile köstebek yuvasının üzerinden atlayıp elinde tuttuğu sopayı göğe sallayıp kendi kendine bağırarak koşup koray otunu, kötü kokan bir otu, ortasından vurup ikiye bölüp dağlardaki sesin yankılanmasını seyredip,

çimlerde yuvarlanıp oynamıyor. Yakınlarda diğer tepelere göre dik bir tepe varsa onun tepesine çıkıp, yüksek bir taşın üzerine çıkar ve her zamanki gibi esen meltemde kâküllerini dalgalandırıp savrula savrula gidip göz ucuyla boylu boyunca uzanmış olan yola bakarak uzun bir süre oturdu. Böyle bir durumda Laşın da göğsünü rüzgâra yaslayıp sırtını güneşle ısıtıp kayanın üzerinde Adil'in yanında dinleniyordu.

Otların başı solmaya başlayan zamanda bir gün öğlen vakti Kazı, ilçe merkezine giden Bekkali ile birlikte gidip geri döndü. Adil her zamanki gibi yaşlı Ömer'e şiir okuyordu. Er Targın'ın Bulgur dağının içinde kaldığı yerine denk gelmişti. Dışarıdan bir gürültü duyunca koşarak dışarı çıktı. Babası attan iniyormuş. Sarılıverip yüzünü göğsüne dayayarak uzun süre ağladı.

Akşam bütün köy Kazı'nın dört köşe kıl çadırdan olan evine toplandı. Hepsı mutlu. Özellikle yaşlı Ömer. Hareket ederek

[35]yerinde duramıyor. Etrafına horozlanarak bakıp eve yeni biri girip çıktıkça:

- "At eğilip bükülmez." dedi. Kazasız belasız gelmen işte bu Adil'in gelinin etiği dua hürmetine. "Tövbe Allah'a" diyordu. Nasvarın birini atıp birini alıyordu. Bundan birkaç yıl önce ülkenin çektiği sıkıntıları, dünkü kanlı savaşı hatırlatıp tüm bunları geride bıraktığı için şükür ettiğini söylerdi..

Kazı ise fazla konuşmayıp sadece sessizce oturdu. Adil'i bağrına basarak sımsıkı gıcaklayıvermişti. Kâküllerinden okşardı. Ara sıra öksürürdü. Yüzü değişmişti. Rengi solup bozulmaya başlamış. Kıvrıcık simsiyah bıyık bırakmış. Her ne kadar hoşuna gitse de yüzünün eskisinden daha da kötü görünmesine neden oluyordu. Eski rahatsızlığı gitgide ilerliyor gibi.

Gerçekten de Kazı tekrar toparlanamadı. Köyün göç edip, Suvıkbulak'a ayak bastığı gün ölüme yenik düşerek ertesi sabah gece yarısı vefat etti. Ülke yağmur altında göçmüştü. İş durdu ve hürmet gösteren erkeklerin tamamı evde oturdu. Hızlı bir şekilde, bulağın yan tarafındaki küçük bir tepenin üstüne insan büyüklüğünde bir mezar kazıldı. Fazla beklemeden cenazesini çıkarıp ertesi gün seher vakti ölü vücudu toprağın bağrına bıraktı. Ağlamayan kimse yok. Yaşlı Omar'ın sesi titreyerek Kuran okuyup bitirene kadar birkaç kez durakladı. Donup kalan sadece Adil. Ancak beyaz bir kefene sarılı meyyit derin kabire indirildiğinde gözleri dolarak yaşardı. Büyüklerin demesiyle eline aldığı bir avuç toprağı babasının üstüne serpti ve arkasına bakmadan dönüp yürümeye devam etti.

Yatalak olmuş olan sahibi uyanmayınca Laşın fazla huysuzlaşmadı. Uzak bir yere götürüp gömdüklerinde bile aklına farklı bir düşünce gelmemişti. İnsanoğlunun anlaşılmasız işi çok bu da onlardan biri diye düşünmüş. Sahibi yarın uykusundan uyanıp eve döner. Kaç kez seyahat etti zaten. Her zaman geri döndü. Bu sefer çok uzağa da gitmedi. Köyün tepesinde yatıyor. Bir gün olmasa da bir gün kalkacağı kesin. Ancak kabrin başına gelip gittikçe tazının yüreği sızlıyordu. Endişelenmeye başladı. Bu sahibinin yazın üç ay üst üste ortadan kaybolduğu zamanki gibi, uzun süre ortalıkta gözükmez mi acaba korkusuydu. O yüzden yaşlı Ömer, öküz arabasına okula giden beş altı çocuğu bindiriverip tam köyden ayrılmak üzereyken tazı da onların arkasından takip etti. Adil ne kadar git diye bağırmasına rağmen hiç ayrılmadı. En sonunda arabadan inip bir taş attığında geri döndü. Suçsuz yere öfkelenmesine çok öfkelenmişti. Adil kendisini nasıl hissettiğini bilmiyordu.

10

[36]Kazı tepenin üstünde uyumaya devam etti. Hiç kalkmadı. Eve hiç olmazsa bir kez bile dönüp gelmedi. Sonunda, yapraklar solup gökyüzü karardığında, Şöpşi köyü toparlanıp her zamanki kışlık alanlarına göçtü. Laşın ile Kamila da çiftlik merkezindeki kendilerinin kerpiçten yapılmış evlerine gelip girdi. Kazı ise toprağın altında gömülü olan öbür dünyada kalıverdi.

Üç odalı ev bomboş duruyor. Dışarı çıkıp kaçasın geliyor. Fakat dışarı da üzgün. Hafif yağmurlar başladı. Bardaktan boşanırcasına da yağmıyordu fakat yavaşlamıyordu da. Sabahın erken saatlerinden akşam geç saatlere kadar yavaş yavaş uzun süre yağıp durması. Arada bir sakinleşirse de sert soğuk rüzgâr iliklerimize kadar esmeye devam ederdi. Hava Soğuk. Gönülsüz.

Laşın eskisi kadar doyasıya yemek yemiyordu. Bazen Kamila bunun olup olmadığını tamamen unutmuş gibi. Bir gün yemek isteyip ayağına kapandığında onu tekmeleyip kovdu. Yalvarmasıyla hiçbir şeyin değişmeyeceğini anlayan tazı artık sobanın dibine kıvrılıp yatacaktı. O sahibini beklemekteydi. Kapı her açıldığında kafasını kaldırıyor ama eve gelen başka bir kişi olurdu. Dışarıdaki insanların bağırıışlarını duyunca kapıyı iterek açar ve dışarı fırlar ama konuşanlar arasında sahibi görünmüyordu. Böylesine zor bir hayata tazı hiç alışamadı. Hayatına anlam veren tek şey, sahibim geri döneceğine dair umut ışığıydı.

Bir gün, öğleden sonra akşama doğru eve Esenjol girdi. Uzun süredir morali olmayan Kamila ise mutluydu. Kazanda et kaynamaktaydı. Esenjol kapı eşiğinden atlayıverip gülerek bir şey dedi ve kendi evi gibi sofranın baş köşesine yerleşti. Kamila da duraksamadan sofrayı kurup etleri hazırlamaya başladı. Esenjol koynundaki bir şişe votka koyulmuş şişeyi çıkarıp masanın üzerine koydu. Gülümsediğinde çilli yüzü küçücük oluyormuş. Tabak gelir gelmez kemiği Laşın'ın önüne yığılmıştı. Etleri biraz sıyrılmış kemikler. Tazının kışlağa geldiğinden beri tamı tamına yediği şey buydu. Uzun zamandır zihninde birikmiş olan siniri öfkesi dinip satıcıdan razı olmuştu. Aç karnına yediği yemekten çok geçmeden bitap düşüp uyuklayıp gözleri kapanmaya başladı. Bir süre sonra gözleri kapanmıştı.

Ne kadar uyuduğunu bilmiyordu, bir inleme sesine uyandı. Lamba söndürülmemişti. Masayı toplanmamış. Tabağın dibinde bir parça et görünüyor, şişe boşalmıştı. Laşın tekrar uyuklayıverdiğinde yine bir inilti sesi duyuldu. Kamila'nın sesi. köşedeki odadan çıkıyor. Kendisini biri boğuyor gibiydi. Uykusu aniden açılan tazi masanın üzerinden zıplayarak köşedeki odaya ulaşmıştı. Holden gelen ışıqla birden gördü ki

[37]yatağın üstünde Kamila'yı Esenjol boğuyormuş. Ezerek altına alıvermiş. Yardım için atılan tazi ilk zıpladığında üzerlerindeki battaniyeyi çekip aldı. Daha sonra atakta ise, uzun, keskin dişler savunmasız kalçasını delip geçmişti. İnleme sesi çıktı. Apar topar ikisi de hemen kalktı. Tazi, Esenjol'a saldırdığında, annesinden yeni doğmuş gibi çıplak olan Kamila, yardım etmek yerine Laşın'a atıldı. Ama elinden hiçbir şeyi gelmedi gözleri kanla dolmuş olan köpek geri çekilmedi. En sonunda Kamila, Kazı'nın yatağının uç tarafında duran sopayı alıp Laşın'ı dışarıya kovalayıverdi. O gün, tazi hayatında ilk kez geceyi dışarıda geçirdi.

O günden itibaren Laşın'ın hayatı dayanılmaz hâl almaya başladı. Kamila ona ayrı yemek vermiyordu. Tazi sadece atılan etsiz kemiklerle gün geçiriyordu. Bazen iki üç gün üst üste yemek yemeden dolaşırdı. Buna rağmen kara töbet gibi başka evlerin çöplerini dolaşmazdı. Fareleri avlayıp hayatta kalmak için çabaladı. Bir keresinde köyün yakınlarında bir tavşan yakalayıp yedi. En zoru sonbaharın kara soğuşuydu. Tazi, ahırın dış tarafında duran hayvanların ağzından arta kalan bir avuç samana sığınıyordu. Ancak sıcak bir evde büyüyen bir köpeğe onun verdiği sıcaklık çok azdı. Özellikle sabahın erken saatlerinde, otların başına kırağı düşüp rüzgâr kuvvetli olduğunda tir tir titreyip sığınacak yer bulamazdı. Yağmurlu geceler ise daha da zor. Tazi ahırın kuytu yerine

çıkıverip çömelip oturarak tan atmasını bekledi. Kapıyı aç diye sızlanmıyordu Kamila'nın yumuşamadığını biliyordu. Köyde ona yakın olan tek bir kişi kalmıştı. O, Ömer Amca'ydı. Laşın'ın sokakta gecelediğini öğrendikten sonra bir gün öğleden sonra akşama doğru kasıtlı olarak gelip onu evine götürdü. Çokça yemek doldurttu. Şimdi burada uyuyacağını zannetmişti, tazı kapının açılmasını bekliyormuş, dışarıya fırladı. Gidip ahırın arkasındaki her zamanki yerine oturdu. Yaşlı Ömer, Laşın'ı tasmaından tutarak ve defalarca evine getirdi. Ancak tazı burada durmuyordu. Yemeğini yerdi ve yok olurdu. O sahibini arıyordu. Bir kez görse, ondan hiç ayrılmaz. Nereye giderse peşinden gider. Ama sahibi bir türlü gelmedi. Bazen gün aşırı, bazen iki günde bir gecenin bir yarısı, sabahın erken saatlerinde birisi camı tıkırdatırdı ve içeriden Kamila kapıyı açardı. Başlangıçta vakitsiz gelen adamın sahibi olduğuna şüphelenmeyen tazı düşe kalka ayağa fırlayıp ulaşmıştı, hızlıca eve girmekte olan Esenjol'u gördü. O zamandan beri Laşın, sabahın erken saatlerinde pencerenin hafif takırdaması ve kapının gıcırdaması alışık olduğu bir durum haline geldi. Hareketsiz yatardı. Çilli satıcıyı, yüzünü bile sevmez; bu sebeple,

[38]doğası gereği saldırgan olmayan tazı, müdahale etmenin uygun olmadığını bildiği için sakinleşti.

Bir gece yarısı lapa lapa kar yağmaya başladı. Hava rüzgârsız, gece her zamankinden sıcaktı. Zayıf tazı samanlara tıkları saklanıp yarı uykulu yarı uyanık bir halde yatmaya devam etti. Şafak sökerken kar dindiğinde gözlerini açtı Dünya temizlenmiş ve gökyüzü rahatlamıştı. Her taraf tertemiz. Etraftaki tepelikler ufalıp kaybolmuş eskisinden uzağa gitmiş gibi. Tazı gerilip tutulmuş vücudunu doğrulttu ve aniden silkindi. Serin, temiz havayı derin bir şekilde çekip durduğu yerde hoplayıp zıplayıverdi. Sanki birine karşı şımarıyormuş gibi. Ahırın etrafında koştu. Eve birisi girip çıkmıştı. Gelen izin yarısı karla kaplanmış, giden iz ise botun tabanının bedenini bile görebilecek kadar net. Esenjol. Sahibinden bir haber yok gibi görünüyor. Tazı bir süre Jawırtagan'ın tepelerine bakıp kaldı ve sonra üzgün bir şekilde yürüyerek köyden ayrıldı. Arkasına bakıp biraz duraksadı. Ondan sonra Suykbulak'a doğru yolculuğa başladı.

11

Karın üstü izler, yazılarla dolu. Konuşup duruyor. Kendi alanında iyi yetişmiş sarı bir tazı, her şeyi rahat bir şekilde okuyor. Kimin geçtiğini, ne zaman geçtiğini,

nereye gideceğini, nerede duracağını lazım olan her şeyi biliyor. Bastonla gezen sarı adam. Bir demet otun yanından karın içine girmişti. On ıla on beş adım sonra tekrar çıkıyor. İşte tekrar çıktı. Artık sağa doğru çekmiş. Laşın takip etmiyor. O tüy yumağı kadar, hem de değersiz hayvan. Bu karşılaşılan iz kokarcanın. Küçük olmasına rağmen g   l , metodik ve biraz ba  belasıdır. Sahibi iyi bir g zlemciydi. Tilki izinin peşindeyken rastlarsa ona yönelirdi. Ama Şimdi Laşın'ın zamanı yok. Daha sonra sahibi birlikteyken avlanırlar. İşte tilki. Hoplayıp zıplıyor. Bu i  de ters gitti. Sonuna kadar gitme fırsatı nerede? Tekrardan iz. Bir yavru tilkinin. Bunu da boş ver. Tekrardan tilki. Bu daha yeni geçmişti. Ayak izi iri. Erkek kurt. Y n  güneşe aksedip parlayarak bembeyaz karın üstünde dalgalar halinde gidiyordu adeta! Birkaç tepeyi anca a mı tı. T h! Olmadı i te. İzin peşinde onu aramaya çıkan tazı, önündeki açıklığa çıktı ve ona bakmaya devam etti ve tilki gerçekten de çukurdaki g r bir  alıllı ın arasında dola ıyormu . Da  taraftaki tepeye doğru ko tu çaresiz olan tilki, sesini duyup ka ana kadar o, bir urgan uzunluğu kadar yakınla mı tı. Ondan sonra sesin duyulabildi i mesafe kadar gitmesine izin vermeden apar topar altına aldı.

[39]Tazı'nın kendisi bile Őa ırmı tı. Eskisi gibi istek yok. Neden kovaladı? Kimin için tuttu?  ld rmek için ne kadar gerekliydi? Bilmiyor. Tilki uzanmı  ve hareketsiz yatıyordu. Ağzından kara bir damla kirli kan damlamı tı. Tazı yakınlarda kimsenin görülüp görülmediğini görmek için etrafına bakındı. Hiç kimse yok. Bu arada, birisi var. Sahibi. Hatta yakında yatıyor. Evden neden çıktığını hatırlayan tazı,  l  tilkiye aldırı  bile etmeden do ruca Suykbulak'ın doğru sallanarak gitti. Kestirme yol aklında. Kuşburnu, dikenler ve keskin kayalarla kaplı dar bir vadiyi geçmesi gerekiyor.

Da a girdiği sırada, sanki biri onu arkadan izliyormu  gibi hissetti. Arkasına doğru baktı. Hiç kimse görünmüyor. Ő phelenecek hiçbir Şey yok. Tazı duraksamadan ilerlemeye devam ederdi. Ancak yersiz huzursuzluk hissi yeniden ortaya çıktı.  rpermi  olan tazı etrafına korkarak göz attı. G r n  e göre kafaya takacak, umursanacak kimse yok gibiydi. Ancak, sert yüzlü, gizli güç sahibi etrafını çevreliyor gibi.  n nden de, arkasından da, iki tarafından da kısıtırarak yakla ıyordu. Ko arak hemen yanına ulaştı. Tazı, vücuduna tanıdık olmayan bu m hlukun soğuk nefesi üzerine esmi  gibi titriyordu. Y r y   n  hızlandırdı. İşte, iki kayanın arasındaki boşluktan geçse, arkasında bir çubuk boyu kadar yerde sahibi yatıyor. Aniden, tazı Őa kınlık içinde donakaldı.  n ndeki uzun gri bir ta a yaslanmış k     k birisi duruyor. Hem yüz görüntüsü hem de fiziksel olarak da tanıdık. Ancak Kazı olduğu kesin: başında bir tilki

yününden şapka var, üstüne kokarca derili mont. Laşın'a gülümsüyor gibiydi. Sanki sessizce çağırıyormuş gibi. Sevinç dolu ses çıkaran tazı zıplayarak sahibine doğru hızlıca atıldı. Pat diye bir şey oldu. Kazı'nın bedeni ortadan kayboldu. Az önceki korkunç hayal meyal görünen, demir kapanla sağ ön bacağından inciğinden sıkıca yakalanmıştı. Tazı, çevreyi koruyan çobanların birisinin kurt için kurduğu, unuttuğu tuzağa düşmüştü.

12

İlk başta korkup öfkeyle bağırıp çağırıp zıplamış. Demir tuzak kalmamıştı üstelik yükselmişti. İkinci atlayışında, bir zincirin ucuna tuzağa bağlı bir kulak kancası gibi tutturulmuş dökme demir tutunup bir şekilde karın üzerine çıktı. Ancak kilolu ön ayağıyla çeken tazı dengesini sağlayamayıp yalpalayarak düştü. Ayak kemiği tam ortadan kırıldı. Sinirlenen tazı kalkar kalkmaz tuzağı aldı ağzına. Hafifçe paslanmış gri çelik takır tukur etti. Ancak tazının ağzından etkilenmedi, o katılaşmış şeklinden ödün vermedi. Tazı cansız metali katır kutur çiğneyiverdi. Bir süre sonra tuzağı da, kar yüzeyini de kıpkırmızı

[40]kan kapladı. Ancak demir tuzak yumuşamadı, tam tersi eskisinden de sertleşmişti sanki. Sonunda tazı karın üzerine dümdüz uzandı. Uzun süre bitkin halde yattı.

Bir süre sonra gözlerini açtı. Eşi benzeri olmayan korku kayboldu ve korkunç hayalet ortadan kaybolmuştu. Artık tazı, ayağına taş gibi yapışan belayı insan elinden çıkan en tehlikeli silahlardan biri olarak görüyordu. Böyle eski, paslanmış ve kırılmış bir tuzağın kendi ahırında da olduğunu hatırladı. Bu bile vücuduna güç verdi.

Kendine geldiğinde bacak ağrısından beter bir hastalığı olduğunu fark etti. O iki üç günden beri hiçbir şey yememiş, açtı. Az önceki yakaladığı tilkiyi düşündü. Hayatında hiç tilki eti yememiş olmasına rağmen o zaman yiyip doysaydım keşke diye pişman oldu. Birden gözleri, önündeki göl gibi olmuş olan kana takıldı. Sadece tuzağın dibi değil, iki veya üç adım etrafındaki zemin de tamamen kıpkırmızı. Tazı ayağa kalkarak, buz tutmuş kanı yalamaya başladı. Bir süre sonra kar yüzeyinde tek bir kırmızı nokta kalmadı.

Aç karnına biraz yemek inip toparlanan tazı demir tuzaktan kendi kendine kurtulamayacağını anladı. Bu durumdan yalnızca sahibi onu çıkarabilir. Mümkün değil tabii ki. Tek başına başarması lazım. Uzak değil. Çok yakınında. Ulaşılabilir.

Tuzağın ucuna bağlı çekme kancası olarak ağır bir demir parçası ağırmış. Tazı, tüm dayanılmaz zorlukların üstesinden gelmek zorundaydı. Kırılan kemikler birbirine sürtünüp çıtırdıyordu. Sadece ayağının ucu soyulması iyiydi, soyulmadı. Sinirle ete asılıp sapa sağlam duruyor. Yaralı ayağına her güç bindiğinde, tazının gözlerinin önünde kırmızılı yeşilli bir ateş belirir ve dünyası başına yıkılıyormuş gibiydi. Ancak birbiri ardına savaşlar kazandı ve ilerlemeye devam etti. Bazen ayağındaki kapan bir taşa çarpardı veya bir çalıya takılırdı. Bu durumdan dolayı tazı uzun süre acı çekmek zorunda kaldı. Bir keresinde ayağı bir dala takıldı ve hiç çıkmadı. Tazı et pişirme süresi kadar uğraştı. Sonunda geriye doğru döndü ve zar zor kurtuldu. Sonra çalı ve taş olmayan yerlerden yürümeye çalıştı. Ancak, sabit bir şekilde kıpırdıyamadı. İlerledikçe tuzak daha da ağırlaşmıştı. Ne kadar düzgün yolla yürüdüğünü zannetse de, yine de karın altında kalmış olan, yolu zorlaştıran engeller bitmedi. Her şeyden zor olanı sahibinin yattığı tepeye tırmanmasıydı. Eskiden sadece iki zıplamayla ulaşılan küçük tepe, ölçülemeyecek kadar büyümüş gibi görünüyor. İyi olan şey, yaralı bacağın donmuş olmasıydı. Cansız, yabancı bir beden gibi. Tazı son gücünü toplayıp ilerledi. Bir umutlu yolculuğa sabah başlayan Laşın, sahibinin başına ikindi vaktinde ulaşmıştı...

13

[41]Tazı uzun süre uludu. Kısa ve ağlamaklı uludu. Çocuğuna düşkün anne gibi ağlayıp sesini uzatarak inleyerek uludu. Dağları ve kayaları inletti resmen. Ağlamaktan başka çaresi yok, ulumaktan başka da çare yoktu. Şimdiye kadar bu zamana kadar ortaya çıkardığı yeniliklerin içindeki en kötüsünü ortaya çıkarmıştı; insan, tüm canlılara hükmeden bir adam, bir canlı, demire can verip araç olarak binen, eliyle bir kuş yapıp ve kartallardan daha yükseğe uçuran, asil ve güçlü adam da ölmüş, insanlığın kendisi de acımasız bir ölüm karşısında çaresizmiş. Tazı sahibinin sonsuz bir uykuya daldığına, artık geri dönmeyeceğini anladı. Kol kanat gerip ona yardım edecek kimsesi yok, ayağındaki acı veren ölüme yaklaştıran tuzaktan dolayı çok kan kaybedip kendinin de sadece birkaç saati kaldığını hissetti. Azrail'in emrine karşı gelemeyen Tazı, toprak altına gömülen sahibini hatırlayarak uludu. Ölümü kendisi de kabullenip parıltı dünya ile uçsuz bucaksız dünya ile vedalaşıp uludu.

Ancak ölüm tazının beklediğinden daha erken ve beklenmedik yerden geldi. Buğu kaplamış, duman basmış kışlakları, yayılmakta olan sığırları birkaç gün gözetlese de hiçbir şey yememiş olan, bugün tan atana kadar avlanıp tavşan, tilki

avlamaya çıkıp hiçbir şey bulamayan üç yırtıcı kancık kurt, acı acı uluyan köpeğin sesini duymasıyla, boyu kendisi kadar olan genç katilleri arkasından takip ettirip ona doğru yöneldiler. Ben buradayım dercesine çağıran sesi yanılmadan buldu. Uzaktan takip ederek yakınlarında iki ayaklının yokluğunda, bunun kaybolmuş olan yalnız bir köpek olduğunu anladı. Ağızlarına kendisi düşen yemek kaçıp boşuboşuna uğraştırmasın diye sessiz kalıp dördü dört taraftan gizlice gelip tepenin etrafını sarıp gözleri ateş saçan, bembeyaz, sivri, bıçak gibi olan keskin dişlerini göstererek ağızlarını kocaman açarak tazıya saldırdı.

Bir gün içinde bu kadar acı çeken, bilmediği korkunç bir sırrı ortaya çıkararak acı dolu bir yaşam sürmüş olan tazı, ne korktu ne de şaşırdı. Ama hayat kendi kuralını yürüttü. Tazı ölüme boyun eğip pes etmeyip hayatı için savaşım mücadeleye devam etti. Yalnız köpeği kolay bir av olarak gören kurtların ilk saldırısı başarısızlıkla sonuçlandı. Dişi bir kurt Laşın'ın uyluğunu yolmuştu sadece. Tazı gacı gücür eden, sağa sola hareket ettirmekte olduğu dişleri, deneyimsiz avcılarının dişlerini vücuduna dokundurtmadı. Beklenmedik bir direnişle karşılaşan kurtların az bir vakit afallamıştı ve kararlı ve öfkeli bir hareketle tekrar atıldı. Bir tazı,

[42]dört kurt. Tazı bağlı, kurtlar serbest. Kurtların gücü bedenine sığmıyor ama tazı uzun mücadeleden bitkin düşmüştü. Terazi dengesizdi. Saldırganın gücünün dört, beş, hatta belki on kat, yirmi kat daha fazla. Tazı bunu hissetti ve kurtlar hissetti. Hiç şüphe yok ki çok şey görmüş geçirmiş olan kancığın şimdi sıcak kan içip ve taze et yiyeceğine şüphesi yoktu. Bu yüzden dikkatli olmayı unutmuştu. Her şey gelişigüzel oldu. En altta beyaz bir tazı. Ama acımasız, gelişigüzel dişler onu bir yandan diğer yana sürüklemekten önce, kancık kurdun bacağını hızlı bir hareketle koparmayı başarmıştı.

Kurtlar, annelerinin az ileride kendi böğrünü kendisi dişleyip bağırsağı dökülüp saçılıp kendi etrafında dönmekte olduğunu tazıyı yedikten sonra fark etti. Karınlarına inen bir parça zayıf et parçası fayda vermemiş. Eskisinden daha da çok acıtırıp eskisinden daha da çok güçlendirdi. Yaradan sıçrayan kan izlerini görür görmez üçü yan yana koşmaya başladı. Bir demlik çay kaynama vakti kadar vakit geçer geçmez üç kurt, kendilerine getiren, onları anne sütüyle besleyen ve kendi ayakları üstüne durmaya başladıkları zamandan beri onlara bu acımasız hayatı öğreten annelerinin kısa kuyruklarının ucu ile dört patisinden başka bir şey bırakmamışlardı..

Jawır'daki dağın yeşil çimenliği, gür çalısı, berrak pınarlı vadilerin birine doğru uzanan takkeye benzer bir tepenin başında topraktan yığılmış küçük bir tepecik var. Yaylaya çıkan köy halkı her yıl buraya yerleştiği gün eline eğri bir sopa alan yaşlı adam küçücük çocukla el ele gelirdi ve yüzünü kibleye döndürüp dizlerinin üstüne çöküverip bildiği kadarıyla Kuran okurdu. Ölen kişiyi anıp toprağını sıvazlardı. Annesinden dayak yediği gün çocuk da hep buraya gelip çenesi titreyerek uzun süre sessizce otururdu. Bu tepecik, bir zamanlar ayak basarak yürümüş olan Kazı'nın, mezarıdır. Küçük çocuk ise, Kazı'dan kalan, emanet olan Adil.

Bu mezarın dibine de kahraman tazı Laşın'ın kanı dökülmüştür. Ama onu hiçkimse de bilmiyor. Tazıdan kalan tek anı, köy erkeklerinin kafalarındaki tilki derisinden yapılmış şapkalar çok vakit geçmeden eskimişti. Onların yerini Tımak¹³ ve ucuz Malakaylar¹⁴ aldı. Bunun sebebi Laşın bu civardaki soylu ırkın son tazısıydı.

¹³ Kulak kısmı da dahil tamamen baş kısmını kapatan kışlık şapkadır.

¹⁴ Kulak kısmını kapatmayan kışlık şapkadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

17 ana başlık altında tasvir fiilinin kullanımları sırasında kazandıkları işlevleri detaylı biçimde incelendi. İşlevlerle ilgili ulaştığımız sonuçlar, aşağıda liste halinde sınıflandırılacaktır. Bu sınıflandırmayla toplu olarak bu fiillerle ilgili özellikler ortaya koyulacaktır. Tasvir fiillerinin işlev açısından sıralanışı şöyledir:

1. Yeterlilik bildiren tasvir fiilleri: -A ,-Iy ,- tAy + al- / - A +almay-/ Ip + bol -/ - mAy + qal-

2. Tezlik bildiren tasvir fiilleri: - Ap, -Ip,-tAy + al- / - A, -(A/I)y + ber- / - A + bermey-/ - A, -Ip + qal- / - A + sal -/ - (A)p + kir-/ - A + şıq-

3. Süreklilik bildiren tasvir fiilleri: (A/I)p + otır-/(A/I)p, -A + jat-/(A/I)p + tur- / -(I)p + turmay /(A/I)p, -Ay + jür-/ A, -y, -pAy, -DAy + ber-/ Ip + qal -(A/I)p + kel -/ A/ DAy + tüs-/ Ip + qoy-

4. Yaklaşma bildiren tasvir fiilleri: A + jazda-

5. Tamamen yapma bildiren tasvir fiilleri: Ip + jiber-/(A/I)p + qal -(A/I)p / A + ket -/ Ip + öt -/(A/I)p + sal -/ Ip + şıq -/(A/I)p + tasta -/(A/I)p + tüs -/ Ip + bit-

6. Kendisi için yapma bildiren tasvir fiilleri: (A/I)p + al-

7. Başkası için yapma bildiren tasvir fiilleri: Ip + ber-

8. Başlama bildiren tasvir fiilleri: A + basta- /(A/I)p + jiber-/(A/I)p + ket-

9. Bitirme bildiren tasvir fiilleri: Ip + bar-

10. Yön bildiren tasvir fiilleri: Ip + bar- / A, Ay + jönel -/ Ip + jet -/(A/I)p + ket-

11. Her şeye rağmen gerçekleşme bildiren tasvir fiilleri: Ip + jür-

12. Bir durumdan başka bir duruma geçmeyi bildiren tasvir fiilleri: Ip + bar- / A + tüs-

13. Hareketin deneme olduğunu bildiren tasvir fiilleri: (A/I)p + kör-

14. İzin bildiren tasvir fiilleri: A, (A/I)y + ber-/ A, mAy, bAy, pAy + qoy-

15. Hareketin bir defalığına yapıldığını bildiren tasvir fiilleri: Ip + al-

16. Beklenmezlik bildiren tasvir fiiller: (A/I)p + qal - / A + kel-

17. Asıl hareketin sonucunda bir durumun oluşmasını bildiren tasvir fiiller:
(A/I)p + qoy-

Bu listede sınıflandırılmış olan 17 ana başlık altındaki tasvir fiilinin, birleşik yapı oluşturduğu ana fiillerle beraber kullanıldığında çok çeşitli anlamlar ortaya çıktığı görülmektedir. Tek başlarına bağımsız birer fiil olarak da kullanılabilen bu yapılar, zarf-fiille birlikte bu yapı içerisinde kendi anlamlarından uzaklaşarak yeni anlamlar ortaya çıkarmakta ve beraber kullanıldıkları ana fiillere anlam zenginliğini katmaktadırlar.

Çalışmamıza konu alan Kazak Türkçesindeki tasvir fiili kullanımlarının, Türkiye Türkçesi yazı diline göre daha yoğun ve belirgin olduğu görülmektedir. Kazak Türkçesi, yazılı edebiyata yakın dönemlerde geçtiği için, eserler uzun süre sözlü gelenekle kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Sözlü gelenekte, olayların tam olarak anlaşılabilmesi için ayrıntılı ve canlı bir üslup kullanılma zorunluluğu söz konusudur. Bu zorunluluk, olayları anlatırken vücut dili ve çok sayıda fiil kullanılmasını gerektirir. Birden fazla fiil, özellikle de zarf-fiiller aracılığıyla birbirleriyle ilişkilendirilir ve söze farklı anlamlar kazandırılır. Örneğin, bir fiil belirli bir yardımcı fiille kullanıldığında tezlilik anlamı ifade ederken, başka bir fiille kullanıldığında süreklilik veya izin ifade edebilir. Kazak yazılı edebiyatının başlamasıyla birlikte, sözlü geleneğin bu özelliği yazılı edebiyata geçmiş ve günümüzde de bu üslup hâlâ kullanılmaktadır. Kazak Türkçesinde kullanılan bu esas fiillerin tamamı Türkçe fiil kök veya gövdelerinden oluşur. Bu zengin fiil çeşitliliği nedeniyle, Kazak Türkçesinde tasvir fiilleriyle oluşturulmuş birleşik yapıların bulunması oldukça doğaldır. Ancak, Kazak Türkçesindeki tasvir fiilleriyle oluşturulmuş bu birleşik yapıların, Türkiye Türkçesiyle karşılanmasında bazen güçlükler de ortaya çıkmaktadır. Türkiye Türkçesine aktarıldıklarında, anlamı doğru bir şekilde verebilmek için çeşitli birleşik yapıların kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle, Kazak Türkçesindeki tasvir fiillerinin görevini, Türkiye Türkçesindeki zarf-fiilli birleşik yapılar üstlenmektedir. Aslında bu durum sadece Kazak Türkçesi için değil, diğer tüm Türk lehçeleri için de geçerli olmaktadır. Bugünkü Türk lehçelerinin araştırılmasında özellikle bu tür yapıların ve işlevlerinin ayrıntılı olarak ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir. Bu türden çalışmalar sonucunda ortaya çıkan veriler hem lehçeler arasındaki gramer ortaklıkları hem de eseri incelenen yazarların üsluplarının belirlenmesi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Ainura J.(2010). Kazak Yazar Muhtar Mağavin 70 Yaşında, https://www.azattyk.org/a/Kazakhstan_Culture_Magauin/1950036.html, (Erişim Tarihi: 20.06.2024).
- Akçataş, A. (2005). *Türkiye Türkçesinde Cümlede Süreye Bağlı Zaman -Bakışta Kılınış*, Afyonkarahisar: Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı.
- Altınmakas, L. (2014). *Hanlık Devrinden Günümüze Örneklerle Kazak Edebiyatı*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Amantay D. (2019). Muhtar Mağavin Dev Bir Figür, https://adebiportal.kz/kz/news/view/mukhtar_magauin_titan_tulga_22441, (Erişim Tarihi: 20.06.2024).
- Aslan Demir, S. (2013). Türkmencede Kılınış İşlemcisi Olarak Art-fiiller. *Türkbilig*, 26, 67-90.
- Aydemir, İ. A. (2010). *Türkçede Zaman ve Görünüş Sistemi*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bacanlı, E. (2009). Türkçe Fiil, Slav Türü Bitmiş Görünüş Bildirebilir mi? *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 43-58.
- Dilaçar, A. (1971). Gramer: Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 19, 83-145.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.
- Isqarov, A. (1991). *Qazirgi Qazaq Tili*, Almatı: Ana Dili Baspası.
- Karadoğan, A. (2009). *Türkiye Türkçesinde Kılınış*, Ankara: Divan Kitap.
- Koç, K., İşina, A. ve Korganbekov, B. (2007). *Kazak Edebiyatı 1*. İstanbul: IQ Kültür Ve Sanatçılık.
- Koç, K., İşina, A. ve Korganbekov, B. (2007). *Kazak Edebiyatı 2*. İstanbul: IQ Kültür Ve Sanatçılık.
- Koç, N. (1996). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK Yayınları.
- Mağavin M.(-). Kısaca Hayatı, <https://magauin.com/omirbayan-view>, (Erişim Tarihi: 10.06.2024).
- Mağavin, M. (2004). *Tazının Ölimi*, Almatı: Atamura Baspası.
- Mutlu, H. K. (2021). *Kazak Türkçesi. İçinde; Çağdaş Türk Lehçeleri I (1. Baskı)*, Ed: E. Boz, ss. 397-448. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ospanova, G. (2021). Kazak Yazar Muhtar Mağavin'in Hayatı ve Edebî Kişiliği. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 298-312.
- Özdemir, A. ve Kerimbekova, B. (2019). *Metinlerle Yeni Kazak Edebiyatı*. İstanbul: Ferfir Yayıncılık.
- Schamiloğlu, U. (1996). Türk Dillerinde Yardımcı Fiiller Sorunu, *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988* s. 153-168. Ankara: TDK Yayınları.
- Söylemez, O. ve Azap, S. (Ed.). (2018). *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatları El Kitabı*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Şarkışla Ş. (2023). Kılınış Kategorisi ve Zaman. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 11, 207-208.

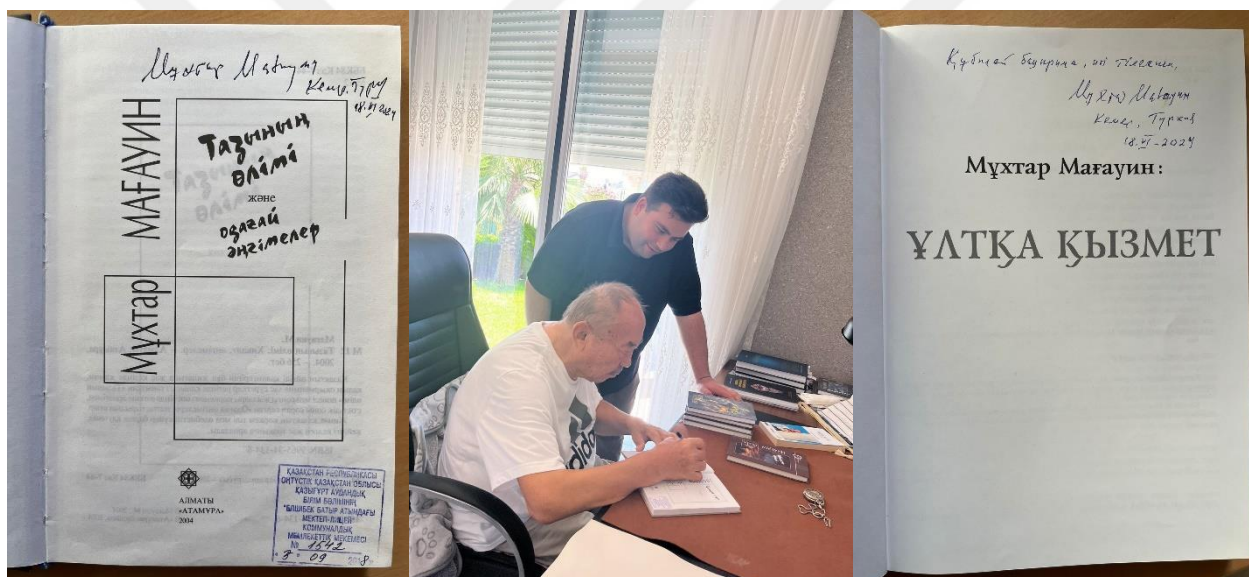
Uğurlu, M. (2003). Türkiye Türkçesinde “Bakış” (“Aspektotempora”). *Türkbilig*, 5, 124–133.

Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

EKLER (DİZİNİ)

Ek 1: Saha Notları

Muhtar MAĞAVİN'in 18.06.2024 tarihinde, evinde ziyaret esnasında kitaplarını imzalaması.

Muhtar MAĞAVİN'in değerli eşi Bakıtjamal Hanım'ın “Atanın yaşını sana da nasip etsin, ilimini, bilimini sana da nasip etsin, yürüdüğü yolu sana da nasip etsin.” dualarıyla birlikte Mağavin'in kıyafetini ve takkesini giymek nasip oldu. Önemli bir kişinin kıyafetini almanın Kazakistan'da bir batıl inanç olduğunu da öğrenmiş oldum.

MAĞAVİN'in kitaplarının incelenmesi ve kendisinden kitapları hakkında bilgi alınması.

MAĞAVİN'in bizleri evinde ağırlaması, duasını almamız ve kapıya kadar uğurlaması.